

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ว่าเป็นวารสารวิชาการกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กลุ่มที่ 2

บทความวิจัย

- การศึกษาอุปถัมภ์เชิงมนิทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] ในนวนิยายจีนเรื่อง หงเกาเหลียง กับฉบับแปลไทยเรื่อง ตำนานรักทุ่งสีเพลิง 1
วิทยาศาสตร์ สาธารณทรัพย์ และ ศศรัทษ์ เพชรเชิดชู
Wasaya Samransap and Sasarux Petcherdchoo
- การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ 21
 ช่วงปี พ.ศ. 2549-2561
จิรววัฒน์ เพชรรัตน์
Jirawat Petcharat
- การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาง ของ ปราบด์ 41
ณัฐวุฒิ ลำดี, พัทฉลีนจ์ จินนุ่น และ สมิทธิ์ชาติ พุ่มมา
Nattawut Sumlee, Phatchalin Jeennoo and Samitcha Pumma
- สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังตะลุง ของหนังกั้น ทองหล่อ 64
ภควันต์ ชูเย็น, อลิสา คุ่มเคี่ยม และ พัทฉลีนจ์ จินนุ่น
Pakawan Chuyen, Alisa Khumkham and Phatchalin Jeennoon

บทความวิชาการ

- สำนวนแนวคิด "พลเมือง" ในโลกสมัยใหม่ : พรหมแดนอำนาจอธิปไตย และการอยู่ร่วมกัน 82
 บนความหลากหลาย
ยุภาพร ต๊ะรังสี
Yupaporn Tarungsri
- พัฒนาการยอมรับและรับรองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ 109
วรา มงคลสืบสกุล
Woratha Mongkhonsuebsakul
- พัฒนาการของกฎหมายผังเมืองในประเทศไทย 139
อดิศักดิ์ น้อยสุวรรณ
Adisak noisuwan

ISSN 2697-5688 (Online)

9 770125 506008

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 โทร. 0-4320-2861 www.huso.kku.ac.th

39/3

Humanities & Social Sciences Vol. 39 No. 3 September - December 2022

ISSN 2697-5688 (Online)

39

Humanities & Social Sciences
 มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์

ปีที่ 39 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2565 Vol. 39 No. 3 September - December 2022

ISSN 2697-5688 (Online)

มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

ISSN 2697-5688 (Online)

ปีที่ 39 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2565

วารสารของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เพ็ญยุระ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วณิชชา ณรงค์ชัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ดร.คูมารินทร์ ตูลารักษ์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์สุวิทย์ วีระศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น (อาจารย์เกษียณราชการ)

รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.มนธิรา ราโท
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังข์พันธานนท์
มหาวิทยาลัยนเรศวร

รองศาสตราจารย์ ดร.ชไมพร กาญจนกิจสกุล
มหาวิทยาลัยนเรศวร

รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงธรรม อินทจักร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิริติพร จูตะวิริยะ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดำรงพล อินทร์จันทร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศตวาท บุญปราการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prof. Dr.Rachel Harrison

University of London, United Kingdom

Prof. Dr.Shin, Keun-hye

Hankuk University, Republic of Korea

Assoc. Prof. Dr.Violet B. Valdez

Ateneo Center for Asian Studies, Philippines

• ผู้ตรวจสอบภาษาอังกฤษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภรณ์ ตรีราษฎร์พิเศษ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• ฝ่ายจัดการ

นางขวัญนคร มุ่งคำภา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น
123 ถ.มิตรภาพ ต.ในเมือง อ.เมือง
จ.ขอนแก่น 40002

• วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความคิดเห็นทางวิชาการ
2. เพื่อเผยแพร่งานการศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

• กำหนดออก (ปีละ 3 ฉบับ)

(มกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม,
กันยายน-ธันวาคม)

ส่งบทความออนไลน์เพื่อตีพิมพ์ได้ที่

กลุ่มวิจัยและบริการวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

40002

โทร. 0 4320 2236

โทรสาร 0 4320 3050

ส่งบทความที่

www.tci-thaijo.org/index.php/HUSO

Humanities & Social Sciences

ISSN 2697-5688 (Online)

Vol. 39 No. 3 September - December 2022

Journal of Humanities and Social Sciences Khon Kaen University

- **Advisor**

Assoc. Prof. Orathai Piayura, Ph.D.
Khon Kaen University

- **Editor**

Asst. Prof. Wanichcha Narongchai, Ph.D.
Khon Kaen University

- **Assistant Editor**

Umarin Tularak, Ph.D.
Khon Kaen University

- **Editorial Board**

Prof. Suwit Theerasasawat
Khon Kaen University

Assoc. Prof. Natthanai Prasannam, Ph.D.
Kasetsart University

Assoc. Prof. Montira Rato, Ph.D.
Chulalongkorn University

Assoc. Prof. Thanya Sangkhanphanthanon, Ph.D.
Naresuan University

Assoc. Prof. Chamaipom Kanchanakijksakul, Ph.D.
Naresuan University

Assoc. Prof. Songthama Intachakra, Ph.D.
Thammasat University

Asst. Prof. Keeratiporn Jutaviriya, Ph.D.
Khon Kaen University

Asst. Prof. Damrongphon Inchan, Ph.D.
Silpakorn University

Asst. Prof. Kettawa Boonprakarn, Ph.D.
Prince of Songkla University

Prof. Rachel Harrison, Ph.D.
University of London, United Kingdom

Prof. Shin, Keun-hye, Ph.D.
Hankuk University, Republic of Korea

Assoc. Prof. Violet B. Valdez, Ph.D.
Ateneo Center for Asian Studies, Philippines

- **English Editor**

Assist. Prof. Poranee Deerajviset Ph.D.
Khon Kaen University

- **Managing**

Mrs. Kwannakorn Mungkampa
Khon Kaen University

- **Printing**

Khon Kaen University Printing House,
Muang, Khon Kaen 40002
E-mail : kkuprinting@hotmail.com

- **Objective**

1. To promote and disseminate academic knowledge and ideas
2. To disseminate research studies on humanities and social sciences
3. To be the medium of exchanging knowledge and academic ideas in humanities and social sciences

- **Publication**

This journal is published triannually
(January-April, May-August,
September-December)

- **Inquiries**

Research and Academic Service,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Khon Kaen University Muang, Khon Kaen
40002
Tel. 043-202236
Fax. 043-203050

Full paper submission at :
www.tci-thaijo.org/index.php/HUSO

เกี่ยวกับวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความคิดเห็นทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่งานการศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารมีกำหนดออกปีละ 3 ฉบับ (มกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม, กันยายน-ธันวาคม) ตีพิมพ์รูปแบบระบบวารสารอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น ทุบทบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน (Double Blinded Review) เนื้อหาของบทความต้องเกี่ยวข้องกับด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในด้านปรัชญาและศาสนา ภาษา ภาษาศาสตร์ และวรรณกรรม วัฒนธรรม สังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐประศาสนศาสตร์ พัฒนาสังคม ประวัติศาสตร์โบราณคดี อาณาบริเวณศึกษา สื่อ สารสนเทศ และการสื่อสาร และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ โดยไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

About Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

---

Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, is the academic journal in the field of humanities and social sciences. It aims to promote and publicize research. It also aims at being the stage of exchanging knowledge and academic ideas in humanities and social sciences. This journal is published electronic copies only. All the articles published are peer-reviewed by at least three experts (Double Blinded Review). The contents of the article should be related to the field of humanities and social sciences such as Philosophy & Religion, Languages, Linguistics & Literature, Culture, Sociology, Anthropology, Public Administration, Social Development, History & Archeology, Area Studies, Information Technology & Communication, and related areas. The articles are in both Thai and English.

The articles submitted for Journal of in Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University including the referencing format.

Views and opinions expressed in the articles published in Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, are the responsibility of the authors, are not under responsibility of the editors, and do not necessarily reflect those of the editors.

Unusannakar

สวัสดิ์ท่านสมาชิกวารสารและผู้อ่านทุกท่าน

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับที่ 39 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2565) ฉบับสุดท้ายของปี พ.ศ. 2565 และฉบับสุดท้ายของการดูแลของดิฉัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วณิชชา ณรงค์ชัย ในฐานะบรรณาธิการเนื่องจากครบวาระในการบริหารและการปฏิบัติงานในปัจจุบัน จึงเห็นสมควรปรับปรุงกองบรรณาธิการเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Corporate Governance Code) และเพื่อให้วารสารได้รับการพัฒนาต่อไป

สำหรับวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับที่ 39 ฉบับที่ 3 เล่มนี้ มีบทความเผยแพร่จำนวน 7 เรื่อง ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าบทความวิจัย 4 บทความ มีเนื้อหาสอดคล้องกับ หัวข้อ “ภาษาและวัฒนธรรมไทยในวิถีโลกใหม่” ซึ่งเป็นชื่อหัวข้อในการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและวัฒนธรรม 4 สถาบันการศึกษา ประจำปี 2565 ที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กำลังจะเป็นเจ้าภาพในวันที่ 13 มกราคม 2566 ซึ่งบทความทั้ง 4 ประกอบด้วย บทความเรื่อง การศึกษาอุปถัมภ์เชิงมนต์ทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] ในนวนิยายจีนเรื่อง หงเหาเหลียง กับฉบับแปลไทยเรื่อง ตำนานรักทุ่งสีเพลิง บทความเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ ช่วงปี พ.ศ. 2549-2561 บทความเรื่อง การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาธของ ปราปต์ และบทความเรื่อง สถานภาพและบทบาทสตรีใต้ในวรรณกรรมหนังตะลุง ของหนังกั้น ทองหล่อ

ในขณะที่เดียวกันทางสังคมศาสตร์ที่มีการผลักดันประเด็นเรื่องความหลากหลายและการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียมให้เป็นความปกติใหม่ ของสังคม (DIVERSITY in New Normal) บทความวิชาการอีก 3 เรื่อง ได้แก่

บทความเรื่อง สํารวจแนวคิด “พลเมือง” ในโลกสมัยใหม่ : พรหมแดน อำนาจ
อธิปไตย และการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย บทความเรื่อง พัฒนาการ
การยอมรับและรับรองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ และบทความ
เรื่อง พัฒนาการของกฎหมายผังเมืองในประเทศไทย น่าจะทำให้ท่านเกิดการ
ยอมรับและผสานความแตกต่างของบุคคลในสังคมให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอ
ภาคกัน (Inclusion to Equity)

บรรณาธิการ

บทความวิจัย

- ❖ การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] 1
ในนวนิยายจีนเรื่อง หงเกาเหลียง กับฉบับแปลไทยเรื่อง
ตำนานรักทุ่งสีเพลิง
A study of conceptual metaphors [HUMAN IS ANIMAL]
in the chinese novel Hong Gaoliang and its Thai translation
Tamnan Rak Tung Si Ploeng
วัศยา สำราญทรัพย์ และ ศศรัักษ์ เพชรเชิดชู
Wasaya Samransap and Sasarux Petcherdchoo

- ❖ การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏ 21
ในนวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ ช่วงปี พ.ศ. 2549-2561
An Analytical Study on The Ways of Life and The Values
as Appeared in The Thai Novels Winning S.E.A Write Award
Between 2006 – 2018
จิรวัดมน์ เพชรรัตน์
Jirawat Petcharat

- ❖ การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาส 41
ของ ปราปต์
Presenting the Concept of Power in the BL Novel “Eclipse”
by Prapt
ณัฐวุฒิ สำลี, พัชลินจ์ จินนุ่น และ สมิตธ์ชาติ พุมมา
Nattawut Sumlee, Phatchalin Jeennoo and Samitcha Pumma

- ❖ สถานภาพและบทบาทสตรีใต้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล
ของหนังกัน ทองหล่อ 64

Status and Role of Southern Women in Nang Talung

Literature of Nang Khan Thonglor

ภควันต์ ชูเย็น, อลิสา คุ่มเคี่ยม และ พัชลินจี จินนุ่น

Pakawan Chuyen, Alisa Khumkhiam and Phatchalin Jeennoon

บทความวิชาการ

- ❖ สสำรวจแนวคิด “พลเมือง” ในโลกสมัยใหม่ : 82
พรมแดน อำนาจอธิปไตย และการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย

Exploring the notion of 'citizenship' in the modern

world: borders, sovereignty and coexisting in diversity

ยุภาพร ต๊ะรังสี

Yupaporn Tarungsri

- ❖ พัฒนาการการยอมรับและรับรองสิทธิของผู้มีความ
หลากหลายทางเพศ 109

Development of Acceptance and Recognition of Rights

of GLBTIQ+ people

วรธา มงคลสีบสกุล

Woratha Mongkhonsuebsakul

- ❖ พัฒนาการของกฎหมายผังเมืองในประเทศไทย 139

The Development of Thailand's Urban Planning Act

อดิศักดิ์ น้อยสุวรรณ

Adisak noisuwan

การศึกษาอุปสรรคเชิงมโนทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] ในนวนิยายจีน
เรื่อง *หงเกาเหลียง* กับฉบับแปลไทยเรื่อง *ตำนานรักทุ่งสีเพลิง*
A Study of Conceptual Metaphors [HUMAN IS ANIMAL]
in the Chinese Novel *Hong Gaoliang* and its Thai
Translation *Tamnan Rak Tung Si Ploeng*

วศยา สำราญทรัพย์¹ และ ศศรัักษ์ เพชรเชิดชู²
Wasaya Samransap¹ and Sasarux Petcherdchoo²
^{1,2}สาขาวิชาภาษาจีน คณะอักษรศาสตร์
^{1,2}Program in Chinese, Faculty of Arts
^{1,2}จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
^{1,2}Chulalongkorn University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สองประการ 1) เพื่อศึกษาอุปสรรคเชิงมโนทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] ในนวนิยายจีนเรื่อง *หงเกาเหลียง* และ 2) เพื่อศึกษากลวิธีการแปลเป็นภาษาไทยในฉบับแปลไทยเรื่อง *ตำนานรักทุ่งสีเพลิง* จากการศึกษาอุปสรรคเชิงมโนทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] จำนวน 184 ตัวอย่าง พบอุปสรรคเชิงมโนทัศน์ ดังนี้ [มนุษย์คือสัตว์สี่เท้า] [มนุษย์คือสัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ] [มนุษย์คือสัตว์ปีก] และ [มนุษย์คือสัตว์เลื้อยคลานและแมลง] โดยมีการเชื่อมโยงมโนทัศน์ของสัตว์กับมนุษย์สี่ประการใหญ่ด้วยกัน ได้แก่ รูปร่างลักษณะและอากัปกริยา ความสามารถ พฤติกรรมและนิสัยที่ดี และพฤติกรรมและนิสัยที่ไม่ดี

จากการศึกษาวิธีการแปลอุปสรรคดังกล่าวนี้ในฉบับแปลไทยพบทั้งสิ้น 7 กลวิธีเรียงตามความถี่ที่พบจากมากไปน้อย ได้แก่ การแปลเอาความ การแปลอุปสรรคตรงความ การละไม่แปล การแปลอุปสรรคตรงความแต่ลดข้อความบางส่วน การแทนที่ทางวัฒนธรรม การแปลอุปสรรคตรงความร่วมกับการอธิบายหรือเสริมความ และการแปลอุปสรรคเดิมบางส่วน

คำสำคัญ: อุปสรรค, อุปสรรคเชิงมโนทัศน์, กลวิธีการแปล, การแปลจีน-ไทย, ตำนานรักทุ่งสีเพลิง

Abstract

The purposes of this study were 1) to study the conceptual metaphors [HUMAN IS ANIMAL] found in the Chinese novel *Hong Gaoliang* and 2) to study the translation techniques into the Thai language in its Thai translation *Tamnan Rak Tung Si Ploeng*. From a study conducted on a total of 184 [HUMAN IS ANIMAL] metaphor samples, the following conceptual metaphors were found: [HUMAN IS QUADRUPED], [HUMAN IS AQUATIC ANIMAL AND AMPHIBIAN], [HUMAN IS POULTRY], and [HUMAN IS REPTILE AND INSECT]. The common characteristics of the mappings of animals and humans can be divided into four groups: appearance and posture, ability, positive behaviors and habits, and negative behaviors and habits.

The translation techniques found in the Thai translation can be divided into seven types sorted by frequency from highest to lowest: free translation, reproducing the same image in the TL, deletion, reproducing the same image in the TL with text reduction, cultural substitution, reproducing the same image in the TL with sense or reinforcement, and partially literal translation.

Keywords: metaphors, conceptual metaphors, translation techniques, Chinese-Thai translation, Red Sorghum

บทนำ

แนวคิดเรื่องอุปลักษณ์ดั้งเดิมเกิดขึ้นเมื่อหลายร้อยปีที่แล้ว อุปลักษณ์คือโวหารภาพพจน์ที่พบได้ทั่วไปในหลายภาษา (Larson, 1984) แนวคิดเรื่องการใช้อุปลักษณ์เกิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับราวศตวรรษที่ 15-16 ในช่วงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาอันเป็นช่วงเวลาทำงานศิลปะและวรรณกรรมเพื่อฝูง กวีจะสร้างอุปลักษณ์ผ่านการใช้คำว่า “เป็น” “คือ” มาเปรียบเทียบกับสองสิ่ง จนกระทั่งเลคอฟและจอห์นสัน (1980) ได้เสนอแนวคิดอุปลักษณ์แบบใหม่ตามหลักภาษาศาสตร์ปริชาน เรียกว่า อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ ทฤษฎีนี้ถูกปัญหานิยามเดิมของอุปลักษณ์ไว้ในหนังสือ *Metaphors We Live By* กล่าวถึงอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เกิดจากการเชื่อมโยงวงมนทัศน์ต้นทาง (source domain) ไปยังวงมนทัศน์ปลายทาง (target domain) ที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกันทางกายภาพ เช่น ประโยคที่ผู้คนมักพูดกันว่า He attacked every weak point in my argument. เขาโจมตีทุกจุดอ่อนในข้อโต้แย้งของฉัน สังเกตจากถ้อยคำ attack โจมตี ซึ่งเป็นถ้อยคำบางอุปลักษณ์จะเห็นว่าผู้พูดใช้อุปลักษณ์เปรียบการโต้แย้งเป็นเหมือนกับสงคราม จะเห็นว่าทั้งสองสิ่งนี้ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกันโดยตรงแต่อย่างใด แนวคิดใหม่นี้เปลี่ยนมุมมองของผู้คนที่ติดต่ออุปลักษณ์ไปโดยสิ้นเชิง เกิดคำจำกัดความใหม่ที่เรียกว่า อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ เมื่อนมนุษย์อยู่ในสังคมที่ต่างกันก็จะมีมนทัศน์ต่อสิ่งต่าง ๆ ต่างกัน ส่งผลให้ระบบความคิดและกลไกการสร้างอุปลักษณ์แตกต่างกันไปด้วย การศึกษามนทัศน์ต่อสิ่งต่าง ๆ แต่ละสังคมผ่านอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์จะสะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมผ่านการใช้อุปลักษณ์ อุปลักษณ์ก่อตัวขึ้นในระบบความคิดของมนุษย์อย่างมีเงื่อนไขคือจำเป็นต้องใช้ประสบการณ์และประสาทสัมผัสของแต่ละบุคคลในการพิจารณาถึงความคล้ายคลึงเหล่านั้น ปัจจุบันงานวิจัยจำนวนมากศึกษาวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติผ่านอุปลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น งานวิจัยเรื่องทฤษฎีอุปลักษณ์ร่วมสมัยผ่านมุมมองภาษาจีนของหวัง อี้ (1998) งานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตในภาษารัสเซียของศรีวรา ภาสุกดี (2558)

การศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับสัตว์ได้รับความนิยมสืบเนื่องมาจากแนวคิดเรื่องอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ ปัจจุบันมีผู้สนใจศึกษาอุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์] จำนวนมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบงานวิจัยศึกษาอุปลักษณ์สัตว์ในสำนวนภาษาอังกฤษ

(พิมพ์ประไพ, 2556) งานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “มนุษย์เป็นสัตว์” กรณีสึกษาสมณานามในวรรณกรรมจีนเรื่องซ้องกั๋งของเหยา ซือฉี (2560) งานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า มนุษย์และสัตว์มีลักษณะร่วมกัน สัตว์มีคุณสมบัติบางประการที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างแบบเปรียบกับมนุษย์ได้ การใช้สัตว์ที่มีตัวตนอยู่จริง หรือใกล้ตัวมนุษย์มาใช้ในเชิงเปรียบเทียบถือเป็นลักษณะสากลของทุกชาติทุกภาษา (เหยา, 2560, น.33) เพียงแต่ว่าแต่ละสังคมเลือกหยิบยืมสัตว์คนละประเภทมาเป็นแบบเปรียบเท่านั้น

ต่อมาเมื่อแต่ละสังคมที่ใช้ภาษาต่างกันเริ่มติดต่อสื่อสารกัน การแปลภาษาจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารของมนุษย์ การแปลอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เองก็เป็นศาสตร์การแปลอย่างหนึ่งที่นักแปลสมัยใหม่ให้ความสนใจ งานแปลอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ดีนั้น นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาที่แปลอย่างไม่ตกหล่นแล้ว ยังทำให้เข้าใจวัฒนธรรมของภาษาต้นทางซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการแปลภาษาด้วยตามที่ศศรัการ เพชรเชตชู (2552, หน้า 5) ระบุไว้ว่า จุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการแปลคือการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม กล่าวได้ว่า งานเขียนที่พบ อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวนมากก็จะต้องสะท้อนบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชาติต้น ๆ ได้มาก งานแปลอุปลักษณ์จึงมีความละเอียดอ่อนและท้าทายกว่างานแปลทั่วไป สำหรับงานแปลทั่วไป สันฉวี สายบัว (2536) เสนอให้แบ่งการแปลออกเป็นสองลักษณะคือ การแปลแบบตรงตัว (Literal translation) และการแปลแบบเอาความ (Free translation) แต่เมื่อเป็นการแปลเฉพาะทางอย่างการแปลอุปลักษณ์ อาจต้องใช้ทฤษฎีการแปลอุปลักษณ์เข้ามาบูรณาการด้วย นิวมาร์ค (Newmark, 1988) ได้เสนอทฤษฎีการแปลภาพพจน์อุปลักษณ์ไว้ในหนังสือ *A Textbook of Translation* ถึงแม้นิวมาร์คจะไม่ได้มองอุปลักษณ์ด้วยมุมมองทางภาษาศาสตร์ปริชานเหมือนกับเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) และยังคงยืนยันแนวคิดเดิมคือ อุปลักษณ์คือภาพพจน์ชนิดหนึ่ง แต่ทฤษฎีของเขาก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการแปลอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ได้ดี

นิวมาร์คได้จัดประเภทของการแปลอุปลักษณ์ไว้ 7 กลวิธี ได้แก่ การแปลโดยคงภาพพจน์เดิมในความหมายต้นทาง (Reproducing the same image in the target language) การแปลแบบใช้รูปภาษาปลายทางที่ความหมายใกล้เคียงภาษาต้นทางที่สุด

มาแทนที่ (Replacing the image in the source language with a standard target image) การแปลโดยใช้โวหารอุปมา (Translation of metaphor by simile) การแปลโดยใช้โวหารอุปมาพร้อมกับคำอธิบาย (Translation of metaphor by simile with sense) การแปลอุปลักษณ์แบบเก็บความหมาย (Conversion of metaphor to sense) การละไม่แปล (Deletion) การแปลโดยคงภาพพจน์เดิมพร้อมกับคำอธิบาย (Translation of metaphor by the same metaphor combined with sense) โดยผู้วิจัยจะมุ่งวิเคราะห์การแปลอุปลักษณ์โดยบูรณาการหลักการแปลทั่วไปและทฤษฎีการแปลอุปลักษณ์ดังกล่าวนี้เข้าด้วยกัน

บทความนี้จะศึกษาอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] ในนวนิยายจีนเรื่อง *หงเหวเหลียง* (红高粱) ของมั่วเหยียน (莫言) และศึกษาวิธีการแปลเป็นภาษาไทยในฉบับแปลไทยเรื่อง *ตำนานรักทุ่งสีเพลิง* มั่วเหยียนเป็นนักเขียนรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมปี 2555 เรื่อง *หงเหวเหลียง* มีเนื้อหาสอดแทรกวัฒนธรรมประเพณีในสังคมจีนหลากหลายด้าน รวมไปถึงวิถีชีวิต พิธีกรรมต่าง ๆ และเกร็ดความรู้ทางประวัติศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาอุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์] ที่พบในนวนิยายเรื่องนี้จะช่วยสะท้อนระบบความคิดของชนชาติจีนที่มีต่อสัตว์รอบตัว ชาวจีนอุปลักษณ์มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงจากความคล้ายคลึงของมนุษย์และสัตว์ที่ตนเองเข้าใจ อีกทั้งเมื่อศึกษาต่อไปถึงกลวิธีการแปลอุปลักษณ์ดังกล่าวจากภาษาจีนเป็นภาษาไทยนั้น จะยังทำให้มองเห็นมนทัศน์การเปรียบเทียบสัตว์ทั้งที่แตกต่างกันและคล้ายคลึงกันของชนชาติจีนและชนชาติไทยได้อย่างชัดเจน โดยผู้วิจัยหวังว่าการวิจัยในครั้งนี้อาจเป็นประโยชน์ต่อแวดวงการแปลอุปลักษณ์ประเภทอื่น ๆ ในงานเขียนหรือภาพยนตร์อื่น ๆ ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทบทวนวรรณกรรมและงานเขียนที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บรวบรวมอุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์] ที่ปรากฏในนวนิยายจีนเรื่อง *หงเหวเหลียง* ประพันธ์โดย มั่วเหยียน และเปรียบเทียบกับฉบับแปลภาษาไทย *ตำนานรักทุ่งสีเพลิง* แปลโดยประเทืองพร วิรัชโกตี

3. จัดประเภทและตีความตัวอย่างอุปลักษณ [มนุษย์คือสัตว์] ที่รวบรวมได้ โดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิดเรื่องอุปลักษณเชิงมโนทัศน์
4. เปรียบเทียบอุปลักษณ [มนุษย์คือสัตว์] ในต้นฉบับกับกลวิธีการแปลเป็นภาษาไทย ในฉบับแปลไทย
5. สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาจะแบ่งออกเป็นสองหัวข้อใหญ่ดังนี้

1. อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] ในนวนิยายจีนเรื่อง *หงเหาเหลียง*

จากการเก็บรวบรวมและศึกษาตัวอย่างอุปลักษณ [มนุษย์คือสัตว์] ในนวนิยายจีนเรื่อง *หงเหาเหลียง* จำนวน 184 ตัวอย่าง พบอุปลักษณ [มนุษย์คือสัตว์] 4 ประเภทใหญ่ ได้แก่ 1) สัตว์สี่เท้า 2) สัตว์ปีก 3) สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และ 4) สัตว์เลื้อยคลาน และแมลง ดังนี้

1.1 อุปลักษณ [มนุษย์คือสัตว์สี่เท้า]

จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ พบการเปรียบเทียบมนุษย์เป็นสัตว์สี่เท้า หลากหลายชนิด พบทั้งสิ้น 113 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 61.41 เช่น หม่าปา เสือ สุนัข จิ้งจอก สุนัข ม้า กระต่าย แมว แพะ ลา เสือดาว กวาง ล่อ หมู วัว อุฐู ลิง ลูกเสือ และ พังพอน (狼/虎/狐狸/狗/马/兔子/猫/羊/驴/豹子/鹿/骡子/猪/牛/驼/猴子/黄鼠狼) เป็นต้น มีบางตัวอย่างไม่ระบุชนิดแต่ใช้ถ้อยคำหมายถึงสัตว์สี่เท้าหรือศัพท์ที่ใช้ในแวดวง สัตว์สี่เท้า เช่น สัตว์สี่เท้า (兽) เลียบาดแผล (舔舐伤口) คำราม (吼) เมื่อกล่าวถึงมนุษย์ โดยมักเชื่อมโยงรูปร่างลักษณะและอากัปกิริยา ความสามารถ รวมถึงพฤติกรรมหรือนิสัย ของสัตว์สี่เท้าเข้ากับมนุษย์ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

一颗子弹犁着黑眼的头皮飞过，他狗抢屎般趴在地上，脸色蜡黄。(น.302)

ฉบับแปล

กระสุนปืนแล่นหวือเฉียดศีรษะตาดำไปแบบเส้นยาแดงผ่าแปด หน้าคะมำลงกับพื้น ใบหน้าของหัวหน้าพรรคกระหะเหล็กเหลืองอ้อย (น.345)

ตัวอย่างที่ 2

“看你这个样！”任副官踢了王文义一脚，说：“看你劈腿拉胯，好象骡马撒尿，揍你都揍不上个劲。” (น.51)

ฉบับแปล

"คุณนายยืนลิ" เขาเตะหวังเหวินอี้ที่หนึ่ง "กางขาตะกั่วอย่างกับม้าฉี่ เดี่ยวฉันทก็ต่อยให้หอรอก" (น.61)

ตัวอย่างที่ 1 อุปลักษณะมนุษย์ที่แสดงอาการ 跏 (หมอบคว่ำ) เพื่อหลบกระสุนหนีตายเป็นเหมือนกับ 狗抢屎 (สุนัขแย่งอุจจาระ) โดยเชื่อมโยงอาการแย่งกินอุจจาระของสุนัขเข้ากับอาการกันเอาตัวรอดของตัวละครมนุษย์ในเรื่องว่ามีสภาพน่ารังเกียจเพียงใด ซึ่งฉบับแปลไม่แปลข้อความอุปลักษณะนี้ และในตัวอย่างที่ 2 อุปลักษณะเปรียบทำนองทางขาของตัวละครมนุษย์ว่าเหมือนกับลักษณะของ 骡马撒尿 (แม่ม้าฉี่)

1.2 อุปลักษณะ [มนุษย์คือสัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ]

จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะ พบการเปรียบเทียบมนุษย์เป็นสัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ พบทั้งสิ้น 15 ตัวอย่างหรือคิดเป็นร้อยละ 8.15 เช่น ปลา กบ ตะพาบและคางคก (鱼/青蛙/鳖/蛤蟆) เป็นต้น โดยมีเชื่อมโยงรูปร่างลักษณะและอากัปกริยา ความสามารถ และพฤติกรรมของสัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำเข้ากับมนุษย์ เช่น

ตัวอย่างที่ 3

高密东北乡土匪如毛，他们在高粱地里鱼儿般出没无常，结帮拉伙，拉驴绑票，坏事干尽，好事做绝。(น.44)

ฉบับแปล

เกมี่ต่งเปย์มีโจรชุกชุม คนร้ายมักฉลุบ ๆ โผล่ ๆ อยู่ในทุ่ง จึงคาดเดาไม่ได้ว่าพวกมันจะมาเมื่อไหร่ โจรพวกนี้มักร่วมมือกันก่อกรรมทำเข็ญ ขโมยล่อบังล่อ จับตัวคนไปเรียกค่าไถ่บ้างล่อ (น.55)

ตัวอย่างที่ 4

爷爷回过头，看见花花肠子涂在地上的黑眼像青蛙一样伏着，大黑眼珠子一眨 巴、一眨巴、又一眨巴，两滴金黄色的眼泪挂在他的眼脸上。(น.305)

ฉบับแปล

เมื่อหันกลับไปมองก็เห็นตาดำนอนพ้งพาบอยู่กับพื้นเหมือนกบ ถ้าไล่ไหลทะลัก ลูกตาดำกะพริบพริบ ๆ น้ำตาสีทองสองหยดเกาะบนเปลือกตา (น.349)

ตัวอย่างที่ 3 鱼儿 (ปลา) ถูกนำไปใช้เปรียบกับโจรผู้ร้ายที่มักฉลุบ ๆ โผล่ ๆ คาดตาไม่ได้ว่าจะมาเมื่อไหร่ เหมือนกับปลาที่ว่ายไปมาและโผล่ขึ้นจากน้ำเพื่อหายใจ เป็นพัก ๆ ซึ่งฉบับแปลไม่แปลข้อความอุปลักษณ์นี้ และในตัวอย่างที่ 4 像青蛙一样伏着 (หมอบเหมือนกบ) เปรียบตัวละครมนุษย์ที่นอนหมอบหมอดสภาพไว้เรี่ยวแรงเข้ากับท่าทางของกบหมอบ

1.3 อุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์ปีก]

จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ พบการเปรียบเทียบมนุษย์เป็นสัตว์ปีก หลากหลายชนิด พบทั้งสิ้น 39 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 21.2 เช่น นก ไก่ แม่ไก่ นก เฟิงหวง นกกระจอก นกนางแอ่น นกกระสา และนกเค้าแมว เป็นต้น (鸟/鸡/草鸡/凤凰/麻雀/燕/鹭/夜猫子) เป็นต้น โดยมักเชื่อมโยงรูปร่างลักษณะและอากัปกิริยา ความสามารถ และพฤติกรรมของสัตว์ปีกเข้ากับมนุษย์ เช่น

ตัวอย่างที่ 5

父亲张着两只手，像飞腾的小鸟，向奶奶扑去。(น.61)

ฉบับแปล

พ่อกางมือสองข้างวิ่งตื้อไปหาย่าเหมือนนกน้อยกำลังโผล่บิน (น.73)

ตัวอย่างที่ 6

他想到自己就像一只鸟笼子一样，把八百个好汉子引进了罗网，他一想到这八百条汉子在济南府外一个偏僻河沟子里被机关枪打成八百个筛子底的景象就感到四肢冰冷。(น.290)

ฉบับแปล

ปู้รู้สึกว่าคุณเองไม่ต่างอะไรจากนางนกต่อ ล้อชายฉกรรจ์กว่าแปดร้อยคนให้เข้ามา ติดร่างแห เมื่อคิดภาพลูกน้องกว่าแปดร้อยชีวิตถูกปืนกลรัวยิงที่ลำธารห่างไกลนอกเมืองจีหนาน มือของแกก็จะเย็นเฉียบ (น.331)

ตัวอย่างที่ 5 飞腾的小鸟 (นกน้อยบินทะยาน) ใช้โยงกับท่าทางการวิ่งอย่างรวดเร็วของตัวละครมนุษย์ว่าเหมือนกับนกบินทะยาน ซึ่งผู้อ่านเองก็จะพอนึกภาพได้ว่าภาพนกที่กำลังบินทะยานเป็นอย่างไร ในตัวอย่างที่ 6 鸟匪 (นกตอ) เปรียบนกที่ทำหน้าที่ล่อนกตัวอื่นให้ตามมากับตัวละครมนุษย์ ในที่นี้ตัวละครนี้เหมือนเป็นคนพาคนอื่นมาติดกับจนพลอยโชคร้ายไปด้วย ตรงกับลักษณะของนกตอ

1.4 อุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์เลื้อยคลานและแมลง]

จากการวิจัยถ้อยคำอุปลักษณ์ พบการเปรียบเทียบมนุษย์เป็นสัตว์เลื้อยคลานและแมลง พบทั้งสิ้น 17 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 9.24 เช่น งู ผีเสื้อ แมลงเม่า เหา มด หนอนไหม แมลงหางหนีบ เต่า และหนอน เป็นต้น (蛇 / 蝴蝶 / 飞蛾 / 虱子 / 蚂蚁 / 蚕 / 蠅 / 乌龟 / 蛆虫) โดยมักเชื่อมโยงรูปร่างลักษณะและอากัปภิกิริยา ความสามารถ และพฤติกรรมของสัตว์เลื้อยคลานและแมลงเข้ากับมนุษย์ เช่น

ตัวอย่างที่ 7

我父亲从高粱地里，蛇行到河堤边，急着要对爷爷讲话，爷爷紧急地往自来得手枪里压着子弹。(น.71)

ฉบับแปล

พ่อของผมลัดเลาะไปตามทุ่งจนมาถึงตลิ่ง พ่อมีเรื่องด่วนต้องคุยกับปู่ เวลานั้นปู่กำลังบรรจุกระสุนปืนลงในรังเพลิง (น.84)

ตัวอย่างที่ 8

棚里的人一窝蜂拥出。(น.243)

ฉบับแปล

ทุกคนวิ่งกรูกันออกไปข้างนอก (น.277)

ตัวอย่างที่ 7 蛇行 (งูเลื้อย) ใช้เปรียบกับการลัดเลาะไปตามสถานที่ต่าง ๆ ของมนุษย์ว่าเหมือนท่าทางการเลื้อยคลานซอกซอนของงู และในตัวอย่างที่ 8 一窝蜂拥出 (ผึ้งกรูกันออกจากรัง) อุปลักษณ์ภาพมนุษย์จำนวนมากกรูกันออกมาข้างนอก สภาพเหมือนกับผึ้งแตกรัง

จากการศึกษาข้างต้นทำให้พบลักษณะร่วมของสัตว์ซึ่งเป็นมโนทัศน์ต้นทางกับมนุษย์ซึ่งเป็นมโนทัศน์ปลายที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประการใหญ่ด้วยกัน ได้แก่ 1) รูปร่างลักษณะและอากัปกริยา พบทั้งสิ้น 103 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 55.97 เป็นการถ่ายโยงรูปร่าง ขนาด สี และความสูงต่ำของสัตว์มาเชื่อมโยงกับรูปร่างลักษณะของสัตว์ซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางกับอากัปกริยาของมนุษย์ซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง 2) ความสามารถ พบทั้งสิ้น 16 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 8.69 เป็นการถ่ายโยงความสามารถพิเศษของสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น การว่ายน้ำของสัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ การบินของสัตว์ปีก เป็นต้น เพื่อเชื่อมโยงกับมนุษย์ซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง นอกจากนี้สัตว์ทุกชนิดมีพฤติกรรมหรือนิสัยโดยสัญชาตญาณ พฤติกรรมดังกล่าวนี้นี้อาจเป็นพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ จากการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท ได้แก่ 3) พฤติกรรมหรือนิสัยที่ดี พบทั้งสิ้น 18 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 9.8 โดยจะถ่ายโยงพฤติกรรมหรือนิสัยที่ดีของสัตว์ซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางกับพฤติกรรมหรือนิสัยที่ดีของมนุษย์ซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง และ 4) พฤติกรรมหรือนิสัยที่ไม่ดี พบทั้งสิ้น 47 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 25.54 โดยจะถ่ายโยงพฤติกรรมหรือนิสัยที่ไม่ดีของสัตว์ซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางกับพฤติกรรมหรือนิสัยที่ไม่ดีของมนุษย์ซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง ตัวอย่างผังมโนทัศน์นี้

สัตว์ (วงมโนทัศน์ต้นทาง)		มนุษย์ (วงมโนทัศน์ปลายทาง)
รูปร่างลักษณะและอากัปภิกิริยาของสัตว์ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - 驼 (อูฐ (หลังงอ)) - 骡马撒尿 (แม่ม้าฉี่) - 死蛇 (งูตาย) 	→	รูปร่างลักษณะและอากัปภิกิริยาของมนุษย์ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - มนุษย์ที่หลังงอ - มนุษย์ยืนกางขา - มนุษย์นอนหมดแรง
ความสามารถของสัตว์ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - 鸭 (เป็ด (ต่าน้ำแก่ง)) - 猫 (แมว (ปราดเปรียว)) - 兔子 (กระต่าย (วิ่งเร็ว)) 	→	ความสามารถของมนุษย์ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - มนุษย์ที่ต่าน้ำแก่ง - มนุษย์ที่ปราดเปรียว - มนุษย์ที่วิ่งเร็ว
พฤติกรรมหรือนิสัยที่ดีของสัตว์ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - 忠实的看家狗 (สุนัขเฝ้าบ้านผู้ซื่อสัตย์) - 狗群里的领袖 (ผู้นำในหมู่สุนัข หรือ จำฝูง) - 母兽 (สัตว์ที่เฝ้าแม่ลูกอ่อน) 	→	พฤติกรรมหรือนิสัยที่ดีของมนุษย์ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - มนุษย์ที่ซื่อสัตย์ - มนุษย์ที่มีความเป็นผู้นำ - แม่ที่ปกป้องลูกที่ยังเล็ก
พฤติกรรมหรือนิสัยที่ไม่ดีของสัตว์ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - 草鸡 (ไก่บ้าน) - 猴子戴帽 (ลิงสวมหมวก) - 蛤蟆吃斑蝥 (คางคกกินแมลงทับ) 	→	พฤติกรรมหรือนิสัยที่ไม่ดีของมนุษย์ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - มนุษย์ที่ขี้ขลาด - มนุษย์จอมเสแสร้ง - มนุษย์ที่ไม่เจียมตัวชอบคนที่ฐานะสูงกว่า

2. กลวิธีการแปลอุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์]

จากการศึกษาวิธีการแปลอุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์] เป็นภาษาไทยในฉบับแปลไทยเรื่อง *ตำนานรักทุ่งสีเพลิง* พบว่ามีกลวิธีแปลทั้งหมด 7 กลวิธีด้วยกัน ได้แก่ การแปลอุปลักษณ์ตรงความ การแปลอุปลักษณ์ตรงความแต่ลดข้อความบางส่วน การแปลอุปลักษณ์ตรงความร่วมกับการอธิบายหรือเสริมความ การแปลอุปลักษณ์เดิมบางส่วน การแปลเอาความ การละไม่แปล และการแทนที่ทางวัฒนธรรม ดังนี้

1) การแปลอุปลักษณ์ตรงความ

การแปลอุปลักษณ์ตรงความพบทั้งสิ้น 61 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 33.15 กลวิธีนี้จะแปลถ้อยคำมโนอุปลักษณ์จากภาษาต้นฉบับออกมาครบถ้วนตรงกับต้นฉบับ ในภาษาฉบับแปลไม่มีการลดข้อความหรือเพิ่มข้อความ แต่อาจจะมีการสลับตำแหน่งของถ้อยคำอุปลักษณ์หรือเปลี่ยนแปลงรูปประโยคบ้าง ผู้แปลจะเลือกใช้กลวิธีนี้เพื่อรักษาอุปลักษณ์เดิมและคงอรรถรสในภาษาต้นฉบับเอาไว้เมื่อสังคมไทยและสังคมจีนมีแบบเปรียบเทียบตรงกัน เช่น

ตัวอย่างที่ 15

那天他喝了个八成醉，玲子闯进去，正如飞蛾投火，正如羊入虎穴。(น.52)

ฉบับแปล

วันนั้นเขาดื่มจนเมาแ้ว พอหลังจื่อไฝล่เข้าไปในทองก็ไม่ต่างอะไรกับแมลงเม่าบินเข้ากองไฟ ลูกแคะเข้าถ้ำเสือ (น.62)

ตัวอย่างที่ 16

英勇善战的胶高大队捡起了铁板会抛弃的武器，如虎添翼，一路欢呼着穷追不舍，大队长江小脚依然冲在最前边。(น.270)

ฉบับแปล

กองกำลังเจียวเกาแห่งกองทัพที่แปดผู้อาจหาญชำนาญศึกเก็บอาวุธที่พรรคกระทะเหล็กทิ้งไว้ เวลานี้พวกเขาเปรียบได้กับเสือติดปีก จึงวิ่งไล่ตามเก็บศัตรูไม่เลิก เจียงเท้าเล็กผู้เป็นหัวหน้าวิ่งนำ (น.308)

ตัวอย่างที่ 15 แปล *飞蛾投火* และ *羊入虎穴* ในต้นฉบับเป็นภาษาไทยอย่างตรงความว่าแมลงเม่าบินเข้ากองไฟและแคะเข้าถ้ำเสือตามลำดับ การแปลอุปลักษณ์ตรงความนี้

สามารถทำให้ผู้อ่านไทยเข้าใจนัยยะเชื่อมโยงลักษณะของสัตว์ คือแมลงเม่าที่เมื่อบินเข้าหาไฟเพื่อหาแสงสว่างก็จะตายอยู่ในกองไฟ หรือ แกะเมื่อหลงเข้าไปในถ้ำของเสือก็จะกลายเป็นอาหารของเสือ ความอุปโลกลณ์นี้นำมาใช้อธิบายมนุษย์ที่ประสบกับอันตราย และตัวอย่างที่ 16 แปล 虎添翼 ในต้นฉบับเป็นภาษาไทยอย่างตรงความว่าเสือติดปีก อุปโลกลณ์กับมนุษย์ที่แข็งแกร่งได้เปรียบฝ่ายตรงข้ามอยู่แล้วได้รับปัจจัยเอื้ออำนวยให้แข็งแกร่งขึ้นไปอีกเป็นเสือติดปีก มโนทัศน์ที่มองว่าเสือเป็นสัตว์ที่แข็งแกร่งนี้มีความเป็นสากล และเหมือนกันทั้งในภาษาไทยและภาษาจีนจึงทำให้แปลตรงตัวได้

2) การแปลอุปโลกลณ์ตรงความแต่ลดข้อความบางส่วน

กลวิธีการแปลอุปโลกลณ์ตรงความแต่ลดข้อความบางส่วนนี้ พบทั้งสิ้น 13 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 7.07 เป็นการแปลแบบเพียงแค่ลดข้อความที่ไม่จำเป็นบางส่วนออก เมื่อพิจารณาแล้วว่าถ้อยคำที่ลดไปนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อความหมายของอุปโลกลณ์โดยรวมที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อ ทั้งยังไม่ทำให้นัยยะการเชื่อมโยงลักษณะร่วมระหว่างมโนอุปโลกลณ์ต้นทางและปลายทางขาดหายไป เช่น

ตัวอย่างที่ 17

奶奶，你孙子跟你相比，显得像个饿了三年的白虱子一样干瘪。(น.125)

ฉบับแปล

ผมอยากบอกയാว่า ถ้าเอาหลานคนนี้ไปเปรียบกับย่าแล้วล่ะก็ หลานคงแคระแกร็นแห้งกรังไม่ต่างจากเหาที่ขาดอาหารมาสามปีเต็ม (น.146)

ตัวอย่างที่ 18

父亲被河道里的呕吐声传染，脖子像打鸣的小公鸡一样抽动，喉咙里发出呃呃咯咯之声。(น.262)

ฉบับแปล

เสียงสำรอกโอ้อ้ากจากแม่น้ำทำให้พ่อป่นป่วนมวนท้องไปด้วย แก่โค้งคออ้วนกลมเหมือนลูกเจี๊ยบตัวน้อย (น.299)

ตัวอย่างที่ 17 อุปโลกลณ์มนุษย์เป็น 白虱子 (เหาสีขาว) โดยหยิบยืมลักษณะภายนอกของเหาที่ขาดอาหารตัวเหี่ยวแห้งแคระแกร็น มาเปรียบมนุษย์ไม่มีเรี่ยวแรงจะไปทำอะไรได้ ผู้แปลแปลลด 白 สีขาว แปลเพียง เหา และในตัวอย่างที่ 18 像打鸣的小公鸡

(เหมือนลูกเจี๊ยบตัวผู้ขุ่น) ถูกแปลลดเหลือเพียง ลูกเจี๊ยบ คำว่า 打鸣 (ขัน) และคำว่า 公 (ตัวผู้) ถูกลดไป อาจเพราะผู้แปลเห็นว่าแปลแค่นี้ก็ได้ความเปรียบที่เห็นภาพแล้ว

3) การแปลอุปลักษณ์ตรงความร่วมมือกับการอธิบายหรือเสริมความ

การแปลอุปลักษณ์ตรงความร่วมมือกับการอธิบายหรือเสริมความ พบทั้งสิ้น 7 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 3.8 เมื่ออุปลักษณ์ในภาษาจีนไม่เป็นที่รู้จักในสังคมไทย ผู้แปลจะเลือกใช้คำอธิบายเพิ่มเติมหรือเสริมข้อความเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะร่วมของมนุษย์และสัตว์ได้ง่ายขึ้น เช่น

ตัวอย่างที่ 19

小白羊肥硕白皙，双眼日日也斜着，水汪汪的眼珠子勾魂摄魄，曾使两伙土匪为她动刀动枪，行话叫“争窝子”。(น.106)

ฉบับแปล

แต่ "น้องแกะขาว" สาวชายผิวนอบอันขาวจ๊ะจะรังตัวเอาไว้ด้วยท่าปรีดาเซ็กซี้ขี้ใจ หล่อนเคยเป็นต้นเหตุให้โจรประจำถิ่นสองคนฆ่าฟันกันเองเพื่อ "ชิงรัง" อันเป็นศัพท์ในแวดวงอาชญากรมาแล้ว (น.123)

ตัวอย่างที่ 20

街上人如蚁群，吹鼓手们从人缝里挤过去，踏着一级级木板，哆哆嗦嗦地爬上自己的高位。(น.248)

ฉบับแปล

บนถนนมีชาวบ้านเดินขวักไขว่ยุบยับเหมือนมด พวกนักดนตรีจึงต้องวิ่งฝ่าฝูงชนเหยียบบันไดไม้ทีละขั้นขึ้นไปประจำที่ (น.282)

ตัวอย่างที่ 19 争窝子 (แย่งชิงรัง) นี้ คำว่า 窝 (รัง) อุปมาถึงสถานที่โจรซ่อนสมูผู้อ่านชาวไทยบางกลุ่มอาจไม่เข้าใจความหมายว่าผู้เขียนต้องการหมายถึงการต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ ผู้แปลจึงอธิบายเพิ่มเติมว่าเป็นศัพท์เฉพาะในแวดวงอาชญากร และตัวอย่างที่ 20 如蚁群 (เหมือนฝูงมด) ถูกเสริมความในฉบับแปลภาษาไทยเป็น เดินขวักไขว่ยุบยับเหมือนมด เพื่อเน้นย้ำภาพอุปลักษณ์ที่เป็นลักษณะร่วมของมนุษย์และฝูงมด คือ มีจำนวนมากและเดินขวักไขว่ไปมาเต็มพื้นที่

4) การแปลอุปลักษณ์เดิมบางส่วน

การแปลอุปลักษณ์เดิมบางส่วน พบทั้งสิ้น 7 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 3.8 ผู้เขียนเลือกกลวิธีการแปลอุปลักษณ์เดิมบางส่วนโดยคงถ้อยคำของอุปลักษณ์เดิมไว้เป็นส่วนใหญ่ และเลือกใช้การปรับตัวบทกับส่วนที่เหลือ เช่น การแปลเอาความแทน บางครั้งก็เปลี่ยนความหมายของถ้อยคำอุปลักษณ์บางส่วน ทำให้ไม่ตรงกับความหมายเดิม แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วพบว่ายังมีเค้าโครงของความหมายเดิมอยู่บางส่วน เช่น

ตัวอย่างที่ 21

队伍摆在大路上，三十多人缩成一团，像一条冻僵了的蛇。(น.11)

ฉบับแปล

แต่พ้อออกนอกพื้นที่กลับซัดซัด ปอดแหก เกาะกลุ่มกันเหมือนงูนอนตาย (น.17)

ตัวอย่างที่ 22

他像被打瘸的老狗一样拖着腿走，雪地上留下两道深深浅浅的脚踪。(น.353)

ฉบับแปล

เหล่าเก็งเดินขาลากเหมือนหมาแก่ถูกซ้อม ทิ้งรอยเท้าลึก ๆ เป็นทางสองสาย ไว่เบื้องหลัง (น.400)

ตัวอย่างที่ 21 จะเห็นว่ามีการใช้กลวิธีการแปลอุปลักษณ์ตรงความในส่วนของ 蛇 (งู) ในขณะที่คำขยายอย่าง 冻僵 (แช่แข็ง) ถูกแปลเอาความเป็น นอนตาย เพื่อให้รูปภาษาเป็นที่คุ้นเคยของผู้อ่านไทย เพราะในสังคมไทยไม่คุ้นเคยกับภาพงูถูกแช่แข็ง เนื่องด้วยเหตุผลทางสภาพอากาศ จึงเลือกแปลตรงความเพียงแค่บางส่วนที่ผู้อ่านไทยสามารถเข้าใจได้ง่าย และตัวอย่างที่ 22 被打瘸的老狗一样 (สุนัขแก่ที่ถูกตีขาเป๋) ผู้แปลแปลเก็บ 老狗 (หมาแก่) ไว้โดยตรงความ แต่แปลท่อน 被打瘸 (ถูกตีขาเป๋) โดยกลวิธีการแปลเอาความเป็น ถูกซ้อม

5) การแปลเอาความ

การแปลเอาความ พบทั้งสิ้น 67 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 36.41 ผู้แปลเลือกใช้กลวิธีการแปลนี้เพื่อมุ่งเน้นการสื่อสารมากกว่าความพยายามรักษาความอุปลักษณ์เดิม มีการเปลี่ยนข้อความในต้นฉบับไปโดยสิ้นเชิง แต่เมื่อแปลออกมาแล้วยังสามารถ

สื่อความหมายในทิศทางเดียวกับบริบทภาษาต้นฉบับได้ ผู้แปลอาจเลือกใช้วิธีการนี้เมื่อมองเห็นช่องว่างความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากเกินกว่าจะทำความเข้าใจได้โดยง่ายหรืออาจด้วยเหตุผลเรื่องความสั้นไหลของข้อความ เช่น

ตัวอย่างที่ 23

爷爷说：“事到临头，草鸡也不行，就是块生铁蛋子也要抬出来！”(น.255)

ฉบับแปล

"มาถึงขนาดนี้แล้ว จะปอดแหกไม่ได้ ต่อให้มีเหล็กเต็มโลง เราก็ต้องแบกออกมาให้ได้" (น.291)

ตัวอย่างที่ 24

一个书生气十足的中队长说：“就当前形势看，我们龟缩在高密东北乡，无疑坐以待毙。我们应该跳出死地，到胶南产棉区去搞棉衣，那里盛产红薯，吃的也不成问题。”(น.358)

ฉบับแปล

นายหมู่ลักษณะคล้ายผู้คงแก่เรียนพูดขึ้นว่า “ดูจากสภาพการณ์ตอนนี้ ถ้าเราหลบอยู่ในแกมี้ตงเปียดต่อไปก็คงไม่ต่างจากรอคอยความตาย เราควรจะย้ายไปปักหลักแถวเจียวหนาน ที่นั่นเป็นแหล่งผลิตเสื้อกันหนาว อีกอย่างยังปลูกมันเทศมากมาย ถือว่าหมดห่วงเรื่องอาหารไป” (น.406)

ตัวอย่างที่ 23 ใช้ถ้อยคำ 草鸡 ไก่บ้าน ในภาษาจีนเปรียบถึงอ่อนแอและซื่อลาค ซึ่งในภาษาไทยไม่ใช้การเปรียบเช่นนี้ ผู้แปลจึงเลือกแปลเอาความเพื่อเน้นการสื่อสารแทนว่า ปอดแหก และในตัวอย่างที่ 24 จากถ้อยคำ龟缩 (เต่าหด) ผู้อ่านไทยอาจคุ้นเคยกับวลี เต่าหดหัวอยู่ในกระดอง หมายความว่าถึงคนที่ขลาดกลัวจนไม่กล้าไปเผชิญหน้ากับสิ่งต่าง ๆ แต่ในที่นี้ผู้แปลเลือกใช้วลีแปลแบบเอาความเพียงแค่ว่า หลบ

6) การละไม่แปล

การละไม่แปล พบทั้งสิ้น 18 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 9.78 ผู้แปลน่าจะใช้วิธีการนี้เมื่อพิจารณาทั้งบริบทแวดล้อมแล้วพบว่าอุปถัมภ์ในประโยคต้นฉบับมีความหมายปรากฏชัดเจนอยู่ตำแหน่งอื่น ก็จะเลือกวลีละไม่แปลเพื่อให้ข้อความกระชับและเมื่อละไปก็ยังคงความหมายในบริบทต้นฉบับได้ เช่น

ตัวอย่างที่ 25

他们一个个破衣烂衫，面色焦黄，畏畏惧惧的像惊慌的小野兽。(น.189)

ฉบับแปล

พวกเขาสวมเสื้อผ้ามอซอ หน้าตาซีดเซียว (น.216)

ตัวอย่างที่ 26

你听到小姑姑的磨砺锈刀一样的哭声、秃头鬼子猪一样的呼吸声、鬼子们在炕下的跺脚声和淫笑声。(น.334)

ฉบับแปล

...ได้ยินเสียงร้องไห้ของอาหญิงที่เหมือนเอามีดสนิมเขรอะไปลับกับหินเสียงหอบหายใจของไฉ่ยู่่นหัวล้าน เสียงย่าเท้าและเสียงหัวเราะตื้นหากลับของทหารยู่่นคนอื่น ๆ (น.378)

ตัวอย่างที่ 25 惊慌的小野兽 (สัตว์ป่าสี่เท้าตัวน้อยที่ตื่นกลัว) อุปลักษณณ์ตัวละครมนุษย์ที่รู้สึกตื่นกลัวเป็นสัตว์สี่เท้าตัวน้อย ในฉบับแปล ผู้แปลละส่วนอุปลักษณณ์ออกไปทั้งหมด ทำให้เห็นยะการเปรียบเทียบไป และตัวอย่างที่ 26 เปรียบเสียงหายใจของมนุษย์กับเสียงหายใจของหมู ซึ่งแสดงความหมายในแง่ลบ ฉบับแปลละ 猪一样 (เหมือนหมู) ออก

7) การแทนที่ทางวัฒนธรรม

การแทนที่ทางวัฒนธรรม พบทั้งสิ้น 11 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 5.99 เป็นการแปลโดยหยาบยืมรูปภาษาปลายทางที่ใกล้เคียงกับภาษาต้นทางมากที่สุด แต่ความของบทแปลหลังจากการแปลจะไม่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณณ์ในภาษาต้นฉบับเลย กลวิธีนี้เป็นกลวิธีที่ดีที่สุดในการขจัดความแตกต่างทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นการแปลเพื่อสื่อสารเป็นหลัก เช่น

ตัวอย่างที่ 27

六天前那场滂沱的大雨里，他和轿夫们被浇成落汤鸡，那姑娘也湿了正面，背面半干。(น.104)

ฉบับแปล

ท่ามกลางสายฝนกระหน่ำเมื่อหกวันก่อน อีวีจั้นเอาและเพื่อนหามเกี่ยวเปียกปอนเหมือนลูกหมาตักน้ำ ส่วนเจ้าสาวเปียกเฉพาะข้างหน้า (น.120)

ตัวอย่างที่ 28

老头坐在小山一样的货物上，像一只狼守护着自己的猎物。(น.175)

ฉบับแปล

แกนั่งอยู่บนภูเขาสิ่งของเครื่องใช้เหมือนปูโสมเฝ้าทรัพย์ (น.200)

ตัวอย่างที่ 27 落汤鸡 โกงตกน้ำแกง อุปลักษณ์มนุษย์เป็นไก่ เป็นสำนวนจีนที่ใช้อธิบายคนที่เนื้อตัวเปียกปอน แต่ในภาษาไทยมักใช้สำนวน ลูกหมาตกน้ำ มากกว่า หากแปลตรงความอาจทำให้ผู้อ่านไทยสับสน จึงแทนที่สำนวนเดิมด้วยถ้อยคำที่นิยมใช้กัน ในสังคมไทย และตัวอย่างที่ 28 狼守护着自己的猎物 (หมาป่านั่งเฝ้าเหยื่อที่ตนเองล่ามาได้) นำอากัปกิริยาเฝ้าเหยื่อที่ล่ามาได้ของหมาป่ามาเชื่อมโยงกับมนุษย์ที่ปกหลังเฝ้าทรัพย์สิน ผู้แปลเลือกใช้สำนวน ปูโสมเฝ้าทรัพย์ ที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาเทียบเคียงให้ผู้อ่านไทยเห็นภาพได้ทันที จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า เมื่อใช้กลวิธีนี้แล้ว วงความหมายต้นทางในบทแปลที่ได้จะแตกต่างจากในภาษาต้นฉบับที่มโนอุปลักษณ์เดิมคือ [มนุษย์คือหมาป่า] แต่มโนอุปลักษณ์หลังการแปลคือ [มนุษย์คือปูโสม]

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์อุปลักษณ์ในนวนิยายเรื่องหงเหวเหลียงพบอุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์] ทั้งหมด 184 ตัวอย่าง แบ่งออกเป็น [มนุษย์คือสัตว์สี่เท้า] ร้อยละ 61.41 [มนุษย์คือสัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ] ร้อยละ 8.15 [มนุษย์คือสัตว์ปีก] ร้อยละ 21.2 และ [มนุษย์คือสัตว์เลื้อยคลานและแมลง] ร้อยละ 9.24 โดยลักษณะร่วมของมนุษย์และสัตว์ในระบบความคิดของชาวจีนคือ ความคล้ายคลึงด้านรูปร่างลักษณะและอากัปกิริยา ความสามารถพฤติกรรมหรือนิสัยที่ดี และพฤติกรรมหรือนิสัยที่ไม่ดี มีการถ่ายโยงลักษณะร่วมดังกล่าวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพแจ่มแจ้งมากขึ้น พบการถ่ายโยงรูปร่างลักษณะและอากัปกิริยามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 55.98 รองลงมาคือการถ่ายโยงพฤติกรรมที่ไม่ดี ร้อยละ 25.54 การถ่ายโยงพฤติกรรมที่ดี ร้อยละ 9.82 และการถ่ายโยงความสามารถ ร้อยละ 8.7

และจากการศึกษาทวิวิธีการแปลอุปลักษณ์ [มนุษย์คือสัตว์] พบว่ามีทวิวิธีแปล 7 ทวิวิธี ได้แก่การแปลเอาความ พบมากที่สุดถึงร้อยละ 36.41 รองลงมาคือการแปลอุปลักษณ์ตรงความ ร้อยละ 33.15 การละไม่แปล ร้อยละ 9.78 การแปลอุปลักษณ์ตรงความแต่ลดข้อความบางส่วน ร้อยละ 7.07 การแทนที่ทางวัฒนธรรม ร้อยละ 5.99 และสุดท้ายได้แก่การแปลอุปลักษณ์ตรงความร่วมกับการอธิบายหรือเสริมความและการแปลอุปลักษณ์เดิมบางส่วนที่พบจำนวนเท่ากัน คือร้อยละ 3.8 ผลจากการศึกษานี้ทำให้ทราบว่ามีทวิวิธีที่ใช้การแปลเอาความมากที่สุด หากรวมกับการละไม่แปลและการแทนที่ทางวัฒนธรรมซึ่งล้วนเป็นการไม่แปลอุปลักษณ์ต้นฉบับอย่างสิ้นเชิงแล้ว จะเป็นร้อยละ 52.18 จำนวนนี้อาจสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมไทยแตกต่างกันอยู่ไม่น้อย ความแตกต่างระหว่างสังคมจีนและสังคมไทยทำให้ไม่สามารถแปลอุปลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์บางชนิดออกมาตรงความได้เพราะไทยไม่คุ้นเคยกับสัตว์ชนิดนั้นหรือไม่ได้มีมุมมองต่อสัตว์ชนิดนั้นเหมือนจีน ผู้แปลงานเขียนที่มีอุปลักษณ์แตกต่างทางวัฒนธรรมเช่นนี้จะต้องตีความจากถ้อยคำอุปลักษณ์ให้เข้าใจก่อนก่อนที่จะสื่อสารใจความแท้จริงให้ผู้อ่าน โดยทั่วไปมักใช้ทวิวิธีการแปลเอาความ การละไม่แปล หรือการแทนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อจัดการกับการแปลที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเช่นนี้ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าทวิวิธีการแปลที่ใช้รองลงมาคือการแปลอุปลักษณ์ตรงความ คิดเป็นร้อยละ 33.15 ซึ่งหากรวมกับการแปลอุปลักษณ์ตรงความแต่ลดข้อความบางส่วน การแปลอุปลักษณ์ตรงความร่วมกับการอธิบายหรือเสริมความ และการแปลอุปลักษณ์เดิมบางส่วน จะเป็นร้อยละ 47.82 เป็นจำนวนที่ต่างกับกลุ่มแรกไม่มากนัก สะท้อนให้เห็นว่างานแปลพยายามเก็บรักษาความอุปลักษณ์เพื่อรักษารรณรสต้นฉบับไว้ ไม่ว่าจะเก็บรักษาไว้ทั้งหมด หรือลดทอนหรือเสริมความเพิ่มเติมก็ตาม ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นมนต์เสน่ห์ที่คล้ายคลึงกันของสองวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี จำนวนนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมจีนกับไทยที่มีมุมมองคล้ายกันอยู่ไม่น้อยเช่นกัน อาจสรุปได้ว่าเหตุที่อุปลักษณ์ต้นฉบับสามารถแปลตรงความได้มากพอสมควรนี้ อาจเป็นเพราะการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสองชนชาติที่มีมายาวนานทำให้ระบบความคิดเชื่อมโยงกัน ภาษาสะท้อนถึงกัน หรือระบบความคิดของสองชนชาติเดิมก็คล้ายกันอยู่ หรือเป็นระบบความคิดที่เป็นสากลก็เป็นได้

ข้อเสนอแนะ

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [มนุษย์คือสัตว์] ในนวนิยายจีนเรื่อง *หงเหวาทหฺยง* และกลวิธีการแปลเป็นภาษาไทยในฉบับแปลเรื่อง *ตำนานรักทุ่งสีเพลิง* เท่านั้น ในอนาคตอาจศึกษานวนิยายเรื่องอื่นเพิ่มเติม อาจเป็นนิยายจีนหรือนิยายชาติอื่น เพื่อศึกษาการนำสัตว์ต่าง ๆ มาอุปลักษณ์ถึงมนุษย์ในแง่อื่นได้อีกบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- ประเทืองพร วิรัชโกศิ. (2557). *ตำนานรักทุ่งสีเพลิง*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์.
 พิมพ์ประไพ บุญสม. (2556). *อุปลักษณ์ในสำนวนภาษาอังกฤษเกี่ยวกับสัตว์*. วิทยานิพนธ์
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร
 เหยา ซือฉี. (2560). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “มนุษย์เป็นสัตว์”: กรณีศึกษาสมญานาม
 ในวรรณกรรมจีนเรื่อง *水浒传* (ซ้องกั๋ง). *วารสารอักษรศาสตร์*. 46(2), 1-43.
 สัตยวี สายบัว. (2536). *หลักการแปล*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์.
 ศรีวรา ผาสุกดี. (2558). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “ชีวิต” ในภาษารัสเซียตามแนว
 ภาษาศาสตร์ปริชาน. *วารสารรวมคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*. 34(2), 85-96.
 ศศรัักษ์ เพชรเชิดชู. (2555). *การแปลจีน-ไทยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผล
 งานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 เสรี ชมชอบ. (2542). *การแปลเบื้องต้น*. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
 Lakoff, G and Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University
 of Chicago Press.
 Larson, M.L. (1984). *Meaning-Based Translation. A Guide to Cross-Language
 Equivalence*. USA: University Press of America.
 Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall Inter-
 national.
 Yu, N. (1995). Metaphorical Expressions of Anger and Happiness in English
 and Chinese. In *Metaphor and Symbolic activity*. 10(2), 59-92.
 莫言. (2017). *红高粱家族 (修订版)*. 杭州: 浙江文艺出版社.

การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทย
ซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ ช่วงปี พ.ศ. 2549-2561
An Analytical Study on the Ways of Life and the Values as
Appeared in The Thai Novels Winning S.E.A Write Award
Between 2006 – 2018

จิรวัดมณี เพชรรัตน์
Jirawat Petcharat
สาขาภาษาตะวันออก
The Eastern Languages
คณะศิลปศาสตร์
Faculty of Liberal Arts
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
Rajamangala University of Technology Thanyaburi

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ความสุขของกะทิ ลับแล, แก่งคอย คนแคะ ใต้เดือนตาบอดในเขาวงกต และพุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและนำมาสรุปเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ในด้านวิถีชีวิต ลักษณะโดยทั่วไปครอบครัวไม่สมบูรณ์ และมีปัญหา ยกเว้นเรื่องความสุขของกะทิ ส่วนสภาพแวดล้อมพบว่า สังคมชนบทไม่มีการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ แต่สังคมเมืองโดยรวมมีลักษณะเร่งรัดและแข่งขันสูง ด้านความเชื่อและชนบประเพณี พบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับผี

และพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ความฝัน ลางบอกเหตุ และสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีประเพณีที่สืบทอดกันต่อๆ มา ด้านค่านิยมความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่มีปรากฏในนวนิยายทุกเรื่อง แต่ปรากฏเด่นมากในเรื่อง ความสุขของกะทิ ด้านการพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งและมานะอดทนปรากฏเด่นมากในเรื่อง พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ ด้านความยึดมั่นในวัตรปฏิบัติปรากฏเด่นมากในเรื่อง ใต้เดือนดาบอดในเขาวงกต และเรื่องลับแล, แก่งคอย ด้านนิยมความมีอำนาจปรากฏเด่นชัดในเรื่องคนแคะ

คำสำคัญ: นวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์, วิถีชีวิต, ค่านิยม

Abstract

The objective of this study is to analyze the way of life and social values of 5 (five) S.E.A. Write awarded Thai novels: Kwamsuk Khong Kati, Laplae, Kaengkhoi, Khonkrae, Saiduan Tabot Nai Khao Wongkot, and Buddhasakkarach Assadong Kap Songcham Khong Songcham Khong Maew Kulapdam. The researcher, through his study on relevant sources of documentation, has established a set of criteria for this analysis. From the study of the relevant documents, the findings show that in general the characters of all novels, except those in Kwamsuk Khong Kati, live their own lives in dysfunctional families. In terms of environment, there is no economics competition in the rural society whereas the urban society is encircled by urgency and high competition. Regarding beliefs and norms, the study has seen a number of beliefs on ghosts and superstitious rituals, dreams, omens, and supernatural mysteries that appeal to tradition and are generally continued. The value of generosity is found in every novel, particularly in Kwamsuk Khong Kati. The social values of self-reliance, diligence, and endurance are highlighted in Buddhasakkarach Assadong Kap Songcham Khong Songcham Khong Maew Kulapdam. Saiduan Tabot Nai Khao Wongkot and Laplae, Kaengkhoi accentuates the social value of materialism whereas the Dwarf underlines the love of power.

Keywords: winning S.E.A. write award Thai novels, the ways of life, values

บทนำ

นวนิยายเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งซึ่งประชาชนทั่วไปนิยมอ่านกันมาก ด้วยเหตุที่นวนิยายไทยเป็นวรรณกรรมที่เข้าถึงบุคคลต่างๆ ในสังคมได้ดี ผู้อ่านจะได้รับทั้งความรู้ ความคิด และความเพลิดเพลิน นวนิยายไทยในปัจจุบันได้พัฒนาวิธีการนำเสนอทั้งทางด้านรูปแบบ เนื้อหา แนวคิด และกลวิธีการแต่ง ด้านรูปแบบนั้นนักเขียนก็ได้จำกัดตนเองให้อยู่ในกรอบของขนบเดิม แต่ได้มีการสร้างสรรค์รูปแบบในการประพันธ์ที่แปลกใหม่ ดังที่ กุสุมา รัชสมณี (2547 : 408-409) ได้กล่าวถึงรูปแบบในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทน์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ ที่สรุปได้ว่า มีลักษณะของการบูรณาการด้านการใช้ถ้อยคำ ผู้เขียนได้นำขนบของนิราศมาใช้ในนวนิยาย ทำให้มีลักษณะการผสมกลมกลืนกันระหว่างขนบวรรณคดีเก่ากับเรื่องเล่าสมัยใหม่ซึ่งนับว่าเป็นความแปลกใหม่ ในด้านกลวิธีการแต่งนั้นมีความซับซ้อนมากขึ้น ดังที่รณฤทัย สัจจพันธุ์ (2547 : 500) ได้กล่าวว่า นวนิยายเรื่อง “เวลา” ของชาติ กอบจิตติ ได้ใช้กลวิธีที่ผสมผสานระหว่างรูปแบบของนวนิยาย บทละคร และบทภาพยนตร์เข้าด้วยกัน โดยตัดสลับระหว่างมิติของละครเวทีกับมิติของนวนิยายผนวกด้วยมิติของภาพยนตร์อยู่เกือบตลอดเวลา จึงทำให้เกิดมิติใหม่ในการเล่าเรื่อง ส่วนในด้านแนวคิดนวนิยายบางเรื่อง ผู้เขียนใช้วิธีการถ่ายทอดแนวคิดซึ่งเป็นนามธรรมออกมาให้ผู้อ่านเห็นเป็นภาพชีวิต ดังที่ น. มาศะวิสุทธิ์ (2547 : 328) กล่าวว่า นวนิยายเรื่อง “ตลิ่งสูง ชุงหนัก” เป็นเรื่องของการแสวงหาความหมายและคุณค่าของชีวิตมนุษย์และธรรมชาติ นวนิยายเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นว่าคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตคือการรักษาชีวิตให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากรูปแบบ กลวิธีการแต่ง และแนวคิดของนวนิยายที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ในลักษณะการประพันธ์ใหม่ๆ แล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาของนวนิยายคือรางวัลทางวรรณกรรม เพราะการตัดสินให้ได้รับรางวัลนั้นจะช่วยเชิดชูผลงานของนักเขียน และกระตุ้นให้นักเขียนมีกำลังใจสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพรางวัลซีไรต์โดดเด่นเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศไทยและในกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นที่ได้รับการยอมรับกันในแวดวงวรรณกรรมไทย เพราะพิจารณาตัดสินด้วยกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือ ทั้งกรรมการคัดเลือกก็ไม่ได้เป็น

ผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงจากงานที่เสนอเพื่อพิจารณา คนในวงการจึงมั่นใจในการทำงานของคณะกรรมการตัดสินว่ารัดกุม รอบคอบ และมีประสิทธิภาพ

รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนหรือรางวัลซีไรต์ในแต่ละปี คณะกรรมการจะยึดหลักในการพิจารณาประเภทของวรรณกรรมตามลำดับ คือ นวนิยาย กวีนิพนธ์ และเรื่องสั้น แม้จะมีผู้เสนอให้พิจารณาบทละครบ้าง แต่บทละครที่เป็นงานสร้างสรรค์ของไทยยังมีน้อยเกินไป จึงยังไม่มีประกาศเชิญชวนให้ส่งเข้าประกวด สุรพงษ์ ยิ้มละมัย (2545 : 278) กล่าวถึงรางวัลซีไรต์ที่สรุปได้ว่า รางวัลซีไรต์มีส่วนผลักดันช่วยกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศที่ส่งเสริมการสร้างสรรคัวรรณกรรมของไทย ผู้เขียนจะสร้างผลงานให้มีลักษณะเด่นด้านแนวคิด เนื้อหา รูปแบบหลีกเลี่ยงจากแบบอย่างที่ยึดมั่นกันมา ผลงานที่ได้รับรางวัลซีไรต์ทั้งหมดอาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้นำในการรังสรรค์วรรณกรรมไทยที่มีลักษณะสร้างสรรค์อย่างสูง

สำหรับรางวัลวรรณกรรมซีไรต์ประเภทนวนิยายมีผลงานที่ได้รับรางวัลตามลำดับ ได้แก่ **ลูกอีสาน** ของคำพูน บุญทวี (พ.ศ. 2522) **คำพิพากษา** ของชาติ กอบจิตติ (พ.ศ. 2525) **ปูนปิดทอง** ของกฤษณา อโศกสิน (พ.ศ. 2528) **ตลิ่งสูง ชูหนัก** ของนิคม รายยวา (พ.ศ. 2531) **เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน** ของมาลา คำจันทร์ (พ.ศ. 2534) **เวลา** ของชาติ กอบจิตติ (พ.ศ. 2537) **ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน** ของวินทร์ เลียววาริณ (พ.ศ. 2540) **อมตะ** ของวิมล ไทรนันทน์ (พ.ศ. 2543) **ช่างสำราญ** ของเดือนวาด พิมวนา (พ.ศ. 2546) **ความสุขของกะทิ** ของงามพรรณ เวชชาชีวะ (พ.ศ. 2549) **ลับแล, แก่งคอย** ของอุทิศ เหมะมูล (พ.ศ. 2552) **คนแคระ** ของวิภาส ศรีทอง (พ.ศ. 2555) **ไส้เดือนตาบอดในเขวงกต** ของวีรพร นิติประภา (พ.ศ. 2558) และ **พุทธศักราชอัสตงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** ของวีรพร นิติประภา (พ.ศ. 2561)

นวนิยายที่ได้รับรางวัลในแต่ละปีนั้น เนื้อหาจะมีลักษณะสะท้อนชีวิตมนุษย์ในสังคมไทยหลายหลากกว้างขวาง มีศิลปะการเรียบเรียงทั้งแนวคิด กลวิธีการแต่งท่วงทำนองการแต่ง และมีความค่าทางวรรณศิลป์ ซึ่งหมายถึงศิลปะในการแต่งดีพร้อมทั้งการเรียงร้อยถ้อยคำจากอารมณ์สะท้อนใจ จินตนาการ การแสดงออก

ท่วงทำนอง กลวิธี และมืองค์ประกอบเหมาะสม นักเขียนและนักวิจารณ์หลายท่าน ได้แสดงทัศนะนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ในแต่ละปีต่าง ๆ กันดังเช่น

นพพร ประชากุล (2547 : 139) แสดงทัศนะในบทความเรื่อง “มืออะไรในลูกอีसान” ไว้ว่า นวนิยายเรื่อง ลูกอีसान เป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างนวนิยายกับสารคดี โดยส่วนของสารคดีจะมีความโดดเด่นน่าสนใจมากกว่าความเป็นนวนิยาย

เจตนา นาควัชระ (2547 : 202) แสดงทัศนะเกี่ยวกับนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา ของชาติ กอบจิตติ ไว้ในบทความเรื่อง “คำพิพากษา” ว่า “อาจจะเป็นเรื่องที่แหวกแนวออกไปจากวรรณกรรมร่วมสมัยส่วนใหญ่ของนวนิยายของไทย เป็นเรื่องที่คุณแต่งจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม อาจทำหน้าที่จุดกระชากนวนิยายร่วมสมัย ให้หลุดพ้นจากปลักน้ำเน่า ดังที่มีผู้ได้กล่าวหยาบเหี้ยมดเอาไว้” นั่นคือ นวนิยายเรื่องคำพิพากษามีลักษณะ ที่ต่างไปจากนวนิยายไทยเรื่องอื่นๆ คือไม่มีพระเอก นางเอก ซึ่งจะต้องผูกพันกันในเรื่องความรัก เรื่องนี้เป็นนวนิยายที่มีความสมบูรณ์ทางวรรณศิลป์

จากทัศนะต่างๆ ดังกล่าว เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ผลงานทางวรรณกรรมประเภท นวนิยายมีลักษณะวิริมีสร้งสรรค์ ใช้กลวิธีแปลกใหม่ที่ทำให้การดำเนินเรื่องน่าสนใจ และสะท้อนสังคม จากคุณค่าดังกล่าว ทำให้นวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ได้รับความสนใจ และมีบทบาทต่อนักเขียน นักอ่าน นักวิจารณ์ และวงการศึกษากว้างไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะนำผลงานทางด้านนวนิยายซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ มาวิเคราะห์โดยเลือกศึกษานวนิยายที่อยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2549 – 2561 จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ความสุขของกะทิ ลิบแล แ่งคอย คนแคระ ใต้เดือนตาบอดในเขาวงกต และ พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ ซึ่งเป็นช่วงที่วรรณกรรมดังกล่าวมีลักษณะใกล้เคียงกับปัจจุบันมากที่สุด โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ด้านวิถีชีวิตและค่านิยม ทั้งนี้เพราะนวนิยายทั้ง 5 เรื่องดังกล่าว มีส่วนที่น่าจะเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือ มีแนวคิดหลักหรือแนวคิดรองที่มีความเป็นสากลที่สามารถสะท้อนสังคม สะท้อนความเป็นตัวตนของมนุษย์ออกมาให้เห็นได้ชัดเจน นอกจากนี้ การนำเสนอเรื่องราวของชีวิตผู้คนและค่านิยมสังคมไทยในแง่มุมต่างๆ จะเป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนวคิด การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้นักอ่านวัยต่างๆ ได้รับรู้เข้าใจวิถีชีวิตและค่านิยมของสังคมไทย ทั้งยังแสดงให้เห็นพัฒนาการของนวนิยายไทยชัดเจนยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ ช่วงปี พ.ศ. 2549 - 2561

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ จะทำให้เข้าใจวิถีชีวิต และค่านิยมของสังคมไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2549 – 2561 ได้ชัดเจนขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะด้านวิถีชีวิตและค่านิยมในนวนิยายไทย ซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ ในช่วงปี พ.ศ. 2549 – 2561 จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่

1. ความสุขของกะทิ ของงามพรรณ เวชชาชีวะ (พ.ศ. 2549)
2. ลับแล, แก่งคอย ของอุทิศ เหมะมูล (พ.ศ. 2552)
3. คนแคระ ของวิภาส ศรีทอง (พ.ศ. 2555)
4. ไล่เดือนดาบอดในเขาวงกต ของวีรพร นิติประภา (พ.ศ. 2558)
5. พุทธศักราชขัดแย้งกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ ของวีรพร นิติประภา (พ.ศ. 2561)

นิยามศัพท์เฉพาะ

นวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ หมายถึง นวนิยายไทยที่ชนะการประกวด และได้รับรางวัลซีไรต์ระหว่างปี พ.ศ. 2549 – 2561

วิถีชีวิต หมายถึง สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว สภาพแวดล้อม ของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อและขนบประเพณี

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่กลุ่มชนหรือสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง พิจารณาเห็นว่า สิ่งนั้นมีความสำคัญ มีคุณค่าควรแก่การยกย่องและยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง และควรกระทำ อาทิ ความเชื่อเพื่อพ่อแม่ การพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งและมานะอดทน ความยึดมั่นในวัฒนธรรม และนิยมความมีอำนาจ

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร โดยศึกษางานประพันธ์ประเภทนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ความสุขของกะทิ ลับแล, แก่งคอย คนแคะ ใต้เดือนตาบอดในเขาวงกต และ พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำ ของทรงจำของแมวกุหลาบดำ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาสรุปเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์

การวิเคราะห์วิธีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ พิจารณาจากการแบ่งประเภทของงานที่เข้ารับรางวัลทั้งหมด 3 ประเภท ได้แก่ นวนิยายเรื่องสั้น และกวีนิพนธ์ ซึ่งในที่นี้เลือกศึกษาเฉพาะผลงานประเภทนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ในระหว่างปีพุทธศักราช 2549-2561 โดยมีการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์วิธีชีวิต แยกหัวข้อได้ดังนี้
  - 1.1 สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว
  - 1.2 สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อและชนบประเพณี
2. วิเคราะห์ค่านิยมที่ปรากฏในด้านต่าง ๆ ดังนี้
  - 2.1 ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
  - 2.2 การพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งและมานะอดทน
  - 2.3 ความยึดมั่นในวัตถุประสงค์
  - 2.4 นิยมความมีอำนาจ
3. สรุป อภิปรายผล และการเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าได้จำแนกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์นวนิยาย วิธีชีวิต ค่านิยม การวิจารณ์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวกับนวนิยายรางวัลซีไรต์ โดยจะกล่าวพอสังเขปต่อไปนี้

เอกสารเกี่ยวกับการวิเคราะห์นวนิยาย

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2550 : 99 - 135) ได้เสนอแนะแนวทางการวิเคราะห์นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน และบทละคร (วรรณคดีประเภทเรื่องเล่า) ไว้ว่า อาจวิเคราะห์ออกเป็นส่วน ๆ ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ประเภทของเรื่องนั้น ๆ
2. โครงเรื่องและเหตุการณ์ในเรื่อง
3. สาระหรือแก่นเรื่อง (Theme)
4. เวลาและสถานที่
5. ตัวละครในเรื่องและบทสนทนา
6. กลวิธีหรือเทคนิคในการแต่ง
7. ท่วงทำนองแต่งหรือสไตล์การแต่ง
8. หางเสียงของผู้แต่ง (Tone)

การศึกษานวนิยายแต่ละเรื่องจะต้องอาศัยแนวในการพิจารณาที่มีผู้เขียนเอาไว้ โดยใช้แนวเหล่านั้นพิจารณาหนังสือนวนิยายที่อ่านในประเด็นที่ต้องการจะวิเคราะห์ในแต่ละองค์ประกอบแต่ละส่วน ทั้งอาศัยหลักเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเป็นแนวในการพิจารณา และสิ่งที่จำเป็นต้องพิจารณาคือ เนื้อหา แนวคิด (สาร หรือสาระหรือแก่นเรื่อง) เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องพิจารณาเพราะจะช่วยให้เข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น หรือบางครั้งการศึกษานวนิยายอาจจะเลือกประเด็นใดประเด็นหนึ่งมาศึกษาก็ได้ (อิงอร สุพันธุ์วนิช, 2558 : 231)

เอกสารเกี่ยวกับวิถีชีวิต

ในการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิต มีผู้กล่าวถึงความหมายของวิถีชีวิตไว้ดังนี้ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 1119). ให้ความหมายว่า วิถีชีวิต น. ทางดำเนินชีวิต เช่น วิถีชีวิตชาวบ้าน

จันทศรี สุตโต (2546 : 29, 74) กล่าวถึงวิถีชีวิตที่สรุปได้ว่า หมายถึงความเป็นอยู่ทางด้านต่าง ๆ ของประชาชนในหมู่บ้านหรือในสังคม

กาญจนา อินทรสุนานนท์ (2555 : 14 - 45) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตพอสรุปได้ว่า ในเรื่องวิถีชีวิตนั้นเกี่ยวข้องกับการเกิด การเลี้ยงดูเด็ก การบวช การแต่งงาน การตาย และอาชีพ

อาจกล่าวโดยสรุป วิถีชีวิต หมายถึง สภาพการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่และแนวปฏิบัติทางด้านต่าง ๆ ของกลุ่มชนในสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม

มีผู้ให้คำจำกัดความ ให้นิยาม หรือให้ความหมายของค่านิยมไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 253) ให้นิยามว่า ค่านิยม น. สิ่งที่เป็นบุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง

นิดดา สุนทอง (2540 : 4) ให้ความหมายว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่ถูกกลุ่มชนหรือสังคมใดสังคมหนึ่งเห็นว่ามีความสำคัญ มีคุณค่า ควรแก่การยกย่องและยอมรับกันว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม

เสนีย์ วิลาวรรณ (2542 : 195) กล่าวว่า ค่านิยม คือความรู้สึกรู้สึกนึกคิดหรือความเชื่อของบุคคลในสังคม เกี่ยวกับความหมายหรือความสำคัญของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีต่อตนหรือกลุ่มของตน

อาจกล่าวโดยสรุป ค่านิยม หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความภาคภูมิใจที่จะแสดงออก การเลือกปฏิบัติหรือการงดเว้นปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ความรู้สึกเช่นนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปตามวัย

เอกสารการวิจารณ์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์

การประกวดผลงานทางวรรณกรรมให้ได้รับรางวัลซีไรต์ตั้งแต่ปี 2522 – 2561 มีผลงานที่ชนะการประกวดทั้งประเภทเรื่องสั้น นวนิยาย และกวีนิพนธ์หลายเรื่อง ลักษณะของเนื้อหาล้วนส่วนใหญ่สะท้อนปัญหาของบุคคลในสังคมแง่มุมต่าง ๆ กัน และแฝงด้วยปรัชญาในการดำเนินชีวิต ความมีสาระและคุณค่าของนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ประกอบด้วยความคิดที่แปลกใหม่ทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา มีผู้สนใจแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ นานาพรรณนะ ซึ่งในงานวิจัยนี้

จะกล่าวเฉพาะนวนิยาย ในระหว่างปีพ.ศ. 2549 – 2561 จำนวน 5 เรื่องที่ยังไม่มีผู้วิเคราะห์ในด้านวิถีชีวิตและค่านิยม ได้แก่เรื่อง **ความสุขของกะทิ** **ลับแล**, **แก่งคอย** **คนแคระ** **ไล่เดือน**ตามอดในเขวงกต และ**พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** ดังจะกล่าวโดยสังเขปต่อไปนี้

1. เรื่อง **ความสุขของกะทิ** ของงามพรรณ เวชชาชีวะ

อิงอร สุพันธ์วณิช (2558 : 197) กล่าวถึงเรื่องความสุขของกะทิไว้โดยสรุปสาระพอสังเขปดังนี้

ครอบครัวที่อบอุ่นจะช่วยทำให้เด็กหรือคนในครอบครัวมีความสุข ไม่เกิดปมด้อย เช่น ความสุขของกะทิ แม้กะทิจะไม่มีทั้งพ่อและแม่ แต่กะทิก็ดมีตายายและน้ำ ๆ ที่ช่วยกันดูแลประคับประคองจิตใจของกะทิ ไม่ทำให้กะทารู้สึกว่าขาดอะไรในชีวิต

2. เรื่อง **ลับแล**, **แก่งคอย** ของอุทิศ เหมะมูล

อิงอร สุพันธ์วณิช (2558 : 191) กล่าวถึงเรื่องลับแล, แก่งคอยไว้โดยสรุปสาระพอสังเขปดังนี้

เรื่องนี้เป็น การประสานระหว่างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาเข้าด้วยกันอย่างดี ตัวละครมีหลายรุ่น จากรุ่นปู่ย่าของลับแล มารุ่นพ่อแม่ลับแล และมาถึงชีวิตของลับแลเอง ผู้เขียนได้บอกไว้ว่าเป็นเรื่องของ ความหลงในความจริง และความจริงในความหลง ลับแล, แก่งคอย เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงสังคมของชีวิตสามัญชนทั่วไปทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

3. เรื่อง **คนแคระ** ของวิภาส ศรีทอง

ปริญญา ชาวสมุน (2563 : ออนไลน์) กล่าวถึงเรื่อง คนแคระ ไว้โดยสรุปสาระพอสังเขปดังนี้

คนแคระของวิภาส ศรีทอง เป็นนวนิยายที่เสนอปัญหาสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ เปิดเผยให้เห็นความโดดเดี่ยว อ้างว้างของกลุ่มคนซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมร่วมสมัย โดยสะท้อนให้เห็นการขาดความตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ การหมกมุ่นอยู่กับปัญหาของตนเอง และการโหยหาสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ แต่จำกัดขอบเขตของความสัมพันธ์นั้นไว้ ทั้งหมดนี้ผู้เขียนนำเสนอผ่านตัวละครที่แสดงความเป็นชาติต่อชะตากรรมของมนุษย์ และหาทางสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำของตนเอง

4. เรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต ของวีรพร นิติประภา

สายวรุณ สุนทรโรทก (บทคัดย่อ, 2563 : ออนไลน์) กล่าวถึง เรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต ไว้โดยสรุปสาระพอสังเขปดังนี้

เป็นนวนิยาย “น้ำเน่า” รักสามเฒ่าของพี่น้องที่รักชายคนเดียวกัน กล่าวถึง เด็กสาวสองคนถูก พ่อแม่ทอดทิ้งเติบโตมาลำพังกับพี่เลี้ยงที่มีสามีพร้อมกันสามคน เมื่อเด็กทั้งสองเติบโตต่างใช้ชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยวเหงาและหลงทางกับสุนทรียะของหนังสือ เสียงเพลง อาหารและการเมือง ในที่สุดการอยู่อย่าง ไร้ความสุขทำให้ตัวละครเลือกความตายเป็นจุดจบของชีวิต

5. เรื่อง พุทธศักราชขัดสกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ ของวีรพร นิติประภา

นวนิยายเรื่องนี้ สำนักพิมพ์มติชน (2559 : 5) ได้เขียนไว้ในคำนำสำนักพิมพ์ไว้ว่า

วีรพร นิติประภา เห็นถึงความเว้าแหว่งของทรงจำ... จึงหยิบยกเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในประเทศที่แทบจะไม่มีใครความทรงจำนี้มาขยายขย้อเล่น ด้วยการจับเข้าไปอยู่ในความทรงจำของแมวตัวหนึ่ง ซึ่งมันก็นึกออกและบอกเล่าออกมากระท่อนกระแท่นตามประสาแมว ๆ ทั้งสิ่งที่เห็นและได้ยินเองจากคนในบ้านที่อาศัยอยู่ และเรื่องเล่าที่ผู้คนเล่าสู่กันฟังที่มันเองก็ไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ จึงเป็นที่มาของ... ทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ

นักเขียนในกระทู้วิว กล่าววิจารณ์ไว้ที่สรุปได้ว่า โดยนวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวชีวิตความรัก และโคกนาฏกรรมของครอบครัวตระกูล “ตั้ง” ครอบครัวชาวเงินโพ้นทะเลที่ย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากในไทย ผ่านร้อนผ่านหนาวจากเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์มากมายจนนำไปสู่จุดจบอันน่าสลดของทั้งครอบครัว

เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับนวนิยายรางวัลซีไรต์

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์นวนิยายมีจำนวนมาก แต่งานวิจัยที่นำมาเสนอครั้งนี้มีลักษณะของการวางหลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้วางไว้มีเพียงส่วนน้อย ในที่นี้จึงนำเสนอพอเป็นตัวอย่างโดยสังเขปดังนี้

ชนิกานต์ กู้เกียรติ (2540 : 8-146) ศึกษานวนิยายที่ได้รับรางวัลของกฤษณา อโศกสิน เพื่อให้เห็นพัฒนาการด้านแนวคิด ตัวละคร และกลวิธีการประพันธ์ โดยวิเคราะห์เรื่อง **ปูนปิดทอง** ในด้านแนวคิดว่า พ่อแม่เป็นบุชชัญญะบุคคลจึงควรจะทำหน้าที่ของตนให้ดี ด้านตัวละคร ผู้เขียนสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของเด็กบ้านแตก แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่ที่เฝ้าแต่ไม่ได้เลี้ยงดู ไม่ให้ความอบอุ่นจะทำให้ลูกมีปัญหา

วัชรมา บุญจรรยา (2545 : 78 - 124) วิเคราะห์กลวิธีการเสนอเรื่องในงานเขียนของวินทร์ เลียววาริณ เรื่อง **ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน** ในด้านต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า **โครงสร้าง** นวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะเป็นเรื่องสั้น 11 เรื่อง ที่แต่งเรียงลำดับตาม พ.ศ. ที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เสนอแนวคิดของเรื่องว่า ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยนั้น ไม่ว่าจะยุคใดก็มีความขัดแย้งกันระหว่างผู้มีอำนาจสองฝ่าย ทำให้ประชาชนต่อต้าน และมักจบลงด้วยความรุนแรงโดยใช้กำลังทหารปราบปราม

สายวรุณ สุนทรโรทก (บทคัดย่อ, 2563 : ออนไลน์) ศึกษาวิจัยเรื่อง “มายาคติ และรหัสวัฒนธรรมใน ‘ใต้เดือนตาบอดในเขาวงกต’ ผลการวิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้แฝงด้วยความหมายที่ย้อนแย้งอย่างสุดโต่งระหว่างความสุขกับความทุกข์ ความสมบูรณ์แบบกับความขาดบกพร่องของชีวิต ที่สำคัญกว่านั้นนักเขียนนำเสนอความขัดแย้งของคนในสังคมไทย ที่การเมืองทำให้ปัจเจกชนจำนวนมากไม่ให้พื้นที่สำหรับความสัมพันธ์อื่นใดในสังคม นักเขียนได้ชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงชะตากรรมของคนไทยที่ไม่อาจไม่ต่างกับใต้เดือนตาบอด ซึ่งดำรงอยู่ด้วยการเวียนในเขาวงกตอย่างหาทางออกไม่ได้นับแต่อดีตจนแม้ในปัจจุบัน

สรุปผล

การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ด้านวิถีชีวิตและค่านิยมปรากฏผลดังนี้

1. ด้านวิถีชีวิต

สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว พบว่า เรื่อง **ความสุขของกะทิ** สมาชิกในครอบครัวมีความรักความผูกพันกัน มีความประนีประนอมไม่แก่งแย่งกัน เรื่อง **ลับแล, แก่งคอย** สภาพครอบครัวขาดความปรองดอง ไม่มีความผูกพันของคน

ในครอบครัว เรื่อง **คนแคระ** สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัวยังมีความบกพร่องในชีวิต พฤติกรรมของบุคคลมีความเก็บกด สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความหลากหลาย เรื่อง **ไส้เดือนตาบอดในเขาวงกต** สภาพครอบครัวแตกแยก ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล ทำให้หาทางออกในทางที่สงบสุขไม่ได้ จึงดำเนินชีวิตอย่างว่าเหว ไม่สมหวัง เรื่อง **พุทธศักราชอัสตงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** บุคคลในครอบครัวมีปมปัญหาที่ลึกซึ้งความจริงและไม่รับมือกับความจริง จึงเป็นปมปัญหาที่ไม่อาจทำให้พบความสุขได้

สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อและชนบประเพณี

ลักษณะสภาพแวดล้อมของสังคมในเรื่อง **ความสุขของกะทิ** พบว่า เป็นสภาพสังคมชนบท ที่มีความโอบอ้อมอารี มีการติดต่อสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ลักษณะสภาพแวดล้อมของสังคมในเรื่อง **ลับแล, แก้งคอย** พบว่า แม้สังคมจะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ความเจริญด้านวัตถุเข้ามามีบทบาท ในชีวิตประจำวัน แต่การแสดงออกทางความคิดยังไม่ถือสระเสรีภาพในชีวิตจริง ลักษณะสภาพแวดล้อมของสังคมในเรื่อง **คนแคระ** พบว่า สภาพสังคมเป็นลักษณะชุมชนเมืองซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนจำนวนมาก มีความหลากหลายอาชีพและมีความสัมพันธ์กันด้วยผลประโยชน์ ลักษณะสภาพแวดล้อมของสังคมในเรื่อง **ไส้เดือนตาบอดในเขาวงกต** อยู่ในสังคมที่ไม่ห่างไกลจากชุมชนเมือง ทำให้คนในสังคมมีบุคลิกภาพ 2 ลักษณะ คือบุคลิกภาพแบบใกล้ธรรมชาติและแบบห่างธรรมชาติ คนที่ใกล้ธรรมชาติชีวิตจะมีความสุขโดยธรรมชาติ มีส่วนสร้างสรรค์ความงามทางจิตใจ ส่วนคนที่อยู่ห่างธรรมชาติเมื่ออยู่ใกล้สังคมเมืองที่เน้นความเจริญทางด้านวัตถุ ชีวิตจะใกล้ชิดกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้ทอดทิ้งละเลยวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ลักษณะสภาพแวดล้อมของสังคมในเรื่อง **พุทธศักราชอัสตงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** เป็นเรื่องที่สอดแทรกเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเป็นปมปัญหาบีบคั้นตัวบุคคลในเรื่อง แสดงให้เห็นการต่อสู้ดิ้นรนของชีวิตคนในแต่ละรุ่นของครอบครัวใหญ่ ที่ต้องกระทบกับเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมือง ของสังคมทั้งของไทยและจีน อันส่งผลต่อวิถีชีวิตของตัวละครในเรื่อง

ลักษณะทางเศรษฐกิจในเรื่อง **ความสุขของกะทิ** ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมเมื่อไม่ค่อยพบลักษณะการแข่งขันทางการค้า ลักษณะทางเศรษฐกิจในเรื่อง **ลับแล, แก่งคอย** เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นโดยเฉพาะผู้ใช้แรงงานภาคเกษตรมาสู่การเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม ในด้านการผลิตและการตลาดมีการกระจายการผลิตมีโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปแร่ หิน ดิน และกำเนิดโรงงานผลิตปูนซีเมนต์ขนาดใหญ่ มีการกระจายการตลาดทั้งในและนอกประเทศ ลักษณะทางเศรษฐกิจในเรื่อง **คนแคระ** มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีความก้าวหน้าและทันสมัย สภาพแวดล้อมโดยรวมมีลักษณะเร่งรัดและแข่งขันสูง ลักษณะทางเศรษฐกิจ ในเรื่อง **ไส้เดือนตาบอดในเขาวงกต** เป็นการดำรงชีวิตของประชาชนที่พบเห็นได้ในวงจรชีวิตธรรมดาของสามัญชนซึ่งยังไม่มีความมั่นคงในชีวิต ส่วนในเรื่อง **พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** ลักษณะทางเศรษฐกิจมีความเปลี่ยนแปลงชัดเจน มีการแข่งขันแต่ดำเนินการได้เหมาะสมในการกระจายรายได้ไปสู่ประชากรในสังคม เกิดการขยายกิจการและธุรกิจต่างๆ ออกไปได้อย่างกว้างขวาง

ด้านความเชื่อ พบว่าเรื่อง **ความสุขของกะทิ** กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนา วิถีวัฒนธรรมของคนในชนบทผูกพันอยู่กับพระ ที่บ้านมักจะมีห้องพระและโต๊ะหมู่บูชา เชื่อว่าถ้าคนในบ้านหมั่นบูชาก็จะได้รับความคุ้มครอง คนในชนบทที่นับถือศาสนาพุทธจะสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตลอด ในเรื่อง **ลับแล, แก่งคอย** มีความเชื่อเกี่ยวกับผีและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ทั้งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน และสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เรื่อง **คนแคระ** พบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ลางบอกเหตุ และความเชื่อที่เกิดขึ้นจากจิตใต้สำนึก ส่วนเรื่อง **ไส้เดือนตาบอดในเขาวงกต** พบว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับผี การเซ่นสังเวยบูชา พิธีกรรมและประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันต่อ ๆ มา ทั้งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสัญลักษณ์สิ่งต่าง ๆ และเรื่อง **พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** พบว่า มีความเชื่อหลายสิ่งซึ่งสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องซึ่งมีบทบาทต่อจิตใจและต่อสังคม สืบมาจนปัจจุบัน

ด้านชนบประเพณี พบว่าเรื่อง **ความสุขของกะทิ** ปรากฏประเพณีต่าง ๆ ของไทยบ้าง แต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดไว้มากนัก เป็นเพียงชนบประเพณีที่สืบทอดกันต่อ ๆ มาของคนในสังคมชนบท เรื่อง **ลับแล, แก่งคอย** พบว่า กล่าวถึงประเพณีต่าง ๆ ไว้บางตอน แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดในการทำพิธีชัดเจน เรื่อง **คนแคระ** พบว่า กล่าวถึงประเพณีไว้บางตอน อาทิ พิธีการศพ แต่ไม่ระบุรายละเอียดไว้ชัดเจน เรื่อง **ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต** พบว่า กล่าวถึงประเพณีบางอย่าง อาทิ ประเพณีจัดงานศพ การลอยอังคาร แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดชัดเจน เรื่อง **พุทธศักราชอัสตงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** พบว่า มีประเพณีเกี่ยวกับพิธีกรรมแบบจีนหลายอย่างที่รับสืบมาจนปัจจุบัน อาทิ ประเพณีเช่นไหว้ในวันหรือเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเคร่งครัดวัฒนธรรม อาทิ ลูกชายจะต้องเป็นผู้สืบทอดตระกูล ลูกสาวมีความสำคัญน้อยกว่าลูกชาย สะใภ้คนจีนต้องขยันรู้จักดูแลคนในบ้านและแบ่งเบารภาระของสามี

2. ด้านค่านิยม

ค่านิยมด้าน**ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่** มีปรากฏในนวนิยายทุกเรื่อง บางเรื่องมีน้อย แต่พบว่าเด่นมากในเรื่อง **ความสุขของกะทิ** และพอมีปรากฏบ้างในเรื่อง **ลับแล, แก่งคอย**

ด้านการพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งและมานะอดทน ปรากฏเด่นชัดมากในเรื่อง **พุทธศักราชอัสตงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** และพอมีปรากฏในเรื่อง **ลับแล, แก่งคอย**

ด้านความยึดมั่นในวัตถุนิยม ปรากฏเด่นชัดมากในเรื่อง **ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต** และพอมีปรากฏในเรื่อง **ลับแล, แก่งคอย คนแคระ** และ**พุทธศักราชอัสตงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ**

ด้านนิยมความมีอำนาจ ปรากฏเด่นชัดมากในเรื่อง **คนแคระ** และพอมีปรากฏบ้างในเรื่อง**ลับแล, แก่งคอย** และ**พุทธศักราชอัสตงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ**

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ช่วงปี พ.ศ. 2549-2561 ในด้านวิถีชีวิตและค่านิยม ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายทุกเรื่องสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของบุคคลในครอบครัวและสังคมอย่างเด่นชัด นวนิยายเรื่อง **ความสุขของกะทิ** สภาครอบครัวมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิด ทุกคนที่อยู่ร่วมบ้านเดียวกันมีความรักความปรารถนาดีต่อกันจึงทำให้ครอบครัวมีความสุข สอดคล้องกับ อิงอร สุพันธุ์วณิช (2558 : 197) ที่กล่าวว่า เด็กหรือคนที่อยู่ในครอบครัวที่มีความรักความผูกพันจะช่วยให้คนในครอบครัวมีความสุข จากนวนิยายเรื่อง **ลับแล, แก้งค้อย** สภาครอบครัวขาดความปรองดอง แม้ครอบครัวจะมีพร้อมทั้งพ่อ แม่ ลูก แต่คนในครอบครัวไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ขาดความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ทำให้คนในครอบครัวแตกแยก บ้านแตก ชนิกันต์ กู้เกียรติ (2540 : 8-146) ศึกษานวนิยายที่ได้รับรางวัลของกฤษณา อโศกสิน ได้ให้แนวคิดที่สรุปได้ว่า เด็กที่บ้านแตก แสดงว่า พ่อแม่ไม่ให้ความอบอุ่น จะทำให้ลูกมีปัญหามาจากนวนิยายเรื่อง **คนแคระ** สภาการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัวมีความบกพร่องในชีวิต พฤติกรรมของบุคคลมีความเก็บกด หาเหตุผลเข้าข้างตนเอง อิงอร สุพันธุ์วณิช (2558 : 19) กล่าวว่า ตัวละครทุกคน ในเรื่องคนแคระ ล้วนแต่มีความเห็นแก่ตัวซ่อนอยู่ภายใน คิดทำร้ายผู้อื่น นวนิยายเรื่อง **ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต** สภาครอบครัวแตกแยก ครอบครัวไม่มีความมั่นคง ขาดความรักบุคคลในครอบครัวดำเนินอย่างว้าเหว ไม่สมหวัง ทำให้มีโอกาสส่งต่อการเดินทางในทางผิด จิรวัดณ์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ (2561 : 134) กล่าวว่า ชีวิตที่มีความหวัง หาทองอกให้กับชีวิตไม่ได้เสมือนไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต สายวรุณ สุทธโรทก (บทคัดย่อ, 2563 : ออนไลน์) กล่าวว่า ชะตากรรมของคนไทยที่อาจไม่ต่างกับไล่เดือนตาบอด ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ด้วยการวนเวียนในเขาวงกตอย่างหาทางออกไม่ได้ เรื่องนวนิยาย **พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ** ลักษณะของบุคคลในครอบครัวมีปมปัญหา หลีกหนีความจริง จึงทำให้ชีวิตไม่มีความสุข ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ อาทิ ครอบครัวมีสัมพันธ์ภาพไม่ดี ทำให้เกิดความห่างเหิน หรือบทบาทของพ่อแม่ที่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่อบรมสั่งสอนลูก เพราะต้องไปทำมาหากิน และอาจเป็นเพราะครอบครัวมีลูกมากเกินไป

ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ไม่มีเวลาดูแลความเป็นอยู่ของคนในครอบครัวได้อย่างทั่วถึง จึงอาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพ ที่ดีในครอบครัว

ในด้านเศรษฐกิจ สังคมชนบทมีวิถีชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติจะดำรงชีพด้วยความสงบสุข ส่วนสังคมเมืองมีวิถีชีวิตต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมเมืองมีคนประกอบอาชีพหลากหลาย ทำให้มีการแข่งขันสูง ในด้านความเชื่อและชนบประเพณีนั้น พบว่า นวนิยายทุกเรื่องยังมีความเชื่อและยังปฏิบัติตามตามชนบประเพณี ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า นักเขียนอาจจะมีเจตนาจะปลูกฝังสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นมรดกตกทอดและยังนิยมถือปฏิบัติสืบต่อมาจากกระทั่งถึงปัจจุบัน ส่วนค่านิยม ที่ปรากฏในนวนิยายทุกเรื่อง ได้แก่ ความเชื่อเพื่อพ่อแม่ แม้จะปรากฏว่ามีน้อยในบางเรื่องแต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงความมีน้ำใจของคนในสังคมไทยที่ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้ผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น

นอกจากนี้ยังพบค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องอื่นๆ อีก ได้แก่ การพึ่งตนเอง ลักษณะของค่านิยมแบบนี้ อาจเกิดขึ้นเนื่องจากสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง จึงต้องมีการต่อสู้ดิ้นรน มุมานะ หาเลี้ยงชีพด้วยความอดทน แม้ค่านิยมนี้จะปรากฏในนวนิยายไม่มากนักแต่ย่อมแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนไม่ได้เน้นความบันเทิงด้านเดียว ทว่ายังมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านได้เกิดความรู้สึกนึกคิด และเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยผลงานที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ที่เป็นงานเขียนประเภทเรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ ทั้งในด้านวิถีชีวิต ค่านิยม และด้านอื่น ๆ
2. ควรมีการเปรียบเทียบวิเคราะห์ผลงานที่เข้ารอบชิงรางวัลซีไรต์ในแต่ละปี
3. ควรบรรจุหนังสือที่ได้รับรางวัลซีไรต์ในแต่ละปีเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2555). “ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านกับวิถีชีวิต” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย หน่วยที่ 8-15*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กุสุมา รัชชมณี. (2547). “ทวิลักษณ์ในเจ้าจันทร์ผมหอม” ใน *25 ปีชีวิต รวมบทวิจารณ์ คัดสรร*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- กุลลาบ มัลลิกะมาส. (2550). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- งามพรรณ เวชชาชีวะ. (2549). *ความสุขของกะทิ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- จันทศรี สุตโต. (2546). *วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่ง ระหว่างปี 2543-2544*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิรวัดน์เพชรรัตน์และอัมพร ทองใบ. (2561). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- เจตนา นาควัชระ. (2547). “คำพิพากษา” ใน *25 ปีชีวิต รวมบทวิจารณ์คัดสรร*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- ชนิกานต์ กู้เกียรติ. (2540). *การศึกษานวนิยายของกฤษณา อโศกสิน ที่ได้รับรางวัลพัฒนาการด้านแนวคิด ตัวละคร และกลวิธีการประพันธ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น.มาศะวิสุทธิ์. (2547). “‘ตลิ่งสูง ชุงหนัก’ เรื่องอ่านจริงของนิคม รายยาว” ใน *25 ปีชีวิต รวมบทวิจารณ์คัดสรร*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- นพพร ประชากุล. (2547). “มีอะไรในลูกอีสาน” ใน *25 ปีชีวิต รวมบทวิจารณ์คัดสรร*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- นิดดา สุนทอง. (2540). *การวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลตาดทอง อำเภอเมืองจังหวัดยโสธร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- ปริญญา ชาวสมุน. (ออนไลน์ : 2563). บทความ "คนแคะ" ซีไรต์ 2555. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com> [สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2563]
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.
- รัตน์ฤทัย สัจจพันธุ์. (2547). " 25 ปีซีไรต์" ใน 25 ปีซีไรต์รวมบทวิจารณ์คัดสรร. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- วัชรมา บุญจรรยา. (2545). กลวิธีการนำเสนอเรื่องในงานเขียนของวินทร์ เลียววาริณ. ปรินญาณินพจน์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิภาส ศรีทอง. (2555). คนแคะ. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- วีรพร นิติประภา. (2558). ใต้เดือนตาบอดในเขาวงกต. กรุงเทพฯ : มติชน.
- _____. (2559). พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สายวรุณ สุนทรโรทก. (ออนไลน์, 2563). มายาคติและรหัสวัฒนธรรมใน 'ใต้เดือนตาบอดในเขาวงกต' เข้าถึงได้จาก : <https://www.wikipedia.org/wiki>. [สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2563]
- สำนักพิมพ์มติชน. (2563). วิเคราะห์ ' พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวกุหลาบดำ '. เข้าถึงได้จาก <https://www.matichon.com> [สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2563]
- สุรพงษ์ ยิ้มละมัย. (2545). วรรณกรรมศึกษา. สงขลา : ภาควิชาสารัตถะศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เสนีย์ วิลาวรรณ. (2542). ปริทัศน์วรรณลักษณะวิจารณ์ เล่ม 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- อิงอร สุพันธุ์วิช. (2558). นวนิยายนิทัศน์. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทิศ เหมะมูล. (2552). ลับแล, แก่งคอย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาร ของ ปราบต์

Presenting the Concept of Power in the BL Novel “Eclipse” by Prapt

ณัฐวุฒิ สำลี¹, พัทฉลีนจ์ จินนุ² และ สมิตช์ชาต์ พุมมา³

Nattawut Sumlee¹, Phatchalin Jeennoo² and Samitcha Pumma³

¹นิสิตหลักสูตร ศศ.บ.(ภาษาไทย),

¹Student, Master of B.A.(Thai)

^{1,2,3}สาขาวิชาภาษาไทย

^{1,2,3}Department of Thai Language

^{1,2,3}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{1,2,3}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยทักษิณ

^{1,2,3}Thaksin University

บทคัดย่อ

นวนิยายวายเรื่องคารของปราบต์ แสดงแนวคิดเรื่องอำนาจที่มีที่มาจากตัวบุคคล กฎระเบียบ และสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยแสดงความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจผ่านกลุ่มผู้บังคับบัญชาต่อผู้ใต้บังคับบัญชา อาจารย์ต่อนักเรียน และรัฐต่อพลเมือง มีพื้นที่สำคัญในการแสดงอำนาจคือพื้นที่ในโรงเรียน จนส่งผลต่อการต่อต้านและขัดขืนตามมา โดยกระบวนการใช้อำนาจต่าง ๆ นี้ ผู้แต่งนำเสนอผ่านกลวิธีต่าง ๆ อย่างแยบยล จนเป็นที่มาของการวิจัยในครั้งนี้ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีในการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาร ของปราบต์ เป็นการศึกษาระดับปริญญาโท นำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้แต่งอาศัยกลวิธีในการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจที่โดดเด่น 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านโครงเรื่อง 2) การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านบทสนทนา 3) การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านตัวละครชั่วตรงข้าม 4) การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านมิติทางเพศ

5) การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านฉากหรือพื้นที่สำคัญ และ 6) การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านมุมมองการเล่าเรื่อง เพื่อเสริมให้เห็นแนวคิดเรื่องอำนาจชัดเจนยิ่งขึ้น นวนิยายเรื่องนี้จึงสะท้อนและตั้งคำถามให้ผู้อ่านชุกคิด เรื่องการใช้อำนาจในสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคนรอบข้าง โดยเฉพาะ กลุ่มเพศทางเลือกในสังคม จนเกิดการต่อต้าน และขัดขืนตามมา

คำสำคัญ : การนำเสนอแนวคิด, อำนาจ, นวนิยายวาย

Abstract

Eclipse, a novel by Prapt, presents the concept of power caused by individual characteristics, rules, and supernatural influences. Power is in a form of relations: commanders' power over their subordinates, teachers' power over their students, and the government's power over citizens. The areas where power is possessed consist of families, schools, and villages. The use of power leads to resistance grouping. With regard to these authors' strategies for creating the concept of power, this research was conducted. This article aimed to study the strategies of presenting the power concept in the BL novel Eclipse written by Prapt. The study was conducted as documentary research employing a descriptive analysis. The findings revealed the concept of power in Eclipse was created by six distinctive strategies: 1) using a storyline, 2) showing in dialogues, 3) through polar opposites, 4) through genders, 5) using key areas or settings, and 6) through the point of view perspectives of narration. The employment of these strategies raised the reader's ease of understanding of power. In addition, several issues included in the story led to the thrill and the plot twist. Eclipse is a novel embracing meaningful values as a society reflection and a series of questions about living in a diverse society, especially for LGBTQ, where there is resistance to the use of power.

Keywords: presenting the concept, power, BL novel

บทนำ

นวนิยายเป็นวรรณกรรมประเภทหลายลักษณะที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการ ผู้แต่งนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างสมจริง มุ่งให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นสำคัญ โดยสอดแทรกแนวคิดประสบการณ์ หรือการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ลงไปดังที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2518) กล่าวว่า นวนิยายเป็นวรรณกรรมบันเทิงรูปแบบหนึ่งที่มีการนำเสนอเรื่องราวให้มีลักษณะสมจริง โดยเฉพาะ เรื่องราวที่เกี่ยวกับพฤติกรรมธรรมชาติ ตลอดจน ภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยผู้แต่งจะถ่ายทอดแนวคิดผ่านองค์ประกอบของนวนิยาย ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ และแนวคิดสำคัญของเรื่อง สำหรับประเด็นการนำเสนอแนวคิดนี้ ธวัช ปุณโณทก (2527:93) ได้กล่าวไว้ว่า ในการเสนอแนวคิดนี้ ผู้แต่งจะไม่นำเสนอโดยตรง แต่มักสอดแทรกอยู่ในพฤติกรรมของตัวละครที่เป็นตัวเอกของเรื่อง สอดคล้องกับที่สายทิพย์ นุกูลกิจ (2539) กล่าวว่า การค้นหาสารัตถะหรือแนวคิดของเรื่องจะกระทำได้เมื่อผู้อ่านได้อ่านวรรณกรรมจบแล้ว สารัตถะหรือแนวคิดมักปรากฏขึ้นอย่างสม่ำเสมอเมื่อเรื่องดำเนินไป ทั้งนี้ ผู้แต่งอาจบอกสารัตถะหรือแนวคิดของเรื่องแก่ผู้อ่านโดยตรง หรือให้ตัวละครเป็นผู้บอกหรือให้ชื่อเรื่องเป็นสื่อก็ได้

ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายวายของปราบต์มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจอย่างเด่นชัด ซึ่งสร้างผลกระทบต่อผู้คนรอบด้าน การใช้อำนาจมีจุดประสงค์เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนอื่นทั้งทางตรงโดยการบังคับและทางอ้อมโดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สังคมเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยตามความต้องการของผู้มีอำนาจ ทั้งนี้ ประมวล รุจนเสรี (2547) กล่าวว่า ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่า “อำนาจ” เกิดขึ้นในโลกนี้ตั้งแต่เมื่อใดมีที่มาจากแห่งใด แต่ก็ยอมรับกันว่า อำนาจเป็นตัวแทรก เป็นตัวดลบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวถึงระดับประเทศถึงระดับโลก อำนาจจะแทรกซ้อนอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับองค์กร องค์กรกับองค์กร บุคคลกับรัฐ และรัฐกับรัฐทั้งสิ้น

นวนิยายวายเรื่อง คาร ของปราบต์ มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจที่ปรากฏอยู่ในทุกระดับของสังคมได้อย่างโดดเด่น ซึ่งซ่อนอยู่ภายใต้กฎระเบียบของโรงเรียนและสังคม ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่พยายามใช้อำนาจเพื่อรักษา

ผลประโยชน์และชื่อเสียงของกลุ่มหรือองค์กรกับกลุ่มที่พยายามปลดแอกจากกฎระเบียบที่ไม่มีความเป็นธรรม เพื่อสร้างพื้นที่เสรีให้กับตนเองบนพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพในสังคม อีกทั้งยังนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจที่มีความสัมพันธ์กับมิติทางเพศ เช่น เพศชาย ต้องดีกว่าเพศหญิง เพศที่สามหรือเพศทางเลือก คือ กลุ่มที่น่ารังเกียจ เป็นต้น ผู้แต่งได้ถ่ายทอดแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านกลวิธีต่าง ๆ อย่างแยบยล เช่น การนำเสนอผ่านตัวละครชั่วตรงข้ามทำให้เห็นถึงการแตกกันออกเป็นขั้ว เพื่อสื่อบริบทของการใช้อำนาจอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผู้แต่งยังนำเสนอผ่านมุมมอง ความคิด ของตัวละคร ซึ่งตัวละครแต่ละตัวจะมีลักษณะเป็นปัจเจก ทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ส่งผลให้เกิดปมปัญหาต่าง ๆ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับอำนาจพบว่า มีการศึกษากันอย่างหลากหลาย เช่น สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์ (2519) ศึกษาอำนาจและการขัดขืน : ชายรักชายในสังคมที่ความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นใหญ่ สายพิณ ศุภทรมงคล (2541) ศึกษาเรื่อง“คู่กับคน: อำนาจและการต่อต้านขัดขืน” วิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์ (2545) ศึกษาพลวัตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชีวิตรอบครัวและบทบาททางเพศสภาพของผู้หญิงอิวเมียน (เย้า) ภายใต้ผลกระทบของการพัฒนา วาโร เฟ็งสวัสดิ์ (2555) ได้เขียนบทความเรื่องการใช้พลังอำนาจของผู้บริหาร และจิตณันนัท แสงมา (2545) ศึกษาการวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศ ในการตอบปัญหาทางเพศของสื่อมวลชนไทย ยังไม่มีการศึกษาการนำเสนอแนวคิดอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาค ของปราปต์ ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาค ของ ปราปต์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ทำให้ทราบกลวิธีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาค ของ ปราปต์

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากนวนิยายวายเรื่อง คาค ของปราปต์ โดยวิเคราะห์ เรื่องกลวิธีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายวายเรื่อง คาค ของ ปราปต์

วิธีการดำเนินศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนแรกคือการรวบรวม ทั้งที่เป็นนวนิยายเรื่อง คาค ของปราปต์ และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับกลวิธีการ นำเสนอและแนวคิดเรื่องอำนาจ ขั้นตอนที่สองคือการอ่านตัวอย่างละเอียดแล้ว วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านองค์ประกอบของนวนิยายวาย โดยวิเคราะห์จากกลไกของอำนาจที่ปรากฏในบริบทของนวนิยาย ตามความมุ่งหมาย ที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา ขั้นตอนที่สามคือการสรุปผลการวิเคราะห์ และ ขั้นตอนสุดท้ายคือการนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

นวนิยายวายเรื่อง คาค ของปราปต์ แสดงให้เห็นการใช้อำนาจที่สร้างผลกระทบ ให้เกิดขึ้นในสังคม โดยให้ผู้ใช้อำนาจแสดงอำนาจผ่านวิธีการต่าง ๆ จนทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงขึ้นในความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมทุกระดับ อำนาจมีส่วนในการสร้าง ปมปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ จนเกิดการต่อต้านและขัดแย้ง David Beetham (อ้างถึงใน ประมวล รุจนเสรี, 2547 : 15-17) ให้คำนิยามว่า อำนาจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการสร้างผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดให้เกิดขึ้นในโลกหรือ กับสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวเรา อำนาจเป็นความสามารถที่จะควบคุมพฤติกรรม ของคนอื่นทั้งทางตรงโดยการบังคับและทางอ้อม โดยวิธีการต่าง ๆ ที่มีอยู่ ลักษณะ โดยทั่วไปของอำนาจไว้ว่า อำนาจเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม มีการ ยอมรับเชื่อฟังแล้วปฏิบัติตามหรือดื้อไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง คำขอร้อง อำนาจเป็นสิ่ง มีพลังมีศักยภาพในตัวของตนเอง ที่บุคคลสามารถครอบครองหรือเป็นเจ้าของได้ อำนาจ สามารถทำให้คนที่ครอบครองบังคับให้คนอื่น กลุ่มบุคคลอื่นเชื่อฟังปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ ตามได้ อำนาจอาจเกิดขึ้นได้กับทุกบุคคลที่อยู่ในสังคมรวมกัน แต่เกิดขึ้นในระดับที่

แตกต่างกันตามเงื่อนไขของสังคมทรัพยากรอำนาจและสิ่งที่มาช่วยเสริม อำนาจมักมีผลต่อการควบคุมสังคม เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ด้วยความเรียบร้อย ตามความต้องการของผู้มีอำนาจ โดยพบว่าผู้แต่งใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจอย่างแยบยล เพื่อชี้ให้เห็นแนวคิดเรื่องอำนาจอย่างชัดเจนขึ้น ดังนี้

1. การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านโครงเรื่อง

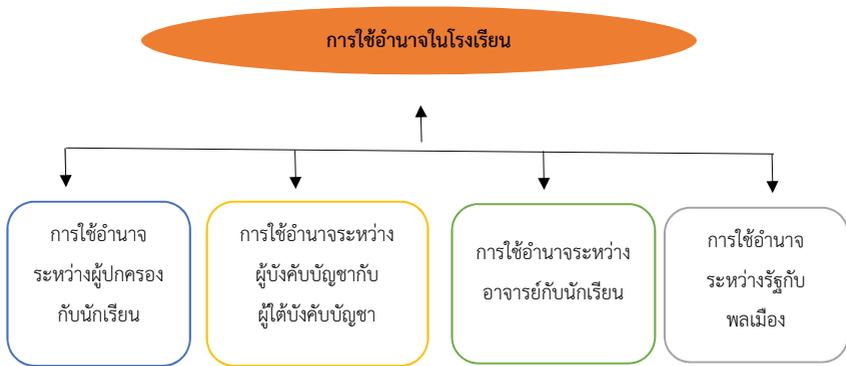
ในการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจ ผู้แต่งอาศัยโครงเรื่องที่มีความซับซ้อนเพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจ โดยการเชื่อมโยงเหตุการณ์ ลำดับของเหตุการณ์ที่ประกอบเข้าเรื่อง ผ่านวิธีการสืบสวนสอบสวน การพิสูจน์ความจริง โดยผู้แต่งได้เปิดเรื่องด้วยอุบัติเหตุโรงเรียนไหลเกือบชนเด็ก เกิดขึ้นในสถานการณ์ความวุ่นวายจากการเตรียมตัวไปชุมนุมประท้วงทางการเมืองของนักเรียนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีคนนำเรื่องนี้ไปโยงกับคำสาปเก่าแก่ของศุภพล นักเรียนใหม่เข้ามาพอดี ดำเนินเรื่องด้วยการให้ตัวละครเอกสืบหาความจริงว่าจริง ๆ แล้วเป็นเพราะคำสาปหรือฝีมือของคนท่ามกลางความขัดแย้งภายในโรงเรียนระหว่างกลุ่มนักเรียนที่ต้องการออกจากกรอบคือการยึดถือปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณี กับกลุ่มอาจารย์ที่มีหัวคิดอนุรักษนิยม คือการยึดมั่นในสิ่งปฏิบัติสืบกันมา ในขณะที่ นักเรียนใหม่ก็กำลังสืบหาความจริงเกี่ยวกับน้ำที่ฆ่าตัวตาย ปมขัดแย้งของเรื่องนี้อยู่ที่คำสาปและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาจารย์ สรวัตรนักเรียน และนักเรียน เกี่ยวกับกฎระเบียบที่ล้าหลัง การใช้อำนาจอย่างไร้เหตุผลของผู้มีอำนาจในโรงเรียน จุดวิกฤต คือ การที่ทุกคนรู้ความจริงว่าเหตุการณ์ร้าย ๆ ทั้งหมดที่เกิดขึ้นเป็นฝีมือของอักษัก สรวัตรนักเรียนที่ต้องการรักษาภาพลักษณ์ของโรงเรียน และเป็นผู้ที่ทำผิดกฎ คือ การคบกับเด็กในโรงเรียน บทบาทของชุมนุมสรวัตรนักเรียนโดนลดลง ในขณะที่อายัน นักเรียนใหม่ก็รู้ความจริงว่าอาจารย์ขาดกและกฎระเบียบล้าหลังของโรงเรียนเป็นสาเหตุให้น้ำตัวเองต้องจบชีวิต การคลี่คลาย เป็นการให้ตัวละครได้ช่วยกันแก้ปัญหาด้วยการทำหนังสือ และปิดเรื่อง ด้วยการสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนโรงเรียนอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข กฎระเบียบบางข้อถูกลบออก หนังสือเป็นสิ่งที่บอกเล่าเรื่องราวความขัดแย้งและความรักที่เกิดในโรงเรียน ซึ่งในแต่ละส่วนเป็นการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจ ผ่านโครงเรื่องหลักและลำดับเหตุการณ์ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงกลวิธีที่ใช้ในการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจโดยอาศัยโครงเรื่อง และลำดับเหตุการณ์

โครงเรื่อง	ลำดับเหตุการณ์
<p>การเปิดเรื่อง</p> <p>กลวิธี : เน้นการบรรยายเหตุการณ์ให้เห็นลักษณะนิสัยและความสัมพันธ์ของตัวละคร ที่มีผลต่อเรื่อง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อັกก์เห็นนักเรียนใหม่ คือ อายัน กำลังสังเกตุการณ์ - อັกก์ ในฐานะสรวัตรนักเรียน เข้าไปควบคุมสถานการณ์ - เกิดการสอบสวนคนขับรถในห้องปกครอง - นักเรียนคนอื่นเริ่มเชื่อมโยงว่าเป็นคำสาปเก่าแก่ของศุภพล
<p>การดำเนินเรื่อง</p> <p>กลวิธี : เน้นการสืบสวนสอบสวน เพื่อให้ตัวละครได้ค้นหาความจริง และแสดงกลไกของอำนาจที่ปรากฏอยู่ในสังคม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อັกก์และกลุ่มสรวัตรนักเรียนช่วยกันสืบหาความจริง - นักเรียนใหม่ คือ อายัน เริ่มทำฝ่าฝืนกฎ เข้าห้องน้ำอาจารย์เถียงกับอาจารย์ ลัก และใช้โทรศัพท์มือถือ - อັกก์ได้รับมอบหมายให้กำกับดูแลพฤติกรรมของอายัน โดยพยายามทำให้คนอื่นไม่ไว้วางใจอายัน - อັกก์และทีมสรวัตรนักเรียนแบ่งหน้าที่กันติดตามอายัน - นโม ต้องการเข้ามาเป็นสรวัตรนักเรียนแต่โดนกีดกันจากอັกก์ - เอกสารของจ่านรรจ์โดนขโมย ห้องปกครองรับเรื่องสอบสวน อายัน สืบสวนเรื่องของน้ำ
<p>ปมปัญหา</p> <p>กลวิธี : การสร้างปมปัญหาที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการใช้อำนาจและผลของการใช้อำนาจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คำสาป - ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาจารย์ สรวัตรนักเรียน และนักเรียน (กลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มสมัยใหม่) - กฎระเบียบที่ล้าหลัง - การต่อต้านอำนาจนิยมในโรงเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนเริ่มลุกฮือประท้วงการทำงานของฝ่ายปกครอง และร่วมกันชุมนุมขับไล่อัฐบาล - อັกก์ต้องรับหน้าที่รักษาภาพลักษณ์ของโรงเรียน - นักเรียนใช้โซเชียลมีเดียในการขับเคลื่อนการต่อสู้กับทางโรงเรียน - คนในโซเชียลมีเดียเริ่มกดดันอาจารย์ฝ่ายปกครอง - นักเรียนให้ความเคารพฝ่ายปกครองและชุมนุมสรวัตรนักเรียนน้อยลง - อายันรู้ว่าเหตุการณ์ร้ายแรงเป็นฝีมือของอັกก์ - อายันขอให้อັกก์หยุด

โครงเรื่อง	ลำดับเหตุการณ์
<p>จุดวิกฤต</p> <p>กลวิธี : การทำให้ความจริงที่เกิดจากปมขัดแย้งถูกเปิดเผย เพื่อให้เห็นถึงผลของการใช้อำนาจ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนที่ประท้วงพูดถึงความสัมพันธ์ของอັกก์กับอายัน อັกก์อ้างว่ากำลังถ่ายหนังสั้น - ฝ่ายปกครองลดบทบาทสารวัตรนักเรียน - วสุวัฒน์เอาเรื่องของถั่วพูและครรลองมาทำหนังสั้น - นักเรียนคนอื่นเริ่มสงสัยอาจารย์ชาดกและอັกก์ - กลุ่มเพื่อนรู้ความจริงว่าเป็นฝีมือของอັกก์ที่ต้องการให้คำสาปมีจริง - อายันเปิดโปงเรื่องความสัมพันธ์ของอาจารย์ชาดกและอาจารย์ฎีกา ในห้องปกครอง
<p>การคลี่คลาย</p> <p>กลวิธี : การใช้แนวทางในแก้ปัญหาและแนวทางในการเยียวยาความขัดแย้ง</p> <ul style="list-style-type: none"> - การลงโทษ - การสร้างความสัมพันธ์ใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> - อັกก์โดนพักการเรียน - สารวัตรนักเรียนโดนลดหน้าที่ - อายันไม่ได้พูดเรื่องความสัมพันธ์ของอาจารย์ชาดกและอาจารย์ฎีกา ให้คนนอกรู้ - มีการถ่ายหนังสั้น โดยเอาเรื่องในโรงเรียนไปดัดแปลง
<p>การปิดเรื่อง</p> <p>กลวิธี : การจบโดยสุขนานุกรม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อັกก์กลับมาเรียน - อັกก์ยังได้ช่วยงานโรงเรียน - อັกก์คบกับอายัน

การสืบสวนสอบสวนในเรื่อง ทำให้ผู้อ่านค่อย ๆ รู้ความจริง โดยผู้แต่งค่อย ๆ เฉลย ผ่านความคิดและมุมมองของตัวละคร ทำให้เห็นถึงเรื่องการใช้อำนาจในกลุ่มต่าง ๆ การท้าทายของตัวละครที่พยายามโต้เถียงกับผู้มีอำนาจ หรือการพยายามรักษาภาพลักษณ์และความเข้มแข็งของอำนาจ วิธีการวางโครงเรื่องดังกล่าว นอกจากจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกตื่นเต้นเร้าใจแล้ว ยังช่วยให้ผู้อ่านได้เห็นถึงมุมมองต่าง ๆ ของผู้ใช้อำนาจ เช่น ตัวละครบางตัวที่ต้องปกปิดตัวตนเพื่อรักษาผลประโยชน์ หรือบางตัวที่ต้องการทำการใด ๆ ในทางที่ผิด เพื่อความอยู่รอด ซึ่งผู้แต่งได้นำเสนอผ่านโครงเรื่องหลัก คือ การนำเสนอแนวคิดอำนาจในโรงเรียนและโครงเรื่องย่อย การใช้อำนาจในบริบทอื่น ๆ ที่มีผลต่อการใช้อำนาจในโรงเรียน ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงโครงเรื่องหลักและโครงเรื่องย่อยของนวนิยายวางเรื่อง คาค

1.1) การใช้อำนาจระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียน

ผู้แต่งเปิดเรื่องโดยการบรรยายความสัมพันธ์ในครอบครัวของตัวละครแต่ละตัว ซึ่งจะเลือกบรรยายถึงตัวละครหลัก ได้แก่ อายัน (อาย) อักก็ อาจารย์ศนิ วสุวัฒน์ และนโม โดยสลับกับการบรรยายเนื้อเรื่องเพื่อให้เห็นถึงภูมิหลัง คือ พื้นฐานจากครอบครัวที่ส่งผลต่อตัวละคร เช่น การบังคับให้ลูกเข้าสังคม การให้อิสระทางความคิด การกำหนดแนวทางให้ลูก ความคาดหวังที่มีต่อลูก เป็นต้น ดำเนินเรื่องโดยบรรยายเหตุการณ์ที่สื่อถึงลักษณะการใช้อำนาจของผู้ปกครองในครอบครัว ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม มุมมองความรู้สึกนึกคิด ของนักเรียนที่แสดงออกในโรงเรียน เช่น เหตุการณ์ที่คนในครอบครัวทะเลาะกัน การสนทนาระหว่างคนในครอบครัว หรือ การบรรยายมุมมองของคนในชุมชนที่มีต่อครอบครัว เป็นต้น ปมขัดแย้ง จะบรรยายตามลักษณะของครอบครัว ซึ่งในแต่ละครอบครัวจะมีปมขัดแย้งที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่เป็นลักษณะร่วมกัน คือ การที่ครอบครัวไม่มีเวลาให้กับลูก ทำให้ลูกต้องโยนหาความรักจากข้างนอก จุดวิกฤติในแต่ละครอบครัวก็จะแตกต่างกันไปเช่นกัน ผู้แต่งจะสร้างเหตุการณ์เพื่อให้แต่ละครอบครัวได้เห็นถึงผลของการใช้อำนาจเกินขอบเขต เช่น การเกิดช่องว่างในครอบครัว การที่ลูกเกิดความกดดัน นำไปสู่จุดคลี่คลายและการปิดเรื่อง คือ การให้ตัวละครได้พูดคุยกัน และสร้างความเข้าใจกัน

1.2) การใช้อำนาจระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา

การใช้อำนาจระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา จะแทรกอยู่ในโครงเรื่องใหญ่ คือ ผู้แต่งจะบรรยายการใช้อำนาจในโรงเรียนเรียน ห้องปกครอง จะเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงการใช้อำนาจในเรื่องดังกล่าวได้มากที่สุด ซึ่งผู้แต่งเปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงเหตุการณ์การตัดสินใจต่าง ๆ ของนักเรียนในห้องปกครอง ทำให้เห็นถึงอำนาจของอาจารย์ขาดก และอาจารย์ศนิ ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายถึงที่มาของอาจารย์ศนิที่ต้องตัดสินใจเรื่องคดีความแทนอาจารย์ขาดก เพื่อให้เห็นถึงกลไกของอำนาจในห้องปกครอง และการใช้อำนาจของอาจารย์ฝ่ายปกครองในการสั่งการหรือขอร้องให้อาจารย์คนอื่นปฏิบัติตาม ปมปัญหา คือ กฎระเบียบที่มีนั้นมีความทันสมัยและเหมาะสม จุดวิกฤติ เป็นการบรรยายถึงความในใจของผู้ใต้บังคับบัญชา คือ อาจารย์ศนิ ที่เกิดความลำบากใจ ทั้งความกดดันที่มีต่อผู้บังคับบัญชา ความกดดันจากผู้ครองและนักเรียน ตลอดจนผู้ที่กุมอำนาจอย่างแท้จริง นั่นก็คือผู้อำนวยการ การคลี่คลายและการปิดเรื่อง ผู้แต่งให้ผู้บังคับบัญชาทบทวนตัวเองในเรื่องของการใช้อำนาจจนทำให้ฝ่ายปกครองมีบทบาทน้อยลง

1.3) การใช้อำนาจระหว่างอาจารย์กับนักเรียน

การใช้อำนาจระหว่างอาจารย์กับนักเรียน เปิดเรื่องโดยการบรรยายเหตุการณ์การใช้อำนาจในการสอบสวนในห้องปกครอง และการบรรยายเหตุการณ์ในห้องเรียน คือ ลักษณะการสอน บุคลิกของอาจารย์ พฤติกรรมของอาจารย์กับนักเรียน ดำเนินเรื่องโดยการบรรยายเหตุการณ์ที่มีการปะทะกันระหว่างอาจารย์กับนักเรียน การบังคับ ช่มเหง เช่น การเถียงเรื่องกฎ การเถียงเรื่องเนื้อหาที่สอน การละเมิดสิทธิของนักเรียน การคุกคามนักเรียนด้วยวาจา เป็นต้น ปมปัญหา คือ การใช้อำนาจและความเป็น "อาจารย์" ในการบังคับ ช่มเหง นักเรียน จุดวิกฤติ เป็นการสร้างความขัดแย้งระหว่างอาจารย์กับนักเรียน โดยการประท้วงและการวิพากษ์ นำไปสู่จุดคลี่คลาย คือ อาจารย์และนักเรียนต้องปรับตัวเข้าหากัน สร้างความเข้าใจกัน

1.4) การใช้อำนาจระหว่างรัฐกับพลเมือง

การใช้อำนาจของรัฐ เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้อำนาจในโรงเรียนและเป็นตัวกำหนดกลไกอำนาจในสังคม ผู้แต่งจะเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงกฎหมายที่รัฐ

ออกมาเพื่อควบคุมความเรียบร้อยของนักเรียนนักศึกษา คือ การให้จัดตั้งสารวัตรนักเรียน ซึ่งเป็นที่มาของเรื่อง ดำเนินเรื่องโดยการอ้างถึงกฎหมายของรัฐที่มีผลต่อการใช้อำนาจในโรงเรียน ปมขัดแย้ง เป็นการที่รัฐใช้อำนาจในการควบคุม แทรกแซงการทำงานในสถานศึกษา จุดวิกฤต คือ นักเรียนรวมตัวกันประท้วงขับไล่รัฐบาล จุดคลี่คลายและการปิดเรื่อง คือ การที่รัฐเข้ามาควบคุมและสอบสวนนักเรียนในโรงเรียน

โครงเรื่องแต่ละส่วนแสดงให้เห็นถึงกลไกการใช้อำนาจของตัวละคร ตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน สังคมการทำงานและรัฐ ทุกส่วนจะมีความสัมพันธ์กัน และยังแสดงให้เห็นถึงบริบทการใช้อำนาจในแง่มุมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องแนวคิดเรื่องอำนาจ ที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป เป็นเรื่องใกล้ตัว ตลอดจนสามารถตีความออกมาได้ อาจกล่าวได้ว่า ผู้แต่งมีชั้นเชิงในการวางโครงเรื่อง ทำให้เรื่องมีความน่าสนใจ และสามารถสะท้อนภาพสังคมออกมาได้อย่างชัดเจน

2. การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านบทสนทนา

ในการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจ กลวิธีประการหนึ่งคือการอาศัยบทสนทนาเพื่อเน้นย้ำแนวคิดเรื่องอำนาจให้เด่นชัดขึ้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่อง บทสนทนาสะท้อนถึงพฤติกรรม ทักษะคิด มุมมอง ความรู้สึกนึกคิดและภูมิหลังของตัวละคร มีส่วนช่วยในการความขัดแย้งของเรื่อง ผู้แตงนำเสนอความแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ กระบวนการใช้อำนาจผ่านตัวละคร เพื่อช่วยให้เห็นถึงการใช้อำนาจมากยิ่งขึ้น เช่น การสนทนาระหว่างครรลองและถั่วพู ที่ทำให้เห็นว่า ถั่วพู เป็นคนสุภาพเรียบร้อย มีความเป็นผู้นำ จึงทำให้ครรลองที่อยู่ใกล้รู้สึกเกรงใจจากบุคลิกของถั่วพู และเกิดอำนาจที่ถั่วพูได้มาจากการปฏิบัติตน ดังนี้

“มึงนี่มันใสจิงวะ” ใจ้วผมมันดันมาตาเขาเสียฉิบ

“ที่ไ่คนบอกว่าคุณลูก ก็เพราะมันคิดว่าตัวเองหล่อ หล่อโคตรพ่อโคตรแม่ จนคุณตัวมองมันเป็นเพื่อนอยู่ไ่ แต่เพราะคุณถั่วดีกับมันแล้วมันก็ไม่อยากทำให้อีกฝ่ายเสียใจ มันถึงกลัวคุณถั่วแล้วก็กลัวตัวเองขึ้นมาพยายามวางตัวไม่ให้คุณถั่วคิดไกล ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ให้รู้สึกเหมือนกำลังรังเกียจคุณถั่วด้วย” (คาค : 49)

บทสนทนายังมีส่วนในการเล่าเรื่องราว เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงพลังอำนาจดังบทสนทนาที่พูดถึงพฤติกรรมของครรลองว่า มีท่าทีเปลี่ยนไปอย่างมาก จากเดิมเป็นเด็กเกเร จนทำให้อาจารย์ต้องหนักใจ แต่เมื่ออาจารย์ฎีกามาดูแล เขาก็กลับเปลี่ยนเป็นคนละคน ดังนี้

“เทอมก่อน ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าเป็นสรวัดรนักเรียน ครรลองมุทะลุกว่านี้ อดทนน้อยกว่านี้ มีเรื่องบ่อยจนฝ่ายปกครองระอาใจ อาจารย์ฎีกาได้รับมอบหมายให้มาคอยการบเขา แต่ก็เป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาอังกฤษใจดี นอกจากไม่ดูหรือออกคำสั่ง ยังคอยอธิบายใ้มน้ำวให้เขามองเห็นมุมกว้างและอารมณ์เย็นลงอย่างไรก็ตามท่าทางนุ่มน้มของรายนั้นเป็นเหตุให้ครรลองไม่สนิทใจด้วยน้กอย่างที่ไม่สนิทใจกับตัวพุนั้นละ” (คาร : 57)

ผู้แต่งอาศัยบทสนทนาของตัวละครของอ๊กก็กับอายันที่เล่าถึงความสัมพันธ์ของตัวพุนและครรลอง เพื่อให้เห็นถึง กระบวนการใช้อำนาจผ่านตัวละคร ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ตัวละครต้องจำนนต่อการใช้อำนาจ ทั้งที่เป็นการบอกตรง ๆ บอกคดขย้อม หรือใช้เล่าบางเหตุการณ์ ทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงแนวคิดของผู้แต่ง ทราบถึงบุคลิกลักษณะของตัวละคร ข้อขัดแย้งระหว่างตัวละคร ภูมิหลังและรายละเอียดต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจมากยิ่งขึ้น

3. การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านตัวละครชั่วตรงข้าม.

ในการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจ กลวิธีต่อมาที่น่าสนใจ คือ การอาศัยตัวละครชั่วตรงข้ามเพื่อเสริมแนวคิดเรื่องอำนาจ เช่น อาจารย์วารี - อายัน, อ๊กก็ - จานรรจ์ เป็นต้น ผู้แต่งนำเสนอกลุ่มคนที่มีความคิดเป็นปัจเจก มีความแตกต่างกันในเรื่องอุดมการณ์ มุมมอง ซึ่งทำให้เห็นถึงความขัดแย้ง และการใช้อำนาจเพื่อหักล้างฝั่งตรงข้าม ดังเหตุการณ์ในห้องปกครอง ที่เกิดการปะกันระหว่างกลุ่มที่เป็นอนุรักษ์นิยมผู้รักษากฎระเบียบของโรงเรียน กับกลุ่มหัวสมัยใหม่ที่เห็นความสำคัญของสิทธิเสรีภาพและยึดมั่นในความถูกต้อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อย่างไรก็ตามอาจารย์ชาดกกกลับตอบ

“อ๊กก์ เข้ามาลี” คำตอบรับนั้นซักสีหน้าของนักเรียนรายเก่าขึ้นน้อย ๆ เป็นการ สลับกันระหว่างเจ็บใจที่อาจารย์ผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่มาก ไม่ให้ความสำคัญต่อประเด็น ของตนกับสะใจที่ได้เห็นรุ่นพี่ที่เป็นสาวรวัดรนักเรียนเข้ามารับรู้เรื่องนี้ไปพร้อม ๆ กัน

จำนรรจ์จึงว่าต่อ “ตามที่เคยคุยกันเรื่องที่เกิดขึ้นกับพวกหนูทั้งหมดมันยังไม่ได้ ถูกตีค่าว่าเป็นอุบัติเหตุร้อยเปอร์เซ็นต์ไม่ทราบว่าคุณนี่ทางฝ่ายปกครองดำเนินการ สืบสวนไปถึงไหนแล้วคะ”

แม้แต่อ๊กก์ที่กำลังเดินเข้าไปนั่งยังเก้าอี้สำหรับรอคอยอีกฝั่ง (คาค : 60)

การปะทะกันของตัวละครชั่วตรงข้ามดำเนินอยู่ในพื้นที่ห้องปกครอง ซึ่งมีการ เลือกปฏิบัติทำให้เห็นชัดถึงการใช้อำนาจในทางที่ไม่ดี ก่อให้เกิดปัญหาตามมา ผู้แต่งจะนำเสนอข้ออำนาจที่แตกต่างกันคือแบบเผด็จการ ซึ่งเป็นสิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติ และความเป็นประชาธิปไตยที่กลุ่มนักเรียนต้องการ ดังเหตุการณ์ต่อมา

“แต่ที่มันคิดได้ก็เพราะมีคนเขียนคำสั่งให้มันคิดเหมือนกัน!”

“นั่นจึงอยากู้อ่างมัยละ ว่าทำไมคนเขียนเขาถึงเขียนคำสั่ง แบบนั้นไว้ให้มึง”

“ไม่ใช่หน้าที่”

“นั่นมึงก็ควรจะหาทางลงโปรแกรมให้เรื่องนี้เป็นหน้าที่ของตัวเองบ้าง! ในฐานะ ของนักเรียนกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้ระเบียบของศุภโกลมากที่สุด

“อย่าเพิ่งเถียงกัน ครูเข้าใจสิ่งที่เธอจะสื่ออะไรน่ะ”

“การเถียงกันคือวิถีของประชาธิปไตย และมันควรได้รับการส่งเสริมครับ อาจารย์”

“แต่ประชาธิปไตยก็เรียกร้องการรับฟังเสียงของคนอื่นด้วยเหมือนกัน” อ๊กก์ไม่ลดละ

ไอ้อายันตัวตวยตามา“แล้วการเถียงแทรกกันก็ไม่ได้หมายความว่าเรา ไม่รับฟังเสียงของคนอื่น (คาค : 241)

เหตุการณ์นี้ทำให้เห็นสองชั่วที่แตกต่างกัน คือ อักกัที่พยายามบอกว่ากฎระเบียบที่เขียนมาดีและมีความเหมาะสมกับโรงเรียน ในขณะที่อายันเรียกกร้องให้โรงเรียนและอักกัฟังเสียงของนักเรียน ซึ่งเป็นวิธีการทางประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอให้เห็นถึงมุมมองของประชาธิปไตยที่ต่างกันอีกด้วย การอาศัยตัวละครชั่วตรงข้ามจึงทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของอำนาจที่สอดแทรกในทุกระดับของสังคมมากยิ่งขึ้น การปะทะกันของชั่วตรงข้ามก็เป็นการต่อสู้เพื่ออำนาจของตนเอง ซึ่งผู้แต่งสามารถนำเสนอได้อย่างแยบคาย

4. การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านมิติทางเพศ

การอาศัยมิติทางเพศ คือ การใช้ค่านิยม มุมมองที่มีต่อเพศมาใช้ในการอธิบายเรื่องอำนาจ เพศ เป็นสิ่งที่กำหนดอำนาจโดยเฉพาะในบริบทสังคมที่มีความเป็นปิตาธิปไตย การใช้อำนาจและการกดขี่เรื่องเพศจึงสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน ผู้แต่งได้นำเสนอเรื่องอำนาจกับมิติทางเพศ โดยให้ตัวละครให้บ้านของอักกัได้แสดงความคิดและมุมมองของเพศชายที่มีต่อเพศหญิงว่า “ไม่มีความสามารถที่จะสู้เพศชายได้ ดังตัวอย่าง “อักกัไม่รู้เรื่องเท่าไร แต่พี่เป็นผู้หญิง พ่อแม่บอกว่าผู้หญิงยังงี้ก็สู้ผู้ชายไม่ได้ ถ้าพี่เป็นผู้หญิงแล้วยังทำได้เขาเป็นผู้ชายก็ควรจะต้องทำได้ยิ่งกว่า พี่บอกพ่อกับแม่แล้วทั้งสองมีความสุขเขาก็จะต้องเป็นความสุขของพ่อแม่ให้ได้มากกว่า” (คาร : 362) ทำให้เห็นว่า มุมมองมทางเพศของเพศชายไม่ได้เป็นการดูถูก กดขี่เพศหญิงเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการให้ความกดดันกับเพศชายด้วยกันด้วย ว่าต้องทำให้ดีกว่า ต้องมีความรับผิดชอบมากกว่าทั้งนี้ นวนิยายวายเรื่องคาร ได้นำเสนอเรื่องความหลากหลายทางเพศ ความรักของเพศเดียวกัน การอาศัยมิติทางเพศ จึงมากกว่าความเป็นชายหรือหญิง แต่เป็นการแสดงออกของเพศที่หลากหลาย ในสังคมที่เต็มไปด้วยกรอบขนบธรรมเนียมที่กีดกันการแสดงออกเรื่องดังกล่าว อย่างเหตุการณ์ของอาจารย์ชาดกและอาจารย์ฎีกา ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้จนต้องฆ่าตัวตาย นอกจากนี้ยังมีการอาศัยมิติทางเพศ เพื่อให้เห็นถึงการใช้อำนาจของคินและถั่วพู ด้วยบุคลิกของถั่วพูเหมือนไม่แมนทำให้คินรู้สึกกลัว ดังนี้

“ไอ้คันนี่เยาะกลั้ว มันจะไปกลั้วไอ้ตัวทำไมวะ”

“มันคิดว่าคุณตัวไม่แมนอะ”

‘หา?’ ในสายตาอีกทีตัวพูเป็นผู้ชายท่าทางสุภาพเรียบร้อย หน้าตาดีดจะหวานน่ารัก แขนเรียวยาว ขาเรียวยาวมือก็สวย แต่รวม ๆ ไม่ถึงกับนุ่มนวล ยิ่งห่างไกลเมื่อเทียบกับลักษณะพวกจ่านรรจ์บ้างที่ออกจะแข็งมือเหมือนหุ่นยนต์ด้วยซ้ำดวงตาได้แว่นกลมโตก็คมปลาบ อย่างไรก็ตาม นิยามเรื่องเพศสมัยนี้เปิดไปไกลอีกก็เชื่อว่าตัวเองตามไม่ทันไม่สนใจตามด้วยมันเป็นเรื่องไกลตัว (คาค : 49)

บุคลิกของคนและความเป็นเพศ ส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของอีกฝ่าย เมื่อเรื่องเพศมีความสัมพันธ์กับอำนาจ เพศส่งเสริมให้คนเกรงกลัว เกิดเป็นพลังอำนาจผู้แต่งยังได้สร้างตัวละครเพศหญิงที่มีบทบาทในการปกครอง เช่น อาจารย์ฝ่ายปกครอง อาจารย์วาริ ตลอดจนนักการเมือง ทำให้เห็นว่า สังคมเริ่มหันมาให้การยอมรับเกี่ยวกับเรื่องเพศมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีตัวละครเพศที่ 3 คือ จ่านรรจ์ ให้เป็นผู้ดำเนินการต่อสู้กับกลุ่มผู้มีอำนาจ เป็นกลวิธีที่สร้างพื้นที่ให้กับเพศดังกล่าว ดังนี้

กะเทยหัวแข็งพวกนี้ตั้งท่าอยากจะให้ยกเลิกชุดเครื่องแบบมาแต่ไหน พวกมันอาจอยากใส่ชุดกระโปรงมาโรงเรียนก็ได้ ใครจะไปรู้ แต่ที่อย่างนี้เพราะอยากสวมชุดนักเรียนออกไปแกล้งขึ้นมาเสีย ใครไม่รู้ก็จะคิดว่าศุภพลเป็นแบบนั้นกันทั้งโรงเรียน หมายถึงทั้งคณาจารย์ที่ปล่อยให้ให้นักเรียนแรดออกไปैया ๆ สร้างความไม่สงบ สุขให้แก่บ้านเมืองด้วย จากที่เคยมีชื่อเสียงเรื่องระเบียบวินัยก็กลายเป็นขาดระเบียบวินัยจากที่เคยมีมารยาทรู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ก็ถือป้าย ตะโกนมรุตวาทข้ามหัว(คาค : 101)

นวนิยายวายเรื่องคาค ได้นำเสนอ “กะเทย” หรือ กลุ่มบุคคลเพศที่ 3 เป็นแกนนำในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิของตนในการใส่เครื่องแบบนักเรียน ซึ่งเป็นประเด็นที่สังคมกำลังตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์ในวงกว้าง กลุ่มบุคคลเพศที่ 3 ทำให้เห็นถึงความแตกต่างที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือการทำให้คนในสังคมได้เห็นคุณค่าของความเป็นคน ให้การยอมรับ ให้เกียรติในตัวตน และรสนิยมของบุคคลอื่น ท่ามกลางสังคมที่ยึดถือชนบิโรชาณ เป็นการสร้างตัวตนและความเสรีในพื้นที่อนุรักษนิยม

ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่า มิติทางเพศ มีบทบาทอย่างมากในการกำหนดหน้าที่ บทบาท และอำนาจของมนุษย์ หากเป็นผู้ชายก็จะถูกยอมรับได้ง่าย แต่เต็มไปด้วยความกดดัน ในขณะที่เพศหญิงจะโดนสังคมกดขี่ ถูก จากเพศชาย และกลุ่มเพศที่ 3 ที่โดนสังคมตีตราว่าเป็นกลุ่มที่ผิดปกติ เลยทำให้ต้องมีความพยายามในการสร้างตัวตนอย่างมาก คนมักจะมองข้ามความสามารถและความเป็นคน แต่ให้ความสำคัญกับเพศ สร้างความคาดหวัง ค่านิยม วัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันมายาวนาน ซึ่งผู้แต่งได้สร้างพื้นที่ในการแสดงออกเชิงอำนาจในสมัย สะท้อนความรู้สึกนึกคิด ความยากลำบากต่าง ๆ ได้อย่างดี

5. การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านฉากหรือพื้นที่สำคัญ

ผู้แต่งสร้างฉากต่าง ๆ ขึ้น ทั้งที่เป็นสถานที่ บรรยากาศ ช่วงเวลา และสภาพแวดล้อม ส่งผลต่อความคิด อารมณ์ พฤติกรรม หรือการกระทำของตัวละครที่ใช้อำนาจอย่างสมจริง การสร้างฉากจึงมีความสำคัญต่อเรื่อง ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531) กล่าวว่า ฉาก คือ เวลาและสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ มีความสำคัญของเวลาและสถานที่ จะทำให้เรื่องและตัวละครมีชีวิตจิตใจขึ้น ผู้แต่งมีการสร้างฉากเพื่อให้ถึงลักษณะของการใช้อำนาจ เช่น ฉากโรงเรียน ฉากห้องปกครอง ฉากไอสกรีม เป็นต้น เช่น ผู้แต่งสร้างฉากโรงเรียนขึ้นเพื่อเป็นสถานที่หลักในการดำเนินเรื่อง ซึ่งโรงเรียนเป็นพื้นที่แห่งการใช้อำนาจ ลักษณะการใช้อำนาจในโรงเรียน คือ กระบวนการใช้อำนาจที่มีครูหรืออาจารย์เป็นผู้มีอำนาจ และนักเรียนคือผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจ ซึ่งนำไปสู่ปัญหา ระหว่างเด็ก โรงเรียน ครู และผู้ปกครอง ผู้แต่งจึงสร้างฉากโรงเรียนที่เอื้อต่อการใช้อำนาจเพื่อช่วยให้เห็นถึงการใช้อำนาจมากยิ่งขึ้น ดังนี้

หยุดปลายเท้าฝั่งตรงข้ามรั้วโรงเรียน สุดลัปดาห์ในชอยแทบจะร้างคน แม้จุดนี้จะมีกลุ่มอาคารพาณิชย์โผล่ขึ้นมาดื้อ ๆ แต่ก็เอาโทรมเหลือแสนเมื่อเทียบกับตึกอีกฝั่ง เขาสอดสายตาทะลุเหล็ก ประตูรั้วโรงเรียนเข้าไป เห็นถนนคอนกรีตกว้างใหญ่ แทบจะใหญ่ และเรียบกว่าถนนหน้าโรงเรียนเสียอีก มันทอดเลียบไปหว่างสนามหญ้าเขียวชอุ่มกับตัวอาคารสีอิฐ กึ่งกลางมีมุขหน้าสูงขึ้นไปกลับ คล้ายหอคอย รมเงาของต้นไม้พุ่มไม้แต่ไม่มาก รวากับ ผู้มีอำนาจต้องการให้เด็กเก็บตัวอยู่แต่ในอาคาร ช่วงกลางวันมากกว่าออกมาเดินเล่นพ่วน (คาร : 264)

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ถูกสร้างมาเพื่อให้เห็นถึงการควบคุมโดยผู้มีอำนาจ คือ สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยอาคารและรั้ว ที่ควบคุมไม่ให้นักเรียนหลุดออกจากกรอบที่วางไว้ ผู้แต่งยังได้สร้างฉาก ห้องปกครอง ซึ่งเป็นสถานที่ศูนย์รวมอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมนักเรียนและอาจารย์ เป็นสถานที่สำหรับพิพากษาผู้กระทำความผิด การใช้อำนาจในห้องนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและความเรียบร้อยของโรงเรียน ดังนี้

ในห้องปกครองช่วงหลังเลิกเรียนนั้นกลับมามีอิมคริม นับเป็นช่วงเวลาที่ศิณีไม่ชอบที่สุด เพราะเด็ก ๆ ที่เข้ามาติดจ่อเรื่องงานมักไม่เหลือแล้ว หากมีกิจกรรมใด ๆ เกิดขึ้นในห้องนี้ ส่วนมากมักเป็นคดีต่าง ๆ ที่เธอหรืออาจารย์ขาดกจะต้อง ตัดสินใจ การรับมือกับเด็กบ้านรวยหรือผู้ปกครองมีอำนาจเต็มมือนั้นเป็นเรื่องที่น่าหนักใจ ไม่มีใครรู้ว่าหากตัดสินโทษเด็กเหล่านี้ไป ชีวิตและอนาคตของเธอจะยังปลอดภัยหรือเปล่า (คธา : 220)

ฉากห้องปกครองจะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการใช้อำนาจ ผู้มีอำนาจ และกระบวนการใช้อำนาจในโรงเรียน คือ การที่อาจารย์ฝ่ายปกครองจะมีสิทธิ์ในการพิพากษาโทษในห้องนี้ เมื่อมีคดีความต่าง ๆ เกิดขึ้น ฉากดังกล่าวจะต้องปรากฏเพื่อให้ตัวละครสามารถดำเนินการใช้อำนาจได้ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงกระบวนการใช้อำนาจที่ผู้ใช้เองก็อาจเกิดความกังวลใจ ถึงแม้ว่า อำนาจจะเป็นสิ่งที่คนต้องการเพื่อประโยชน์สุข แต่ในบางครั้งก็อาจจะก่อให้เกิดความทุกข์ได้ นอกจากนี้ ผู้แต่งยังได้สร้างฉาก ซึ่งเป็นสถานที่หลักขนบธรรมเนียมของสังคม นั่นคือร้านไอศกรีมวาย ที่เป็นบริการเฉพาะกลุ่มชายรักเท่านั้น เป็นการสร้างพื้นที่อำนาจให้แก่คนชายขอบได้มีตัวตน ได้แสดงออกตามรสนิยมของตนโดยได้รับการยอมรับจากกลุ่มเดียวกัน

ลักษณะร้านนั้นผสมกับคอนเซปต์เพี้ยน ๆ ของมันดี ทั้งร้าน แต่งด้วยสีพาสเทล สว่างไสว เต็มไปด้วยของประดับกระจุกกระจิก หวานแหว่ เมนูที่ขาดไม่ได้คือนมชมพู ไอศกรีมยูนิคอร์น สายไหม กลิ่นและเสียงเพลงในร้านก็ให้อารมณ์นุ่มนึ่งเหมือนหลุดมาอีกโลก

“พี่เข้าใจว่ามันเป็นกฎแปลก ๆ แต่ทางร้านของเราตั้งใจให้เป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับคู่สวยจริง ๆ ค่ะ” พนักงานรับรองสาวที่หน้าร้าน มีหน้าตาน่ารักเหมือนตัวละครผู้หญิงขาขึ้นในการ์ตูนสวย นอกจากพูดเสียงเล็กเสียงน้อยพลางเพ็งตากลมโต พูดจบยังรีดริมฝีปากแล้ว ทำปากย่นแหลม ๆ ออกมานิดหนึ่งเพื่อเพิ่มความแสบ (คาร : 399)

ฉากร้านไอศกรีม ยังได้แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มรักเพศเดียวกันได้อย่างชัดเจน เช่น การตกแต่งด้วยสีพาสเทลสว่างไสว การจำหน่ายไอศกรีมยูนิคอร์นสายใหม่เป็นเมนูหลัก ซึ่งเป็นลักษณะของร้านที่ให้บริการกับผู้หญิง แต่ให้บริการเฉพาะกลุ่มชายรักชายเท่านั้น ฉากจึงเป็นส่วนสำคัญมากที่ทำให้เราเข้าใจบริบท ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครได้มากยิ่งขึ้น

6. การนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจผ่านมุมมองผู้เล่าเรื่อง

มุมมองของผู้เล่าเรื่อง เป็นส่วนสำคัญที่ชี้้นำให้ผู้อ่านได้ตีความและเห็นถึงการแสดงออกทางความคิด ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในนวนิยายเรื่องนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นการสนับสนุน เห็นอกเห็นใจ หรือคัดค้าน โดยเรื่องนี้มีการนำเสนอเหตุการณ์และพฤติกรรมผ่านสายตาและมุมมองของผู้แต่ง ที่ทำให้ผู้อ่านจะรู้ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในเรื่อง โดยส่วนใหญ่จะใช้สรรพนามเรียกชื่อตัวละคร ดังเหตุการณ์ที่อ๊กก็เจอกับอายันในห้องน้ำ ดังนี้

ในที่สุดก็หลุดนินสัยจริง อ๊กก็ผู้ใจร้อน ชี้โว้ยวาย และได้มั่นใจ ในตัวเองนัก กำลังแหวกทะเลหน้ากาก และชุดคลุมคลุมหล่อเท่ที่พยายามถูกสร้างมานาน

“แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังน่ารักนะ” ใ้อับ้าवादมือมาโอบหลังเขา ก่อนดึงกลับไปเก็บสัมภาระของตัวเอง ไม่ได้ล้างมือด้วยซ้าก็ค่อย ๆ ถอยไปยังประตู

อ๊กก็จะหันตาม ทว่าทันนั้นก็ก่อนว่าตัวเองยังไม่เรียบร้อย จึงได้แต่เก้ ๆ กัง ๆ ดึงตัวเองกลับมาหาโถ เฉพาะสายตามองอีกฝ่ายเคลื่อนไกลออกไป ริมฝีปากสันด้วยความโกรธ ยังไม่สามารถเปิดเป็นคำที่อยากตะโกนได้

“กูไม่ได้มองตูดถึง กูมองรอยสักมึงต่างหาก ที่นี้เขาไม่ให้สักกัน ใ้อควาย!”

โซ่ ที่ทำไม่ได้ เพราะระระะที่ไกลขึ้นจนเห็นหน้าตรง และทั้งตัวกลับกระตุกอีกภาพขึ้นฉายในหัว ใ้อับ้านั่นคงไม่ทันสังเกตสีหน้าเขาที่ผลัดลงรวดเร็ว มันผิวปากเพลงเดิมอีกครั้งแล้วค่อย ๆ หมุนลูกบิด ถอยตามรอยแยกของช่อง ประตูออกไปก่อนปล่อยให้บ้านประตูไม่แดงหับตามเก่า (คาร : 33)

ผู้เล่าเรื่องจะเรียกชื่ออັกข์ แบบตรงไปตรงมา และใช้สรรพนามแทนตัวละครอื่น ๆ เหมือนกับที่อັกข์เรียก ในบางครั้งเราอาจเข้าใจผิดว่า อັกข์คือผู้เล่าเรื่อง แต่ในความจริงแล้วอັกข์เป็นเพียงตัวละครที่ถูกเล่า วิธีนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจตัวละครมากในส่วนของความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ของอັกข์ที่มีตัวละครอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น ดังนี้

คาบที่สองของวันนี้เป็นคาบวิชาสังคมศึกษา อาจารย์วาริเจ้าของวิชา เป็นป่าแก่หุ่นทรงชมพู สวมชุดผ้าไทยอันไม่ซ้ำผิว ผมบ๊อบติดกับแนวยูนิคอร์น ซึ่งไม่ซ้ำหน้าหน้าตามทีชวณถูกขับไล แกเดินมาถึงหน้าห้องพร้อม ๆ กับอັกข์และครรลง ทั้งสองจึงต้องเปิดประตูมายมือให้แก่เข้าไปก่อน อาจารย์ทำตาขวาง บ่น พลังว่าพวกเขาเข้าห้องเรียนสาย แต่นั่นยังไม่นำรำคาญเท่าคนที่คอยอยู่คู่กัน “กลับมาแล้ว...” ใ้อายัน แสร้งทักเสียงหวานเมื่อออกก็เดินเข้า มาถึงโต๊ะ (คาง : 73)

ในขณะที่เดียวกัน ถ้าเล่าถึงมุมมองของตัวละครอื่น ๆ อย่างเช่น อาย หรือ อายัน ผู้แต่งก็มักจะใช้วิธีเดิม คือการแทนชื่อผู้ที่ถูกเล่าถึง และใช้สรรพนามแทนตัวละครอื่น ๆ เหมือนกับที่อายันเรียก ดังที่ปรากฏในเรื่อง ดังนี้

น้ำมีจิตวิทยา แต่เหนือกว่านั้นคือน้ำมีใจเมตตาเสมอ แต่ไหนมาอายันมักรู้สึกว่าเขาไม่เคยเป็นของใคร ของที่ใด ๆ เขาแปลกแยก แม้เมื่อนอนอยู่บนเตียงของตัวเอง ความแปลกแยกนั้นมาจากธาตุแท้อันชวนสงสัย ซึ่งเคยทำให้เขาพยายามหาทางปกปิดไม่ให้คนอื่นสงสัย แต่น้ำ ซึ่งถูกพ่อแม่ของเขานินทาลับหลังว่า “คิดสั้น ๆ และ น่าจะไปได้ไกลกว่านี้ กลับเป็นคนเดียวที่มองเห็นร่องรอยที่เขาเพียรปิด(คาง : 173)

ผู้แต่งได้ใช้อาศัยมุมมองการเล่าเรื่องกล่าวมาเพื่อช่วยทำให้ผู้อ่านรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของตัวละคร มีความรู้สึกนึกคิดคล้ายตาม บางสถานการณ์เป็นการชี้แนะให้ผู้อ่านได้คิดตรិตรอง นำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหา ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการทำให้ผู้อ่านได้คิดตามเนื้อเรื่องด้วย ในกรคลายปมปัญหาจึงมีความตื่นเต้น และความเข้าใจวิธีคิดของตัวละครอีกด้วย

การศึกษากลวิธีดังที่กล่าวมานั้นการอาศัยองค์ประกอบของนวนิยาย ทั้งโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา เป็นต้นเพื่อนำแนวคิดเรื่องอำนาจอย่างเด่นชัดขึ้น คือ ทำให้ผู้อ่านถูกคิดประเด็นการใช้อำนาจในสังคม ได้เข้าใจสาเหตุของตัวละครที่เลือกใช้อำนาจ และทำให้เห็นบริบทของอำนาจอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษากลวิธีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจ ในนวนิยายวายเรื่อง คาง ของ ปราปต์ สรุปได้ว่า ผู้แต่งอาศัยกลวิธี 6 กลวิธี ได้แก่ 1) การนำเสนอผ่านโครงเรื่อง คือ การเชื่อมโยงเหตุการณ์ ลำดับของเหตุการณ์ที่ประกอบเข้าเรื่อง เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์สำคัญนั่นก็คือ แนวคิดเรื่องอำนาจ ผ่านวิธีการสืบสวนสอบสวน การพิสูจน์ความจริง และยังนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการใช้อำนาจในสังคมผ่านโครงเรื่องย่อย 2) การนำเสนอผ่านบทสนทนา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่อง บทสนทนาสะท้อนถึงพฤติกรรม ทศนคติ มุมมอง ความรู้สึกนึกคิดและภูมิหลังของตัวละคร มีส่วนช่วยในการความขัดแย้งของเรื่อง ผู้แต่งนำเสนอความแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ กระบวนการใช้อำนาจผ่านตัวละคร เพื่อช่วยให้เห็นถึงการใช้อำนาจมากยิ่งขึ้น 3) การนำเสนอผ่านตัวละครชั่วตรงข้าม คือ การนำเสนอกลุ่มคนที่มีความคิดเป็นปัจเจก มีความแตกต่างกันในเรื่องอุดมการณ์ มุมมอง ซึ่งทำให้เห็นถึงความขัดแย้ง และการใช้อำนาจเพื่อหักล้างฝั่งตรงข้าม 4) การนำเสนอผ่านมิติทางเพศ คือ การใช้ค่านิยม มุมมองที่มีต่อเพศมาใช้ในการอธิบายเรื่องอำนาจ เพศ เป็นสิ่งที่กำหนดอำนาจโดยเฉพาะในบริบทสังคมที่ชายเป็นใหญ่ การใช้อำนาจและการกดขี่เรื่องเพศจึงสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน 5) การนำเสนอผ่านฉากหรือพื้นที่สำคัญ ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของนวนิยาย โดยผู้แต่งจะสร้างฉากต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้เหตุการณ์นั้นสมจริง ผู้แต่งนำเสนอความแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ กระบวนการใช้อำนาจ เพื่อช่วยให้เห็นถึงการใช้อำนาจมากยิ่งขึ้น ฉากอาจจะรวมถึงสถานที่ บรรยากาศ ช่วงเวลา และสภาพแวดล้อมภายในเรื่อง ส่งผลต่อความคิด อารมณ์ พฤติกรรม หรือการกระทำของตัวละคร และ 6) การนำเสนอผ่านมุมมองผู้เล่าเรื่อง คือ มุมมองโดยทั่วไปของผู้เล่าเรื่อง และความคิดเห็นของเขาในเรื่องต่าง ๆ ที่แสดงออกในนวนิยายเรื่องนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นการสนับสนุนเห็นอกเห็นใจ หรือคัดค้านในความหมายอีกอย่างหนึ่ง หมายถึง ตัวผู้เล่าเรื่อง กล่าวคือ เหตุการณ์และพฤติกรรมในเรื่องนั้นได้ถูกนำเสนอแก่ผู้อ่านโดยผ่านสายตาและมุมมองของผู้แต่ง หรือตัวละครตัวใด ใช้มุมมองแบบสายตาพระเจ้า ผู้อ่านจะรู้ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในเรื่อง แต่มีการใช้สรรพนามแทนแตกต่างกันแทนความรู้สึกของตัวละคร

การเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยาย ทำให้เห็น การสร้างสรรค์องค์ประกอบของนวนิยายที่หลอมรวมกันเพื่อเสริมแนวคิดเรื่องอำนาจอย่างเด่นชัด ทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงกลไกและความเคลื่อนไหวของอำนาจในมิติต่าง ๆ โดยมีข้อสังเกตว่า ในการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจและกลวิธีต่าง ๆ จะเห็นมิติทางสังคมที่เคลื่อนไหวอยู่ในวรรณกรรมเรื่องนี้อย่างเด่นชัด เช่น เหตุการณ์การประท้วงรัฐบาลของกลุ่มเยาวชน การแสดงอำนาจในกลุ่มผู้บังคับบัญชาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในโรงเรียน หรือการต่อสู้ทางความคิดระหว่างกลุ่มผู้ใหญ่กับเด็กรุ่นใหม่ ทั้งหมดนี้อาจสื่อสารให้เห็นว่า การใช้อำนาจในทางมิชอบ เช่น การลงโทษเกินเหตุ การใช้ความรุนแรงของกลุ่มผู้มีอำนาจในการลงโทษเยาวชน การแสดงอำนาจของครูในโรงเรียน จะทำให้เกิดการต่อต้านและขัดขืนในเวลาต่อมา ซึ่งคนในสังคมอาจต้องร่วมกันขบคิดถึงปัญหาดังกล่าว เกิดการตั้งคำถามถึงกระบวนการใช้อำนาจทางสังคมที่เกินขอบเขตต่อไปเพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดสมานฉันท์

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษานวนิยายเรื่อง คาส ผู้วิจัยเน้นศึกษาแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจเท่านั้น จึงอาจศึกษากลวิธีในการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ เช่น วรรณกรรมของกลุ่มหญิงรักหญิง รวมถึงวรรณกรรมออนไลน์ เพื่อให้เห็นกลวิธีที่โดดเด่นในการนำเสนอแนวคิดมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิณณ์นภัต แสงมา. (2545). *การวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศ ในการตอบปัญหาทางเพศของสื่อมวลชนไทย*. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประมวล รุนจนเสรี. (2547). *การใช้อำนาจ : เป็นธรรมชาติของมนุษย์*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพัฒนาพลังแผ่นดิน.
- ปราปต์. (2564). *คาส*. Deep : ปทุมธานี.
- ธวัช ปุณโณทก. (2527). *แนวทางศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

- วาโร เฟ็งสวัสดิ์. (2555). การวิจัยเกี่ยวกับการใช้พลังอำนาจของผู้บริหาร. *SNRU Journal of Science and Technology*, 4(7), 2–10.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2518). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา.
- วิสุทธิ เหล็กสมบุญ. (2545). *พลวัตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชีวิตครอบครัวและบทบาททางเพศสภาพของผู้หญิงอิวเมี่ยน (เย้า) ภายใต้ผลกระทบของการพัฒนา*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2539). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พี.рінตั้งแมสโปรดักส์.
- สายพิน ศุพุทธมงคล. (2541). *คู่กับคน : อำนาจและการต่อต้านชัดเจน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์. (2519). *อำนาจและการชัดเจน : ชายรักชายในสังคมที่ความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นใหญ่*. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังตะลุง
ของหนังกัน ทองหล่อ¹

Status and Role of Southern Women in Nang Talung
Literature of Nang Khan Thonglor,¹

ภควันต์ ชูเย็น², อลิสา คุ่มเคี่ยม³ และ พัทฉลินจ์ จีรนุ่น⁴

Pakawan Chuyen², Alisa Khumkhiam³ and Phatchalin Jeenoon⁴

²นิสิต สาขาวิชาภาษาไทย

²Student, Department of Thai Language

^{2,3,4}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{2,3,4}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{2,3,4}มหาวิทยาลัยทักษิณ

^{2,3,4}Thaksin University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินแห่งชาติ ด้านบทบาทและสถานภาพของสตรีได้ และด้านมโนทัศน์ของชาวดัตช์ที่มีต่อบทบาทและสถานภาพต่อสตรีได้ ผลการศึกษาพบว่า หนังกันนำเสนอสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ใน 5 ลักษณะ ได้แก่ นักรบ ผู้ปกครอง ลูก ภรรยา มารดา โดยวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของชาวดัตช์ที่มีต่อสตรีได้ผ่านสถานภาพและบทบาทใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือมโนทัศน์ด้านคตินิยมของชาวดัตช์ที่มุ่งเน้นให้สตรีได้มีการ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินแห่งชาติ” ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

ศึกษา รู้จักครองเรือน และประพฤติตนเหมาะสม ลักษณะที่สองคือมโนทัศน์ด้านความเสมอภาคทางเพศที่เน้นให้สตรีได้มีสถานภาพและบทบาทเท่าเทียมกับผู้ชาย ทำให้เห็นความคิดของนายหนังที่มีทั้งความทันสมัย ตระหนักคุณค่า และความสำคัญของสตรีได้ ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: สถานภาพและบทบาท สตรีได้ วรรณกรรมหนังตะลุง

Abstract

The objectives of this research article were to analyze the status and roles of Southern women in the Nang Talung literature of Nang Khan Thonglor, the national artist, and to analyze the women from the worldview of Southerners. The results of the study revealed that Nang Kan presents the status and roles of Southern women in five characteristics: status and role of warriors, guardians, children, wives, and mothers. Nang-Talung literature of Nang Kan illustrates Southerners' worldview toward Southern women through their status and role in two aspects. First, the southern ideological worldview emphasizes women in the South should be educated, be a householder, and behave appropriately. Second, the worldview of gender equality aspect emphasizes that Southern women have the same equal status and roles as men. Furthermore, this reveals the ideas of Mr. Nang that are modern and appreciates the importance of women in the south that are clearly in line with the local context.

Keywords: status and role, southern women, shadow play literature

บทนำ

วรรณกรรมหนังตะลุง จัดเป็นนวนิยายที่นายหนังแต่งขึ้นเพื่อการแสดงหนังตะลุง ซึ่งมีทั้งที่นายหนังแต่งเองและร่วมแต่งกับผู้อื่น โดยจัดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่นายหนังมักแต่งเป็นร้อยกรอง แต่ก็สอดแทรกร้อยแก้วไว้ด้วยเพื่อใช้สำหรับการสนทนาของตัวละคร เรื่องราวในนวนิยายที่นายหนังตะลุงใช้แสดงนั้นมักเป็นเรื่องแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ บ้างก็มาจากจินตนาการของนายหนัง เรียกกันว่า “จินตนิยาย” ในการนำเสนอเนื้อหา นายหนังสามารถใส่ความคิด ประสบการณ์ หรืออิงเหตุการณ์ทางสังคมได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ รูปแบบการแสดงของหนังตะลุงจะคล้ายบทละครพูดหรือบทพากย์แบ่งเป็นฉากเป็นตอน ๆ ใช้เวลาเชิดหรือแสดง 20 นาที โดยมีตัวละครดำเนินเรื่อง เมื่อจบตอนก็จะขับเลยบทยกตอนต่อไปโดยนำตัวละครแต่ละตอนมาสัมพันธ์กัน การแสดงแต่ละคืนใช้เนื้อเรื่องที่มีความยาวประมาณ 15-20 ตอน (พิทยา บุษรรัตน์, 2540)

สิ่งที่น่าสนใจในวรรณกรรมหนังตะลุงของภาคใต้ คือ การนำเสนอตัวละครซึ่งพบว่ามีหลากหลาย ทั้งชายหญิงหรือพระเอก นางเอก เจ้าเมือง เทวดา รวมถึงตัวละครซึ่งช่วยสร้างสีสันให้เรื่องราวมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น ลักษณะเด่นที่น่าสนใจประการหนึ่งของตัวละคร คือ การสร้างตัวละครสตรีได้ที่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงบางอย่าง กล่าวคือ แต่เดิมนายหนังตะลุงคณะต่าง ๆ มักสร้างให้ตัวละครสตรีมีสถานภาพและบทบาทด้อยกว่าบุรุษ โดยเฉพาะ ในช่วงก่อน พ.ศ. 2475 ในขณะนั้น สตรียังถูกมองว่าเป็นช้างเท้าหลังเป็นผู้ต้องทำตามบุรุษ ครั้นหลังจากช่วงเวลานี้ จะพบสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ที่แปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด โดยนายหนังที่สร้างปรากฏการณ์ที่น่าสนใจนี้ คือ นายหนังตะลุงกัน ทองหล่อ จนทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาประเด็นนี้

หนังกัน ทองหล่อได้สร้างสถานภาพและบทบาทของสตรีที่มีความหลากหลายที่น่าสนใจคือ ตัวละครสตรีหนึ่งตัว มีหลายบทบาท เช่น มีสถานภาพเป็นมารดาที่แสดงบทบาทในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน หาดอาหาร เป็นต้นให้แก่บุตร ขณะเดียวกันก็มีสถานภาพเป็นภรรยาและเป็นผู้ปกครองเมือง เช่น ตัวละครยายงามสวยจากเรื่องคมในฝักรักในฝัน และนางบุษบาจากเรื่อง ฟองสมุทร ที่มีสถานภาพเป็นผู้ปกครองเมือง

ที่สู้รบเพื่อปกป้องคนที่ไม่มีทางสู้จนรอดพ้นอันตราย นางพิภยจินดาและนางนันทพร จากเรื่องคมในฝักรักในฝันและน้ำใจแม่ เป็นทั้งมารดาและเป็นທີ່ปรึกษาของสามี เป็นต้น

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับสตรีได้พบว่า ยังไม่มีการวิจัยเรื่องสถานภาพ และบทบาทของสตรีได้ ที่วิจัยกันจะเป็นแนวอื่น ผลงานที่เกี่ยวกับสตรีได้ที่ปรากฏ อย่างโดดเด่น คือ ผลงานของ พัชลินิจ จินนุ่น (2560) เรื่องคุณสมบัติของ “หญิงดี” ใน สุภาษิตสอนหญิงภาคใต้ที่สัมพันธ์กับความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เรื่อง วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ: สัมพันธบท ผู้คนและตัวตนของชาวใต้ (2561) และเรื่องหญิงแกร่ง หญิงแกร่ง ชายร่ำรวยครู: มโนทัศน์ว่าด้วยลักษณะหญิงชายที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมภาคใต้และความคิดร่วมกับคนในสังคมปัจจุบัน (2561) ประเด็น ที่ทำจะเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา สถานภาพและบทบาทของสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนึ่งก้น ทองหล่อต่อไป รวมถึง การศึกษามโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ ด้วย เนื่องจากมองว่าสถานภาพและบทบาทที่ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ น่าจะเชื่อมโยงกับ มโนทัศน์ของชาวใต้ที่มีต่อสตรีได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังจะนำเสนอต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนึ่งก้น ทองหล่อ
2. ศึกษา มโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนึ่งก้น ทองหล่อ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

เห็นมุมมองสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนึ่งก้น ทองหล่อ แง่มุมมองแนวคิดของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านตัวละครสตรีในวรรณกรรม หนึ่งตระกูลของหนึ่งก้น ทองหล่อ

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อทั้งหมด 5 เรื่อง โดยที่เป็นลายลักษณ์อักษรในช่วงหลังปี พ.ศ. 2475 ได้แก่ เรื่อง ฟองสมุทร คมในพิภพรักในฝัน บุญปราบบาปผลาญ น้ำใจแม่ และดินถัน เหตุผลที่เลือกศึกษาดังกล่าวทำการวิจัยเพราะเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมจากคณะศิษย์ของหนังสือ ทงหล่อ

วิธีการดำเนินศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อและเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อที่เป็นลายลักษณ์อักษร
2. อ่านตัวบทอย่างละเอียดแล้ววิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อ ผ่านองค์ประกอบของสถานภาพและบทบาท ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา
3. การสรุปผลการวิเคราะห์ และขั้นตอนสุดท้าย คือการนำเสนอกลวิธีทางสถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล ของหนังสือ ทงหล่อ

ผลการวิจัย

วรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ ทงหล่อ เป็นวรรณกรรมกรรมหนึ่งตระกูลที่ได้รับความนิยมจากนายหนังสือและผู้ชมหนังสือทั่วภาคใต้มีจุดเด่นในวรรณกรรมคือตัวละครสตรีได้รับสถานภาพและบทบาทที่แตกต่างไปจากเดิมถูกเปลี่ยนมา มีบทบาททางสังคมมากขึ้นหนังสือ ทงหล่อต้องการยกระดับสถานภาพและบทบาทของสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษ

1. สถานภาพและบทบาทสตรีได้ในวรรณกรรมหนังสือ ทงหล่อ

สถานภาพและบทบาทจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน สถานภาพเป็นที่รวมสิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่จึงก่อเกิดบทบาทการปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทของบุคคล

แตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ
 มวลเหตุจูงใจ การอบรมขัดเกลา ความพอใจ ซึ่งบทบาทอยู่ในทุกสถานภาพในสังคม ถูก
 กำหนดโดยวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม (ไพฑูริย์ ช่างเรียน, 2516)
 จากการศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีได้พบว่ามีดังนี้

1.1 สถานภาพและบทบาทของการเป็นนักรบ

วรรณกรรมของหนึ่งกัณฑ์ ท่องหล่อ แสดงสถานภาพและบทบาทของสตรีได้
 ด้านการเป็นนักรบอย่างชัดเจน ดังนางบุษบา เรื่องฟองสมุทร ที่มีสถานภาพเป็นนักรบ
 นางแสดงบทบาทด้านการรบอย่างสมศักดิ์ศรี โดยการทำหน้าที่อย่างกล้าหาญ ทั้งคอย
 ช่วยเหลือสามีแม้ว่านางกำลังท้องอยู่ก็ตามความน่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ นางยังมี
 คุณธรรมไม่ฆ่าศัตรู แม้รบก็ไม่คำนึงถึงชีวิตของตนเอง ในขณะที่ ตัวละครชายงามสวย
 จากเรื่อง คมในฝักรักในฝัน ก็มีสถานภาพเป็นนักรบที่ทำหน้าที่ปกป้องผู้คนให้รอดพ้น
 จากอันตราย หรือนางสวหะ จากเรื่อง ดินถนันทน์ ก็มีสถานภาพและบทบาทไม่ต่างกัน ดังนี้

การโรมรันพันตูกษัตริย์กัฏฐกัฏฐิ	เพราะยอดสนทมิฬพระเวทย์วิเศษศรี
กำลังกายหายตัวแม่ไม่กลัวฤทธิ	แล้วพอได้ทีรวมรัดมัดมือมาร

(บุษบา-ฟองสมุทร : 61)

แล้วรวบรัดมัดได้เหมือนหมามาตร	เมื่อปลั่งพลาดเสียพลาดเสียที่บัดสินัก
ว่าอย่าฆ่าชีวาพัลย์กษ	บอกว่าจะกมอบประเทศเขตบุรี
ทั้งสมบัติพัสสถานของมารภัย	จะถวายให้พระองค์จงปราณี
(สุรียา) กุมะล้างล้างชีวี	ยอดนารีห้ามว่าอย่าฆ่ามาร
หมันจะเป็นบาปปราบพอมันกลัว	พระทูนหัวของน้องยาอย่าไปฆ่ามัน

(บุษบา-ฟองสมุทร : 61-62)

ถึงเวลาบุษบาต้องมารบ	ทั้งที่เขาสมทบกองทัพไว้ดับขันธ์
แล้วพอเห็นนันทยกษัตริย์เข้าโดยพลัน	โถมเข้าฟันโดยไม่คิดชีวิตของนาง

(บุษบา-ฟองสมุทร : 128)

โดยภาพรวม สตรีที่มีสถานภาพและบทบาทของนักรบจะแสดงสถานภาพและบทบาทอย่างชัดเจน คือ เมื่อเป็นนักรบก็ทำหน้าที่อย่างกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวอันตรายที่เข้ามา คอยปกป้องผู้คนรอบข้างให้รอดพ้นจากอันตรายรอบตัวและช่วยเหลือผู้ที่ไม่มีความรู้ หากศัตรูยอมแพ้ก็แสดงคุณธรรมด้วยการให้อภัยไม่พยายาทำ ไม่ผูกแหว มีหน้าซำยังแสดงนิสัยของนักรบที่รักศักดิ์ศรี เช่น รักในความเป็นมนุษย์ รักในความเป็นพวกพ้อง ไม่ให้ใครมาหยามหรือดูหมิ่น สอดรับกับนิสัยของคนใต้ที่มีความรักพวกพ้องให้ความสำคัญกับบุคคลรอบตัว และรักศักดิ์ศรีของตนเอง

1.2 สถานภาพและบทบาทของนักปกครอง

วรรณกรรมของหนังกั้น ทองหล่อ ทั้งหมด 5 เรื่อง แสดงสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ในฐานะนักปกครองที่ดี ดังตัวละครนางภาคะนา ในเรื่อง น้ำใจแม่ นางมีสถานภาพเป็นนักปกครอง จึงมีหน้าที่ในการดูแลบ้านเมืองให้มีความสุข นางรับภาระนี้หลังจากที่สามีของนางสวรรคต นอกจากนั้นยังทำหน้าที่มารดาที่ดีในการเลี้ยงพระโอรสเพื่อให้ก้าวอย่างเป็นนักปกครองที่ดีต่อไป ในขณะที่ นางอุมา ในเรื่องดินถัน ก็แสดงสถานภาพของนักปกครองบ้านเมืองที่แสดงบทบาทการปกครองเมืองแทนสามีอย่างดี นางเป็นคนที่ไม่อดทนอดกลั้นจะทำตามใจนางล้วนๆ ใจไว้ ดังตัวอย่าง

จะกล่าวข้อนมานครเขมรรัฐ	ตามประวัติเล่าทมิฬทั้งถิ่นฐาน
ภาคะนาครองแคว้นแผ่นดินमार	แทนราชการพระสามีที่จักไป
ก่อนลับจากฝากลูกไว้หนึ่งคน	สืบบุญสนธิ์สกุลยักษศักดิ์สูงใหญ่
ให้ชื่อว่าหัสกันท์อันเกรียงไกร	แม่ส่งไปศึกษาวิทยาการ
พอสำเร็จเสร็จจสมการศึกษา	ตั้งใจว่าให้ลูกครองอัครฐาน
เป็นจอมใจของประชานีमार	แม่ขึ้นบานก็เพราะเจ้าป่าวคนดี

(ภาคะนา- น้ำใจแม่ : 75)

จะกล่าวเรื่องทีในเมืองพรหมโลกยักษ	นั่งลักษณ์อุมาผู้สูงส่งสุดยศฐา
กำลังนั่งบริหารงานพารา	นางรับหน้าที่แทนพระสามี
เมื่อสำเร็จเสร็จจากภารกิจ	ยอดสนิทก็ยังนั่งแทนพระที
สักประเดี๋ยพรหมเมศผู้สามี	มาซุสึทูลความตามจำนง

(อุมา- ดินถัน : 76)

โดยภาพรวมสตรีได้ที่มีสถานภาพและบทบาทของนักปกครองจะแสดงสถานภาพและบทบาทที่สอดคล้องกับสิ่งที่ได้รับ โดยทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองที่ดีที่สำคัญคือ แสดงบทบาทของสตรีที่เข้มแข็ง และเป็นผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาด แสดงให้เห็นถึงความเป็นใหญ่ของสตรี นอกจากนั้นยังแสดงสถานภาพและบทบาทของมารดาควบคู่กันไปด้วย ทำให้เห็นว่า ตัวละครไม่ได้มีแค่สถานภาพและบทบาทเดียว แต่มีสถานภาพและบทบาทอื่นกำกับด้วย

1.3 สถานภาพและบทบาทของลูก

วรรณกรรมของหนึ่งกั้น ทองหล่อ แสดงสถานภาพและบทบาทของสตรีได้ที่เป็นลูกในอุดมคติอย่างเด่นชัด ดังตัวละครนางกลีณนาคี จากเรื่องฟองสมุทร ที่มีสถานภาพและบทบาทเป็นลูกนางทำหน้าที่ของลูกที่ดีคอยฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ทั้งรู้ผิดชอบชั่วดีในการกระทำของตัวเอง ในขณะที่ตัวละครนางเพียงเพ็ญ จากเรื่อง บุญปราบบาปผลาญ ก็คอยช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของบิดา

แล้ววามครบถ้วนพักผ่อนพุดอ่อนหวาน ใจยิ่งดีมีศีลยอนนงคราญ

นำสงสารละอายบาปได้ทราบดี	.....
คิดถึงชั่วที่ตัวทำแสนกำสรด	รักษากฎไกรลาศบุรีศรี
สิ่งไม่รู้ก็รับรู้เมื่อพบครู่ดี	กลีณนาคียังไม่สายเมื่อเบิกบานบายใจ
	(กลีณนาคี-ฟองสมุทร : 161-162)

เพียงเพ็ญเขียนด้วยหวายน้ำตาไหล	แล้วบังคับขู่พาพระมาลัย
.....	นำขึ้นไปน้อมเกล้าเจ้าจอมมาร
เวลานั้นจอมยักษ์อกุศล	เห็นมลพระธิดาเจ้ากล้าหาญ
ได้นำชายมาน้อมเกล้าเจ้าจอมมาร	เรื่องงานการฟังได้สบายใจ

(เพียงเพ็ญ-บุญปราบบาปผลาญ:134-136)

สรุปได้ว่า สตรีได้ที่มีสถานภาพและบทบาทของลูกจะต้องทำหน้าที่ของลูกที่ดี ได้แก่ การเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา รู้ตระหนักในสิ่งที่ทำว่าเหมาะสมหรือไม่เพื่อไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่บิดามารดา การสนใจใฝ่เรียนรู้เพื่อจะได้แบ่งเบาภาระของบิดามารดา และเพื่อว่าในอนาคตจะสามารถนำวิชาความรู้มาอบรมลูกหลานต่อไป รวมถึง การไม่ทำให้เสื่อมเสียวงศ์ตระกูล เป็นต้น

1.4 สถานภาพและบทบาทของภรรยา

วรรณกรรมของหนังสือ ท่องหล่อ แสดงสถานภาพและบทบาทของภรรยาอย่างเด่นชัด ดังตัวละครนางบุษบา ในเรื่องฟองสมุทร นางมีสถานภาพและบทบาทของภรรยา นางทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีในการช่วยเหลือสามี ทั้งแสดงความรัก ความเมตตาต่อสามีด้วย ขณะที่ นางทิพย์จินดา จากเรื่อง คมในพิภกรักในฝัน ก็คอยเป็นที่ปรึกษาและคอยดักเตือนสามี ไม่ต่างจากนางนันทพร ในเรื่องน้ำใจแม่ ที่มีบทบาทหน้าที่สนับสนุนสามี และไม่ขัดขวางในการกระทำของสามี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เวลานั้นสุริยาพระเลิศชาย	ก็เตรียมกายต่อสู้ดูกันลอง
นำสงสารบุษบาเมตตาผิว	พระทูนหัวคราวนี้มีแต่หมอง
แสนเสียดายที่โคมฉายนี้มีห้อง	ถ้าแม่น้องสบายแล้วไม่กลัว
เพราะโคมฉายสลักความรักผิว	น้องสละชีวาอย่าเกรงกลัว
	แล้วเตรียมตัวถาโถมเข้าโรมรัน

(บุษบา-ฟองสมุทร : 60)

แล้วเสด็จถึงปรางทองของพระองค์	กับโคมยงทิพย์จินดาเส่นหา
ความภูมิใจเมื่อถึงในพารา	ถึงเวลารับประทานอาหารแล้ว
เมื่อนั้นสมเด็จพระนางเจ้า	ก็เข้าเฝ้ากราบทูลให้แนแน่ว
ตามที่ทูลกระหม่อมพระจอมแก้ว	ตกลงแล้วเรื่องเงินทองของสำคัญ
ถ้าขาดตกบกพร่องน้องสงสัย	ถ้าจัดไปไม่ครบต้องผิดผัน
เงินจำนวนนี้ไม่ใช่นับหมื่นพัน	ตั้งสามคั่นรยนต์น้องกลัวคนนินทา

(ทิพย์จินดา-คมในพิภกรักในฝัน : 12-13)

เรื่องอะไรอยู่ในใจของพระองค์	เรื่องนี้คงเป็นข้อคิดปริศนา
ส่วนพระนางนันทพรพระชายา	แล้วแต่ว่าพระทรงฤทธิ์คิดอย่างไร
พระนางเจ้าเท่าแต่ศรัทธาตาม	ด้วยรูปงามชื่อตรงไม่สงสัย
ตั้งนครหัสตินถินเวียงชัย	ยกตอนใหม่เสริมนิยายขยายความ

(นันทพร-น้ำใจแม่ : 23)

สรุปได้ว่า สตรีดีที่มีสถานการณ์และบทบาทของภรรยาจะเน้นที่การดูแลเอาใจใส่สามี แสดงความรักความเมตตา เป็นคู่คิด คอยช่วยเหลือสามีถึงแม้ว่าตัวเองจะต้องพบกับความยากลำบากก็ตาม ก็จะต้องร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคไปให้ได้ ทั้งคอยเป็นที่ปรึกษาแก่สามีในเรื่องต่าง ๆ ที่สามีไม่สามารถจะจัดการหรือตัดสินใจเองได้ รวมทั้งคอยตักเตือนให้สามีอยู่กรอบ เพราะบางครั้งครอบครัวสามีไม่ให้เกิดภรรยาของตนเองตลอดจนการสนับสนุนสามีด้วย ทั้งทางกำลังกายหรือกำลังใจ แต่ต้องช่วยเหลือเฉพาะงานที่สุจริตเท่านั้น แต่หากเป็นงานที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมต้องคอยห้ามปราม

1.5 สถานภาพและบทบาทของมารดา

วรรณกรรมของหนึ่งกั้น ทองหล่อ แสดงสถานการณ์และบทบาทของมารดาที่ดี พิจารณาได้จากตัวละครนางเทพจารี จากเรื่องฟองสมุทร ที่แสดงสถานการณ์และบทบาทของมารดาที่คอยดูแลบุตร เป็นห่วงบุตร นางเกศรา จากเรื่องคมในฝักรักในฝัน ก็มีหน้าที่อบรมเรื่องสั่งสอนบุตร นางเทพสุดา จากเรื่อง บุญปราบบาปผลาญ ทำหน้าที่อบรมบุตรให้มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน นางแพรวตา จากเรื่องน้ำใจแม่ ทำหน้าที่เลี้ยงบุตร แม้ร่างกายจะไม่สมบูรณ์ ขณะที่นางวันทิตา จากเรื่อง ดินถนนั้นก็ทำหน้าที่ให้ความรักความห่วงใยแก่บุตร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระนางเจ้าก็แก่เฒ่าลงไล่เรียง	ทุกซี้ใจเพียงหนึ่งว่าจะอาสัน
เพราะใจแม่นั้นมีแต่ผูกพัน	ความรักมันอยู่กับบุตรสุดหัวใจ
นั่งพรรณนาสุรียาของแม่เหย	ไฉนเลยหายห่างไปข้างไหน
แม่แก่เฒ่าคร่ำว้าถ้ำหนักจ๋าใจ	จะเจ็บไข้ตายเป็นไม่เห็นกัน

(เทพจารี-ฟองสมุทร : 181-182)

พระมารดาเตือนสติผกากรอง	ก่อนออกจากห้องมาหาการปราศรัย
หนึ่งกิริยามารยาทจงระวังไว้	แม้สงสยกลัวแต่เจ้าจะไม่เข้าที่
ผกากรองนวลละอองมาเคารพ	น้อมนอบนบโอนิทัยรัศมี

(เกศรา-คมในฝักรักในฝัน : 9)

พระมารดาเข้ามาสั่งพี่ทั้งหก
ระวังน้องมยุราเวลาไป
พอวันสายป่วยหนักคิดเกี่ยวข้องกับ

ยกนางแพรวตาเมื่อตานางบอด
ต้องทนทุกข์เวทนาจนเวลาล่วงเลย
เฝ้าเลี้ยงลูกผูกพันมั่นหมายปอง
เจ้าคนที่ซุ่มฉ้อของมารดา
ตั้งแต่แรกแดงแดงยังแฝงดัก
ตาแม่บอดเลี้ยงลูกรอดทั้งสองคน

แม่วิตกด้วยนุชสุดสงสัย
จงสนใจน้องด้วยชวระระวัง
พี่ช้วน้องกลับพารามาเหมือนสั่ง
(เทพสุดา-บุญปราบบาปผลาญ : 89)

เป็นทุกข์จืดเมื่อเสียตานิใจจาเหย
นางไม่เคยจะมีสุขสักเวลา
จนทั้งสองเจริญวันขึ้นษา
นี่ลูกยามนัสน้องทั้งสองคน
แม่พุ่มพักเลี้ยงได้ไม่หมองหม่น
ถึงเราจนก็รู้เจียมเสียมกาย

(แพรวตา-น้ำใจแม่ : 7-8)

สรุปได้ว่า สตรีใต้ที่มีสถานภาพและบทบาทของมารดาจะปรากฏทุกเรื่องที่ทำหน้าที่ตั้งแต่การให้ความรักความเป็นห่วงใยแก่บุตร ต่อมาคือการอบรมเรื่องกิริยามารยาทแก่บุตรสาว เพราะหากทำกิริยาที่ไม่เหมาะสมก็จะถูกวิจารณ์จากสังคมและส่งผลต่อมารดาผู้ให้การอบรมสั่งสอนด้วย กรณีมารดาที่มีบุตรมากกว่า 2 คนจะต้องไม่อคติ ต้องสอนให้บุตรรักใคร่กลมเกลียวกัน และสอนให้บุตรดูแลซึ่งกันและกัน เช่น บุตรที่เป็นพี่ต้องดูแลเอาใจใส่น้อง ส่วนบุตรน้องต้องเชื่อฟังคำสั่งของพี่ ๆ น่าสนใจว่าตัวละครสตรีที่เป็นมารดา บางตัวมีรูปร่างพิกลพิการ แต่มีหัวใจของมารดาที่ยิ่งใหญ่พร้อมที่จะแสดงความเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อด้วยการเลี้ยงบุตรให้เติบโตและอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีในสังคมต่อไป

2. มโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานภาพและบทบาทสตรี

มโนทัศน์ คือ ภาพในความคิด เปรียบเสมือน ภาพตัวแทน แนวคิด ทรรศนะที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยสรุป คือ ภาพที่เกิดขึ้นในใจซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งต่าง ๆ แต่มีสลักษณะบางอย่างคล้ายกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545) จากการศึกษสถานภาพและบทบาทสตรีใต้พบว่า วรรณกรรมของหนังกั้นแสดงมโนทัศน์หรือความคิดของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานภาพและบทบาทของสตรีใต้ ดังนี้

2.1 มโนทัศน์ด้านคตินิยมของชาวใต้

คติของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานการณ์และบทบาทของสตรีได้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อที่เด่นชัด มีดังนี้

2.1.1 ด้านการศึกษา พบว่าชาวใต้ให้ความสำคัญต่อสตรีที่มีการศึกษาเป็นอย่างมาก ตัวละครในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลล้วนมีการศึกษาทั้งสิ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การโรมรันพันตย์ยักษ์ก็รู้ฤทธิ	เพราะยอดสนธิมีพระเวทย์วิเศษศรี
กำลังกายหายตัวแม่ไม่กลัวฤทธิ	แล้วพอได้ทีรวมรัศมีดมมือมาร
	(บุษบา-ฟองสมุทร : 61)
คิดถึงชั่วที่ตัวทำแสนกำสรด	รักษากฎไกรลาศบุรีศรี
สิ่งไม่รู้ก็ได้รู้เมื่อพบครุฑี	กลืนนาคยังไม่สายเมื่อเบิกบานบายใจ
	(กลืนนาคี-ฟองสมุทร : 161-162)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชาวใต้นั้นนิยมสตรีที่มีการศึกษา ใฝ่รู้ใฝ่เรียน โดยสมัยก่อนคนที่จะได้รับการศึกษานั้นมักเป็นบุรุษ บ้านที่มีลูกชายก็มักจะให้ลูกชายเข้ารับการศึกษาที่วัด หรือโรงเรียน ส่วนสตรีนั้นให้อยู่กับบ้าน เป็นแม่เหี่ยวแม่เรือนดูแลงานปัดกวาดเช็ดถู เย็บปักถักร้อย โดยวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินกำหนดให้ตัวละครสตรีมีการศึกษาอย่างชัดเจนสอดคล้องกับคตินิยมของชาวใต้ ดังนางบุษบา ในเรื่องฟองสมุทร ที่มีความรู้ นางศึกษากับพระฤๅษี ส่วนนางกลืนนาคก็เดินทางไปหาความรู้ในสำนักต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของนายหนังที่ต้องการให้สตรีเท่าเทียมบุรุษโดยมุ่งไปที่การศึกษาเพื่อให้มีความสามารถทัดเทียมบุรุษเป็นการลบภาพจำว่า สตรีต้องอยู่กับบ้าน

2.1.2 ด้านการครองเรือน

มโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานการณ์และบทบาทของสตรีได้ประการหนึ่งคือด้านการครองเรือน นายหนังมองว่าสตรีที่ดีต้องรู้จักครองเรือนหรือเก่งงานบ้านงานเรือนและงานคนด้วย ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อ ต่อไปนี้

แล้วเสด็จถึงปรางทองของพระองค์	กับโฉมยงทิพย์จินดาเสนาหา
ความภูมิใจเมื่อถึงในพารา	ถึงเวลารับประทานอาหารแล้ว
เมื่อนั้นสมเด็จพระนางเจ้า	ก็เข้าเฝ้ากราบทูลให้แน่นแน่ว
ตามที่ทูลกระหม่อมพระจอมแก้ว	ตกลงแล้วเรื่องเงินทองของสำคัญ
ถ้าขาดตกบกพร่องน้องสงสัย	ถ้าจัดไปไม่ครบต้องผิดผัน
เงินจำนวนนี้ไม่ใช่หมิ่นพัน	ตั้งสามคันรถยนต์น้องกลัวคนนิทา

(ทิพย์จินดา-คมในฝักรักในฝัน:12-13)

เรื่องอะไรอยู่ในใจของพระองค์	เรื่องนี้คงเป็นข้อคิดปริศนา
ส่วนพระนางนั้นทพรพระชายา	แล้วแต่ว่าพระทรวงฤทธิ์คิดอย่างไร
พระนางเจ้าเท่าแต่ศรัทธาตาม	ด้วยรูปร่างชื่อตรงไม่สงสัย
ตั้งนครหัสตินถันเวียงชัย	ยกตอนใหม่เสริมนิยายขยายความ

(นันทพร-น้ำใจแม่ : 23)

การให้ความสำคัญกับการครองเรือนเกิดจากชาวใต้ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิต การปลูกฝังหรือการอบรมก็มักจะเริ่มจากสถาบันครอบครัวเป็นอันดับแรก ในสถาบันครอบครัวหลัก ๆ ประกอบด้วย พ่อแม่ ลูกหลาน ปู่ย่า ตายาย ซึ่งบางครอบครัวไม่มีบุตรอยู่เพียงสามภรรยา ตามวิถีชีวิตส่วนใหญ่ภรรยาต้องอยู่กับบ้านกับเรือนมีหน้าที่คอยเลี้ยงลูก ทำกับข้าวหุงหาอาหาร ส่วนสามีหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว ภรรยาที่ดีจึงต้องครองเรือนดี ทั้งการดูแลบ้านเรือนและการดูแล และสนับสนุนความก้าวหน้าของสามี ดังนางทิพย์จินดา ในเรื่อง คมในฝักรักในฝันที่เป็นที่ปรึกษาที่ดีและนางนันทพร จากเรื่องน้ำใจแม่ที่คอยสนับสนุนสามี

2.1.3 ด้านลักษณะนิสัย

มโนทัศน์ของชาวใต้ที่สะท้อนผ่านสถานภาพและบทบาทของสตรีใต้อีกประการหนึ่ง คือ การให้ความสำคัญกับลักษณะนิสัย โดยเน้นที่ความเสียสละ รักศักดิ์ศรี และความอ่อนโยน ดังนี้

เวลานั้นสุริยาพระเลิศชาย
นำสงสารบุษบาเมตตามัว
แสนเสียดายที่โคมฉายนี้มีห้อง
เพราะโคมฉายสลักความรักฉวี

ก็เตรียมกายต่อผู้ดูกันลอง
พระทูนหัวควรวนนี้มีแต่หมอง
ถ้าแมน้องสบายแล้วไม่กลัว
น้องสละชีวาอย่าเกรงกลัว
แล้วเตรียมตัวถาโถมเข้าโรมรัน

(บุษบา-ฟองสมุทร : 60)

แล้วชวนกันนั่งรอให้พ่อกลับ
เมื่อตอนที่เพนินรันตั้งพักมา
สวหะฟังกิจจาความคิดเคียด
กระโดดเข้าใจมัจฉายจ่อมพาล
มันสองมือเขียนหนังสือลงที่หน้า
เตะแล้วตีอ้ายกุมภพันธ์แทบล้ม

ต่างรอรับฟังข่าวทำวัยกษัตริย์
ถึงแล้วทำทนายพลอย่างอันธพาล
หมั้นหยามเกียรติมนุษย์สาด้วยกล้าหาญ
แล้วยามาลยตีซ้ำให้ซ้ำใจ
เขียนบอกว่าศีลธรรมจำใจใส่
มารแค้นใจรีบกลับมายังธานี

(สวหะ-ดินถนิน : 56)

มนทัศน์ของชาวใต้ในด้านลักษณะนิสัย แสดงให้เห็นว่า ชาวใต้ให้ความสำคัญกับการรักพวกพ้อง รักศักดิ์ศรีของตนเองไม่ยอมไม่ให้อื่นมาข่มขู่หรือดูถูก และมักจับกลุ่มกันเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตของกันและกัน นอกจากนั้นยังมีความหยิ่งยโสในตัวเอง ขณะที่ บุคลิกนิสัยภายในก็เป็นคนอ่อนโยน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สอดคล้องกับที่จรรยา หยุทอง (2549: 161; อ้างจาก ชวน เพชรแก้ว, 2534: 103) ได้ประมวลอุปนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของคนใต้แล้วพบว่าคนใต้มีนิสัยแหลมหลัก ชอบแสดงตนว่าเป็นคนกว้างขวาง กล้าได้กล้าเสีย รักศักดิ์ศรีและพิทักษ์พวกพ้อง เครือญาติ ชอบรวมกลุ่ม ผูกพันกับตัวบุคคล รักและผูกพันถิ่นกำเนิด โดยวรรณกรรมของหนังกั้น ทองหล่อ ศิลปินได้สอดแทรกนิสัยของสตรีใต้ให้เห็นได้ชัด เช่น นางสวะในเรื่องดินถนิน ที่รักพรรคพวกศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกัน เมื่อรู้ว่านายน้อยโดน ข่มเหงรังแกจากพวกยักษ์

2.2 มโนทัศน์ด้านความเสมอภาคทางเพศ

วรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกั้น ทองหล่อแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของชาวใต้ที่เน้นความเสมอภาคทางเพศอย่างเด่นชัด ซึ่งสะท้อนผ่านออกมาให้สถานภาพและบทบาทของนักปกครอง ดังนี้

จะกล่าวย้อนมานครเขมรรัฐ	ตามประวัติเล่าทมิฬทั้งถิ่นฐาน
ภาคเนากรองแคว้นแผ่นดินนิมาร	แทนราชการพระสามที่จากไป
ก่อนลับจากฝากลูกไว้หนึ่งคน	สืบอนุสนธิ์สกุลยักษ์ศึกดีสูงใหญ่
ให้ชื่อว่าหัสถันทอนเกรียงไกร	แม่ส่งไปศึกษาวิทยาการ
พอสำเร็จเสริ์จสมการศึกษ	ตั้งใจว่าให้ลูกรักครองอัครฐาน
เป็นจอมใจของประชาราณีนีมาร	แม่ขึ้นบานก็เพราะเจ้าป้าวคนดี

(ภาคเนา-น้ำใจแม่ : 75)

หนังกั้นให้สตรีมีสิทธิในการแสดงออก สามารถทำหน้าที่ได้ทุกอย่างแม้ว่าในยุคของหนังกั้น ทองหล่อ ขณะนั้นสังคมยังไม่เปิดกว้างให้กับสตรีเท่าไรนัก แต่ในวรรณกรรมจะเห็นภาพของสตรีที่สามารถลุกขึ้นมา มีสถานภาพและบทบาทของผู้นำขึ้นมาดูแลบ้านเมืองเทียบเท่ากับบุรุษ แสดงถึงศักยภาพของสตรีที่มีภาวะของผู้นำเห็นได้ว่าหนังกั้น มีความคิดที่จะทำให้ตัวละครสตรีนั้นมีความโดดเด่นผิดแปลกไปจากหญิงคนอื่นๆ และมีแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมทางเพศอย่างเด่นชัด โดยเปิดกว้างให้สตรีมีบทบาทในสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันด้วย

สรุปผล

การศึกษาวรรณกรรมหนึ่งตระกูลทั้งหมด 5 เรื่อง พบตัวละครที่เป็นสตรีทั้งหมด 15 ตัวละคร ที่แสดงสถานภาพและบทบาท 5 ด้าน ได้แก่ สถานภาพและบทบาทของนักรบ สถานภาพและบทบาทของผู้ปกครอง สถานภาพและบทบาทของลูก สถานภาพและบทบาทของภรรยา และสถานภาพและบทบาทของมารดา โดยตัวละครไม่ได้มีแค่เพียงสถานภาพและบทบาทเดียว ส่วนใหญ่จะแสดงสถานภาพและบทบาทที่หลากหลายเพื่อสะท้อนมโนทัศน์ของชาวใต้ที่นิยมสตรีที่มีความสามารถ สำหรับ

มโนทัศน์ของชาวใต้ที่มีต่อสตรีใต้นั้นพบว่า ชาวใต้นิยมสตรีที่ฉลาดรอบรู้ รู้จักครองเรือน โดยทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี อยู่เบื้องหลังของสามี คอยสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาที่ดี รวมถึงมีนิสัยที่เสียสละ รักพวกพ้อง รักศักดิ์ศรี มีความอ่อนโยน นอบน้อมถ่อมตน อดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ นอกจากนั้นก็ให้ความสำคัญด้านความเท่าเทียม ดังปรากฏว่า สตรีสามารถเป็นผู้นำ และดูแลบ้านเมืองได้เทียบเท่ากับบุรุษ แสดงถึงศักยภาพของสตรีที่เทียบเท่าบุรุษ ทั้งนี้พบว่า ตัวละครสตรีของหนังกันจะมีความโดดเด่น ผิดแปลกไปจากหนังคณะอื่น ถือว่านายหนังเปิดกว้างให้สตรีได้ทำหน้าที่ในสังคมมากยิ่งขึ้น และปัจจุบันอาชีพหลายอาชีพเริ่มเปิดรับให้สตรีสามารถเข้ามาทำหน้าที่ได้เช่นเดียวกับบุรุษ

อภิปรายผล

การศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีได้จากวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินแห่งชาติ สะท้อนให้เห็นในช่วงก่อนพ.ศ.2475 สตรีใต้นั้นยังไม่มีสถานภาพและบทบาทมากเท่าที่ควรในสังคมไทยไม่แสดงให้เห็นความเสมอภาคเฉพาะระหว่างสตรีและบุรุษ โดยความคิดของหนังกันที่ต้องการสร้างตัวละครสตรีให้แตกต่างไปจากสตรีแบบดั้งเดิม โดยตัวละครสตรีใต้นั้นวรรณกรรมของหนังกันมีสถานภาพและบทบาทเทียบเท่ากับบุรุษหรือดูจะเหนือกว่าบุรุษ ทั้ง ๆ ที่นายหนังเป็นผู้ชายก็ยอมรับความเท่าเทียมนี้ ภาพที่พบในวรรณกรรมคือละครสตรีมีทั้งความเฉลียวฉลาดมากกว่าบุรุษและเป็นตัวละครเอกในการดำเนินเรื่อง อย่างไรก็ตาม หนังกันก็สื่อสารให้เห็นว่า แม้ต้องการสตรีที่มีหวัหวิดด้านการศึกษา มีความสามารถรอบด้าน แต่สตรีที่ดียังต้องทำหน้าที่ของสตรีที่เป็นไปตามคตินิยมของชาวใต้อย่าง ทั้งการดูแลบ้าน ดูแลลูกและสามี

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะสถานภาพและบทบาทของสตรีได้จากวรรณกรรมของหนังกัน ทองหล่อ จึงควรมีการศึกษาประเด็นอื่น ๆ ประกอบ หรือนำไปเปรียบเทียบกับวรรณกรรมหนึ่งตระกูลอื่น ๆ เพื่อให้เห็นสถานภาพและบทบาทของสตรีใต้อื่น ๆ มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ก้าน ทองหล่อ. (ม.ป.ป.). *ดินถนนั้น*. มปท.

ก้าน ทองหล่อ. (ม.ป.ป.). *น้ำใจแม่*. มปท.

ก้าน ทองหล่อ. (ม.ป.ป.). *บุญปราบบาปผลาญ*. มปท.

ก้าน ทองหล่อ. (ม.ป.ป.). *ฟองสมุทร*. มปท.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). *การคิดเชิงมโนทัศน์*. กรุงเทพฯ: บริษัทซัดเซส มีเดีย จำกัด.

จรรยา หนูทอง. (2549). รากเหง้าของปัญหาสังคมและวัฒนธรรมชุมชนภาคใต้. ใน *ศิลปวัฒนธรรม*. 3 (มกราคม 2549), 161.

ชวน เพชรแก้ว. (2534). นิสัยและบุคลิกภาพของชาวใต้ที่มีผลต่อการพัฒนา. ใน *พื้นบ้านพื้นเมืองถิ่นไทยทักษิณ*. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

พัชลินจ์ จินนุ่น. (2561). วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ: สัมพันธ์บท ผู้คนและตัวตนของชาวใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 10(2), 67-109.

พัชลินจ์ จินนุ่น. (2561). “หญิงแสร้ง หญิงแท้ ชายร้ายครู”: มโนทัศน์ว่าด้วยลักษณะหญิงชายที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมภาคใต้และความคิดร่วมกับคนในสังคมปัจจุบัน”. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 12(2), 9-36.

พัชลินจ์ จินนุ่น. (2560). “คุณสมบัติของ “หญิงดี” ใน สุภาสิตสอนหญิงภาคใต้ที่สัมพันธ์กับความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา”. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9(17), 160-175.

พิทยา บุขจรรัตน์. (2540). *วรรณกรรมเพื่อการแสดงหนังตะลุง*. สารานุกรมไทยภาคใต้. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ไพบุญย์ ช่างเรียน. (2516). *สารานุกรมศัพท์ทางคมวิทยา*. กรุงเทพฯ. : โรงพิมพ์ผดุง

ศักดิ์ชาย บุญช่วยบุญญะ. (2558). *บทหนังตะลุง เรื่องคมในฝักรักในฝัน คนะกั้นทองหล่อ จังหวัดสงขลา*. สงขลา : กลุ่มสารสนเทศ สถาบันทักษิณคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สำรวจแนวคิด “พลเมือง” ในโลกสมัยใหม่ :
พรมแดน อำนาจอธิปไตย และการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย
Exploring the Notion of ‘Citizenship’ in the Modern World:
Borders, Sovereignty and Coexisting in Diversity

ยุภาพร ต๊ะรังษี

Yupaporn Tarungsri

สาขาวิชารัฐศาสตร์

Lecturer at the School of Political Science

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์

Faculty of Arts and Science

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (วิทยาเขตกำแพงแสน)

Kasetsart University (Kamphaeng Saen Campus)

บทคัดย่อ

ในบริบทโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่นำความเปลี่ยนแปลงในระดับข้ามชาติให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม รวมถึงการอพยพเคลื่อนย้ายข้ามชาติของผู้คนเองก็ได้กลายมาเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การอพยพเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติเช่นนี้กลายเป็นประเด็นปัญหาที่ท้าทายนิยามความหมายของ “พลเมือง” และการบริหารจัดการของรัฐที่มีต่อคนกลุ่มนี้

บทความชิ้นนี้พยายามที่จะสำรวจแนวคิดว่าด้วย “พลเมือง” (citizenship) ภายใต้กรอบแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย ซึ่งนอกจากจะทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องพลเมืองที่หลากหลายที่ถูกนำเสนอและเผยแพร่ในวงวิชาการแล้ว ยังมุ่งที่จะชี้ชวนให้เห็นถึงข้อจำกัดของเกณฑ์ของรัฐในการกำหนดนิยามว่าใครมีคุณสมบัติเป็น “พลเมือง” ยิ่งไปกว่านั้นงานชิ้นนี้พยายามที่จะตั้งคำถาม (problematize) ถึงนิยาม

และเกณฑ์ดังกล่าวว่าเพียงพอหรือไม่ในการทำความเข้าใจและรับมือกับสภาพการณ์โลกร่วมสมัยที่ผู้คน ทุน และวัฒนธรรม ล้วนแต่เคลื่อนย้ายตัดข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์ของรัฐ-ชาติ ขณะที่สถานะของคนกลุ่มนี้ในบางลักษณะถูกยอมรับให้มีสถานะเป็นพลเมืองผ่านนโยบายทวีพลเมือง (dual citizen) ในบางประเทศ แต่ในบางลักษณะการดำรงอยู่ของพวกเขา/เธอก็ไม่ถูกรับรู้ ทำให้ในทางปฏิบัติสถานะความเป็นพลเมืองของผู้คนเหล่านี้ยังไม่ถูกยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่ง (belongingness) ของสังคมที่เข้าไปอยู่อาศัยอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางประวัติศาสตร์ ศาสนา หรือชาติพันธุ์ เป็นต้น

แม้ว่าการผนวกรวมผู้อพยพเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ผ่านการให้สถานะพลเมืองตามกฎหมายจะเป็นเรื่องยาก แต่การผนวกรวมผู้อพยพในทางสังคมอาจจะเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ผู้เขียนจึงเสนอว่า การทำความเข้าใจความเป็นพลเมืองผ่านมุมมองแบบคอสโมโพลิแทน (cosmopolitanism) นั้นช่วยให้ชุมชนปลายทางที่รับผู้อพยพมีวิธีการอันมีศักยภาพในการผนวกรวมเอาผู้อพยพข้ามชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง เช่นเดียวกับเชื้อให้เกิดเงื่อนไขอันเหมาะสมในการเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในหมู่ผู้อพยพด้วย

คำสำคัญ: ความเป็นพลเมือง, ผู้อพยพ, เขตแดน, คอสโมโพลิแทน

Abstract

In the context of the globalized world, transnational transformations have contributed to rapid economic, social, cultural, and migratory changes. As a result, transnational migration has become an inevitable social phenomenon. Simultaneously, transgressing nation-states' boundaries has brought about a new challenge to the existing definition of 'citizenship' and ways of managing such people.

This article aims at exploring the concept of 'citizenship' through a liberal democratic framework. In doing so, the article will: (1) try to understand various conceptions of citizenship represented and propagated in academia; (2) point out the limitations of state-centric definitions and qualifications of citizenship; (3) problematize whether such definitions and qualifications are sufficient in understanding and dealing with the contemporary world conditions in which people, capital, and cultures transverse across nation-states' geographical boundaries. This article argues that while some countries grant these transnational migrants some legal status through a dual-citizenship policy, these people's existence has not been perceived socially and politically. Practically speaking, these transnational migrants' distinctive historical, religious, and ethnological differences render their citizenship status never truly belong to the host countries.

This article argues that although integrating transnational migrants to become part of a nation-state is inherently difficult, integrating them socially could be a more viable and promising alternative. The author proposes that understanding transnational migrants through a cosmopolitan perspective could equip a host society with a potential way in integrating such transnational people to be part of the society as well as allow suitable conditions for these people to belong to the society.

Keywords: citizenship, migrant, territoriality, cosmopolitanism

บทนำ

คำว่า “พลเมือง (citizen)” เป็นแนวคิดและคำที่มีความสำคัญในทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ เนื่องจากการระบุถึงสถานะตัวตนของประชาชนที่สังกัดอยู่ในรัฐชาติหนึ่งใด สำหรับความหมายของพลเมืองตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ กล่าวถึงคนที่ มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2558:1) ในขณะที่ความหมาย “พลเมือง” ตามสารานุกรมทางปรัชญาของสแตนฟอร์ด (Stanford Encyclopedia of philosophy) มีการให้นิยามความหมายที่หลากหลายในทางปรัชญา การเมือง กฎหมาย และสังคม แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่และยุคสมัย นอกจากนี้ความหมายของพลเมืองแล้ว การระบุ/กำหนดสถานะและตัวตนของคนผู้นั้นที่อาศัยอยู่ในรัฐหนึ่งใดทั้งในทางกฎหมาย และการรับรู้ทางสังคมกลายเป็นประเด็นสำคัญ กล่าวคือ ในทางกฎหมายการมีสถานะพลเมืองผ่านการให้สัญชาติ (nationality)¹ ยังเป็นข้อผูกพันทางกฎหมายที่มาพร้อมกับสิทธิและหน้าที่ที่รัฐและพลเมืองพึงมีต่อกัน โดยรัฐทำหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครอง และจัดสวัสดิการให้แก่พลเมือง ขณะที่พลเมืองมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ ส่วนในแง่การรับรู้ทางสังคม หมายถึง การยอมรับในตัวตน อัตลักษณ์ วัฒนธรรมของคนผู้นั้น โดยไม่มีการกีดกันหรือการเลือกปฏิบัติอันเป็นผลมาจากความไม่เข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย จนอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดพลเมืองนั้นแฝงไปด้วยนัยทางกฎหมายและการยอมรับในการดำรงอยู่ในสังคมไปพร้อมกัน แต่จากสภาวะการณ์ในปัจจุบัน การอพยพเคลื่อนย้ายได้ทำให้ผู้คนมีการเคลื่อนย้ายจากรัฐหนึ่งไปรัฐหนึ่งที่เพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุผลและเงื่อนไขที่หลากหลาย เช่น ปัญหาการเมืองภายในประเทศ

¹ การได้สัญชาติตามกฎหมายไทย แบ่งเป็น 1. การได้สัญชาติโดยการเกิด ตาม พรบ.สัญชาติ พ.ศ. 2508 โดยการเกิดตามหลักสืบสายโลหิต 2. การได้สัญชาติตามหลักดินแดน มาตรา 7 (3) พรบ.สัญชาติ พ.ศ. 2508 ระบุไว้ว่า “ผู้ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยย่อมได้สัญชาติไทย” 3.การได้สัญชาติโดยการแปลงสัญชาติ 4. การได้สัญชาติโดยการสมรส ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508

การแสวงหาโอกาสที่ดีในชีวิต เป็นต้น ทำให้การกำหนดสถานะความเป็นพลเมืองของรัฐถูกท้าทายมากขึ้น ขณะเดียวกันมีความพยายามในการขยายความเข้าใจคำอธิบายแนวคิดพลเมืองที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

เหตุที่แนวคิด “พลเมือง” กลายเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่สามารถส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคม ทั้งในแง่กฎหมาย และในทางสังคม ซึ่งรัฐเป็นผู้ที่สามารถกำหนดสถานะหรือคุณสมบัติของ “การเป็นพลเมือง” ในรัฐได้ แต่ในโลกปัจจุบันการกำหนดสถานะพลเมืองเป็นสิ่งที่ท้าทายอำนาจรัฐ และความเข้าใจของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บทความขึ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ และกรอบในการวิเคราะห์ ดังนี้ 1) เพื่อต้องการสำรวจแนวคิดพลเมือง ผ่านกรอบแนวคิดพลเมืองในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย โดยพิจารณาว่าแนวคิดดังกล่าวมีพัฒนาการฐานคิด รวมถึงข้อถกเถียงอย่างไร และเกณฑ์ในการกำหนดนิยามความหมายของพลเมืองในบริบทโลกสมัยใหม่ ผ่านแนวคิดและความสัมพันธ์ระหว่างเขตแดนของรัฐกับการเป็นพลเมือง ว่ามีข้อจำกัดอย่างไร และ 2) เพื่อนำเสนอการกำหนดนิยามความหมายพลเมืองที่มีมุมมองที่กว้างขึ้นผ่านแนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitanism) ที่ยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์และสนับสนุนการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่

เสรีนิยมประชาธิปไตยกับความคิดเรื่อง “พลเมือง”

“พลเมือง (Citizen)” เป็นคำที่ถูกให้คำจำกัดความไปหลากหลายเพื่อบ่งบอกสถานภาพ สิทธิของบุคคล ที่ระบุว่าใครเป็น/ไม่เป็นสมาชิกของสังคมการเมืองนั้น และยังหมายรวมถึง ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่บุคคลพึงมีต่อรัฐ/สังคมการเมืองที่อยู่อาศัย โดยที่ความหมายของ “พลเมือง” อาจแตกต่างกันไปตามรูปแบบของชุมชนทางการเมือง เช่น ในกรีกโบราณ “พลเมือง” หมายถึง สถานภาพของชนชั้นที่มีอภิสิทธิ์ในทางการเมือง ในขณะที่รูปแบบชุมชนการเมืองในแบบประชาธิปไตยสมัยใหม่ “พลเมือง” หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองผ่านกระบวนการเลือกตั้ง โดยมีฐานมาจากสิทธิในการออกเสียงที่เป็นหลักการสากล (universal suffrage) และตามหลักนิติรัฐ (rule of law) ที่ระบุกำหนดสิทธิ

ให้กับบุคคล (Barbalet, 1998 : 1-3) หรือในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้อิทธิพลของการฟื้นฟูประเทศและประสบการณ์ของการเกิดรัฐสวัสดิการในอังกฤษ แนวคิดพลเมืองถูกนำเสนอในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับพลเรือนพลเรือน (civil) เรื่องทางการเมือง (political) และมิติทางสังคม (social dimensions) ซึ่งสะท้อนให้เห็นการปรับตัวของแนวคิดพลเมืองให้มีความสอดคล้องกับข้อบังคับทางการเมืองสมัยใหม่ (modern political imperative) (Procacci, 2004 : 342-351) อ้างถึงใน สุเทพ และพรอัมรินทร์ (2565: 80-81) ทั้งนี้องค์ประกอบของการเป็นพลเมืองยังต้องขึ้นอยู่กับสถาบันทางสังคม อัตลักษณ์ และประวัติศาสตร์ร่วมกันของคนในสังคมการเมืองนั้น

หากสืบย้อนกลับไป มโนทัศน์ “ความเป็นพลเมือง (citizenship)” เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของความคิดทางการเมืองของตะวันตก ที่ได้แยกมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองออกเป็น 2 สายคือ แนวคิดพลเมืองสายสาธารณรัฐนิยม (civic republicanism) และแนวคิดพลเมืองสายเสรีนิยม-ปัจเจกนิยม (liberal individualism) (Oldfield, 1990: 177) โดยในแนวคิดพลเมืองสายสาธารณรัฐนิยมนั้นให้ความสำคัญกับสังคมมากกว่าสมาชิกแต่ละคน ทำให้ความเป็นพลเมืองในสายความคิดนี้จึงเป็นเรื่องของพันธะหน้าที่ของสมาชิกในสังคมที่พึงกระทำเป็นหลัก เพื่อรักษาความเป็นเอกภาพและผลประโยชน์ส่วนรวมของทั้งสังคมอันเป็นจุดเน้นของกระแสความคิดนี้ (Oldfield, 1994: 191-192) โดยที่บริบทของสังคมในขณะนั้นเน้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก การก่อตัวของมโนทัศน์พลเมืองจึงสัมพันธ์กับการกำเนิดของชนชั้น และการขยายตัวของชนชั้นกระฎุมพี (Bourgeoisie)² อย่างแยกไม่ออก

² การขยายความเข้าใจมโนทัศน์พลเมือง อีกเงื่อนไขมาจากการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ที่ได้นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้นระหว่างพลเมือง ดูเพิ่มเติม ในงานชิ้นสำคัญของ T.H.Marshall (1994) ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองชนชั้นทางสังคม โดยใช้วิธีวิทยาแบบมาร์กซิสต์ (Marxism) ในการศึกษา เขายังชี้ให้เห็นถึงความไม่ลงรอยกันของหลักการพื้นฐานของความคิด ความเป็นพลเมืองไม่เพียงนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงให้กับชนชั้น หากแต่ยังสร้างให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้นเอง ซึ่งเป็นเสมือนการเน้นย้ำถึงการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่ง “สิทธิ” และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สิทธิของความเป็นพลเมือง” ของคนที่ถูกกดขี่ภายใต้ระบบทุนนิยม T.H.Marshall (1994 : 1-10)

อย่างไรก็ดี เมื่อโครงสร้างทางการเมืองและวัฒนธรรมที่เริ่มเปลี่ยนไปในศตวรรษที่ 15-16 ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนทัศน์พลเมืองไปพร้อมกับการแผ่ขยายของลัทธิเสรีนิยม-ปัจเจกนิยมในยุโรป อันเป็นต้นกำเนิดของมนทัศน์ความเป็นพลเมืองอีกแนวทางหนึ่งคือ แนวคิดพลเมืองสายเสรีนิยม-ปัจเจกนิยม

สำหรับแนวคิดพลเมืองสายเสรีนิยม-ปัจเจกนิยม (liberal individualism) นั้นให้ความสำคัญกับปัจเจกภาพ การนิยามความเป็นพลเมืองในแนวทางนี้จึงเป็นเรื่องของสถานะและสิทธิตามธรรมชาติที่รัฐไม่สามารถเข้าไปล่วงละเมิดได้ ฐานคิดอันสำคัญ of แนวคิดนี้จึงวางอยู่บนข้อสรุปที่ว่าปัจเจกภาพมีอำนาจอธิปไตยของตนเอง และมีความเป็นอิสระเสรี แนวคิดความเป็นพลเมืองจึงวางอยู่บนความแตกต่างหลากหลายมากกว่าความเป็นเอกภาพ (Oldfield, 1994:189-190)

แม้ว่าความหมายของ “พลเมือง” ยังเป็นที่ถกเถียงและมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทสังคมทั้งในแง่ของความหมาย การกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นพลเมือง ในบทความนี้เริ่มต้นจากนำแนวคิด “ความเป็นพลเมือง” ของบาร์บาเลท (Barbalet (1998) ที่มองว่า ประเด็นแรก พลเมืองเป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย (legal scope) ซึ่งอาจจะหมายถึงสถานภาพและตัวตนในทางกฎหมาย และประเด็นที่สอง พลเมืองเป็นรูปแบบตามธรรมชาติของสิทธิ (formal nature of rights) กล่าวคือ การมองความเป็นพลเมือง ทั้งในเชิงโครงสร้างและภาคปฏิบัติที่เกิดขึ้นกับพลเมือง ดังนั้น ความหมายของ “พลเมือง” จึงอาจหมายถึง การกล่าวถึงสถานะของบุคคล ภายใต้กรอบของกฎหมายและสถานะของผู้คนที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม ในแง่ของการรับรู้และตระหนักถึงการดำรงอยู่ของคนผู้นั้น

ในประเด็นนี้นักทฤษฎีการเมืองคนสำคัญอย่าง ชองทาล มูลฟ (Chantal Mouffe, 2000) ได้ชี้ให้เห็นถึงความย้อนแย้ง (paradox) ที่ไปไกลกว่านั้น โดยเธอ มองว่าความย้อนแย้งและไปด้วยกันไม่ได้ ระหว่างแนวคิดประชาธิปไตยและแนวคิดเสรีนิยม อันเป็นฐานที่มาของแนวคิด “ความเป็นพลเมือง” ในระบอบการเมืองเสรีนิยมประชาธิปไตย กล่าวคือ สาระสำคัญของประชาธิปไตย (democracy) คือ การให้ความสำคัญกับเรื่องของความเท่าเทียมและอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (equality and popular sovereignty) ในขณะที่แนวคิดเสรีนิยม (liberalism) กลับให้ความสำคัญกับ

เสรีภาพของปัจเจกบุคคลและสิทธิมนุษยชน (individual liberty and human right) การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยสมัยใหม่ เป็นรูปแบบทางการเมืองของสังคมที่มาจากการเชื่อมประสานจารีตสองแบบข้างต้นที่แตกต่างกันเข้ามาไว้ด้วยกัน³ (Mouffe, 2000:2-3)

และความขัดกันของหลักการพื้นฐานดังกล่าว นักทฤษฎีการเมืองคนสำคัญอย่าง คาร์ล ชมิท (Carl Schmitt, 1996) ยังขยายความต่อไปว่า ตรรกะของประชาธิปไตยนั้น นำมาซึ่งการลากเส้นแบ่งระหว่าง “พวกเรา (us)” และ “พวกเขา (them)” ซึ่งหมายถึง คนที่อยู่ “ใน” และ “นอก” สังคมการเมือง ซึ่งสิ่งนี้ได้สร้างความย้อนแย้งที่มีต่อความคิดของเสรีนิยมที่เน้นการเคารพในสิทธิของมนุษย์ เนื่องจากการลากเส้นแบ่งดังกล่าวเป็นอันตรายต่อสิทธิที่ดำรงอยู่ และยังเป็นความขัดแย้งที่เรียกว่า ธรรมชาติของความขัดกัน (paradoxical nature) ระหว่างประเด็นเรื่องความเท่าเทียม และเสรีภาพ (equality and liberty) ที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ และเบียดขับซึ่งกันและกันอยู่เสมอ เพื่อที่จะพยายามครอบงำความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Mouffe, 2000 : 4-7) ข้อเสนอของชมิทบนหลักการประชาธิปไตยที่ว่า การสร้างความเหมือนกัน (homogeneity) และการกำจัดความหลากหลาย (heterogeneity) ซึ่งความเหมือนกันในที่นี้คือ ความเหมือนกันในแง่ของความเท่าเทียมที่มีแก่นสารเป็นรูปธรรมและเป็นความเท่าเทียมกันของพลเมืองที่อยู่ในพื้นที่ทางการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของประชาชน (the people) มากกว่าตัวบุคคล (the person)⁴

³ หากกล่าวตามแนวคิดของมูฟ คือ แนวคิดเสรีนิยมถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตย และแนวคิดประชาธิปไตยถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของเสรีนิยม (*liberalism was democratized and democracy liberalized*) ตัวอย่างของความขัดแย้งของตรรกะนี้ คือ แนวคิดเสรีนิยม มองว่า ประชาธิปไตย เป็นเพียงวิธีการ หรือกลไกอันเป็นประโยชน์ สำหรับการปกป้องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ในขณะที่แนวคิดประชาธิปไตย ไม่ยอมรับสถาบันเสรีนิยม (เช่น การรวมกลุ่มประท้วงเรียกร้อง) ในฐานะที่เป็นรูปแบบทางการเมืองของเสรีภาพของชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งขัดขวางการใช้อำนาจอธิปไตยของปวงชน และนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมกันภายใต้ระบอบประชาธิปไตย (Mouffe, 2000)

⁴ ชมิท ปฏิเสธความคิดเรื่องความเท่าเทียมของมนุษย์ (human equality) ที่มาจากสายเสรีนิยม เพราะเขามองว่ามันเป็นความเท่าเทียมที่เป็นการเมือง เพราะความเท่าเทียมจะมีอยู่ได้ด้วยการที่มีความไม่เท่าเทียม (inequality) ดำรงอยู่ และเขายังเห็นว่าแนวคิดเสรีนิยม มีวาทกรรมทางศีลธรรม (moral discourse) อยู่ที่ปัจเจกบุคคล (the individual) ในขณะที่ประชาธิปไตย กลับอยู่ที่ความเป็นการเมือง (the political) (Schmitt, 1996)

อย่างไรก็ตาม ทั้งมูลพ และชมิท ต่างพยายามกล่าวถึงความอ่อนแอของฐานคิดระหว่างแนวคิดเสรีนิยมกับแนวคิดประชาธิปไตย ซึ่งหากโยมมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองเข้ามาทั้งสองนักคิดพยายามชี้ให้เห็นว่า เมื่อนำความเป็นพลเมืองเข้ามาอยู่ในกรอบเสรีนิยมประชาธิปไตยอย่างในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดความขัดกัน กล่าวคือความเป็นพลเมืองในแบบเสรีนิยมเป็นพลเมืองที่เน้นปัจเจกภาพและสิทธิของบุคคล (ตามฐานคิดแบบพลเมืองสายเสรีนิยม) ที่ต้องการคงไว้ซึ่งความหลากหลายของปัจเจกภาพ ในขณะที่พลเมืองในแบบประชาธิปไตยเป็นพลเมืองที่ต้องมีความเหมือนกัน ซึ่งความเหมือนกันในแง่ของทุกคนมีความเท่าเทียมกัน (ตามฐานคิดของประชาธิปไตย) และด้วยวิธีการที่ทำให้เหมือนกันนี้รัฐต้องอาศัยวิธีการ/เครื่องมือต่าง ๆ ในการเข้ามาจัดการกับพลเมืองมากยิ่งขึ้น จากความขัดกันดังกล่าว ทำให้มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองในกรอบเสรีนิยมประชาธิปไตยดังกล่าวมีข้อถกเถียงเกิดขึ้น โดยไม่สามารถแยกได้ว่าทำที่สุดแล้วพลเมืองในกรอบดังกล่าวควรเป็นอย่างไร

แม้ว่าความเป็นพลเมืองในเชิงมโนทัศน์ภายใต้กรอบเสรีนิยมประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ไม่สามารถให้คำจำกัดความได้อย่างชัดเจนและยังเกิดข้อถกเถียงมากมาย แต่สถานะของ “การเป็นพลเมือง” เป็นสิ่งที่ได้รับการ “โอบกอด (to embrace)”⁵ จากรัฐในการปกป้องคุ้มครองดูแล ทำให้สถานะการเป็นพลเมืองของรัฐ จึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพราะรัฐจะให้การคุ้มครอง ดูแลเอาใจใส่กับคนของรัฐอย่างถึงที่สุด โดยกลุ่มคนเหล่านี้ต้องยอมจำนนต่ออำนาจของรัฐในลักษณะต่าง ๆ ทั้งการบังคับ กดทับ ตรวจสอบ รวมไปถึงการแทรกแซงชีวิตส่วนตัวของพลเมืองก็จะถูกรัฐก้าวท้าวมากขึ้น กล่าวให้ง่ายกว่านั้นการเป็นพลเมือง คือ การพร้อมจะให้รัฐทั้งโอบกอดและกดทับในเวลาเดียวกันอย่างเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่กลุ่มคนที่รัฐไม่อาจให้สิทธิในการเป็นคนของรัฐ ด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ กลับต้องไร้ซึ่งการปกป้อง และไม่มียาภรณ์ทางกฎหมาย ซึ่งอำนาจส่วนนี้เป็นอำนาจขององค์อธิปัตย์ของรัฐในการประกาศให้ใครเป็น/ไม่เป็นพลเมือง การได้รับ/ไม่ได้รับการ

⁵ ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า “โอบกอด (to embrace)” เพื่อให้ในความหมายในเชิงอุปมาอุปไมยในการกล่าวถึงการกระทำของรัฐ ในการทำหน้าที่ในการปกป้องและคุ้มครองพลเมืองในสังกัด ให้รู้สึกถึงความมั่นคงปลอดภัยในการใช้ชีวิต

โอบกอดหรือการได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ หากกล่าวถึงอำนาจของรัฐสมัยใหม่ คือ อำนาจที่ทะลุทะลวงเข้าไปในตัวตน (subject) ที่ได้ผนวกทุกคนเข้ามา (totalization) และสร้างความเป็นปัจเจกบุคคล (individual) ผ่านการให้สถานะของแต่ละคนไปพร้อม ๆ กัน ทำให้ชีวิตเหล่านั้นเป็นชีวิตที่ไม่สามารถกำหนดการตายและการมีชีวิตอยู่ของตัวเองได้ เมื่อเป็นดังนี้แล้วชีวิตของผู้คนจึงเกี่ยวพันกับการเมืองและสัมพันธ์กับอำนาจของรัฐ หรือองค์อธิปัตย์สามารถขบไล่/เบียดขับชีวิตจากปริมนทลการเมืองปกติ ไปสู่สภาวะของการยกเว้น (state of exception)⁶ ได้ (Agamben, 2005)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในความเป็น "พลเมือง" นั้น เป็นการกำหนดสถานะของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและพลเมือง ซึ่งยังมีข้อถกเถียงในระดับรากฐานของแนวคิดพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่มีความขัดกันระหว่างแนวคิดเสรีนิยมที่เน้นให้ความสำคัญกับสิทธิของปัจเจกชนและให้ความสำคัญกับความหลากหลายของอัตลักษณ์ กับแนวคิดประชาธิปไตยที่เน้นให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันที่เน้นความเหมือนกันของคนในฐานะหน่วยทางการเมืองที่เท่ากัน แต่ในปัจจุบันแนวคิดพลเมืองถูกใช้/กล่าวถึงในสิ่งที่เป็นเนื้อเดียวกันในคำจำกัดความที่หมายถึงการเป็นคนของรัฐ ซึ่งในความเป็นจริงความเป็นเนื้อเดียวกันนี้ไม่อาจก่อให้เกิดความเท่าเทียมขึ้นได้ ดังจะเห็นได้จากสิทธิในการกระทำบางอย่างที่คนบางกลุ่มได้รับการปกป้องคุ้มครอง ในขณะที่คนอีกกลุ่มถูกกีดกันและตกอยู่ในสภาวะของการ "ยกเว้น" หรือถูกเลือกปฏิบัติ นอกจากนี้ในเชิงมนโฑทัศน์เกี่ยวกับความคิดเรื่อง "พลเมือง" แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นกับ "คน" ผู้ซึ่งได้รับการยอมรับ/ไม่ยอมรับให้เป็น "พลเมือง" ทำให้เกิดปัญหาขึ้นว่า รัฐใช้เกณฑ์อะไรในการตัดสิน หรือกำหนดคุณสมบัติดังกล่าว ซึ่งเกณฑ์ที่สำคัญคือเส้นเขตแดน (territory) ในการกำหนดคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองในการทำหน้าที่ในปกป้อง การคุ้มครองพลเมืองในสังกัด

⁶ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับอำนาจของรัฐ การที่รัฐประกาศ "สภาวะยกเว้น" หมายถึง การที่รัฐมีอำนาจในพื้นที่นั้น ๆ อย่างเต็มรูปแบบ กฎหมายที่เคยใช้สภาวะการณปกติไม่สามารถใช้ได้ เช่น การประกาศกฎอัยการศึก เป็นต้น โดยที่การประกาศใช้อำนาจในลักษณะนี้จะทำให้ลักษณะการใช้อำนาจมีลักษณะรวมศูนย์และเด็ดขาด

เขตแดนของรัฐ กับ การเป็น “พลเมือง”

การกำหนดว่าใครเป็น/ไม่เป็นพลเมือง เกณฑ์ที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐที่ใช้เป็นเครื่องมือ คือ เส้นแบ่งเขตแดน (territory) เป็นเส้นเขตแดนที่ถูกกำหนดโดยรัฐผ่านแนวคิดรัฐชาติสมัยใหม่ที่เน้นอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและแผนที่ทางภูมิศาสตร์ โดยอาจไม่ได้ใส่ใจหรือให้ความสำคัญกับผู้คนที่อยู่ใน “พื้นที่ที่ถูกขีด/ถูกแบ่ง” ว่าผู้คนเหล่านั้นมีที่มาและเรื่องราวอย่างไร ซึ่งผลของการลากเส้นแบ่งดังกล่าว นอกจากจะนำมาซึ่งการกลืนกลายทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของคนผู้นั้น ยังนำมาซึ่งการปะทะและการใช้ความรุนแรงระหว่างกันเพื่อต้องการยืนยันการมีอยู่ของตนเอง

การกำหนด “เส้นเขตแดน (territory)” นับเป็นปัญหาที่มีมาพร้อมกับการสถาปนารัฐ-ชาติสมัยใหม่ โดย อรุณ อับปาดูราย (Arjun Appadurai, 1996) มองว่าการเกิดขึ้นมาของรัฐ-ชาติสมัยใหม่ภายใต้สนธิสัญญาเวสฟาเลียเป็นสิ่งที่มาพร้อมกับแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน (territorial sovereignty) ในประเด็นนี้ในงานของ ธงชัย (2559) ได้สะท้อนให้เห็น ความสำคัญของการขีดเส้นเขตแดนโดยชี้ให้เห็นว่ากรณีพื้นที่ชายแดน เป็นพื้นที่ที่สะท้อนให้เห็นว่าอำนาจอธิปไตยของทั้งสองรัฐมีความซ้อนทับกันอยู่บริเวณชายแดน จึงต้องทำให้เกิดอธิปไตยและบูรณาการเหนือดินแดนให้มีความเป็นหนึ่งเดียวและชัดเจน จึงต้องมีการกำหนดดินแดน/ขีดเส้นแบ่งบนแผนที่ (map) เพื่อให้อำนาจอธิปไตยของทั้งสองรัฐมาบรรจบกัน ผลที่ตามมาคือ การขีดเส้นเขตแดนทำให้เกิดการแบ่งแยก “เรา (us)” กับ “เขา (them)” ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในเชิงอัตลักษณ์ของผู้คนที่อยู่ภายใต้เส้นแบ่งเขตแดนนี้ อับปาดูรายยังเสนอว่าการย้ายถิ่นฐานที่เกิดขึ้นทุกแห่งทั่วโลก เป็นสิ่งที่รัฐไม่สามารถควบคุมและจัดการได้อย่างราบรื่น การนำความคิดพลเมืองแบบใหม่ (modern conception of citizenship) ที่พยายามทำให้ประชาชนมีสิทธิที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน (standardized packages of rights) แต่ในความเป็นจริงประชาชนไม่สามารถมีสถานะและใช้สิทธิของตนได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดและจัดประเภทสถานะของคนในรัฐ เช่น พลเมืองที่จ่ายภาษีมากสามารถมีอำนาจในการต่อรองได้มากกว่า เป็นต้น (Appadurai, 1996:45)

เมื่อเป็นดังนี้แล้วเส้นเขตแดนที่ถูกขีดและแบ่งขึ้นจึงเป็น “เส้นของการแบ่งแยกที่ไม่เป็นกลาง (not neutral line of)” ที่มีการแยกอำนาจระหว่างบรรทัดฐานและสภาวะยกเว้น (norm and exception) ทำให้ปัญหาของการกำหนดความเป็นพลเมืองโดยการใช้นั้นแบ่งเขตแดน กลายเป็นตัวตัดสินและกำหนดคุณสมบัติ ว่าใครเป็นหรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐหนึ่ง ๆ (Rajaram and Grundy-Warr (2007) และเส้นเขตแดนที่ถูกลากขึ้นนี้ ได้ทำให้หลายชีวิตต้องตกอยู่ในสถานะที่เปลือยเปล่า (bare life) หรืออยู่ในสถานะที่ไม่ได้รับการปกป้องและคุ้มครองใด ๆ จากรัฐ รวมไปถึงการไม่ถูกรับรู้โดยเฉพาะในพื้นที่ยกเว้น (state of exception) อันหมายถึง พื้นที่ที่กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่สามารถทำงานในแบบปกติ ทุกอย่างอยู่ภายใต้การกำหนดโดยรัฐ โดยพื้นที่ดังกล่าวรัฐสามารถขับไล่/เบียดขับชีวิตของผู้คนจากปริมนทลการเมืองแบบปกติไปสู่สภาวะยกเว้น (state of exception) ทำให้ชีวิตที่ถูกประกาศสภาวะยกเว้น กลายเป็นชีวิตที่อยู่ในสถานะ “คนพิเศษ” ถูกดึงเข้ามาให้อยู่ภายใต้กฎหมาย “พิเศษ” หรือ “ข้อยกเว้น” ของรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Agamben, 2000: 38) ตัวอย่างในประเด็นนี้คือ การที่รัฐประชาธิปไตยในปัจจุบันกล่าวถึงการปกป้องสิทธิ ไม่ว่าจะป็นทรัพย์สิน เสรีภาพ และร่างกายของพลเมืองในรัฐ การปกป้องสิทธิดังกล่าวนั้นไม่ได้หมายถึงมนุษย์ทุกคนแต่เป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นพลเมืองตามคุณสมบัติที่รัฐกำหนดเท่านั้น ที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยรัฐและบุคคลที่ถูกยกเว้นหรือไม่มีสถานะพลเมืองย่อมไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว และอาจจะไม่ได้รับสิทธิใด ๆ เลย ดังนั้นการใช้เส้นเขตแดนเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการกำหนดสถานะพลเมืองจึงเป็นกลายข้อจำกัดหนึ่งที่สำคัญ

สำหรับผู้เขียนเองมองว่า ควรมีเกณฑ์อื่น ๆ ในการตัดสินว่าใครคือ พลเมืองมากกว่าการใช้เส้นแบ่งเขตแดน โดยตระหนักดีว่าความเป็นพลเมืองนั้นมีความหมายและความสำคัญกับคนที่อยู่ในขอบเขตของรัฐ เพียงแต่ต้องการตั้งคำถามว่าคนประเภทไหนที่รัฐให้การยอมรับ คนประเภทไหนที่รัฐให้การยกเว้น ตัวอย่างเช่น รัฐให้การยอมรับผู้อพยพอย่างชนชั้นนายทุนข้ามชาติ มากกว่าคนตัวเล็กตัวน้อยที่ลี้ภัยหรือคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย อย่างในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แม่ข่าย จ. เชียงใหม่ ในการเรียกร้องสัญชาติไทยเพื่อเข้าถึงสิทธิพลเมืองไทย ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้สึก

พวกเขาเป็นส่วนหนึ่ง (belongingness)⁷ ของรัฐไทยมากกว่ารัฐพม่า/เมียนมาอันเป็นประเทศบ้านเกิด เป็นต้น หากอธิบายและขยายความจากประเด็นข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าในแง่ของพื้นที่/เขตแดนแล้ว รัฐสามารถจัดการและควบคุมคนที่ก้าวข้ามเขตแดนของรัฐ ในด้านหนึ่งรัฐพยายามกลืนกลาย (assimilate) คนกลุ่มนี้ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย ผ่านการมีอัตลักษณ์อย่างไทย เช่น ภาษา การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันรัฐกลับกีดกันไม่ให้สถานภาพทางกฎหมายกับคนกลุ่มนี้ ดังนั้นผู้อพยพที่เข้ามาในพื้นที่ของรัฐไทยจะมีสถานภาพอย่างไรในความรู้ของรัฐ เนื่องจากรัฐไทยมีอำนาจในการนิยามและกำหนดคุณสมบัติว่าใครเหมาะสมมีคุณสมบัติที่จะเป็นพลเมืองของรัฐ และพวกเขา/เธอมีสิทธิในการดำรงอยู่ในรัฐในลักษณะใด ดังนั้นการไร้เขตแดนในการกำหนดคุณสมบัติของพลเมืองอาจมีข้อจำกัดไม่น้อยเนื่องจากมีผู้คนที่มิมีสถานะคลุมเครือและไม่ได้รับการยอมรับทั้งในด้านการดำรงอยู่และการรับรู้ของคนในสังคมอยู่น้อย

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ทำให้เห็นว่ากรกำหนดสถานะความเป็นพลเมืองผ่านการไร้เงื่อนไขด้านเขตแดนและแผนที่ทางภูมิศาสตร์เพียงอย่างเดียว กลายเป็นข้อจำกัดหนึ่งที่ไม่สามารถใช้อย่างสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมสมัยใหม่ที่มีการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนของผู้คนเกิดขึ้นอย่างง่ายดาย

⁷ ความหมายของการเป็นส่วนหนึ่งในที่นี้ หมายถึง การที่ผู้อพยพต้องการเป็นส่วนหนึ่งในแง่ของการรับรู้และดำรงอยู่ เพื่อต้องการได้รับการปกป้องและดูแลจากรัฐที่ตนเข้าไปอาศัย ซึ่งในความเป็นจริงพวกเขา/เธอเหล่านี้ อาจรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งหรือก่อกัดกับประเทศบ้านเกิดของตน หรือที่ที่ตนจากมามากกว่า เนื่องจากมีความผูกพันทางสายสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม และผู้เขียน ตั้งคำถามต่อไปว่า การรวมคนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐนั้น หมายถึง การเป็นส่วนหนึ่งในแง่ของพื้นที่และสถานที่ (space and place) หรือการเป็นส่วนหนึ่งในแง่ของ "อัตลักษณ์ (identity)" ที่คิดว่ามีเหมือนอย่างคนไทย

ความเป็นพลเมืองกับแนวคิดรัฐ-ชาติ (Citizenship and The Nation - State)

แนวคิดพลเมืองภายใต้กรอบของรัฐ-ชาติ ที่อิงอยู่กับพรมแดนใดพรมแดนหนึ่ง แม้ความคิดนี้จะเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากรัฐได้ แต่มีนักคิดหลายคนที่ยพยายามเสนอทางออกให้กับประเด็นนี้ โดยเสนอแนวคิดความเป็นพลเมืองในลักษณะข้ามชาติ (transnational citizenship) (Bauböck, 1994) หรือการให้นิยามความเป็นพลเมืองในลักษณะพลเมืองส่วนเดียว (partial citizen) (Rhacel Salazar Parreñas, 2001) ขณะเดียวกันมีนักทฤษฎีจำนวนหนึ่งที่ยังคงยึดมั่นในโมโนแทคนิคพลเมืองในลักษณะสาธารณรัฐ (civic republican) ที่มองว่า ความเป็นพลเมืองที่ข้ามชาตินั้นเป็นอันตรายต่อรูปแบบการปกครองในระบบประชาธิปไตย นักคิดกลุ่มนี้มองว่า รัฐ-ชาติยังเป็นตำแหน่งแห่งที่ที่สำคัญสำหรับการเป็นพลเมือง กล่าวคือแนวคิดพลเมืองกับแนวคิดรัฐ-ชาติเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์ทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติอย่างแนบแน่น ทำให้พลเมืองในลักษณะข้ามชาติ (trinational citizen) ยังคงเป็นแนวคิดที่มีความย้อนแย้งของฐานคิดระหว่างประชาธิปไตยและเสรีนิยม (การเน้นความเท่าเทียมหรือเน้นเสรีภาพของปัจเจกชน) เหมือนอย่างที่มีทิท และมุลฟได้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งนี้ (Mouffe, 2000:37-38)

การมีสถานะพลเมืองของรัฐ หมายถึงบุคคลที่รัฐให้การยอมรับว่ามีคุณสมบัติเป็นคนของรัฐ ขณะเดียวกันที่เข้ารับสถานะดังกล่าว พร้อมทั้งจะให้รัฐทั้ง “โอบกอดและกอดทับ” หรือ “การได้รับการปกป้องดูแลและการบริหารจัดการชีวิต” ในเวลาเดียวกัน ประเด็นปัญหาที่ควรใส่ใจเพิ่มเติม คือ ประเด็นเรื่องอัตลักษณ์/ตัวตนของพลเมือง ทั้งที่เกิดและเติบโตในรัฐนั้น หรือผู้คนที่ได้รับรองสถานะจากรัฐในภายหลัง ต่อประเด็นปัญหานี้ที่ได้นำไปสู่การแบ่งระหว่างมโนทัศน์ “ตัวตน” กับ “คนอื่น” (self /other) ขึ้น และบ่อยครั้งที่ความคิดนี้ถูกโยงเข้ากับอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการกำหนดว่าใครคือพลเมือง ใครไม่ใช่พลเมืองผ่านการมี/การทำให้มีภาษา วัฒนธรรม และการมีอัตลักษณ์บางอย่างร่วมกัน การได้มาซึ่งอัตลักษณ์ร่วมหมู่ (collective identity) นั้นต้องผ่านกระบวนการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (cultural assimilation) เพื่อให้คนกลุ่มนี้มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ แต่ไม่ได้หมายความว่าคนเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งของคนทั้งหมด หากเป็นส่วนหนึ่ง

ที่ถูก “ยกเว้น” จากรัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้ว่าคนเหล่านี้จะได้รับสถานะทางกฎหมายในฐานะพลเมืองหรือไม่ พวกเขา/เธอก็ยังมีความยากลำบากในการใช้ชีวิต ซึ่งสิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือ การรับรู้ และความเข้าใจของสังคมที่มีต่อกลุ่มคนเหล่านี้ หากสังคมเปิดกว้างการยอมรับในการดำรงอยู่ก็จะมีมากขึ้น

แม้ว่าบทบาทของรัฐในฐานะที่เป็นผู้กำหนดความเป็นพลเมืองให้กับคนของรัฐจะเป็นผู้ที่ใช้อำนาจได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาด แต่จากปรากฏการณ์ข้ามชาติต่าง ๆ ส่งผลให้สถานะอำนาจและบทบาทของรัฐที่ถูกท้าทายมากขึ้น ข้อสังเกตบางประการที่สะท้อนให้เห็นความย้อนแย้งของอำนาจรัฐที่มีต่อแนวคิดพลเมือง กล่าวคือ รัฐ ยังคงยึดมั่นในฐานคิดที่มีต่อผลประโยชน์แห่งชาติของตนอยู่ เพราะ สถานะ “พลเมือง” ที่ได้รับการรับรองในภายหลังจากรัฐมักถูกใช้/เลือกประโยชน์ให้กับกลุ่มคนที่ทำประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้แก่รัฐ เช่น พ่อค้าข้ามแดน นายทุนข้ามชาติที่มักจะได้รับสิทธิในการลงทุนและร่วมเป็นเจ้าของทรัพย์สินเทียบเท่าพลเมืองของรัฐ เป็นต้น ขณะที่พื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างรัฐต่าง ๆ อำนาจรัฐไม่อาจทรงพลังได้อีกต่อไป เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะของความคลุมเครือ ความไม่มั่นคง และมีการเผชิญหน้ากันระหว่างอำนาจอธิปไตยของรัฐทั้งหลายที่ต่างอ้างอำนาจเหนือดินแดนของตน และเป็นพื้นที่ที่ทุน ผู้คน วัฒนธรรมมาบรรจบกันและการบรรจบกันดังกล่าวสามารถสั่นคลอนความมั่นคงของรัฐได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ความคิดเรื่องพลเมือง ในปัจจุบันก็ไม่อาจจะอธิบายหรือเข้าใจภายใต้กรอบของรัฐ-ชาติเท่านั้น เพราะหากเข้าใจตามตรรกะของรัฐที่กำหนดเกณฑ์/คุณสมบัติของพลเมืองแล้ว อาจทำให้มองไม่เห็นไม่เปิดพื้นที่ให้กับผู้คนที่ไม่ได้อยู่ติดกับพื้นที่ (ในแง่ของเส้นเขตแดน) หรือบุคคลที่ขาดคุณสมบัติต่าง ๆ ตามที่รัฐกำหนด อีกทั้งยังไม่เห็นถึงการทำงานของอำนาจรัฐที่กดทับคนกลุ่มนี้ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งที่อย่างน้อยที่สุด รัฐควรที่จะรับรู้ถึงการดำรงอยู่ของกลุ่มผู้คนเหล่านี้และหาทางในการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลายได้มีประสิทธิวิภาษมากขึ้น โดยบทความนี้ตระหนักดีว่า แม้จะเกิดปรากฏการณ์ที่ข้ามชาติในลักษณะต่าง ๆ ที่พยายามหลุดจากกรอบการอธิบายที่มีรัฐ-ชาติเป็นศูนย์กลาง แต่การดำรงอยู่ของความคิดเรื่อง “พลเมือง” ยังคงเป็นสิ่งที่จำเป็นและยังคงต้องมีอยู่ แม้โดยเนื้อหาแล้ว “ความเป็นพลเมือง”

เป็นสิ่งที่ถูกตีกรอบโดยรัฐก็ตาม และ “ความเป็นพลเมือง” ของผู้อพยพ/ผู้ที่เดินทางเข้ามาด้วยเหตุผลต่าง ๆ โดยมากจะยังไม่ได้ถูกยอมรับว่ามีสถานะความเป็นพลเมืองก็ตาม สำหรับผู้เขียนเห็นว่าหากเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจความเป็นพลเมืองในลักษณะที่ข้ามชาติ จะทำให้เราเห็นถึงพลวัตของความคิดนี้ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้กรอบการมองที่มีรัฐเป็นศูนย์กลางเท่านั้น

มุมมองใหม่กับความคิดเรื่อง “พลเมือง”

แม้ “พรมแดนและเขตแดน” จะยังคงเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญในการกำหนดความเป็นพลเมือง หากแต่ในยุคโลกาภิวัตน์นักคิดหลายคนมีข้อเสนอในการกำหนดคุณสมบัติของ “พลเมือง” นั้นไม่สามารถถูกจำกัดอยู่ภายในพรมแดนของรัฐ-ชาติเท่านั้น แต่ควรมีลักษณะที่ข้ามชาติ (transnational) ดังเช่น ความคิดของเดวิด เฮลด์ (David Held (2003: 469) ที่นำเสนอแนวคิดพลเมืองแบบคอสมโพลิแทน (cosmopolitan citizenship) อันหมายถึง การเป็นพลเมืองที่สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมโลก ด้วยความเข้าใจมิติทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และระเบียบการเมืองที่เป็นสากล ด้วยฐานคิดในการมองตัวเองเป็นพลเมืองโลก หรือการนำเสนอของ ริชาร์ด ฟอล์ก (Richard Falk (2021) ที่เสนอแนวคิดพลเมืองชั่วคราว (citizen pilgrim) อันหมายถึง การพยายามปรับตัวของผู้คนที่นำพาตัวเองไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อเปิดรับประสบการณ์ระหว่างการเดินทาง เพื่อทำความเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในฐานะพลเมืองโลก ที่ยึดถือในศักดิ์ความเป็นมนุษย์ที่เป็นคุณค่าหลักร่วมกัน

จากสภาวะการณ์โลกในปัจจุบัน การเพิ่มขึ้นของชุมชน/สังคมที่ข้ามชาติ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของพลเมืองที่หลากหลาย การเกิดขึ้นของตัวแสดงข้ามชาติ การเคลื่อนย้ายของทุน เทคโนโลยี และวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่รัฐต้องรับมือ รวมถึงการเฝ้าระวังของรัฐที่มีต่อปรากฏการณ์ข้ามพรมแดนที่มีเพิ่มมากขึ้น ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ทำให้รัฐเองต้องปรับตัวและนำเสนอแนวคิดพลเมืองในลักษณะต่าง ๆ เพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายของคนและปฏิสัมพันธ์ที่ก้าวข้ามพรมแดนจนยากที่จะควบคุมได้ เช่น นโยบายสองสัญชาติ หรือนโยบายทวิพลเมือง (dual citizen) ซึ่งนโยบายดังกล่าว เกิดขึ้นมาเพื่อรองรับปรากฏการณ์ข้ามชาติ การพัฒนาของเครือข่าย

สังคมข้ามพรหมแดนที่ส่งผลให้การเคลื่อนไหวของผู้คนเกิดขึ้นได้ง่าย และเกิดลักษณะการของความเป็นภักดีอันหลากหลาย (multiple loyalties) ทั้งจากประเทศบ้านเกิดและประเทศที่เข้ามาอยู่อาศัย อาจจะเรียกว่าเป็นความเป็นชาติที่ข้ามพรหมแดนรัฐ-ชาติ (transnational nation) (Riva Kastoryano, 2005: 693-696) กล่าวคือ การเปลี่ยนนิยามและอัตลักษณ์ที่แสดงความเป็นชาติบนฐานทางอัตลักษณ์ของตนเองในประเทศต้นกำเนิดและประเทศที่คนผู้นั้นเข้าไปอยู่อาศัย ซึ่งเป็นการปะทะกันของอัตลักษณ์และสิทธิ (identity and rights) ของผู้อพยพ อาจกล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นตัวขับเคลื่อน “ตัวตน” ทั้งทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยมีพื้นที่ของตนเองมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ท้าทายอำนาจรัฐในการบริหารจัดการผู้คนกลุ่มนี้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของรัฐ-ชาติ ที่ไม่อาจควบคุมการไหลบ่าของผู้คน ทุน เทคโนโลยี และ วัฒนธรรมได้นั้น ได้ทำให้ความคิดที่มีต่อความเป็นพลเมืองนั้นมีลักษณะที่ก้าวข้ามพรหมแดนรัฐชาติถูกกล่าวถึงมากยิ่งขึ้น ในส่วนนี้ผู้เขียนได้หยิบยก ความคิดของ พาพพา นอริส (Pappa Norris, 2001) และ ไอวา ออง (Aihwa Ong, 1999, 2005) มาใช้เป็นตัวช่วยในการอธิบายเพื่อนำเสนอมุมมองใหม่ของ “พลเมือง” ในโลกสมัยใหม่

แนวคิดพลเมืองโลก/พลเมืองแบบคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan citizen)

ตามความหมายพจนานุกรมทางปรัชญาของสแตนฟอร์ด (Stanford Encyclopedia of Philosophy) ได้ให้ความหมายของ แนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) หมายถึง การเป็นพลเมืองโลก (citizen of the world) ที่ร้อยล้อมด้วยสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั่วโลกที่อยู่ร่วมกัน อันหมายถึง บุคคลผู้ซึ่งมีมุมมองต่อความหลากหลายของวัฒนธรรม และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมเหล่านั้น เป็นการเปิดรับความหมายทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย แนวความคิดนี้จึงเป็นความคิดที่ใหม่ และบ่อยครั้งถูกทำให้เข้าใจร่วมกับความคิดเรื่องความเป็นสากล (universalism) ที่กล่าวถึงการมีคุณค่าและมาตรฐานบางอย่างที่ใช้อธิบายทุกอย่างได้เหมือนกัน ซึ่งต่างจากความคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) ที่หมายถึง ลักษณะการของการอยู่ร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องมีมาตรฐานบางอย่างมาตัดสิน หากกล่าวในแง่ของแนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) หมายถึง ความรู้สึกที่ทุก ๆ ที่คือ “บ้าน”

(feel at home everywhere in the world) ซึ่งเป็นการนำเสนอการอยู่ร่วมกันในโลกที่หลากหลายในมิติแนวคิด ประสบการณ์ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

หากนำความคิดนี้มาอธิบายร่วมกับความคิดเรื่องพลเมือง อาจกล่าวได้ว่า “ความเป็นพลเมือง” ไม่ได้ถูกจำกัดภายใต้กรอบของชาติได้รัฐหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากความคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) เป็นปรากฏการณ์ใหม่ของตัวแสดงทางการเมือง ที่เกิดขึ้นเพื่อต้องการท้าทายการแบ่งแยกระหว่างพลเมืองและผู้อาศัยที่อยู่ระยะยาว (long-term resident) การแยกระหว่างคนใน (insider) และคนนอก (outsider) ซึ่งจารีตดังกล่าวส่งผลให้ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการภายในรัฐถูกท้าทายและมีข้อจำกัดมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สร้างพื้นที่ให้กับผู้คนทั่วไปไกลกว่าพรมแดน สอดคล้องกับการนำเสนอแนวคิดของเซยา เบนฮาบิบ (Seyla Benhabib (2005) ที่มองว่าพลเมืองในแบบคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) ควรเป็นพลเมืองที่ยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย และเป็นพลเมืองที่ไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่/สถานที่ และความเป็นชาติในแบบเดิมอีกต่อไป

พาทา นอร์ริส (Pappa Norris, 2001) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวคิดพลเมืองว่า ผู้คนเหล่านั้น ใต้นิยาม “อัตลักษณ์ (identity)” กับแนวคิดโคระหว่างคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) กับแนวคิดเรื่องชาติ (nation) โดยเฉพาะเจาะจงไปยังแนวคิดความเป็นท้องถิ่นนิยม (localism) หรือความเป็นชาตินิยมที่อิงบนฐานของท้องถิ่นนิยม ซึ่งเป็นความรู้สึกผ่านทางสายเลือดและการเป็นส่วนหนึ่ง (blood and belonging) แม้เขาจะสนับสนุนความคิดเรื่องคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) แต่เขาก็ยังเห็นว่าในปัจจุบันแนวคิดเรื่องความเป็นชาติ (nationhood) และชาตินิยม (nationalism) ยังคงมีความสำคัญและทรงพลังกับผู้ที่ข้ามชาติอยู่ เขาได้อธิบายเพิ่มเติมว่าในเรื่องของอัตลักษณ์ความเป็นชาตินั้น เราสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นสิ่งที่ยังคงดำรงอยู่ของชุมชนอย่างเข้มข้นทั้งทางสายเลือดและในทางความรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่ง มีความรู้สึกร่วมกันในความคิดเรื่องบ้านเกิด เรื่องเล่าทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์ และความทรงจำร่วมกันที่ยังคงมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้ที่ข้ามพรมแดน สำหรับมุมมองแบบชาตินิยมมองว่ารูปแบบของพลเรือน (civic) มีฐานคิดอยู่บนความคิดเรื่องพลเมืองที่วางอยู่บนเงื่อนไข/องค์ประกอบของพื้นที่/เขตแดนภายใต้กรอบ

ของรัฐรัฐประชาชาติ ในขณะที่ประเด็นชาติพันธุ์ (ethnic) ได้ถูกโยงเข้ากับเรื่องศาสนา ภาษา ในขณะที่มุมมองแบบคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) ไม่ได้จำกัดตัวเองอยู่ที่ พรหมแดน และชาติพันธุ์เท่านั้น อัตลักษณ์แบบคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan identities) ได้ผนวกฐานคิดจารีตแบบชาตินิยมและความจงรักภักดีในชาติพันธุ์ที่ได้ ขยายพรหมแดนทางอัตลักษณ์ในแบบเดิมออกไป แนวคิดพลเมืองในลักษณะนี้ จึงกลายเป็นพลเมืองของโลกไม่ใช่พลเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่งอีกต่อไป (citizen of the world) (Pappa 2001 : 6-8)

สิ่งที่พพาพา (Pappa, 2001) พยายามนำเสนอ คือ การที่ผู้คนจะนิยามตัวเอง เข้ากับแนวคิดอะไรนั้น (ความเป็นพลเมืองโลกหรือแนวคิดเรื่องชาติ) ขึ้นอยู่กับระดับ การพัฒนาของประเทศที่คนผู้นั้นอาศัยอยู่ คือ ยิ่งประเทศพัฒนามากเท่าไรก็จะยิ่ง ก้าวข้ามความเป็นชาติมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงยังมีองค์ประกอบหลายอย่าง ที่ทำให้ผู้คนในยุคสมัยนี้มีความคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) มากยิ่งขึ้น เช่น การศึกษา, การมีความรู้ภาษาอังกฤษที่ดี, ความเป็นเมือง (urbanization) และช่วงวัย (generation) ของคนผู้นั้น ยิ่งเป็นคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะมีแนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitan) และถอยห่างจากความคิดแบบชาตินิยมมากยิ่งขึ้น

นักคิดคนสำคัญที่นำเสนอแนวคิดคอสโมโพลิแทน อย่าง ความแม่ แอนโทนี อับไปอาห์ (Kwame Anthony Appiah, 2006) ได้ตั้งคำถามกับการให้ความหมายของ "พลเมือง" ในโลกที่หดแคบลง โลกที่เส้นแบ่งระหว่างอัตลักษณ์ที่พร่ามัวและเลื่อนราง โลกที่มีพื้นที่ให้กับการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ เช่น การสร้างตัวตนในโลกออนไลน์ เขาเสนอว่า ในโลกยุคนี้เราทุกคนควรวางตัวและแสวงหาสมดุลระหว่างความเหมือนระหว่าง คนเราในฐานะมนุษย์ด้วยกันกับเราในฐานะที่ต้องให้ความเคารพในความแตกต่าง ทั้งหลาย เขามองว่าแนวคิดคอสโมโพลิแทน เป็นแนวคิดที่ยอมรับและเปิดกว้างต่อ ความแตกต่างหลากหลาย ยอมรับการผสมผสานของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีพื้นฐาน อยู่บนจริยธรรมสากล (ethical universal) ร่วมกันนำไปสู่สังคมแบบมนุษยนิยม ที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เขาได้อธิบายขยายความเพิ่มเติมว่า จริยธรรมสากล (ethical universal) ที่ว่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุมีผลที่ยอมรับว่า ความเชื่อ และพฤติกรรมของมนุษย์ย่อมแตกต่างกันได้ โดยไม่ทำให้ความแตกต่างหลากหลาย

กลายเป็นเงื่อนไขที่นำมาสู่ความขัดแย้ง และการใช้ความรุนแรงระหว่างกัน แนวคิดนี้ทำให้ไม่ยึดติดกับอัตลักษณ์ใด ๆ ที่ตายตัว และเปิดกว้างให้คนเข้ามามากกว่าจะกีดกันคนออกไป

แนวคิดพลเมืองในมุมมองของไอวา ออง (Aihwa Ong)

สำหรับไอวา ออง (Aihwa Ong, 2005) ได้นำเสนอแนวคิดที่ว่าในยุคที่มีการไหลเวียนในระดับโลกมาบรรจบกัน ได้ทำให้ความคิดเรื่องพลเมืองมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากที่ความคิดนี้ถูกถักทอเข้าไว้ด้วยความคิดเรื่องผืนดิน (terrain) และการจินตนาการถึงชาติในแบบเบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson (2006) แต่ปัจจุบันความคิดดังกล่าวถูกตั้งคำถามและถูกท้าทายมากยิ่งขึ้น ขณะที่ ออง พยายามจะอธิบายถึงความคิดเรื่องพลเมืองในโลกปัจจุบันที่พยายามแยกออกจากรัฐ ไม่ได้ได้อยู่ภายใต้กรอบของรัฐ แต่ประเด็นเรื่องสิทธิและการปกป้องโดยรัฐยังคงเป็นประเด็นสำคัญซึ่งเธอเห็นว่า แนวคิดพลเมืองที่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ได้ถูกเชื่อมประสาน เข้ากับมิติอื่น ๆ อาทิเช่น เศรษฐกิจ การตลาด ตัวแสดงข้ามชาติ ชนชั้นนำข้ามชาติและประชาชนชายขอบทั้งหลาย ซึ่งเธอเห็นว่า กระบวนการที่ทำให้ความคิดดังกล่าวเกิดขึ้นคือ การเกิดขึ้นของพื้นที่ทางการเมืองแบบใหม่ (new political space) ที่มีทั้งตัวแสดงใหม่ๆ และการเรียกร้องทางการเมืองในรูปแบบใหม่ ที่ไปไกลกว่าพรมแดนของรัฐประชาชาติ อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังรวมพื้นที่อันหลากหลายเข้าด้วยกัน อีกกระบวนการหนึ่ง คือ การปลดเปลื้ององค์ประกอบของการเป็นพลเมือง (the disentangle of citizenship components) จากกระบวนการดังกล่าวได้เกิดสิ่งที่คุณเรียกว่า พื้นที่ของการเติบโต (zones of hypergrowth) เป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อตัวแสดงในภาคเศรษฐกิจ (พื้นที่ของทุน) ซึ่งสำหรับเธอแล้ว พื้นที่แบบนี้เอื้อให้เกิดพลเมืองแบบยืดหยุ่น (flexible citizen) มีความเป็นไปได้มากที่สุด ซึ่งภายใต้การเกิดขึ้นของพื้นที่แบบดังกล่าวในขณะเดียวกันก็เกิดพื้นที่ของการยกเว้น (zones of exclusion) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกกั้นออกจากความเป็นการเมือง (เน้นแต่มิติทางเศรษฐกิจ) และพื้นที่ในลักษณะนี้เอื้อให้เกิดการเรียกร้องสิทธิในการมีชีวิตอยู่ (right to survival) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพลเมืองที่ถูกกั้นออกไปจากการเมือง (Aihwa Ong, 2005: 697-699)

จากการนำเสนอแนวคิดพลเมืองแบบคอสโมโพลิแทนข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าแม้ความคิดเรื่องพลเมืองแบบยืดหยุ่น (flexible citizen) ของอองจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการเสนอทางออกให้กับความคิดเรื่องพลเมืองในปัจจุบัน แต่ผู้เขียนเองเห็นว่าพลเมืองแบบยืดหยุ่นของออง จะเกิดขึ้นได้เฉพาะกับชนชั้นนำหรือนักธุรกิจข้ามชาติที่ทำให้ความคิดนี้มีความเป็นไปได้ และการเปิดกว้างความคิดพลเมืองในลักษณะนี้ จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้กับผู้คนอพยพหรือผู้คนข้ามชาติทั่วไป โดยงานเขียนของเธอได้อธิบายโดยยกกลุ่มนักธุรกิจชนชั้นนำของฮ่องกงเป็นตัวอย่าง ซึ่งข้อจำกัดนี้ของอองก็ยอมรับว่าเป็นข้อจำกัดของแนวคิดที่เธอนำเสนอ แต่พื้นที่ในอีกแบบหนึ่งที่อองเสนอก็คือเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับความเป็นพลเมืองของผู้อพยพ คือ พื้นที่ของการยกเว้น (zones of exclusion) เพราะอย่างน้อยที่สุด ผู้คนเหล่านั้นมีการเรียกร้องเพื่อให้ได้สิทธิในการที่จะมีชีวิตรอยู่ (right to survival) ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจเทียบเท่าการเป็นพลเมืองของรัฐก็ตาม แต่อย่างน้อยก็ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเพื่อให้สามารถมีชีวิตรอยู่ได้

ในขณะที่งานของแนวคิดของพาพพาได้ทำให้เราเห็นถึงความเป็นไปได้ของการเกิดความคิดเรื่อง พลเมืองแบบคอสโมโพลิแทน ซึ่งในปัจจุบัน เขาเห็นว่าความคิดนี้ถูกทำให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น แต่ก็ขึ้นกับสภาวะและบริบทที่เปลี่ยนแปลงของโลก เขาเห็นว่าผู้คนในปัจจุบันยิ่งห่างไกลจากความคิดเรื่องชาติมากยิ่งขึ้น แต่ผู้เขียนกลับเห็นว่าไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ความเป็นชาติยังเป็นสิ่งที่สำคัญอยู่ในโลกปัจจุบัน แม้จะเกิดปรากฏการณ์ข้ามชาติในลักษณะต่าง ๆ แต่การข้ามชาติที่เกิดขึ้น กลับเป็นตัวเร่งให้ความเป็นชาติถูกทำให้แพร่หลายและมีความชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย และเรื่องพลเมืองในปัจจุบันผู้เขียนเห็นว่าผู้คนส่วนใหญ่ของรัฐที่อยู่ในฐานะพลเมืองของรัฐ ไม่ค่อยรับรู้บทบาทและหน้าที่ของตน และไม่ได้สนใจว่าสถานการณ์ของตนเป็นเช่นไรเหมือนอย่างในอดีต นอกเสียจากว่าพวกเขา/เธอจะได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐที่กระทบต่อการใช้ชีวิต ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่า การได้รับสถานะของการเป็นพลเมืองของรัฐ ขึ้นอยู่กับว่าคนผู้นั้นสร้างผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้กับรัฐมากน้อยแค่ไหน และระดับใด ดังจะเห็นได้จากสิทธิในความเป็นพลเมืองบางอย่าง รัฐมักเลือกที่จะเอื้อให้กับนักธุรกิจข้ามชาติหรือนายทุนข้ามชาติมากกว่าคนประเภทอื่น ๆ เช่น แรงงานข้ามชาติ (migrant worker) ผู้ลี้ภัย (refugee) เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่รัฐให้การ "ยกเว้น" หรือไม่มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขของการเป็นพลเมืองของรัฐ และดังนั้นจึงขาดการปกป้องคุ้มครองทั้งในทางกฎหมายและในทางสังคม

ดังนั้น การนำความคิดคอสโมโพลิแทนมาใช้จึงเป็นการทำความเข้าใจโมทัศน์ความเป็นพลเมือง ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่พยายามอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผู้คนในรัฐ ที่รัฐไม่อาจจองจำผู้คนไว้ได้พรมแดนและกรอบของรัฐประชาชาติได้อีกต่อไป ซึ่งความคิดลักษณะนี้ทำให้ผู้คนสามารถอยู่ที่ไหนก็ได้ในโลก และสามารถเป็นคนหลายชุมชนได้พร้อมกัน โดยไม่ต้องภักดีกับรัฐใดรัฐหนึ่ง อีกทั้งผู้คนสามารถมีอัตลักษณ์ที่หลากหลายที่ก้าวข้ามวัฒนธรรมไปได้หลากหลายเช่นกัน แต่คำถามที่เกิดขึ้นตามมาคือ การดำรงอยู่ของผู้คน (ภายใต้แนวคิดคอสโมโพลิแทน) เหล่านี้เป็นอย่างไร และทำที่สุดแล้วผู้คนเหล่านี้ได้นิยามตัวตนกับอะไร และจะได้รับการปกป้องจากรัฐในระดับใด

จากการทบทวนแนวคิดพลเมืองในแบบดั้งเดิมภายใต้กรอบรัฐ-ชาติสมัยใหม่ กับแนวคิดพลเมืองแบบคอสโมโพลิแทน ผู้เขียนสามารถสรุปแนวคิดพลเมือง ดังนี้

ตารางสรุปเปรียบเทียบแนวคิดพลเมืองในลักษณะต่าง ๆ

แนวคิดพลเมือง	เงื่อนไขของการเป็นพลเมือง	จุดเด่น	จุดด้อย
แบบดั้งเดิม (กรอบรัฐ-ชาติ)	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้เขตแดนและสัญชาติ - เงื่อนไขทางกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - มีสถานะทางกฎหมาย - การได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ - มีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรตามที่รัฐกำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - ดับแคบและไม่เปิดกว้าง - ไม่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรม - ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องชาตินิยมอย่างเข้มข้น - ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

แนวคิดพลเมือง	เงื่อนไขของการเป็นพลเมือง	จุดเด่น	จุดด้อย
แบบคอสโมโพลิแทน	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้หลักการคุณค่าสากลของความเป็นมนุษย์เป็นตัวกำหนด (Held, 2003) - การนิยามตัวตนกับโลก โดยไม่ยึดติดกับพื้นที่และความเป็นชาติแบบเดิม (Pappa 2001) - การยอมรับการผสมผสานของวัฒนธรรม ที่ต้องเคารพอัตลักษณ์ซึ่งกันและกัน (Appiah, 2006) - การใช้พื้นที่ทางเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขให้เกิดพลเมืองแบบยืดหยุ่น (Ong, 1999) 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความยืดหยุ่นสูง - ยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย และเป็นพลเมืองที่ไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่/สถานที่ - เกิดการยอมรับในทางสังคม - สอดรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสมัยใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีสถานะทางกฎหมาย - มีลักษณะเป็นนามธรรมที่ยากต่อการทำความเข้าใจและยากต่อการปฏิบัติ

ที่มา : (Held, 2003), (Pappa 2001), (Appiah, 2006), (Ong, 1999)

สรุป : แนวคิดพลเมืองแบบใหม่ กับการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย

แนวคิดพลเมือง (citizenship) นับเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีข้อถกเถียงมากมาย ทั้งในแง่ของการนิยามความหมาย ที่มีฐานคิดของแนวคิดที่มีความซับซ้อนและไม่ลงรอยกันภายใต้ระบอบการปกครองเสรีนิยมประชาธิปไตยในปัจจุบัน และในแง่ของภาคปฏิบัติที่เกิดขึ้นด้วยข้อจำกัดของการกำหนดนิยามสถานะของพลเมืองแบบเดิมที่อยู่ภายใต้กรอบของรัฐ-ชาติ เช่น การกำหนดระบุสถานะตัวตนของผู้พลเมืองที่อยู่ในรัฐที่มีลักษณะไม่เปิดกว้าง โดยระบุเพียงหลักเขตแดนตามภูมิศาสตร์หลักสายเลือดหรือชาติกำเนิดเป็นเงื่อนไขในการเป็นพลเมือง หรือความต้องการของตลาดแรงงานไม่สอดคล้องกับกฎหมาย กล่าวคือการเติบโตทางเศรษฐกิจดึงดูดผู้พลเมืองเข้ามาในตลาดแรงงาน แต่ผู้คนเหล่านั้นกลับไม่ได้รับสิทธิและการคุ้มครองจากรัฐอย่างเพียงพอ รวมถึงการถูกเลือกปฏิบัติจากผู้คนในพื้นที่และนโยบายของรัฐซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจและไม่รับยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของคนในสังคมเป็นต้น จากที่กล่าวมานั้นสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและข้อจำกัดของแนวคิดพลเมืองในแบบเดิม บทความชิ้นนี้ผู้เขียนพยายามเสนอให้นำแนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitanism) มาใช้ประกอบการอธิบายและขยายมุมมองให้กับแนวคิดพลเมืองในบริบทโลกสมัยใหม่จะช่วยทำให้มีความเข้าใจการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

กล่าวคือ ประการแรก แนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitanism) เป็นแนวคิดที่เชื่อให้เกิดลักษณะการของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยไม่จำเป็นต้องมีมาตรฐานบางอย่างเช่น ชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม มาตัดสินความเป็นมนุษย์ของคน ๆ นั้น เนื่องจากแนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่เปิดกว้างและยอมรับความแตกต่างหลากหลาย ประการที่สอง คือ แนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitanism) สามารถสร้างความตระหนักรู้ของการเป็นพลเมืองโลก (global citizen) คือ การเป็นพลเมืองที่สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมโลก ด้วยความเข้าใจมิติทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และระเบียบการเมืองที่เป็นสากล เช่น การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม การเคารพในสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ เป็นต้น และประการสุดท้าย แนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitanism) แม้จะเป็นแนวคิดที่ใหม่ และยากต่อการปฏิบัติ

แต่ยังคงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญที่ช่วยสร้างพื้นที่การรับรู้ให้กับทั้งผู้ที่อพยพมาอยู่อาศัย และผู้อยู่อาศัยเดิมได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อให้เกิดพื้นที่ของการสร้างความเข้าใจ สร้างการยอมรับในการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลาย

อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitanism) จะเป็นแนวคิดที่ถูกนำเสนอเพื่อใช้อธิบายและขยายความเข้าใจที่มีต่อแนวคิดพลเมืองสมัยใหม่มากขึ้นก็ตาม แต่ต้องยอมรับว่าแนวคิดพลเมืองที่อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดรัฐ-ชาติยังคงมีบทบาทอยู่มาก เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ยังผูกติดและให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องชาติอย่างเข้มข้นจึงนับเป็นข้อจำกัดหนึ่งที่ยังทำให้คนในสังคมยังคงมีการแบ่งเขา-แบ่งเรามีการเลือกปฏิบัติของผู้คนในสังคมที่มาจากคนต่างชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมรวมทั้งกฎหมายเองก็ไม่ได้ให้การยอมรับอย่างที่ควรเป็นดังจะเห็นได้จากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้เขียนจึงหวังว่าแนวคิดคอสโมโพลิแทน (cosmopolitanism) จะค่อย ๆ แทรกซึมในระบบการศึกษา และสร้างการตระหนักรู้ให้กับคนในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น เพื่อให้คนในสังคมสามารถทำความเข้าใจ และยอมรับการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ อุดมการณ์ และวัฒนธรรมได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2559). *ประวัติศาสตร์การสร้าง “ตัวตน”*. ใน โฉมหน้าราชาชาตินิยม : ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- สุเทพ คำเมฆ และพรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2565). การศึกษาความเป็นพลเมืองผ่านมุมมองทางสังคมวิทยาการเมือง. *จันทร์เกษมสาร*, 28 (1), 78-92.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2558). *ความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- Agamben, Giorgio. (2000). *Means without end : Notes on Politics*. Vincenzo Binetti and Cesare Casarino (Translated). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Agamben, Giorgio. (2005). *State of Exceptions* translated by Kevin Attell. The University of Chicago press

- Anderson, Benedict R.O. (2006). *Imagined Communities : Reflections on the origin and spread of nationalism*. London, New York: Verso.
- Appadurai, A. (1996). Sovereignty without territoriality: Notes for a postnational geography. *The geography of identity*, 40-58.
- Appiah, Kwame. (2006). *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers*. New York: W.W. Norton & Co.
- Barbalet, J.M. (1998). *Citizen : Rights, struggle and class inequality (Concepts in Social Sciences)*. Milton Keynes : Open University Press.
- Bauböck, Rainer (1994). *Transnational Citizenship. Membership and Rights in International Migration*. Aldershot, UK: Edward Elgar Publishing.
- Benhabib, Seyla. (2005). *Borders, Boundaries, and Citizenship*. *PS: Political Science and Politics* 38(4), 673-677.
- Falk , Richard (2021). *The Life of a Citizen Pilgrim*. Atlanta: Clarity Press
- Held, David. (2003). *Cosmopolitanism: Globalisation tamed?* *Review of International Studies* 29, 465–480.
- Marshall, T.H. (1994). *Citizenship and social class*. In Turner, Bryan S. & Hamilton, London; New York: Routledge.
- Mouffe, Chantal. (2000) *The Democratic Paradox*. London : Verso.
- Ong, Aihwa (1999). *Flexible Citizenship : The cultural logics of Transnationality*. Duke University Press.
- Ong, Aihwa. (2005). (Re) Articulations of Citizenship. *PS: Political Science and Politics* 38 (4), 697-699.
- Procacci, G. (2004). Governmentality and Citizenship. In Kate Nash and Alan Scott (Eds.), *The Blackwell companion to political sociology*, Milan: Blackwell Publishing Ltd.
- Rhacel Salazar Parreñas. (2001). *Servants of Globalization: Migration and Domestic Work*. Stanford University Press.

- Schmitt, Carl. (1996). *The Concept of the Political* (translated by George Schwab). University of Chicago Press.
- Oldfield, Adrian. (1994). Citizenship: An Unnatural Practice? In *Citizenship : Critical Concept*. Bryan S. Turner. Peter Hamilton. Edited. London and New York :Rouledge, 188-198.
- Pappa, Norris. (2001). *Global Governance and Cosmopolitan Citizens*. In *Governance in a Globalizing World*. Edited by Joseph S. Nye, Jr. and John Donahue. Brookings Institution, 2001, 155-177.
- Prem Kumar Rajaram and C. Grundy – Warr. (2007). *Borderscapes: Hidden Geographies and Insurrectionary Politics at Territory's Edge*. NED-New edition, vol. 29, University of Minnesota
- Riva Kostoryane. (2005). Citizenship, Nationhood, and Non-territoriality : Transnational Participation in Europe. *PS, Political Science & Politics*, 38(4), 693-696

พัฒนาการการยอมรับและรับรองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ

Development of Acceptance and Recognition of Rights of GLBTIQ+ People

วรธา มงคลสืบสกุล

Woratha Mongkhonsuebsakul

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social Sciences

มหาวิทยาลัยทักษิณ

Thaksin University

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการการยอมรับและรับรองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่มีรากฐานมากจากการกล่าวอ้างสิทธิทางเพศของขบวนการผู้หญิง เพื่อเรียกร้องสิทธิในการเลือกตัดสินใจในเนื้อตัวและร่างกายของตนเอง บนหลักการที่ปราศจากการบังคับ การให้อิสระ ปราศจากการเลือกปฏิบัติ และปราศจากความรุนแรงทุกรูปแบบ หลักการดังกล่าวถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ มีความครอบคลุมถึงสิทธิของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศมีเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ การจัดตั้งองค์กรส่งเสริมสิทธิและความเท่าเทียมของบุคคลรักเพศเดียวกันแห่งแรกของโลกในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ Stonewall Inn ในช่วงทศวรรษที่ 1960 รวมถึงการเดินขบวนพาเหรด สถานะการยอมรับทางสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนดังกล่าวแบ่งออกได้ดังนี้ 1) การกำหนดให้ความหลากหลายทางเพศของบุคคลเป็นความผิด และได้มีการกำหนดบทลงโทษไว้หลายรูปแบบ

ซึ่งได้รับอิทธิพลจากทางศาสนา เป็นหลัก 2) การกำหนดให้ความหลากหลายทางเพศของบุคคลไม่มีความผิด เป็นการทบทวนมุมมองที่มีต่อกลุ่มคนดังกล่าว ความก้าวหน้าที่สำคัญ คือ สมาคมจิตวิทยาแห่งสหรัฐอเมริกา และองค์การอนามัยโลกได้ถอดถอนให้การรักเพศเดียวกันออกจากบัญชีอาการผิดปกติทางจิต และ 3) การกำหนดให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไม่มีความผิด ซึ่งเป็นช่วงของการพัฒนากฎหมายเพื่อส่งเสริม สนับสนุนสิทธิมนุษยชนให้ครอบคลุมกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางเพศ, ความเสมอภาคทางเพศ, สิทธิมนุษยชน, สิทธิเสรีภาพ

Abstract

This article aimed to study the development of acceptance and recognition of the rights of GLBTIQ+ people which came from the women's movement for the right to make decisions about themselves and their bodies on the principle of non-coercion, freedom, non-discrimination, and free from all forms of violence. This principle is a fundamental human right to equality, and it also covers the right of GLBTIQ+. The significant event of GLBTIQ+ right movement was the establishment of the world's first homosexual rights and equality organization in the period before World War I. In addition, there was Stonewall Inn incidence in the 1960s as well as a parade. The recognition of rights of GLBTIQ+ people can be divided as follows: 1) to define a person's gender diversity as a crime with a number of penalties, which have been mainly influenced by religion. 2) Determining a person's gender diversity is not guilty. It is a review of perspectives on the said group of people. A major breakthrough is that the American Psychological Association and the World Health Organization have removed homosexuality from the list of mental disorders. 3) GLBTIQ+ people are not a guilty which is a period of legal development to promote human rights to include the right of GLBTIQ+ people as well.

Keywords: GLBTIQ+, gender equality, human rights, liberty and rights

บทนำ

สิทธิมนุษยชนเป็นหนทางที่จะสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้น และเป็นหลักการสำคัญในการดำรงชีวิตของมวลมนุษย์ เป็นเครื่องมือของการแสวงหาชีวิตทางสังคมที่ดีสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ ความไม่สงบสุขของสังคมในอดีตที่นำมาซึ่งความเจ็บปวด ความสูญเสียของมวลมนุษย์ จึงเป็นเหตุผลสำคัญให้สังคมโลกรวมตัวกันเพื่อจัดทำข้อกำหนด ให้ความคุ้มครองต่อมวลมนุษย์ เกิดการกำหนดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เป็นแนวคิดที่สร้างความปรารถนาให้สังคมเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนนั้นมีความสำคัญในฐานะของอารยธรรมโลกที่เกิดจากการวางระบบความคิด ให้ผู้คนตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยเริ่มจากการยอมรับความเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิเสรีภาพจากความชอบธรรมที่มีติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและให้ความสำคัญกับชีวิต (ชะวักชัย ภาคินรุ, 2548) นอกจากนี้ สิทธิมนุษยชนยังถือเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์ เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของ สิทธิมนุษยชนนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้องให้ความตระหนักและคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนทุก ๆ รูปแบบ โดยไม่นำ ความแตกต่างของแต่ละบุคคลมาเป็นข้อจำกัดที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิดังกล่าว

สิทธิมนุษยชนได้ปรากฏหลักการบนอนุสัญญาสากลที่เกี่ยวข้องจำนวน 9 ฉบับ และเกิดการผลักดันกฎหมายที่มีความครอบคลุมกับกลุ่มคนต่าง ๆ (เจริญ ไซษณานันท์, 2559) ความตระหนักของสิทธิมนุษยชนได้ขยายความครอบคลุมไปสู่กลุ่มคนที่มีปัญหา เฉพาะด้าน จนเป็นที่รับรู้ของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่ง ที่ประสบปัญหาจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนมาอย่างยาวนาน กลุ่มคนดังกล่าว ถูกลงโทษ ถูกทรมาน ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกจำกัดสิทธิ รวมถึงการนำเอาปัญหาทางสุขภาพ เฉพาะด้านของบุคคลรักเพศเดียวกันเป็นอาการผิดปกติทางจิต วาทกรรมดังกล่าว ได้สร้างความเข้าใจ ที่ไม่ถูกต้องให้กับสังคมจนเกิดการตีตราในแง่ลบให้กับกลุ่มคน ดังกล่าว ด้วยเหตุเพราะการมีอัตลักษณ์หรือความรู้สึกทางเพศที่แตกต่างจากเพศกระแสหลักอย่างชายหญิง กลุ่มคนหลากหลายทางเพศถูกกดขี่หรือถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน จนนำมาสู่การรวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และต้องการการยอมรับ จากทางสังคม ให้มีสิทธิที่เท่าเทียมและเสมอภาคกับกลุ่มคนทั่วไป โดยมีเหตุการณ์

ที่เกิดขึ้นหลายกรณี เช่น กรณีเหตุการณ์ตำรวจบุก Stonewall ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ซึ่งในขณะนั้นเมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ถือว่าการแต่งกายของบุคคลที่เกิดจากเพศสภาพของตนเอง รวมถึงการเปิดให้บริการบาร์เกย์เป็นสิ่งผิดกฎหมาย (CHAN, 2009) จากมาตรการที่เกิดขึ้นกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ จึงได้รับผลกระทบโดยตรง ทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นต้องคอยหลบซ่อนตัวตนที่แท้จริงกับสังคม และไม่สามารถที่จะรวมตัวกันเพื่อสังสรรค์ในสถานที่ใดๆ ได้ กลุ่มคนเหล่านี้จึงต้องการหาพื้นที่ที่เป็น safe zone เพื่อทำกิจกรรมพบปะสังสรรค์กัน สถานที่ดังกล่าวคือ Stonewall Inn ส่วนใหญ่จะมีกลุ่มชายรักชายไปใช้บริการกันเป็นจำนวนมาก ถึงอย่างไรก็ตามสถานที่แห่งนี้ไม่ได้เปิดรับเพียงกลุ่มคนหลากหลายทางเพศเท่านั้น แต่ยังเปิดให้บริการกับคนทุกกลุ่มทุกเพศ (CNN, 2022) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ Stonewall กลายเป็นสถานที่ของกลุ่มคนที่สังคมไม่ยอมรับ ควบคู่กับการกลายเป็นสถานที่พบปะของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศจนเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวาง ตำรวจจึงเข้ามาควบคุมสถานที่ดังกล่าว จนเกิดเหตุการณ์ปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างตำรวจกับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ เหตุการณ์ดังกล่าวกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการเรียกร้องความยุติธรรม สิทธิ เสรีภาพ และมนุษยธรรมให้กับกลุ่มคนดังกล่าว นอกจากนี้ในมิติของทางสุขภาพ กลุ่มคนหลากหลายทางเพศเคยถูกกำหนดให้เป็นอาการของ โรคจิต ภายหลังองค์กรทางด้านสุขภาพ ได้แก่ สมาคมจิตวิทยาแห่งสหรัฐอเมริกาได้ถอดถอนการรักเพศเดียวกันออกจากบัญชีโรคผิดปกติทางจิตในปี ค.ศ. 1973 (Drescher, 2015) และองค์การอนามัยโรคได้ถอดถอนประเด็นดังกล่าวเช่นเดียวกันในปี ค.ศ. 1990 ทั้งนี้เพื่อลดการตีตราและสนับสนุนการเข้าถึงบริการทางสุขภาพของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ นับตั้งแต่นั้นมาการรักเพศเดียวกันไม่ใช่อาการผิดปกติทางจิตอีกต่อไป ทำให้หลายประเทศเกิดการยอมรับและพัฒนานโยบายที่ครอบคลุมสิทธิต่างๆ ของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ เช่น การระบุค่านำหน้าของผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศไม่ตรงกับเพศกำเนิด การรับรองการสมรสของกลุ่มคนดังกล่าวที่ในปัจจุบันเกิดขึ้นแล้วใน 35 ประเทศทั่วโลก (Richter, 2021) โดยเฉพาะทางแถบกลุ่มประเทศของทวีปอเมริกา และยุโรปถือว่าได้พัฒนานโยบายดังกล่าวไปอย่างก้าวหน้ามาก

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูล เพื่อจะนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการการยอมรับและรับรองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเริ่มตั้งแต่การนิยามตัวตนของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ แนวคิดที่ให้การสนับสนุนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ การกล่าวอ้างสิทธิทางเพศ รวมถึงเหตุการณ์สำคัญ การต่อสู้ และเรียกร้องในอดีตของกลุ่มคนดังกล่าว จนนำมาสู่การยอมรับทางสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

นิยามของคำว่า “ความหลากหลายทางเพศ”

คำเรียกของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศถูกพัฒนาขึ้นมาพร้อมกับสังคมที่มีความสลับซับซ้อน กลุ่มแรกๆ ที่เป็นที่รู้จักในนามของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ คือ “เกย์” เกิดขึ้นในราวทศวรรษ 1970 การผลิตคำต่างๆ เพื่อเรียกกลุ่มคนดังกล่าว ได้ถูกพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ เกิดความพยายามในการจัดระเบียบเพศสภาพ เพศวิถี โดยใช้สรีระทางกายภาพ บุคลิกภาพทางเพศ และรสนิยมทางเพศ และในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนหลากหลายทางเพศแล้วจะประกอบไปด้วยคำต่างๆ ที่ใช้อธิบายกลุ่มคนดังกล่าว (บุษกร สุริยสาร, 2557) ได้แก่

1. Gay (เกย์) เป็นกลุ่มผู้ชายที่รักผู้ชายด้วยกันได้แก่ 1.1) เกย์คิง/รุก (Top) คือ กลุ่มเกย์ที่เวลาที่มีความสัมพันธ์ทางเพศจะมีบทบาทเป็นฝ่ายรุก (ฝ่ายกระทำ) 1.2) เกย์รับ/ควีน (Bottom) คือ กลุ่มเกย์ที่เวลาที่มีความสัมพันธ์ทางเพศจะเป็นฝ่ายรับ (ผู้ถูกกระทำ) 1.3) โบท (Both) คือ กลุ่มเกย์ที่สามารถสลับบทบาทเวลาที่มีความสัมพันธ์ทางเพศที่เป็นได้ทั้งฝ่ายรุกและฝ่ายรับ ซึ่งกลุ่มนี้ยังสามารถจำแนกออกได้อีก

2. ประเภทย่อย คือ โบทรุก (Vers top) เป็นกลุ่มเกย์ที่สามารถสลับบทบาทได้ทั้งรุกและรับ แต่ถนัดเป็นฝ่ายรุกมากกว่า ส่วนโบทรับ (Vers Bottom) จะกลุ่มเกย์ที่เป็นฝ่ายถนัดรับมากกว่า 1.4) ไบ (Bisexual) คือ กลุ่มเกย์ที่สามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศได้ทั้งหญิงและชาย หรือไม่ได้ยึดติดกับเพศใดเพศหนึ่งเพียงอย่างเดียว ซึ่งสามารถจำแนกออกมาได้อีก 2 ประเภทย่อย 1) ไบรุก (Bi-top) คือ กลุ่มที่เวลาที่มีความสัมพันธ์ทางเพศจะเป็นฝ่ายรุกอยู่เสมอ และ 2) ไบรับ (Bi-bottom) เป็นกลุ่มที่สามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศได้ทั้งหญิงและชาย แต่เวลาที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกับหญิงจะเป็นฝ่ายรุก และเวลาที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายจะเป็นฝ่ายรับ

2. Lesbian (เลสเบี้ยน) หรือในอดีตนไทยจะเรียกอีกชื่อ คือ “อัญจारी” เป็นกลุ่มผู้หญิงที่รักผู้หญิงด้วยกัน (จาเมศ พรหมเย็น, 2562) ได้แก่ 2.1) ทอม (Tomboy) บุคคลกลุ่มนี้จะทำตัวเสมือนผู้ชายมีบุคลิกที่เข้มแข็ง เป็นผู้นำ 2.2) ดี (Lady) บุคคลกลุ่มนี้จะเป็นผู้หญิง มีบุคลิกบอบบาง ชอบผู้หญิงที่มีบุคลิกเข้มแข็ง สำหรับในบทบาทของเลสเบี้ยนนั้นไม่นำบทบาทในกิจกรรมทางเพศมาเป็นตัวกำหนดเหมือนกลุ่มของ เกย์ แต่จะพิจารณาจากอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นๆ

3. Bisexual (คนรักรีสองเพศ) เป็นบุคคลที่มีรสนิยมทางเพศได้ทั้งกับผู้ที่มิใช่เพศเดียวกันและเพศตรงข้าม ในกลุ่มของคนรักรีสองเพศที่เกิดขึ้นกับผู้ชายจะเรียกว่า “เสื่อใบ” และสามารถจำแนกออกได้เป็น ไบรูก ไบร็บ ตามที่ได้นิยามไว้ในความหมายของคำว่า “เกย์” แต่สำหรับเพศหญิงนั้นยังไม่พบการจำแนกเป็นกลุ่มย่อยของกลุ่มรักรีสองเพศ (ปริยศ กิตติธระศักดิ์, 2560)

4) Transgender (คนข้ามเพศ) เป็นผู้ที่รู้สึกพึงพอใจกับภาวะเพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศที่ตรงกันข้ามกับเพศกำเนิดของตนเอง โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 1) หญิงข้ามเพศ (Transgender female) คือ บุคคลที่มีเพศกำเนิดเป็นชาย แต่มีอัตลักษณ์ทางเพศหรือมีการรับรู้ทางเพศจากภายในเป็นผู้หญิง 2) ชายข้ามเพศ (Transgender male) คือ บุคคลที่มีเพศกำเนิดเป็นหญิงแต่มีอัตลักษณ์ทางเพศหรือมีการรับรู้ทางเพศจากภายในเป็นชาย

5) Intersex (คนที่มีเพศกำกวม) เป็นบุคคลที่เกิดมาพร้อมกับสรีระทางเพศที่กำกวม กล่าวคือมีลักษณะที่ไม่ตรงกับเพศชายหรือหญิง หรือมีอวัยวะสืบพันธุ์ทั้งสองเพศ และสามารถเรียกกลุ่มคนดังกล่าวได้ว่า กะเทย หรือคนสองเพศ โดยสามารถจำแนกประเภทของพฤติกรรมกะเทยซึ่งแบ่งออกเป็นสองแบบดังนี้ (ณพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2558) 1) กะเทยแท้ และกะเทยเทียม กะเทยแท้ หมายถึง บุคคลที่มีอวัยวะและฮอร์โมนเพศทั้งชายและหญิงอยู่ในคนๆ เดียว 2) กะเทยเทียม หมายถึงบุคคลที่มีฮอร์โมนเพศชายหรือหญิงอย่างเดียว แต่มีอวัยวะสืบพันธุ์ตรงข้ามกับฮอร์โมน

6) Queer (ควีร์) เป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่คนรักต่างเพศ หรือไม่ได้มีวิถีเช่นเดียวกับคนรักต่างเพศ หรืออาจตีความหมายได้ว่า เป็นสิ่งที่ประหลาด ผิดแผกไปจากสิ่งที่เป็นกระแสหลัก เป็นอัตลักษณ์ที่แสดงออกตรงข้ามกับบรรทัดฐานทางสังคม (กาญจนาพร

พองพรม และอรัญญิก เพี้ยยุระ, 2564) หรือกล่าวได้ว่าเป็นเพศที่ไม่ได้อยู่ในบรรทัดฐานใด ๆ ของสังคม (นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, 2558)

จะเห็นได้ว่าคำที่ใช้เรียกกลุ่มคนหลากหลายทางเพศนั้นค่อนข้างมีอย่างหลากหลาย ผู้เขียนมองว่าหากเราจะเข้าไปในประเด็นของสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนดังกล่าวนี้ จะต้องทำความเข้าใจความเป็นตัวตนที่แท้จริง เพราะเรื่องดังกล่าวนี้ค่อนข้างมีความละเอียดอ่อนอย่างมาก และจากคำนิยามกลุ่มคนหลากหลายทางเพศที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นเราสามารถที่จะแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก คือ แบ่งตามรสนิยมทางเพศ และแบ่งตามอัตลักษณ์ทางเพศของแต่ละบุคคล หรือที่เรียกว่า SOGI แยกออกเป็น Sexual Orientation (SO) หมายถึง รสนิยมทางเพศ รูปแบบของความรู้สึกดึงดูดทางเพศที่มีต่อเพศใดเพศหนึ่ง (heterosexual) หรืออาจมากกว่าเพศหนึ่ง (bisexual) หรืออาจไม่มีความรู้สึกเลย (asexual) สิ่งเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และ Gender Identity (GI) หมายถึง อัตลักษณ์ทางเพศ ความรู้สึกส่วนตัวด้านเพศหรือจิตสำนึกเกี่ยวกับเพศตัวเอง อาจเรียกได้ว่า เป็นมุมมองที่บุคคลมองว่าตัวเองเป็นเพศอะไร ชายหญิง หรือคนหลากหลายทางเพศ (LGBTIQ+) และอัตลักษณ์ทางเพศไม่จำเป็นต้องตรงกับเพศกำเนิดเสมอไป แต่จะแสดงออกผ่านพฤติกรรม ทศคติ ท่าทาง หรือรูปลักษณ์

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเสรีนิยม Heywood (1993) ได้เสนอเกี่ยวกับแนวคิดของเสรีนิยมไว้ว่าเป็นความคิดของสังคมที่หลากหลาย ผู้คนในสังคมสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ขณะเดียวกันสามารถที่จะยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่อาจไม่เห็นด้วย นอกจากนี้ Heywood ได้อธิบายลักษณะพื้นฐานของหลักเสรีนิยมที่ต้องมี คือ 1) ความเป็นปัจเจกบุคคล 2) เสรีภาพ 3) เหตุผล 4) ความเสมอภาค 5) ขันติธรรม 6) ฉันทานุมัติ และ 7) รัฐธรรมนูญนิยม John Locke ได้กล่าวถึงเสรีนิยมว่า เป็นการยอมรับต่อความที่ต่างจากเรา และ John Stuart Mill กล่าวว่าเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ คือ การปกป้องตนเอง และมนุษย์เองย่อมมีเสรีภาพในการกระทำสิ่งนั้น (สมเกียรติ วันทะนะ, 2551) กล่าวโดยสรุป คือ เสรีนิยมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจ หลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่ยึดมั่น

ในคุณค่าของเสรีภาพส่วนบุคคลที่จะต้องได้รับโอกาสที่เท่าเทียม ไม่อาจมีหลักการใดๆ มาขัดขวางได้

แนวคิดสตรีนิยม (Feminism) เป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการปลดปล่อยและแก้ไขสถานการณ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างเพศที่เกิดจากระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรมด้วยเหตุเพราะความแตกต่างระหว่างเพศ จุดมุ่งหมายสำคัญของแนวคิดสตรีนิยมจึงมุ่งไปที่การทำให้สถานการณ์ของผู้หญิงดีขึ้น และมีความเท่าเทียมกับผู้ชาย (จงจิตต์ โศภนคณาภรณ์, 2549) ผู้ที่มีชื่อเสียงของแนวคิดสตรีนิยม ซิมอน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) ได้สร้างผลงานเรื่อง *The second sex* ที่มีวาทกรรมเป็นที่ยอมรับว่า “คนเรานั้นไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิง หากแต่ได้กลายมาเป็นในภายหลัง” และเขาได้ให้แนวคิดว่าผู้หญิงไม่ได้อ่อนแอกว่าผู้ชาย แม้จะมีโครงสร้างร่างกายที่แตกต่างกันแต่ไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอสำหรับตัดสินเรื่องดังกล่าว กลุ่มสตรีนิยมที่มีชื่อเสียงสามารถแบ่งได้เป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ (จงจิตต์ โศภนคณาภรณ์, 2549) 1) กลุ่มเสรีนิยม ที่มีความเชื่อในหลักการของสิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน 2) กลุ่มนิยามมาร์กซิสต์ ที่มีความเชื่อว่าการถูกเอาเปรียบของผู้หญิง ไม่ต่างจากการถูกเอาเปรียบของผู้ชายที่ไม่มีปัจจัยการผลิต 3) กลุ่มสายถอนรากถอนโคน เชื่อว่าผู้หญิงถูกกดขี่เพราะเป็นเพศหญิง จนนำไปสู่การถูกกดขี่ในรูปแบบต่างๆ ของสังคม 4) กลุ่มสังคมนิยม เสนอว่าผู้หญิงต้องผลักดันตัวเองให้เข้าไปอยู่ในโลกสาธารณะ 5) กลุ่มจิตวิเคราะห์ ที่ใช้แนวคิดจิตวิเคราะห์มาอธิบายพัฒนาการความเป็นหญิงชายอันนำไปสู่ความเป็นรองของผู้หญิง และ 6) กลุ่มหลังสมัยใหม่ ที่ไม่เชื่อเรื่องความเหมือนกันที่เป็นสากลของผู้หญิง และให้ความสำคัญกับความแตกต่างของผู้หญิง แนวคิดสตรีนิยมจึงมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ยอมรับสถานะของผู้หญิงให้ดีขึ้นโดยไม่นำความแตกต่างระหว่างเพศมาสร้างเป็นข้อจำกัด

แนวคิด “ความเสมอภาค” Jary & Jary (2000) ได้กล่าวถึงความเสมอภาคว่าเป็นเรื่องของบุคคลในสังคมเดียวกันย่อมมีสิทธิตามกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากข้อจำกัดด้านความแตกต่างของแต่ละบุคคล และ Aristotle ได้กล่าวว่าความเสมอภาคเป็นเรื่องของความเท่าเทียมกันในผลประโยชน์ที่ทุกคนจะได้รับ รัฐควรสนับสนุนสิ่งที่จะก่อให้เกิดความเสมอภาค (สุวิชา เป้าอารีย์, 2559) และหลักความเสมอภาคยังเป็น

หลักของกฎหมายที่มีความสากลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ (ภัสววรรณ อุซุงพงศ์อมร, 2564)

แนวคิด “สิทธิมนุษยชน” องค์การสหประชาชาติ ได้ยืนยันความหมายของคำดังกล่าวที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) ว่าเป็นการยอมรับศักดิ์ศรีตั้งแต่กำเนิด และมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่อาจเพิกถอนได้ มีอิสระ เสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ปราศจากการแบ่งแยก และทุกคนมีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงของชีวิต สำนักข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติให้ความหมายของสิทธิมนุษยชนว่าเป็น สิทธิที่ถูกถ่ายทอดแก่มนุษย์ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างด้านต่างๆ ทุกคนมีความเท่าเทียมในสิทธิของตนเองโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ และศาสตราจารย์บ็วย อังภากรณ์ ได้กล่าวว่า “สิทธิมนุษยชนคือเรื่องๆ ที่เริ่มต้นจากครรภ์มารดา ถึงเชิงตะกอน” และท่านพุทธทาสภิกขุ ที่กล่าวไว้ว่า “เรามีสิทธิแห่งมนุษยชนเท่ากับเรา” (สุทิน นพเกตู, 2549)

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นถือว่า เป็นหลักการขั้นพื้นฐานที่ให้การสนับสนุนสิทธิมนุษยชน และสามารถตีความครอบคลุมกับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้อย่างชัดเจนเริ่มตั้งแต่ แนวคิดเสรีนิยมที่กล่าวถึงการยอมรับความหลากหลายของสังคม ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางความคิด การแสดงออก โดยที่มนุษย์ทุกคนนั้นจะต้องได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้แนวคิดสตรีนิยมโดยเฉพาะสตรีนิยมสายเสรีนิยมมีความคิดพื้นฐานสำคัญของสตรีนิยมสายเสรีนิยมมีความเชื่อในความเหมือนกันระหว่างเพศ เชื่อในความเท่าเทียมทางเพศ การต่อสู้ที่สำคัญสามารถทำได้โดยผ่านการแก้ไขกฎหมาย (เชื่อว่าการแก้ไขกฎหมายให้เท่าเทียม ไม่จำเป็นต้องแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือระบบสังคมทั้งหมด) อย่างไรก็ตามแม้ชื่อจะเป็นแนวคิดสตรีนิยมแต่แนวคิดดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงแค่การเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายความครอบคลุมถึงการเรียกร้องสิทธิต่างๆ ที่ไม่เท่าเทียม โดยปราศจากข้อจำกัดเรื่องเพศ รวมถึงข้อจำกัดอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่เกิดความขัดแย้ง หลักความเสมอภาค เป็นเรื่องของความเท่าเทียมกันในผลประโยชน์ที่ทุกคนจะได้รับจากสังคม บุคคลหลากหลายทางเพศควรที่จะได้รับความเสมอภาค โดยจะต้องได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป และหลักการ

ของสิทธิมนุษยชนที่มีติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด ไม่สามารถถ่ายโอนให้ผู้อื่นได้ มนุษย์ทุกคนนั้นเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ปรากฏจากการแบ่งแยกด้วยเหตุเพราะความแตกต่าง ดังนั้นจึงเป็นหลักประกันได้ว่ากลุ่มคนหลากหลายทางเพศควรถือจะได้รับการยอมรับทางสิทธิมนุษยชนที่เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปอย่างปฏิเสธไม่ได้

สิทธิทางเพศ

สิทธิทางเพศ แรกเริ่มมีการพัฒนามาจากแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) ที่มีเป้าหมายในการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตัวเองจากการถูกกดขี่ให้เกิดความต่ำต้อย (Women's Subordination) โดยอุดมการณ์ของแนวคิดสตรีนิยมสามารถแบ่งออกได้เป็นคลื่นลูกที่ 1, 2 และ 3 ผู้เขียนขอกล่าวถึงคลื่นลูกที่ 2 และคลื่นลูกที่ 3 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ยังคงเกิดการตั้งคำถามถึงบทบาทตามเพศ (ชเนตตี ทินนาม, 2564) โดยในช่วงคลื่นลูกที่ 2 (second wave) ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 1960 จากประเด็นความไม่เสมอภาคระหว่างเพศของสตรีจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมจากสังคมที่จำกัดสิทธิให้ต่ำกว่าบุรุษ คลื่นลูกนี้เกิดข้อถกเถียงในประเด็นสตรีว่ามีสภาพเป็นผู้ที่อยู่ในสังคม หรือผู้อยู่นอกสังคม รวมถึงหลายประเด็นที่สตรีถูกกดทับทางอิสราภาพ จนเกิดเป็นข้อถกเถียงเพื่อต่อสู้ให้เกิดการแก้ไขนโยบายสร้างความเท่าเทียมขึ้น และในช่วงของคลื่นลูกที่ 3 (third wave) เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1980 ถึงปัจจุบัน (ชเนตตี ทินนาม, 2564) เป็นยุคของนักสตรีนิยมที่ต้องการให้สังคมรู้จักสตรีภายใต้กลุ่ม Post-feminist ที่มุ่งแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ คลื่นลูกที่ 3 มีพื้นฐานจากแนวคิดสตรีนิยมในยุคที่ผ่านมา เห็นความเป็นสากลของปัญหาสตรีไม่อิงจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม มุ่งเน้นให้ความสำคัญในความสามารถที่หลากหลายของสตรี (ธเนศ ยุคันตวนิชชัย, 2558) ในช่วงเวลาของแนวคิดสตรีนิยมคลื่นลูกที่ 3 เป็นการเรียกร้องถึงบทบาทตามเพศที่ตายตัว ปัญหานี้ได้สร้างความไม่เท่าเทียมสังคมมองเพียงมีแค่เพศหญิงเพศชาย ไม่ยอมรับในความเป็นเพศที่หลากหลาย ช่วงเวลาของคลื่นลูกที่ 3 จึงได้ให้ความสำคัญกับความหลากหลายในสังคมที่ครอบคลุมมิติเพศสภาพ ชนชั้น เชื้อชาติ รวมถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ช่วงเวลาที่ผ่านมาของคลื่นลูกที่ 3 ได้มีเหตุการณ์เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิทางเพศ โดยมีเหตุการณ์สำคัญ อาทิ ขบวนการผู้หญิงในระดับนานาชาติที่ได้ออกมาเรียกร้องสิทธิในการเลือกตัดสินใจในเนื้อตัวและร่างกายของตนเอง โดยปราศจากการบังคับ การเลือกปฏิบัติและความรุนแรง ซึ่งจุดเน้นของข้อเรียกร้องดังกล่าวเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพทางเพศของคนทุกวัย ทุกช่วงอายุ และตลอดชีวิต รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงบริการอนามัยเจริญพันธุ์และอนามัยทางเพศ การเคลื่อนไหวของขบวนการผู้หญิงนำไปสู่ข้อเสนอบนเวทีของภาคประชาชนประกอบด้วยนักกิจกรรมผู้หญิง ที่จัดขึ้น ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ในปี พ.ศ. 2535 กลุ่มสตรีดังกล่าวยังได้พยายามผลักดันประเด็นนี้เข้าสู่การประชุมนานาชาติว่าด้วยเรื่องประชากรและการพัฒนา (International Conference on Population and Development--ICPD) การผลักดันในครั้งนี้ถือเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งในการตอรองให้บรรจุเรื่องสิทธิและสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์เข้าสู่แผนปฏิบัติการที่เป็นผลการประชุม แต่ถึงอย่างไรก็ตามประเด็นดังกล่าวไม่ได้รับการกล่าวถึงในเอกสารของ ICPD เลย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 ขบวนการผู้หญิงกลุ่มเดิมได้เสนอประเด็นสิทธิทางเพศอีกครั้งในการประชุมระดับโลกเรื่องผู้หญิงครั้งที่ 4 (The Fourth World Conference on Woman—FWCW) ณ กรุงปักกิ่ง ประเด็นดังกล่าวนี้ได้เป็นข้อถกเถียงกันในที่ประชุมและเกิดการโต้แย้งขึ้นจากองค์การศาสนา และกลุ่มจารีตนิยม ที่มีชื่อว่า สิทธิทางเพศเป็นเรื่องของเสรีทางเพศ หรือฟรีเซ็กซ์ และเป็นแนวคิดของฝั่งตะวันตก ต่อมาสิทธิทางเพศได้รับการยอมรับในวงกว้างมากขึ้น จนเกิดคำจำกัดความของคำว่า “สิทธิทางเพศ” บนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนขึ้นมา ซึ่งคำจำกัดความได้รับการบันทึกไว้ในกฎหมายระดับชาติ ในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน และในเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงครอบคลุมถึงสิทธิของคนทุกคนที่มีสิทธิในเรื่องนี้โดยปราศจากการบังคับ การเลือกปฏิบัติและความรุนแรง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความเท่าเทียมกัน ทางเพศภาวะ (gender equality) นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายองค์กรสนับสนุนสุขภาพผู้หญิงนานาชาติ เฮียรา (HERA—Health, Empowerment, Rights and Accountability) ที่ได้กล่าวถึงประเด็นสิทธิทางเพศว่าเป็นมากกว่าความเท่าเทียมทางเพศภาวะ และเป็นส่วนประกอบ

พื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ครอบคลุมเสรีภาพ ความเป็นตัวของตัวเองในการแสดงออก รวมถึงสิทธิในการเลือกมีประสบการณ์ในวิถีทางเพศของตนเอง (กฤตยา อาชวนิจกุล และวรรณาทองสิมา, 2548)

การอ้างถึงสิทธิทางเพศ (sexual rights) ว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานได้รับการประกาศเมื่อ ค.ศ. 1997 จากงานประชุมระดับโลกเรื่องเพศวิทยา ครั้งที่ 8 ณ กรุงวาเลนเซีย ประเทศสเปน และคำประกาศดังกล่าวได้ถูกรับรองอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1999 ที่ประเทศฮ่องกง โดยมีหลักการว่าสังคมจะต้องเป็นผู้สร้างเงื่อนไขที่จะกำหนดความพอใจของบุคคล เพื่อให้บรรลุถึงการพัฒนาสูงสุด และเคารพในสิทธิทางเพศ ซึ่งประกาศดังกล่าวมีสาระสำคัญ (คณะอนุกรรมการด้านส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาค, 2550) ดังนี้ 1) สิทธิที่จะมีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง 2) สิทธิเท่าเทียมทางเพศ มีเสรีภาพที่ปราศจากการแบ่งแยกในทุกๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเพศใด อายุ เชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น หรือมีรสนิยมทางเพศแบบใดก็ตาม 3) สิทธิที่จะมีสุขภาพทางเพศที่ดี ทั้งนี้รวมถึงการได้รับการรักษาพยาบาลด้วย 4) สิทธิที่จะได้รับความรู้เรื่องเพศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต 5) สิทธิในการดำเนินชีวิตอย่างอิสระตามที่ตนเองประสงค์ 6) สิทธิที่จะตัดสินใจโดยเสรีในการเจริญพันธุ์ 7) สิทธิความเป็นส่วนตัว การตัดสินใจที่จะดำเนินชีวิตทางเพศโดยอิสระ และ 8) สิทธิเสรีภาพทางเพศที่ปราศจากการบังคับขู่ทางเพศ

สังคมได้ตระหนักถึงการรับรองสิทธิทางเพศของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศเพิ่มขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 โดยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การเกิดขึ้นของแนวคิดสิทธิมนุษยชนและแนวคิดเสรีนิยมที่เป็นแนวคิดสำคัญของการต่อสู้กับกลุ่มอนุรักษนิยม อาทิ การต่อต้านการเหยียดสีผิว การต่อต้านสังคมที่มองว่าชายเป็นใหญ่ รวมถึงเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกัน ประเด็นเหล่านี้ได้พัฒนามาเป็นการยอมรับและรับรองสถานภาพทางกฎหมายและรับรองสิทธิต่างๆ ของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ (ชีรา ทองกระจ่าง, 2561)

ความหลากหลายทางเพศกับอาการผิดปกติทางจิต

ในปี ค.ศ. 1973 สมาคมจิตวิทยาแห่งสหรัฐอเมริกา (American Psychiatric Association--APA) ได้ทำการทบทวนและศึกษาประเด็นเรื่อง การรักร่วมเพศ หรือการรักเพศเดียวกัน ว่าสภาพที่เกิดขึ้นของกลุ่มคนที่มีภาวะเหล่านี้มีภาวะปกติเหมือนกับบุคคลทั่วไปหรือไม่ถือว่าเป็นอาการผิดปกติทางจิต การศึกษาดังกล่าวนำไปสู่การวิพากษ์ทางวิชาการและการตัดสินใจเพื่อถอดถอนคำว่า “การรักเพศเดียวกัน” ออกจากบัญชีโรคผิดปกติทางจิตตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (Drescher, 2015) ต่อมาในปี ค.ศ. 1990 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ถอดถอนการรักร่วมเพศออกจากอาการผิดปกติทางจิตเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อลดการตีตราและสนับสนุนการเข้าถึงบริการทางสุขภาพของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การรักร่วมเพศจึงไม่ถือเป็นอาการป่วยทางจิตอีกต่อไป การดำเนินการนี้มีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนซึ่งระบุไว้ตามตามบัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ (International Classification of Diseases--ICD) ฉบับที่ 10 ขององค์การอนามัยโลกที่ให้การวินิจฉัยผู้ที่มีภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดว่า transsexualism ซึ่งเป็นภาวะที่มีความต้องการที่จะมีลักษณะภายนอกและบทบาททางสังคมเหมือนเพศตรงข้ามรวมถึงความต้องการที่จะผ่าตัดแปลงอวัยวะเพศของตนให้เป็นลักษณะเหมือนเพศตรงข้าม แต่สำหรับกรณีของบุคคลข้ามเพศยังถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเบี่ยงเบนทางเพศ และถือว่าเป็นโรคชนิดหนึ่งที่ยังไม่มีวิธีการรักษา ภายหลังองค์การอนามัยโลกได้กำหนดให้บุคคลข้ามเพศเป็นความผิดปกติของอัตลักษณ์ หรือเรียกว่า Gender Identity Disorders (GID) ที่จัดอยู่ในกลุ่มของความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรม และนอกจากนี้บุคคลที่มีเพศกำกวม (Intersex) ก็ยังคงถูกกำหนดให้เป็นความผิดปกติด้านอัตลักษณ์ด้วยเช่นกัน (อารยา สุขสม, 2559)

ในปี ค.ศ. 2010 เกิดการเรียกร้องโดยสมาคมนักจิตวิทยาทางสุขภาพสำหรับบุคคลข้ามเพศระดับโลก ให้มีการทบทวนการใช้คำว่า “ความผิดปกติ” (Disorder) กับกลุ่มคนข้ามเพศ โดยเห็นว่าคำดังกล่าวเป็นการตีตราต่อบุคคลข้ามเพศ และให้เหตุผลสนับสนุนว่าการแสดงออกทางเพศที่ไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดของแต่ละบุคคลเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั่วไป และไม่ควรถัดสินว่าเรื่องดังกล่าวเป็นความผิดปกติ หรือจัดให้เป็นอาการเจ็บป่วย เพราะการนิยามดังกล่าว

ได้ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของกลุ่มคนข้ามเพศนำไปสู่การเลือกปฏิบัติที่ตามมา (อารยา สุขสม, 2559) การเรียกร้องเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 2013 โดยสมาคมจิตเวชศาสตร์ สหรัฐอเมริกา ได้แก้ไขคู่มือการวินิจฉัยและสถิติความผิดปกติทางจิตครั้งที่ 5 (SDM-5) เปลี่ยนการใช้คำว่า “ความผิดปกติด้านอัตลักษณ์ทางเพศ” มาเป็น “ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด” (Gender Dysphoria-GD) สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนคำเกิดจากคำว่า “ความผิดปกติด้านอัตลักษณ์ทางเพศ” เป็นคำที่ก่อให้เกิดอคติกับกลุ่มคนข้ามเพศและบุคคลที่มีเพศกำกวม และการเปลี่ยนสถานะทางสุขภาพของบุคคลที่มีเพศกำกวมมาเป็นคำว่า “บุคคลที่มีพัฒนาการทางเพศที่ผิดปกติ” (Disorders of Sex Development-DSD) อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้สื่อถึงความขัดแย้งระหว่างเพศกำเนิดกับเพศสภาพที่บุคคลนั้นได้แสดงออกมา ยังคงเกิดการตีตราบุคคลข้ามเพศอันนำไปสู่การเกิดอคติและการเลือกปฏิบัติขึ้น (อารยา สุขสม, 2559)

ต่อมาการจำแนกโรคระหว่างประเทศฉบับที่ 11 (ICD-11) ได้มีการปรับเปลี่ยนคำโดยเรียกภาวะนี้ว่า “ความไม่สอดคล้องทางเพศ (gender incongruence)” และยกเลิกการกล่าวถึงคนข้ามเพศว่าเป็นอาการของความบกพร่องทางจิตอย่างเป็นทางการ การเปลี่ยนแปลงวาทกรรมทางการแพทย์ที่เกิดขึ้น เป็นความคาดหวังของคณะผู้วิจัยเกี่ยวกับสุขภาพการเจริญพันธุ์ขององค์การอนามัยโลกที่จะช่วยลดการเหยียดเพศลงได้ และมีส่วนช่วยในการสร้างการยอมรับในสังคมที่เพิ่มมากขึ้น (The Guardian, 2018) ภาวะดังกล่าวมีคำอธิบายไว้ว่า เป็นภาวะที่มีความไม่สอดคล้องอย่างมาก และต่อเนื่อง (marked and persistent incongruence) ระหว่างเพศสภาพที่ตนรับรู้ (individual's experienced gender) กับเพศที่ถูกกำหนดมาแต่กำเนิด (assigned sex) ซึ่งนำไปสู่ความต้องการที่จะเปลี่ยนไปใช้ชีวิต และได้รับการยอมรับเช่นเดียวกับเพศสภาพที่ตนรับรู้โดยอาศัยการรักษาด้วยฮอร์โมน การผ่าตัด หรือการบริการทางสุขภาพอื่นๆ เพื่อทำให้ร่างกายของตนมีลักษณะตามเพศสภาพที่ตนรับรู้ ทั้งนี้ไม่สามารถวินิจฉัยภาวะนี้ได้ก่อนที่จะเริ่มเข้าวัยเจริญพันธุ์ (puberty) หรืออาศัยข้อมูลจากพฤติกรรมและรสนิยมทางเพศเพียงอย่างเดียว (ศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านสุขภาพคนข้ามเพศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2563)

การเปลี่ยนแปลงมุมมองของสังคมที่มีต่อกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ แสดงให้เห็นถึงบรรทัดฐานที่มีต่อเรื่องเพศที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย รวมถึงความเชื่อ และทัศนคติของสังคมที่มีต่อเรื่องดังกล่าว สำหรับประเทศไทย โดยกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้รับรองว่าคนรักเพศเดียวกันไม่ใช่กลุ่มคนที่ผิดปกติทางจิต ในปี พ.ศ. 2545 ทั้งนี้ได้ยึดตามหลักการเช่นเดียวกับองค์การอนามัยโลก ถึงแม้การรับรองว่าคนรักเพศเดียวกันไม่ใช่กลุ่มคนที่ผิดปกติทางจิตของประเทศไทย จะเกิดขึ้นภายหลังจากที่องค์การอนามัยโลกได้ประกาศมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว แต่ผู้เชี่ยวชาญมองว่าอย่างน้อยถือเป็นสัญญาณที่ดีในการสร้างมาตรฐานและหลักการทางสังคมให้มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีความแตกต่างทางรสนิยมทางเพศอย่างไร ได้มีพื้นที่ทางสังคม มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับคนทั่วไป

การเคลื่อนไหวและการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน

การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศถูกกล่าวถึงตั้งแต่ก่อน สงครามโลกครั้งที่ 1 โดยในครั้งนั้นเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองในตะวันตกเพื่อผลักดันให้การรักเพศเดียวกันไม่มีความผิดทางอาญาโดยองค์กร Germany's Scientific Humanitarian Committee ที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1897 ณ เมืองเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี ซึ่งเป็นองค์กรส่งเสริมสิทธิและความเท่าเทียมของบุคคลรักเพศเดียวกัน แห่งแรกของโลก โดยเฉพาะกลุ่มเกย์ (Levy, 2021) ต่อมาองค์กรดังกล่าวถูกนาซี สั่งปิดใน ค.ศ. 1933 กลุ่มคนรักเพศเดียวกัน (ชายรักชาย) ในยุโรปถูกจับและส่งตัวไป ยังค่ายกักกันของนาซี โดยฮิตเลอร์มีทัศนคติที่เชื่อว่า การเป็นชายรักชาย คือการเป็น โรคติดต่อและต้องหาทางกำจัด มีการตีตราสัญลักษณ์เพื่อเป็นเครื่องหมาย บนเครื่องหมาย ของนักโทษที่เป็นชายรักชาย เพื่อแยกนักโทษกลุ่มดังกล่าวออกจากนักโทษกลุ่มอื่น อีกทั้งนักโทษกลุ่มดังกล่าวได้ถูกทำร้าย ถูกเหยียดหยาม กักขัง ใช้เป็นหนูทดลอง รวมถึงการถูกตอนอวัยวะเพศ (Hari, 2011) โดยมูลเหตุที่สำคัญมาจากการที่เยอรมนี มีกฎหมายชัดเจนว่า การร่วมเพศระหว่างชายและชาย ถือเป็นอาชญากรรม หรือที่รู้จัก กันว่า Sodomy Law ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติว่าการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างคน เพศเดียวกันนั้นเป็นความผิดทางอาญา จากเหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นแรกๆ ของการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้ของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศมาจนถึงปัจจุบัน

เหตุการณ์สำคัญ

เหตุการณ์สำคัญที่ถือเป็นจุดยืนของการไม่ยอมรับต่อการถูกกดขี่ข่มเหงของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ มีอยู่หลายเหตุการณ์แต่ที่สร้างจุดเปลี่ยนของการเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ Stonewall Inn อันเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้กลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้ผืนีกกำลังอย่างแข็งแรงแพื่อการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน Stonewall Inn เป็นบาร์เกย์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในกลุ่มของคนหลากหลายทางเพศ มักถูกตำรวจบุกอยู่ตลอด โดยตำรวจได้เลือกปฏิบัติต่อกลุ่มคนดังกล่าวบนฐานความคิดทางเพศวิถี เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งจนเกิดเป็นเหตุจลาจลและปะทะกันระหว่างตำรวจและกลุ่มคนดังกล่าว (นาทานาม ไวยหงษ์, 2564)

เหตุการณ์ Stonewall Inn ส่งผลให้สังคมเริ่มหันมาสนใจกับความละเอียดอ่อนทางเพศมากขึ้น แม้ว่าสังคมจะยังไม่ยอมรับกลุ่มเหล่านี้ทันที แต่ได้ตั้งคำถามถึงความยุติธรรมที่คนกลุ่มนี้ควรได้รับ นับเป็นสัญญาณที่ดีของการยอมรับต่อกลุ่มคนดังกล่าว Stonewall จึงกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการเรียกร้องความยุติธรรม สิทธิ เสรีภาพ และมนุษยธรรมให้กับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ อีกทั้งผู้คนยังได้เห็นความเคลื่อนไหวผ่านสื่ออย่างโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์อย่างแพร่หลาย ถึงอย่างไรก็ตามอาจมีข้อสงสัยประเด็นที่ว่าเหตุการณ์จลาจล Stonewall นี้มีความสำคัญที่สามารถสร้างจุดเปลี่ยนและแรงผลักดันในการขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนได้ขนาดนั้นหรือไม่ แท้จริงแล้วกลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้ประสบปัญหาการเลือกปฏิบัติมาโดยตลอดแต่อาจไม่ได้เป็นที่จดจำของผู้คนในสังคม เพราะทุกๆ ครั้งที่เกิดเหตุการณ์ในลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นเฉพาะในบาร์เกย์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่กลุ่มคนหลากหลายทางเพศจะรวมตัวและแสดงออกได้อย่างเต็มที่ และทุกๆ ครั้งที่มีการจลาจลเข้าตรวจค้น จึงกลายเป็นเรื่องปกติกติ และมีเหตุการณ์ลักษณะนี้อยู่บ่อยครั้ง จนทำให้กลุ่มคนหลากหลายทางเพศมีภูมิคุ้มกัน เกิดความแข็งแกร่ง และพร้อมที่จะตอบโต้กับตำรวจเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่โดนกดขี่ข่มเหง (ชานนท์ ยอดหงษ์, 2561)

ในปี ค.ศ. 1970 หรือ 1 ปีจากเหตุการณ์ Stonewall Inn นำมาสู่การเดินขบวนเรียกร้องสิทธิสำหรับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ กล่าวได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ทำให้กลุ่มคนหลากหลายทางเพศที่ต้องคอยหลบซ่อน ได้ออกมาเปิดเผย

ความเป็นตัวตน และต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพกันมากขึ้น ในการเดินขบวนที่เกิดขึ้นนี้ ถือเป็นครั้งแรก เกิดขึ้นที่เมืองนิวยอร์ก และอีก 3 เมืองใหญ่ อย่าง ลอสแอนเจลิส ซานฟรานซิสโก และชิคาโก เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ Stonewall เหตุการณ์ในครั้งนี้ ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่เกิดพลังขับเคลื่อนเพื่อกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ การเดินพาเหรด ได้ขยายตัวไปยังเมืองต่างๆ อย่างแพร่หลาย ในทุกๆ ปีช่วงเดือนมิถุนายน แต่ละเมือง จะจัดกิจกรรมที่แสดงถึงความภาคภูมิใจ ภายใต้กิจกรรมที่ชื่อ Pride Parade (นพพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2553) และพาเหรดในปี ค.ศ. 1978 ที่ซานฟรานซิสโกได้นำธงสีรุ้งมาเป็น สัญลักษณ์ของกิจกรรมการเดินขบวนพาเหรดเป็นครั้งแรก และได้ใช้เป็นสัญลักษณ์ ในการเคลื่อนไหวมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังการจัดตั้งองค์กรต่างๆ เพื่อสนับสนุน กลุ่มคนหลากหลายทางเพศ (ชเนตตี ทินนาม, 2564) อาทิ Gay Liberation Front, Human Rights Campaign, Gay & Lesbian Alliance Against Defamation (GLAAD, PFLAG รวมถึง ILGA (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association) ที่จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1978 ได้ขยายตัวเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งมา เพื่อขับเคลื่อนการทำงานผ่านทางการเมืองระหว่างประเทศมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน Stonewall Inn เป็นช่วงเวลาที่กลุ่มคน หลากหลายทางเพศเป็นที่รู้จักและยอมรับกันในสังคมมากขึ้น แต่แล้วก็เดินทางมาถึง ช่วงเวลาที่สังคมเกิดการตีตรากับกลุ่มคนดังกล่าวในแง่ลบอีกครั้ง ในช่วงทศวรรษ ที่ 1980-1990 เกิดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และพบว่าผู้ป่วยจากโรคนี้ส่วนเป็นกลุ่ม ของคนรักเพศเดียวกัน (กลุ่มชายรักชาย) ประกอบกับสังคมในขณะนั้นยังมีอาการ เกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกัน ทำให้การตีตราว่าโรคเอดส์เป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับการ รักเพศเดียวกัน ซึ่งรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกาได้พยายามทำความเข้าใจกับประชาชน ว่าโรคดังกล่าวนั้นขึ้นอยู่กับพฤติกรรมทางเพศส่วนบุคคล ไม่ได้เกิดจากอัตลักษณ์ ทางเพศ เพื่อที่จะลบความเข้าใจของสังคมว่า โรคเอดส์เกิดขึ้นเฉพาะกับกลุ่มคน หลากหลายทางเพศเท่านั้น

ช่วงทศวรรษที่ 1990-2000

หลังจากการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในช่วงที่ผ่านมา ยาต้านไวรัสเอชไอวีได้เริ่มเข้ามามากขึ้นแต่อย่างไรก็ตามยังคงโรคดังกล่าวนี้ยังเป็นสาเหตุที่ทำให้คนในอเมริกันเสียชีวิตเป็นลำดับต้นๆ จนทำให้กลุ่มคนหลากหลายทางเพศอเมริกันต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติในรูปแบบของนโยบายรัฐบาล สมัยประธานาธิบดี คลินตัน ภายใต้ต้นโยบาย ห้ามถาม/ห้ามบอก (Don't Ask/Don't Tell-DADT) ในปี 1994 นโยบายดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่รับราชการทหารต้องปิดบังตัวตนตลอดระยะเวลาที่ประกาศใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 จนถูกยกเลิกไปในปี ค.ศ. 2010 และกฎหมายป้องกันการสมรส (Defense of Marriage Act-DOMA) ในปี ค.ศ.1996 ที่ปฏิเสธการสมรสระหว่างคู่รักเพศเดียวกัน โดยยังคงยึดฐานความคิดเดิม คือ การสมรสต้องเกิดขึ้นระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงเท่านั้น (ซิษณุพงศ์ นิธิวงษา และวรรณภา ลีระศิริ, 2560)

ถึงแม้ว่าจะมีนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อด้านลบกับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศในช่วงทศวรรษนี้ก็ตาม แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ถือการยอมรับทางกฎหมาย การสนับสนุนที่มีต่อคนรักเพศเดียวกันกลับเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการนับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญกับการผลักดันเพื่อเรียกร้องสิทธิเชิงบวกมากขึ้น (Positive Rights) มีการจัดตั้งองค์กรของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศขึ้นในเมืองต่างๆ ของอเมริกาเหนือ สหภาพยุโรป ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เอเชียตะวันออก และแอฟริกาใต้ เพื่อเป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนให้เกิดเสรีภาพทางเพศ ความเสมอภาค และมีสิทธิอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงการยอมรับและทรัพยากรของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ โดยในสหรัฐอเมริกาและยุโรปได้ขับเคลื่อนซึ่งมุ่งเน้นไปที่สิทธิพลเมือง การเข้าถึงสวัสดิการ สิทธิในการสมรส สิทธิในการเข้ารับราชการทหาร และในขณะที่มีนักกิจกรรมอีกกลุ่มได้ออกมาขับเคลื่อนภายใต้หลักคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน เพื่อให้เกิดการแก้กฎหมาย การนิรโทษกรรม การผลักดันให้คนรักเพศเดียวกันไม่เป็นความผิดทางอาญา ในรัฐจอร์เจียของรัฐฯ ได้กำหนดให้การรักเพศเดียวกันเป็นสิ่งที่ไม่ผิดกฎหมาย บางรัฐเริ่มออกกฎหมายเพื่อให้สิทธิในการรับบุตร บุญธรรมของคู่รักเพศเดียวกัน มีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อลงโทษอาชญากรรมด้วยเหตุแห่งความเกลียดชัง (Hate Crimes Sentencing Enforcement Act) ในปี ค.ศ. 1996 ได้มีกฎหมายรับรองสิทธิ

การสมรสของคนเพศเดียวกันขึ้นในรัฐฮาวาย ที่ถือเป็นรัฐแรกที่มีกฎหมายดังกล่าว รวมถึงกลุ่มประเทศทางยุโรปก็ได้มีพัฒนาการทางกฎหมายเช่นกัน อาทิ กฎหมายรับรองสถานะของบุคคลที่ผ่าตัดแปลงเพศของเยอรมัน ในปี ค.ศ. 1990 การรับรองสิทธิในการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันของสวีเดน ในปี ค.ศ. 1995 กฎหมายรับรองความเป็นคู่ชีวิตของบุคคลในฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1999 เป็นต้น (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2558)

ช่วงปี ทศวรรษที่ 2000 ถึงปัจจุบัน

ในช่วง ทศวรรษ 2000 จนถึงปัจจุบัน ถือเป็นช่วงระยะเวลาที่เกิดการพัฒนาเรื่องสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศเป็นอย่างมาก ในปี ค.ศ. 2000 โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการรับรองคู่ชีวิตของคนรักเพศเดียวกันตามกฎหมายและวัฒนธรรม ที่รัฐเวอร์มอนต์ รัฐแมสซาชูเซตส์ รัฐออริกอน รัฐแคลิฟอร์เนีย และรัฐนิวเจอร์ซีย์ ตามลำดับ และได้ยกเลิกกฎหมาย Sodomy หรือกฎหมายที่ลงโทษการมีเพศสัมพันธ์กับคนเพศเดียวกัน เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ ในห้วงเวลาทศวรรษนี้ยังมีการจัดกิจกรรม LGBT Pride อย่างแพร่หลายในแต่ละประเทศโดยจะกำหนดวันในการทำกิจกรรมดังกล่าวตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ จนในปี ค.ศ. 2013 ได้รับการขนานนามว่าเป็น “ปีที่เกย์ที่สุดในประวัติศาสตร์” (ชเนตตี ทินนาม, 2564) นอกจากนี้ยังมีวันที่เป็นกิจกรรมสำคัญของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ คือ IDAHOT (International Day Against Homophobia, Transphobia and Biphobia) หรือวันสากลยุติความเกลียดกลัวคนรักร่วมเพศเดียวกัน คนข้ามเพศ และคนรักสองเพศ ที่ตรงกับวันที่ 17 พฤษภาคมของทุกปี (วรัชมน ไตรยศักดา, 2560) นับได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวนี้ได้เกิดการเปิดเผยตัวตนของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศอย่างกว้างขวาง ผู้คนในสังคมเริ่มยอมรับการมีตัวตนเหมือนกับคนทั่วไป ขณะเดียวกันกลุ่มคนหลากหลายทางเพศเองก็พยายามเรียกร้องและขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชน ผลักดันให้มีกฎหมายรับรองการสมรส หลายประเทศประสบความสำเร็จและประกาศใช้กฎหมายอย่างเป็นทางการในปัจจุบัน (ค.ศ. 2022) มี 35 ประเทศ ทั่วโลกมีกฎหมายรับรองการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ในขณะที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกยังคงมีกฎหมายลงโทษการรักร่วมเพศด้วยกัน เช่น อิหร่าน ซูดาน บาร์บาโดส มาเลเซีย และมาลาวี นอกจากนี้มี 5 ประเทศที่มีกฎหมายลงโทษกลุ่มคนดังกล่าวด้วยการประหารชีวิต ได้แก่ ประเทศ ไนจีเรีย กาตาร์ เยเมน ซาอุดีอาระเบีย แทนซาเนีย (Asher & Lyric Fergusson, 2021)

จากข้อมูลดังกล่าวเราอาจตั้งข้อสังเกตถึงความก้าวหน้าของการยอมรับทางสิทธิมนุษยชนต่อกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ ที่เกิดการพัฒนามากโดยเฉพาะในแถบประเทศยุโรปและอเมริกา ที่เคยมีกฎหมายต่อต้านคนรักร่วมเพศเดียวกันกลับกลายเป็นว่าประเทศเหล่านี้มีพลวัตทางสิทธิมนุษยชนและสามารถยอมรับในตัวตนของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ ถึงขั้นการออกนโยบาย กฎหมาย เพื่อรับรองสิทธิต่างๆ เท่าเทียมกับเพศทั่วไป โดยมองว่าการใช้ชีวิตของกลุ่มคนดังกล่าว เป็นสิทธิส่วนตัวไม่ควรรังโทษ แต่ควรที่จะส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียม แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังคงมีกลุ่มประเทศที่มีบทลงโทษต่อกลุ่มคนรักร่วมเพศเดียวกันส่วนมากเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายซารีอะห์ หรือเป็นกลุ่มประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 1 ประเทศที่มีกฎหมายรับรองการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน

ทวีป	ประเทศ /ปีทีเริ่ม
ยุโรป	เนเธอร์แลนด์ (2001), เบลเยียม (2003), สเปน (2005), นอร์เวย์ (2009), สวีเดน (2009), ไชซ์แลนด์ (2010), เดนมาร์ก (2012), ไอร์แลนด์ (2015), ฝรั่งเศส (2013), สหราชอาณาจักร (2013), เวลส์ (2013), ลักเซมเบิร์ก (2014), สกอตแลนด์ (2014), กรีนแลนด์ (2016), ฟินแลนด์ (2015), โปรตุเกส (2010), มอลตา (2017), เยอรมันนี (2017), หมู่เกาะแฟโร (2017), ออสเตรีย (2019), ไอร์แลนด์เหนือ (2019), สวิตเซอร์แลนด์ (2022)
อเมริกาเหนือ	แคนาดา (2005), แม็กซิโก (บังคับใช้ในบางรัฐ) (2010), สหรัฐอเมริกา (2015), คอสตาริกา (2020)
อเมริกาใต้	อาร์เจนตินา (2010), บราซิล (2013), อุรุกวัย (2013), โคลัมเบีย (2016), เอกวาดอร์ (2019), ชิลี (2021)
ออสเตรเลีย	ออสเตรเลีย (2017), นิวซีแลนด์ (2013)
แอฟริกา	แอฟริกาใต้ (2006)
เอเชีย	ไต้หวัน (2019)

ที่มา : Richter (2021)

สถานะการยอมรับของคนหลากหลายทางเพศ

1. การกำหนดให้ความหลากหลายทางเพศของบุคคลเป็นความผิดในอดีตโดยเฉพาะกลุ่มประเทศทางยุโรปได้กำหนดให้ การรักเพศเดียวกัน (Homosexual) เป็นความผิดทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกรณีของชายรักกับชายหรือหญิงรักกับหญิง และได้กำหนดบทลงโทษต่อกลุ่มคนดังกล่าวในรูปแบบที่รุนแรง โดยการประหารชีวิต ผัง หรือเผาทั้งเป็น กฎหมายที่ว่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อเรื่องคำสอนของทางศาสนาคริสต์ว่าการรักเพศเดียวกันนั้นขัดกับพระประสงค์ของผู้เป็นพระเจ้า ความเชื่อนี้เป็นตัวบ่งชี้ว่าศาสนาคริสต์มีอิทธิพลอย่างมาก และส่งผลต่อการกำหนดนโยบายหรือการบัญญัติกฎหมายของแต่ละรัฐที่มีศาสนาคริสต์เป็นศาสนาประจำชาติ อาทิ อังกฤษ ฝรั่งเศส และเจ้าอาณานิคมต่างๆ แนวคิดดังกล่าวนี้ได้ถูกถ่ายทอดไปสู่การเป็นกฎหมายของแต่ละรัฐ (ยูธนา สุวรรณประดิษฐ์, 2543) ประกอบกับสังคมยุโรปสมัยนั้นได้วางกรอบแนวคิดเรื่องเพศมากำกับเรือนร่างของมนุษย์ และหน้าที่ของพลเมือง โดย Michel Foucault ได้กล่าวว่ารัฐได้แบ่งแยกและสร้างความแตกต่างของประชากรระหว่างชายหญิง ให้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา (ณัฐชานันท์ กล้าหาญ, 2564) ต่อมาได้ใช้คำว่า Sodomy ที่ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน หรือการมีเพศสัมพันธ์ทางทวารที่มีความผิดทางกฎหมาย และเห็นว่าการรักเพศเดียวกันคือพฤติกรรมนอกขนบธรรมเนียมไม่สามารถทำให้มีบุตรได้ เป็นลักษณะเบี่ยงเบนจากธรรมชาติ ควรต้องได้รับการรักษาเหมือนกับการเป็นโรคชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และแนวคิดดังกล่าวนี้ได้แพร่ขยายไปอย่างกว้างขวางสู่ดินแดนต่างๆ ตามการล่าอาณานิคมของยุโรป แนวความคิดการรักเพศเดียวกันเป็นความผิดนั้นได้กินระยะเวลามาจนถึงช่วงกลางศตวรรษที่ 20

2. การกำหนดให้ความหลากหลายทางเพศของบุคคลไม่เป็นความผิดจากแนวความคิดเกี่ยวกับการรักเพศเดียวกันว่าเป็นความผิดทางกฎหมายและเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางมาจนถึงช่วงกลางศตวรรษที่ 20 นั้น ต่อมาได้เกิดความเปลี่ยนแปลงกฎหมายดังกล่าวถูกยกเลิกทำให้การรักเพศเดียวกันไม่เป็นความผิดที่จะต้องได้รับการลงโทษอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 มุมมอง

และการอธิบายที่มีต่อกลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้ถูกทบทวนขึ้นใหม่ การแสดงความคิดเห็นทางการแพทย์ต่อพฤติกรรมกลุ่มดังกล่าวได้เปลี่ยนจากคำว่า “เป็นคนวิปริต” มาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ซึ่งในยุคนี้เป็นยุคที่สมาคมจิตวิทยาแห่งสหรัฐอเมริกาได้ทำการทบทวนและถอนถอนคำว่า “รักร่วมเพศเดียวกัน” ออกจากความผิดปกติทางจิตในปี ค.ศ. 1973 ที่ผู้เขียนได้กล่าวไปก่อนหน้านี้แล้ว ต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงกลางศตวรรษที่ 20 อิทธิพลของศาสนาคริสต์ได้ลดลง โดยการขยายตัวของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถนำมาอธิบายเพื่อได้ถึงความเชื่อแบบเก่าที่มีต่อกลุ่มคนรักร่วมเพศเดียวกัน ว่าไม่ได้เป็นความผิดปกติทางจิตดังที่เคยเข้าใจกันมาในอดีต เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ถือเป็นรากฐานสำคัญต่อการนำมากำหนดนโยบายขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างการคุ้มครองกลุ่มคนดังกล่าวในยุคแรก ๆ ของโลก

3. การรับรองให้ความหลากหลายทางเพศของบุคคลชอบด้วยกฎหมาย

การเปลี่ยนแปลงสู่การยอมรับของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนทั้งในระดับที่เป็นกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายที่เกิดภายในรัฐต่างๆ อย่างกว้างขวางในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 การยอมรับดังกล่าวได้ครอบคลุมถึงสิทธิของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ และเป็นการยืนยันสิทธิของกลุ่มคนดังกล่าวว่าจะได้รับการคุ้มครองไว้ตามกฎหมายต่างๆ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights) โดยองค์การสหประชาชาติเมื่อ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ปฏิญญาดังกล่าวแสดงถึงเจตนารมณ์ของประเทศต่างๆ ต่อการปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน บทบัญญัติของปฏิญญานี้เป็นลักษณะทั่วไปสามารถครอบคลุมกลุ่มบุคคล มนุษย์ทุกคน (All human beings) โดยไม่ได้จำแนกออกมาเป็นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ กล่าวอีกนัยคือปฏิญญานี้ยังไม่มีการบัญญัติถึงกลุ่มคนหลากหลายทางเพศไว้เป็นพิเศษ ต่อมาได้มีความพยายามเพื่อต่อยอดให้เกิดมาตรฐานภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ชัดเจนขึ้น จึงได้ขยายความครอบคลุมโดยเฉพาะสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ใน ค.ศ. 1966 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงได้รับรองกติการะหว่างประเทศขึ้นมาอีก 2 ฉบับ คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ

ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International on Economic, Social and Cultural Rights) ทั้งนี้เพื่อสร้างกลไกในการผลักดันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามกติกาทั้งสองมีเพียงการรับรองถึงการต่อต้านการเลือกปฏิบัติจากความแตกต่างทางเพศเท่านั้น ไม่มีการกล่าวถึงบุคคลหลากหลายทางเพศเฉพาะเจาะจงเช่นเดียวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน การเกิดขึ้นของกติกาดังกล่าวจึงมีข้อจำกัดในลักษณะที่ยังไม่มีการตระหนักถึงสถานะของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศไว้เป็นการพิเศษ และเมื่อมีการกล่าวถึงความเสมอภาคทางเพศจึงให้ความสำคัญเพียงแค่เรื่องวาระระหว่างชายหญิงเป็นสำคัญ (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2558)

ต่อมาประเด็นเรื่องของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้ถูกหยิบขึ้นมาพิจารณาที่ประเทศออสเตรเลีย ในคดี Nicholas Toonen V. Australia 1994 ซึ่งเป็นคดีของ Nicholas Toonen ชาวแทสมเนีย ที่ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนว่าถูกกฎหมายแทสมเนียลงโทษจากการทำกิจกรรมทางเพศ และรสนิยมทางเพศ การพิจารณาดังกล่าวคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเห็นว่ากฎหมายของออสเตรเลียมีบทลงโทษต่อพฤติกรรมรักเพศเดียวกันที่กระทำด้วยความสมัครใจของบุคคลที่บรรลุนิติภาวะในสถานที่ที่โหล่ง เป็นการทำผิดกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองในประเด็นเกี่ยวกับการห้ามเลือกปฏิบัติต่อบุคคลด้วยเหตุของความแตกต่างทางเพศของบุคคล คดีนี้ส่งผลให้มีการยกเลิกกฎหมายดังกล่าว และเป็นการสร้างบรรทัดฐานการตัดสินว่า รสนิยมทางเพศรวมอยู่ในบทบัญญัติการต่อต้านการเลือกปฏิบัติในฐานะสถานะที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Human Rights Committee, 1991)

การรับรองสิทธิของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมในหลักการ Yogyakarta Principles ค.ศ. 2006 ซึ่งบัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ได้อยู่บนฐานคิดเรื่องเพศ ที่มีเพียงแค่เพศชายหญิง แต่ได้กล่าวถึงสิทธิของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศอย่างชัดเจน สาระสำคัญของหลักการดังกล่าว ได้ระบุถึงวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศซึ่งมีความสำคัญกับ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มองว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยอิสระและเสมอภาคกัน ในศักดิ์ศรีและสิทธิต่างๆ บรรดาสิทธิมนุษยชนทั้งหมดล้วนมีความเป็นสากล มีความยืดหยุ่นซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแบ่งแยกจากกันได้ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน วิถีทางเพศ และอัตลักษณ์ทางเพศ เป็นส่วนสำคัญของศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล และจำต้องไม่เป็นเหตุของการเลือกปฏิบัติหรือการกระทำทารุณกรรม” (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2558) หลักการยกยอการเท่าเทียมว่าเป็นหลักการที่พัฒนาจากความคลุมเครือของกฎหมายระหว่างประเทศ อาทิ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรบนฐานคิดที่รวมถึงกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ หลักการดังกล่าวได้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมเปิดรับและมีความเข้าใจต่อทุกกลุ่มคนไม่เพียงแต่ตระหนักถึงชายและหญิงเท่านั้น นอกจากนี้แล้วการยอมรับสถานะที่มีต่อกลุ่มคนหลากหลายทางเพศยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายของหลายประเทศเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เกิดการรับรองสิทธิของกลุ่มคนดังกล่าวอย่างครอบคลุม

บทสรุป

พัฒนาการของการยอมรับทางสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ ได้ยึดหลักการของสิทธิมนุษยชนที่เป็นสากลโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับ ประกอบกับการได้รับอิทธิพลทางความคิดของสตรีนิยม โดยเฉพาะในคลื่นลูกที่ 3 ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดด สังคมเริ่มให้ความสำคัญกับความสามารถของสตรี และไม่อิงจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ รวมถึงวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เกิดการทะลายกำแพงของบทบาทและหน้าที่สตรีตามความคาดหวังของสังคมในอดีตที่เป็นต้นเหตุของปัญหาความไม่เท่าเทียม อีกทั้งในช่วงเวลาดังกล่าวแนวคิดสตรีนิยมได้ขยายความครอบคลุมประเด็นมิติทางเพศและวัฒนธรรมที่หลากหลาย แนวคิดดังกล่าวจึงได้ขยายความครอบคลุมถึงกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ การพัฒนากฎหมายเพื่อรองรับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ และ

รับรองการแต่งงานของบุคคลที่มีเพศเดียวกันได้เกิดขึ้นในหลายๆ ประเทศ โดยที่องค์กรระหว่างประเทศอย่างสหประชาชาติก็ได้ให้ความสำคัญต่อการผลักดันให้แต่ละประเทศมีนโยบายเพื่อรองรับสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนดังกล่าว ในห้วงเวลาที่ผ่านมากลุ่มคนหลากหลายทางเพศถือเป็นกลุ่มหนึ่งที่ถูกสังคมนิยมและวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ด้วยเหตุเพราะความแตกต่างทางรสนิยมและความแตกต่างทางอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม การต่อสู้และเรียกร้องความเท่าเทียมของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้เกิดการพัฒนามาตั้งแต่ช่วงสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ในแถบประเทศตะวันตก มีการจัดตั้งองค์กรส่งเสริมสิทธิและความเท่าเทียมของบุคคลรักเพศเดียวกันแห่งแรกของโลก แต่ต้องพบกับอุปสรรคที่สำคัญ คือ วัตถุประสงค์ขององค์กรขัดต่อกฎหมาย Sodomy Law ที่ได้กำหนดบทลงโทษของคนที่รักเพศเดียวกันซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากคริสต์ศาสนา การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้มีเหตุการณ์สำคัญที่สร้างจุดยืนต่อการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของกลุ่มคนดังกล่าว โดยเฉพาะภายหลังจากเหตุการณ์ Stonewall Inn (ค.ศ. 1970) เป็นเหตุการณ์ที่สร้างสัญลักษณ์ในการเรียกร้องความยุติธรรม สิทธิเสรีภาพให้กับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ การเปลี่ยนแปลงสู่การยอมรับของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนทั้งในระดับที่เป็นกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายที่เกิดภายในรัฐต่างๆ อย่างกว้างขวางในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการยอมรับสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศยังมีข้อจำกัดในบางประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามที่ยังมีแนวคิดว่าการรักเพศเดียวกัน การแสดงออกทางเพศ การแต่งกายข้ามเพศ เป็นเรื่องที่ผิดหลักทางศาสนา และยังมีอีกหลายประเทศที่กำหนดบทลงโทษที่รุนแรงกับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศจากกระแสแนวคิดอนุรักษนิยมที่ยังไม่สามารถยอมรับกลุ่มคนดังกล่าวได้

เอกสารอ้างอิง

- Asher & Lyric Fergusson. (2021). *A study of the world's most popular countries for LGBTQ+ travel reveals the good, the average & the ugly*. Retrieved April 27, 2022, from <https://www.asherfergusson.com/lgbtq-travel-safety/>
- CHAN, S. (2009). *Police Records Document Start of Stonewall Uprising*. Retrieved November 14, 2022, from <https://archive.nytimes.com/city-room.blogs.nytimes.com/2009/06/22/police-records-document-the-stonewall-uprising/>
- CNN. (2022). *It's Pride Month. Here's what you need to know*. Retrieved November 14, 2022 from <https://harvardstreet.org/its-pride-month-heres-what-you-need-to-know/>
- Drescher, J. (2015). *Out of DSM: Depathologizing Homosexuality*. Retrieved March 10, 2022, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4695779/>
- Heywood. (1993). *Political Ideologies*. London: The Macmillan Press.
- Human Rights Committee. (1991). *Toonen v. Australia, Communication No. 488/1992, U.N. Doc CCPR/C/50/D/488/1992 (1994)*. Retrieved March 12, 2022, from <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/vws488.htm>
- Jary & Jary . (2000). *Collins Internet-Linked Dictionary of Sociology*. Glasgow: Harper Collins Publishers.
- Johann Hari. (2011). *The Strange, Strange Story of the Gay Fascists*. Retrieved March 6, 2022 from https://www.huffpost.com/entry/the-strange-strange-story_b_136697
- Levy, M. (2021). *Gay Rights Movement*. Retrieved March 6, 2022, from <https://www.britannica.com/topic/gay-rights-movement>

- Richter, F. (2021). *Same-Sex Marriage Is Legal*. Retrieved April 27, 2022, from <https://www.statista.com/chart/26436/countries-legally-guaranteeing-same-sex-couples-the-right-to-marry/>
- The Guardian. (2018). *WHO takes transgenderism out of mental illness category*. Retrieved November 22, 2022, from <https://www.theguardian.com/society/2018/jun/20/who-takes-transgenderism-out-of-mental-illness-category>
- กฤตยา อาชวนิจกุล และวรรณภา ทองสีมา. (2548). ผู้หญิงในวาทกรรมสิทธิทางเพศ. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กาญจนาพร พงษ์พรหม และอรทัย เพ็ญยุระ. (2564). ความหลากหลายของมนุษย์วิถีใหม่: รสนิยมการปฏิบัติทางเพศแบบควีอีร์ ในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย พ.ศ. 2562-2553. *วิจิตรวรรณสาร* 5(3), 63.
- คณะอนุกรรมการด้านส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาค. (2550). *โครงการสัมมนา สิทธิทางเพศ: สิทธิมนุษยชนที่ถูกละเลย*. สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2565 จาก <http://library.nhrc.or.th/ulib/document/Fulltext/F04389.pdf>
- จงจิตต์ ไศภณคนาภรณ์. (2549). *สังคมวิทยาสตรี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2559). *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริง (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: นิตยธรรม.
- ชเนตตี ทินนาม. (2564). *ยุทธศาสตร์สุขภาพ LGBTIQN+ ในประเทศไทย*. นครปฐม: สมาคมเพศวิถีศึกษา.
- ชะวักชัย ภาคินธุ. (2548). *กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการรณรงค์สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชานนท์ ยอดหงษ์. (2561). *ใครไม่โพรด์ เกย์โพรด์: ว่าด้วยการต่อสู้ของเกย์ที่ไม่ได้มีแค่ Stonewall Riots*. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2565 จาก <https://thematter.co/thinkers/stonewall-and-other-gay-riots/53604>
- ชิษณุพงศ์ นิธินา และวรรณภา ลีระศิริ. (2560). การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดีบารัค โอบามา (ค.ศ. 2017-2009). *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์* 8(1), 1-32.

- ชีรา ทองกระจาย. (2561). *ความเท่าเทียมกันทางเพศสภาพ*. สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/8-82427.pdf>
- ณัฐชานันท์ กล้าหาญ. (2564). LGBTQ+ เราเป็นใคร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984).
- ธเนศ ยุคันตวนิชชัย. (2558). ผู้นำสตรีกับสตรีนิยม. *วารสารนักบริหาร* 38(2),49-58
- นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ. (2553). *ขบวนการเคลื่อนไหวของเกย์ในสังคมไทยภาคปฏิบัติ การ และกระบวนการทัศน์*. (วิทยานิพนธ์ของภาควิชาศึกษาด้านหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ. (2558). *การศึกษาเกย์ในสังคมไทย: 5 ทศวรรษของการสร้างความรู้*. สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/articles/6>
- นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ. (2558). *เครือข่ายกับการวิพากษ์มานุษยวิทยากระแสหลัก*. สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/articles/1>
- นาทนาม ไวยหงษ์. (2564). *Stonewall Riots จลาจลสีรุ้งที่ระเบิดพลังการเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศมาจนถึงปัจจุบัน*. สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2565 จาก <https://www.vogue.co.th/lifestyle/article/stonewall-riots>
- บุษกร สุริยสาร. (2557). *อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- ปริญศ กิตติธรรค์ศักดิ์. (2560). ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมในการศึกษาถึงความหลากหลายทางเพศในคนกลุ่มน้อยทางเพศในประเทศไทย. *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต* 31(2),1-14.
- ยุทธนา สุวรรณประดิษฐ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพของรักร่วมเพศชายตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ: วิเคราะห์จากปัญหาของสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ราเมศ พรหมเย็น. (2562). *เพศแห่งสยาม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้แห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2565 จาก <https://www.facebook.com/rsat.info/posts/679397725580812/>
- ววรรษมน ไตรยศักดา. (2560). *Be Proud! รู้จักจุดเริ่มต้นและความหมายของ LGBT Pride เตรียมตัวก่อนไปร่วมงานพาเหรด*. สืบค้นเมื่อ 27 เมษายน 2565 จาก <https://thestandard.co/news-world-come-out-lgbt-pride-before-bangkok-pride2017-/>
- ศุภณีย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านสุขภาพคนข้ามเพศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2563). *คู่มือการให้บริการสุขภาพคนข้ามเพศ*. กรุงเทพฯ: ศุภณีย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านสุขภาพคนข้ามเพศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2551). *อุดมการณ์การเมืองร่วมสมัย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: อักษรข่าวสวย.
- สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2558). *บุคคลเพศหลากหลายในระบบกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ.
- สุทิน นพเกต. (2549). *สิทธิมนุษยชนศึกษา: ยุทธศาสตร์สู่การสร้างวัฒนธรรม-วิถีชีวิตสิทธิมนุษยชนและสุขจิตชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สุวิชา เป้าอารีย์. (2559). *ความเสมอภาค: แนวคิดและข้อถกเถียงเบื้องต้น*. *วารสารพัฒนาสังคม 18*(ฉบับพิเศษ), 1-18.

พัฒนาการของกฎหมายผังเมืองในประเทศไทย

The Development of Thailand's Urban Planning Act

อดิศักดิ์ น้อยสุวรรณ

Adisak noisuwan

กระทรวงมหาดไทย

Ministry of Interior

บทคัดย่อ

พัฒนาการด้านกฎหมายผังเมืองของไทย เริ่มตั้งแต่เมื่อมีกฎหมายผังเมือง ประกาศใช้ฉบับแรก ในปี พ.ศ. 2495 จากนั้นได้มีการปรับปรุงครั้งใหญ่ที่นำมาสู่การ ประกาศใช้บังคับ พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. 2518 ซึ่งนับว่าเป็นกฎหมายแม่บทที่ ให้อำนาจจัดทำผังเมืองมายาวนานจนกระทั่งปี พ.ศ. 2562 จึงมีการปรับปรุงอีกครั้ง ด้วยการประกาศใช้บังคับ พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. 2562 ซึ่งกฎหมายนี้มีหลักการ เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการพัฒนาเมือง เพื่อให้บ้านเมืองมีความ สวยงามและน่าอยู่ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะกล่าวถึงพัฒนาการและชี้ให้เห็นถึงปัญหา ทางกฎหมาย และผลดำเนินการ และจะได้วิเคราะห์ผลดีของกฎหมายผังเมือง ฉบับปัจจุบัน ทั้งยังจะชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของกฎหมายที่จะนำมาสู่การปฏิบัติ และเตรียมการเพื่อมิให้เกิดอุปสรรคในการวางผังเมืองต่อไป

คำสำคัญ : ผังเมือง, กฎหมายผังเมือง, วิวัฒนาการ

Abstract

The development of Thailand's urban planning Act can be described as follows. The very first of Thailand's urban planning Act was enacted in 1952 then the major revision has been made and its outcome was the enactment and enforcement of the urban planning Act in 1975. The 1975's urban planning Act had been considered as a Parent Law which authorized the government to organize Urban Planning. This 1975 Act is a regulation that has never been revised for a long period. Then, in the year 2019, there has been, a revision of the Act which led to the enactment of Thailand's urban planning Act 2019. Principally, the Act of 2019 is to arrange land usage and Urban development in order to create a pleasant and livable community. This dissertation shall discuss the development of the urban planning Acts and point out the legal problems and the results from the performances under this regulation. Also, we will analyze the pros and cons of the current urban planning Act which would help smooth preparation for the action plans of urban planning in the future.

Keywords: urban planning, urban planning Act, evolution

บทนำ

การผังเมืองของประเทศไทยได้ดำเนินการภายใต้กฎหมายผังเมืองผ่านมาแล้วสองฉบับ โดยฉบับแรกประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2495 และฉบับ พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นฉบับที่มีการใช้นานที่สุด 44 ปี แต่ผลที่เกิดขึ้นคือ เมืองยังมีปัญหามากมาย ดังนั้นจึงมีความพยายามปรับปรุงกฎหมายผังเมืองขึ้นใหม่ โดยประกาศใช้บังคับในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งการปรับปรุงกฎหมายผังเมืองนี้เดิมมีร่างกฎหมายที่ได้ดำเนินการไว้แล้วต่อมารัฐบาลได้เสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติ แต่ในระหว่างการพิจารณานั้นสมาชิกสภานิติบัญญัติที่มาจากฝ่ายวิชาการมีบทบาทมาก และได้เสนอให้มีการแก้ไขในการพิจารณาวาระที่สอง คือการพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญ ทำให้ร่างกฎหมายมีการแก้ไขหลายประการ ทำให้มีการตัด ต่อ แก้ไข จนทำให้ขาดความเชื่อมโยง ซึ่งมีความเห็นแตกต่างจากกรมฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายโดยตรง แต่ผลจากอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติที่มีการพิจารณาตามระบบ จนนำมาสู่การเห็นชอบและประกาศเป็นกฎหมาย ซึ่งมีเนื้อหาและโครงสร้างหลายประการที่ผู้เกี่ยวข้องหลายภาคส่วนมีความเห็นว่าขัดแย้งกับหลักการผังเมือง รวมทั้งจะเกิดปัญหาในการปฏิบัติตามกฎหมาย จนทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติได้

ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องการศึกษาวิเคราะห์ ภาพรวมของกฎหมายผังเมืองเพื่อเสนอถึงประเด็นที่จะเตรียมการเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามผังเมืองได้ และเพื่อเตรียมการแก้ไขกฎหมายผังเมืองของไทยในอนาคต

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยใช้วิธีการรวบรวมเอกสาร (Documentary research) ที่ประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการ และกฎหมายของประเทศไทยพร้อมกับกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวคิดด้านการผังเมือง สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากเอกสาร เพื่อให้ได้คำตอบสำหรับการเสนอผลเกี่ยวกับพัฒนาการของกฎหมายผังเมืองของประเทศไทย

ภาพรวมการดำเนินการด้านผังเมืองของไทย

การผังเมือง (City planning) เป็นมาตรการควบคุมโดยทั่วไป เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและดำรงรักษาเมือง โดยเน้นด้านการใช้ประโยชน์ในที่ดิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณูปโภค บริการสาธารณะและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่ชุมชนที่ดียิ่งขึ้นทั้งด้านสุขลักษณะ ความสะอาดสวยงาม ความเป็นระเบียบและความสวยงามของเมือง นอกจากนี้ผังเมืองยังเป็นมาตรการหนึ่งที่เสริมสร้างประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับผู้คนในชุมชน โดยมีการสร้างสมดุลในการบริหารจัดการให้มีการพัฒนาพื้นที่อย่างมีแบบแผน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการผังเมืองในเชิงบริหาร นับว่าเป็นการดำเนินงานในลักษณะนโยบายสาธารณะ (Public policy) ที่รัฐมุ่งเน้นบริหารพื้นที่เพื่อตอบสนองของความต้องการของคนในชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีในการดำรงชีวิต

หากพิจารณาความหมายของการผังเมือง พบว่านักวิชาการผังเมืองส่วนใหญ่นิยมใช้ความหมายของการผังเมือง ว่าหมายถึง การจัดการพัฒนาเมืองทางกายภาพเพื่อรองรับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ได้วางผังไว้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การจัดทำผังเมืองจะต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อที่จะตอบรับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน อาคาร ตลอดจนสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของชุมชนจะต้องสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทั้งนี้การผังเมืองที่มีประสิทธิภาพ นอกจากจะต้องตอบสนองความเปลี่ยนแปลงที่กล่าวแล้วนั้น จะต้องส่งเสริมคุณภาพชีวิตของพลเมือง คุณภาพสิ่งแวดล้อมและสร้างสรรค์บรรยากาศอันงดงามให้แก่ชุมชนนั้นด้วย (หลวงบุกรกรมโกวิท, 2480)

สำหรับงานด้านการผังเมือง จัดเป็นบริการสาธารณะประเภทในลักษณะที่ฝ่ายปกครองเข้าไปใช้อำนาจ “ควบคุม” เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่เรียบร้อยในสังคม โดยพบว่าการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองในการควบคุมจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โอน สงวน เพื่อระงับซึ่งสิทธิของประชาชน อันเป็นลักษณะสำคัญของฝ่ายปกครอง (วรพจน์ วิศรุตทิพย์, 2538) ซึ่งการผังเมืองจะออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ดังนั้นงานด้านการผังเมืองจึงมีความยุ่งยากที่จะต้องสร้างสมดุลแห่งความต้องการของชุมชน

หลักการพื้นฐานของการผังเมืองของไทยเน้นเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองในระยะยาว ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ได้จำแนกประเภทของผังเมืองเป็น 2 ประเภท คือ ผังเมืองรวม ได้แก่ ผังเมืองที่มีสภาพการบังคับโดยการออกเป็นกฎกระทรวง และผังเมืองเฉพาะ ได้แก่ ผังเมืองที่มีสภาพการบังคับโดยการออกเป็นพระราชบัญญัติ โดยมีรายละเอียดของแผนผังและโครงการดำเนินการเพื่อพัฒนาหรือดำรงรักษาบริเวณเฉพาะแห่งหรือกิจการที่เกี่ยวข้องในเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทเพื่อประโยชน์แก่การผังเมือง ทั้งนี้หากพื้นที่ชุมชนเมือง หมายถึงพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และเทศบาลซึ่งมีจำนวน 2,448 แห่ง ทำให้มีพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองทั้งสิ้น 2,550 แห่ง กรมฯ ได้จัดทำผังเมืองจนประกาศใช้บังคับเป็นกฎกระทรวง มีจำนวน 282 ผัง กรุงเทพมหานครจัดทำอีก 1 ผัง ทำให้พื้นที่เมืองเพียงร้อยละ 11 เท่านั้นที่มีการจัดทำผังเมือง (กองนิติการ กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2562) ทั้งนี้อาจนับได้ว่ากฎหมายการผังเมืองเป็นกฎหมายในลักษณะกลไกเพราะมิได้บังคับในสาระของการผังเมืองโดยตรง แต่เป็นการสร้างเครื่องมือหรือกระบวนการเพื่อให้มีการบังคับโดยผ่านการตรวจสอบหลายระดับ มีกระบวนการพิจารณาในสาระของผังเมืองโดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง มีการดำเนินการอย่างเท่าเทียมของคนในชุมชน

กำเนิดของกฎหมายผังเมือง

1. พระราชบัญญัติการผังเมืองและชนบท พ.ศ. 2495

จากข้อมูลที่ปรากฏในร่างพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2473 ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของเทศบาลในข้อ ๘. จัดการควบคุมแผนผังของเขตเทศบาลหรือของเมืองกับทั้งกำหนดระดับถาวร (จรัญฉวี บุญรัตน์, 2563) ซึ่งนับได้ว่าเป็นบทบัญญัติแรกที่กำหนดการผังเมืองไว้ในกฎหมาย ประกอบกับในอดีตสังคมไทยมีการพัฒนาพื้นที่หลายแห่ง อาทิ บริเวณถนนราชดำเนินและได้ขยายขอบเขตการดำเนินงานไปยังภูมิภาคอื่น เช่น การพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองทางการทหารหรือการวางผังเมืองในระดับเทศบาล เช่นผังเมืองยะลา เป็นต้น การดำเนินการผังเมืองในยุคที่ผ่านมามีมาอาศัยพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดตราขึ้นเป็นเฉพาะกรณีไปเช่น พระราชบัญญัติ

เวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างอาคารดำเนินการตามแผนผังเมือง ณ บริเวณถนนราชดำเนินจังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482 พระราชกำหนดจัดสร้างนครหลวง พ.ศ. 2485 เป็นต้น จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495

พระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 เป็นกฎหมายผังเมืองฉบับแรก โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องข้องกับการจัดทำโครงการ ซึ่งมอบให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการหรือให้ผู้ว่าราชการจังหวัดออกข้อบังคับในพื้นที่ที่ยังไม่ประกาศเป็นท้องถิ่นใดๆ แล้วนำเอกสารการจัดทำยื่นเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการอนุมัติออกเทศบัญญัติ อย่างไรก็ตามด้วยเนื้อตามพระราชบัญญัติที่มุ่งเน้นการจัดทำโครงการได้ยึดต้นแบบจาก Town and Country Act 1944 ของประเทศอังกฤษอย่างชัดเจน ซึ่งภายใต้กฎหมายนี้มีสาระที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดอุทยานนคร (Garden City) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในลักษณะของการวางแผนแบบอุดมคติ

กฎหมายผังเมืองฉบับนี้มีการใช้ปฏิบัติจริงเพียงครั้งเดียวโดยกรมโยธาเทศบาลในกรณีการเกิดเพลิงไหม้ในจังหวัดสุรินทร์ ด้วยการประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับโครงการผังเมืองในท้องที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ.2497 ซึ่งผังดังกล่าวไม่เกิดผลในทางปฏิบัติเนื่องจากจากกรมโยธาเทศบาลไม่ได้รับงบประมาณเพื่อการปฏิบัติตามโครงการผังเมืองดังกล่าวแล้ว ยังปรากฏว่ามีบทบัญญัติบางประการที่ยังไม่มีความชัดเจนพอที่จะทำให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จ

ในปี พ.ศ. 2500 รัฐบาลไทยได้ว่าจ้างบริษัท Litchfield Whiting Bowne & Associates จากสหรัฐอเมริกา ให้วางผังนครหลวงในเขตพื้นที่จังหวัดพระนคร ธนบุรี นนทบุรี และสมุทรปราการ (Greater Bangkok Plan 2533) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ผังลิทช์ฟิลด์ (Litchfield) มีลักษณะเป็นผังเมืองรวม (Comprehensive Plan) ที่ประกอบด้วยแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังโครงการคมนาคมและขนส่ง และแผนผังโครงการสาธารณูปโภค ซึ่งได้ใช้เป็นต้นแบบในการวางและจัดทำผังเมืองรวมจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ผังนครหลวง 2533 ได้พิจารณาถึงข้อจำกัดของพระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นกฎหมายผังเมืองที่ใช้บังคับในขณะนั้น โดยได้ระบุถึงกรณีที่พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเป็นแต่เพียงแผนผังโครงการพัฒนา

หรือบูรณะฟื้นฟูเมือง โดยปราศจากการวางแผนระยะยาวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังขาดอำนาจในการควบคุมการพัฒนาของภาคเอกชน และกลไกการประสานการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ

ด้วยขอบเขตและข้อจำกัดของพระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 ที่ไม่สามารถครอบคลุมการใช้บังคับผังเมืองรวมตามที่ได้ปรากฏในผังนครหลวง 2533 ได้ คณะผู้เชี่ยวชาญจึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการผังเมืองที่ผนวกการวางผังเมืองรวมเข้าไว้กับการจัดทำโครงการผังเมืองที่มีอยู่ในกฎหมายผังเมืองฉบับเดิม ด้วยข้อเสนอดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยจึงได้แต่งตั้งกรรมการและอนุกรรมการคณะต่างๆ ขึ้นเพื่อแก้ไขปรับปรุงกฎหมายผังเมืองในปี พ.ศ. 2502 และได้ดำเนินการสืบเนื่องจนเกิดผลสำเร็จเป็นร่างพระราชบัญญัติการผังเมืองในปี พ.ศ. 2509 ซึ่งหลังจากคณะกรรมการกฤษฎีกาได้พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมแล้ว รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อสภานิติบัญญัติในปี พ.ศ. 2510 แต่เนื่องด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ใช้อยู่ในขณะนั้นมีได้มีบทบัญญัติให้เว้นคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่การผังเมืองได้ รัฐบาลจึงขอลอนร่างพระราชบัญญัติคืนไปดำเนินการแก้ไข จนในท้ายที่สุดได้ผ่านความเห็นชอบของสภานิติบัญญัติแห่งชาติและตราเป็นพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

2. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

กฎหมายนี้เป็นผลจากข้อเสนอของการจัดทำผัง “พระนคร 2533” กระทรวงมหาดไทยได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อชำระพระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 เพื่อปรับปรุงกฎหมายผังเมืองขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2502 หลังจากร่างพระราชบัญญัติเรียบร้อยทุกประการแล้ว จึงประกาศใช้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ซึ่งมีเนื้อหาสาระในการจัดทำผังเมืองรวม(Comprehensive Plan) และผังเมืองเฉพาะ (Specific Plan) ซึ่งได้อาศัยต้นแบบจากโครงการผังพระนคร 2533 อย่างชัดเจน

โครงสร้างของกฎหมายฉบับนี้ มีทั้งหมด 84 มาตรา มี 11 หมวด บททั่วไป มาตรา 1 – 5 จำนวน 5 มาตรา หมวด 1 คณะกรรมการผังเมือง มาตรา 6 – 13 จำนวน 8 มาตรา หมวด 2 การสำรวจเพื่อวางและจัดทำผังเมืองหรือผังเมืองเฉพาะ มาตรา 14 – 16 จำนวน 3 มาตรา หมวด 3 การวางและจัดทำผังเมืองรวม

มาตรา 17 – 25 จำนวน 9 มาตรา หมวด 4 การใช้บังคับผังเมืองรวม มาตรา 26 – 27 จำนวน 2 มาตรา หมวด 5 การวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ มาตรา 28 – 40 จำนวน 13 มาตรา หมวด 6 การใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ มาตรา 41 – 49 จำนวน 9 มาตรา หมวด 7 คณะกรรมการบริหารการผังเมืองส่วนท้องถิ่น มาตรา 50 – 53 จำนวน 4 มาตรา หมวด 8 การรื้อ ย้าย หรือดัดแปลงอาคาร มาตรา 54 – 69 จำนวน 16 มาตรา หมวด 9 อุทธรณ์ มาตรา 70 – 77 จำนวน 8 มาตรา หมวด 10 บทเบ็ดเสร็จ มาตรา 78 – 82 จำนวน 5 มาตรา หมวด 11 บทกำหนดโทษ มาตรา 83 – 84 จำนวน 2 มาตรา

ความโดดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ คือ นับเป็นครั้งแรกที่รัฐมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของรัฐอย่างแท้จริง คือเข้ามามีส่วนในการวางผังเมือง จึงนับว่าเป็นกฎหมายที่ทันสมัยที่สุดในยุคสมัยนั้น ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นทางการในการวางและจัดทำผังเมืองตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มีข้อกำหนดให้นำร่างผังเมืองรวมนำเสนอต่อสาธารณชนเพื่อขอความคิดเห็นในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงผัง ตามเงื่อนไขการร้องเรียนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมไปถึงการยื่นเรื่องขอก่อสร้างตามพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินที่กำหนด ในกรณีที่ดินนั้นมีการบังคับใช้ผังเมืองรวมแล้ว ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นทางการ แต่มีแนวคิดแปลกแยกไปจากการวางแผนแบบยึดหลักเหตุผลครอบคลุม (Rational Comprehensive Planning) ที่เป็นลักษณะที่เด่นชัดของการบังคับใช้กฎหมายนี้

ตลอดเวลาของการใช้กฎหมายนี้การปรับปรุงกฎหมายอีก 3 ครั้ง คือ ครั้งที่หนึ่ง พ.ศ. 2525 แก้ไขในสาระมาตรา 23 การปิดประกาศจากเดิมให้ประชาชนสามารถยื่นคำร้องคัดค้านภายใน 60 วัน แก้ไขเป็น 90 วัน ครั้งที่สอง พ.ศ. 2535 แก้ไขในสาระมาตรา 19 จากเดิมให้มีการประชุมประชาชนไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง แก้ไขให้ลดเหลือไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่น ประกอบความทันสมัยของระบบการสื่อสาร เพื่อให้กระบวนการจัดทำกฎกระทรวงผังเมืองรวมสามารถดำเนินการได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และครั้งที่สาม พ.ศ. 2558 มีสาระเพื่อแก้ไขให้เกิดความสมบูรณ์เนื่องจากมีปัญหาในข้อกฎหมายที่เมืองพัทยาและ อบต. ไม่มีอำนาจในการวางผังเมือง เนื่องจากกฎหมายเดิมไม่ให้อำนาจ จึงต้องมีการแก้ไข รวมทั้งแก้ไขกฎกระทรวงให้ใช้บังคับ

ผังเมืองรวมมีขึ้นตอนมาก หากต้องการแก้ไขเล็กน้อยหรือแก้ไขเฉพาะบริเวณ ได้ลดขั้นตอนให้รวดเร็วขึ้น อีกทั้งการควบคุมการใช้ที่ดินที่ออกใช้บังคับมีข้อโต้แย้งว่า มีการออกบังคับเกินอำนาจ เนื่องจากสาระในการควบคุมการใช้ประโยชน์ในหลายประการเป็นเงื่อนไขที่ปรากฏในผังเมืองเฉพาะ หากได้ปรากฏในกฎหมายที่ให้เป็นอำนาจของการควบคุมการใช้ที่ดินในผังเมืองรวม อาทิ การความหนาแน่น การกำหนดความสูง การกำหนดพื้นที่ว่าง ดังนั้นเพื่อป้องกันการมีความเห็นแย้งจึงมีการแก้ไของค์ประกอบของผังเมืองรวมให้ครอบคลุมมากขึ้น กล่าวโดยสรุปมีการแก้ไขกฎหมายดังนี้

1. แก้ไขนิยาม คำว่า “องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น” เป็น “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ทุกแห่ง
2. แก้ไขนิยาม คำว่า “เจ้าพนักงานท้องถิ่น” หมายความว่า นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด นายเทศมนตรี นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายกเมืองพัทยา ผู้บริหารท้องถิ่นหรือหัวหน้าคณะผู้บริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง สำหรับในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น
3. แก้ไขนิยามคำว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง
4. ปรับปรุงองค์ประกอบคณะกรรมการผังเมือง จากเดิมมีจำนวน 24 คน แก้ไขให้เพิ่มเป็น 27 คน
5. วาระการดำรงตำแหน่ง คณะกรรมการผังเมือง จากเดิมมีวาระ 2 ปี แก้ไขเป็นมีวาระ 3 ปี
6. แก้ไของค์ประกอบของผังเมืองรวม “มาตรา 17 ผังเมืองรวมประกอบด้วยแผนที่แสดงเขตของผังเมืองรวมโดยแสดงข้อมูลภูมิประเทศและระดับชั้นความสูง
แผนผังซึ่งทำขึ้นเป็นฉบับเดียวหรือหลายฉบับโดยมีสาระสำคัญทุกประการหรือบางประการ คือ

(ก) แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท
 (ข) แผนผังแสดงที่โล่ง
 (ค) แผนผังแสดงโครงการคมนาคมและขนส่ง
 (ง) แผนผังแสดงโครงการกิจการสาธารณูปโภค
 และรายการประกอบแผนผัง ข้อกำหนดที่จะให้ปฏิบัติหรือไม่ให้ปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผังเมืองรวมทุกประการ ดังต่อไปนี้

(ก) ประเภทและขนาดกิจการที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินการ
 (ข) ประเภท ชนิด ขนาด ความสูง และลักษณะของอาคารที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาต

(ค) อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมกันทุกชั้นของอาคารทุกหลังต่อพื้นที่แปลงที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งอาคาร

(ง) อัตราส่วนพื้นที่อาคารปกคลุมดินต่อพื้นที่แปลงที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งอาคาร

(จ) อัตราส่วนพื้นที่ว่างอันปราศจากสิ่งปกคลุมของแปลงที่ดินที่อาคารตั้งอยู่ต่อพื้นที่ใช้สอยรวมของอาคาร

(ฉ) ระยะถอยร่นจากแนวธรรมชาติ ถนน แนวเขตที่ดิน อาคาร หรือสถานที่อื่นๆ ที่จำเป็น

(ช) ขนาดของแปลงที่ดินที่จะอนุญาตให้สร้างอาคาร

(ซ) ข้อกำหนดอื่นที่จำเป็นโดยรัฐมนตรีประกาศกำหนดตามคำแนะนำของคณะกรรมการผังเมือง

ในกรณีที่ผังเมืองรวมไม่มีข้อกำหนดบางประการตาม (ก) (ข) (ค) (ง) (จ) (ฉ) (ช) และ (ซ) จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการผังเมือง โดยมีเหตุผลอันสมควร

7. การไม่กำหนดอายุการใช้บังคับผังเมืองรวม จากเดิมที่กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจะกำหนดให้มีระยะเวลาการใช้บังคับ 5 ปี และขยายระยะเวลาการใช้บังคับได้อีกสองครั้งครั้งละหนึ่งปี ซึ่งต่อมามีการแก้ไขให้มีการประเมินผลในทุกห้าปี ซึ่งหากผังเมืองที่วางไว้สามารถตอบสนองต่อระบบของชุมชนก็ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมต่อไป หากมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญจึงให้มีการปรับปรุงผังเมืองรวม

ดังปรากฏใน มาตรา 26 การใช้บังคับผังเมืองรวมให้กระทำโดยกฎกระทรวง และต้องมีสาระสำคัญตามมาตรา 17

ให้กรมฯหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณีจัดทำรายงานการประเมินผล การเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมการใช้บังคับผังเมืองรวมตามระยะเวลา ที่คณะกรรมการผังเมืองกำหนดแต่ไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่กฎกระทรวงให้ใช้บังคับ ผังเมืองรวมใช้บังคับหรือนับแต่วันที่คณะกรรมการผังเมืองพิจารณารายงานการประเมิน ผลครั้งที่ผ่านมาแล้วเสร็จสิ้นแล้วเสนอคณะกรรมการผังเมืองพิจารณาหากคณะกรรมการ ผังเมืองเห็นว่าสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ ทำให้ผังเมืองรวมนั้นไม่เหมาะสมที่จะรองรับการพัฒนาหรือดำรงรักษาเมืองต่อไป หรือจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเมืองทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ให้กรมฯ หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นดำเนินการปรับปรุงโดยการ วางและจัดทำผังเมืองรวมขึ้นใหม่เหมาะสมได้

การจัดทำรายงานการประเมินผลตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่ คณะกรรมการผังเมืองกำหนด ซึ่งต้องมีการแสดงข้อเท็จจริงให้ปรากฏทั้งในเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความหนาแน่นประชากร นโยบายหรือโครงการ ของรัฐบาล สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การคมนาคม และขนส่ง การป้องกันภัยพิบัติ ความมั่นคงของประเทศ และปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการ ผังเมือง โดยให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย”

8. การแก้ไขกฎหมายผังเมืองรวม “มาตรา 26/1 การแก้ไขผังเมืองรวมเฉพาะ บริเวณหรือเฉพาะส่วนหนึ่งส่วนใดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไปหรือประโยชน์สาธารณะให้กรมฯหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณี เสนอคณะกรรมการผังเมืองพิจารณา เมื่อคณะกรรมการผังเมืองพิจารณาให้ความเห็น ชอบแล้ว ให้กรมฯหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณี จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องในเขตผังเมืองรวมได้รับทราบและจัดให้มีการ ปิดประกาศแผนที่แสดงเขตของผังเมืองรวมที่แก้ไขและรายละเอียดของการแก้ไขไว้ ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานเขตหรือที่ว่าการอำเภอ ที่ทำการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสาธารณสถาน ภายในเขตของผังเมืองรวมนั้นเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสามสิบวันและ

ในประกาศนั้นให้มีค่าเชิญชวนให้ผู้มีส่วนได้เสียแสดงข้อคิดเห็นเป็นลายลักษณ์อักษร ภายในระยะเวลาที่มีการปิดประกาศ”

2.1 ผลดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

ตลอดเวลา 44 ปี กรมฯ เป็นหน่วยงานหลักในการผังเมืองและมีการประกาศใช้ผังเมืองรวมเมืองระยองเป็นแห่งแรก ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2526 จากนั้น มีผังเมืองรวมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก แต่จากลักษณะของข้อกำหนดในการจัดทำผังเมืองรวม มีความยุ่งยากในจัดทำเป็นกฎกระทรวง และมีข้อสังเกตคือ ผังเมืองเฉพาะ มีการริเริ่มเพียง 2 บริเวณ คือผังเมืองเฉพาะชุมชนเมืองใหม่แหลมฉบัง และผังเมืองเฉพาะชุมชนเมืองใหม่มาตาพุดที่มีการวางผังแล้วเสร็จแต่ต้องให้ออกพระราชบัญญัติเพื่อใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ แต่มีอุปสรรคในขั้นตอนการเสนอต่อรัฐสภาที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้งและนโยบายของรัฐบาลไม่ต่อเนื่อง ไม่ได้รับการนำเข้าสู่การพิจารณา ทำให้กรมฯ ต้องถอนร่างพระราชบัญญัติฯ นี้ จากนั้นก็ไม่มีผลการผังเมืองเฉพาะอีก

2.2 ข้อบกพร่อง

1) การดำเนินงานด้านผังเมือง มุ่งเน้นเฉพาะหมวด 1 คณะกรรมการผังเมือง (มาตรา 6-13) หมวด 3 การวางและจัดทำผังเมืองรวม (มาตรา 17-25) และหมวด 4 การใช้บังคับผังเมืองรวม(มาตรา 26 และ 27) เท่านั้น โดยได้ละเลยการวาง จัดทำ และดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองเฉพาะ (มาตรา 28-69) จึงเห็นได้ว่ามีการใช้อำนาจตามกฎหมายผังเมืองเพียงบางส่วนเท่านั้น อย่างไรก็ตามด้วยปัญหาจากการขาดความรู้ความเข้าใจต่อความตามมาตราต่างๆ ได้ส่งผลให้การดำเนินการด้านการผังเมืองตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีความคลาดเคลื่อนไปจากเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นอย่างมาก

2) ข้อขัดข้องในการจัดทำผังเมืองในเชิงนโยบายและการจัดทำผังเมืองเฉพาะ ในระยะเวลากว่า 4 ทศวรรษที่ภารกิจด้านผังเมืองอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มีการประกาศใช้บังคับเป็นกฎกระทรวงในบริเวณชุมชนเมือง โดยส่วนใหญ่ของประเทศ แต่มีประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ หลักการกฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง ซึ่งหากมีการใช้ที่ดินมาก่อนการใช้บังคับผังเมืองแต่การใช้ที่ดินนั้นขัดหรือแย้งกับ

ผังเมืองที่ประกาศใช้บังคับ ก็สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อไป แต่กระนั้นในมาตรา 27 วรรคสอง มีข้อยกเว้นว่าหากคณะกรรมการผังเมืองเห็นว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นนั้นต่อไป เป็นการขัดต่อนโยบายของผังเมืองรวมในสาระสำคัญที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ ความปลอดภัยของประชาชนและสวัสดิภาพ ของสังคม คณะกรรมการผังเมืองมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินจะต้องแก้ไข เปลี่ยนแปลงหรือระงับการใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นนั้นต่อไปภายในระยะเวลาที่เห็นสมควรได้ การกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขดังกล่าว ให้คำนึงถึงกิจการที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน สภาพของที่ดินและทรัพย์สินอื่นที่เกี่ยวกับที่ดินการลงทุนประโยชน์ หรือความเดือดร้อนรำคาญที่ประชาชนได้รับจากกิจการนั้น ทั้งนี้ให้คณะกรรมการผังเมืองเชิญเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินมาแสดงข้อเท็จจริงและความคิดเห็น ประกอบด้วย เมื่อได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขดังกล่าวในวรรคสองแล้ว ให้คณะกรรมการผังเมืองมี หนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินทราบ และ เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินมีสิทธิอุทธรณ์ได้ จากหลักกฎหมายที่กล่าวมาข้างนี้ไม่มี การใช้อำนาจของคณะกรรมการผังเมืองในการดำเนินการแต่อย่างใด อันสะท้อนถึงความไม่เด็ดขาดในการบังคับใช้ตามกฎหมายผังเมือง

นอกจากนี้ยังไม่ได้มีการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ ซึ่งกรมฯ แต่เพียง ดำเนินการขึ้นต้นในบริเวณพื้นที่ที่มีศักยภาพ แต่ยังไม่เห็นผลในทางปฏิบัติด้วยการ ตราเป็นพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองที่จะนำไปเป็นเครื่องมือพัฒนาให้เมือง มีความเป็นระเบียบ สวยงาม

3) ผลกระทบหรือการรอนสิทธิประชาชนที่ถูกควบคุมการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ให้กระทำเฉพาะตามที่ผังเมืองรวมกำหนดไว้ ซึ่งรัฐไม่มีมาตรการเยียวยาเจ้าของที่ดินที่เสียโอกาสในการพัฒนาหรือใช้ที่ดินเพื่อการอื่นในทางที่เป็นประโยชน์สูงกว่าที่ผังเมืองรวมกำหนด ซึ่งถือว่าไม่เป็นธรรมต่อเจ้าของที่ดิน ซึ่งแตกต่างจากผังเมืองเฉพาะ ที่จะบัญญัติให้จ่ายค่าชดเชยในการรอนสิทธิในผังเมืองเฉพาะ

2.3 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562

กฎหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงระบบการผังเมืองของประเทศ โดยมีหลักคิดที่สอดคล้องกับหลักการแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองอย่างน้อย 4 มาตรา คือมาตรา 37 ที่วางหลักการเกี่ยวกับให้บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สิน ทั้งนี้การจำกัดสิทธิให้เป็นไป ตามที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 38 การจำกัดเสรีภาพของบุคคล เพื่อการผังเมืองให้กระทำได้ มาตรา 58 การดำเนินการใดของรัฐ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย และประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อนและรัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุดและต้องดำเนินการให้มี การเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชน ที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและไม่ชักช้า และมาตรา 72 รัฐต้องจัดให้มีการวางผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการรวมตลอดทั้งพัฒนาเมือง ให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

อีกทั้งการผังเมืองเป็นกรอบนโยบายการใช้ประโยชน์พื้นที่ตั้งแต่ระดับประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการ โดยการนำไปสู่ การปฏิบัติในรูปแบบของผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งเป็นแนวทางและแผนงานการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดเพื่อการพัฒนาทางด้านกายภาพและการดำรงรักษาเมือง กรณีจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายเพื่อกำหนดรูปแบบการวางและจัดทำผังเมืองทุกระดับ พร้อมทั้งบริหารจัดการผังเมืองให้มีรูปแบบดำเนินการ และการบริหารจัดการที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการวางกรอบนโยบายการพัฒนาพื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดินระดับประเทศ ระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับเมือง และระดับชนบท ตลอดจนกระจายอำนาจในการวางและจัดทำผังเมืองให้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนและโดยที่การกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์พื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดินต้องสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศ จึงมีความจำเป็น

ที่จะต้องมีคณะกรรมการที่เป็นที่กำหนดนโยบายในภาพรวม และคณะกรรมการที่เป็นผู้กำกับดูแลหน่วยงานภาครัฐให้ปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการผังเมือง ประกอบกับในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการผังเมืองบางกรณี จำเป็นที่รัฐ ต้องใช้สิทธิเหนือเคสสถานและทรัพย์สิน รวมถึงการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ ของเอกชนเพื่อประโยชน์สาธารณะ และการจำกัดขอบเขตในการเลือกถิ่นที่อยู่หรือ การประกอบกิจการของบุคคล อีกทั้งกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองที่ใช้บังคับอยู่ใน ปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาพื้นที่หรือการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของ ประเทศกับนานาประเทศ โดยมีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎกระทรวง เล่ม 136 ตอนที่ 71 ก วันที่ 29 พฤษภาคม 2562 แล้ว ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด หนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป (มีผลบังคับ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2562)

กล่าวโดยสรุปโครงสร้างพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 มีทั้งหมด 111 มาตรา ประกอบด้วย

ความหมาย	มาตรา 1 – 5	จำนวน 5 มาตรา
หมวดที่ 1 บททั่วไป	มาตรา 6 - 7	จำนวน 2 มาตรา
หมวดที่ 2 การวางและจัดทำผังเมือง	มาตรา 8 - 12	จำนวน 5 มาตรา
หมวดที่ 3 ผังนโยบายการใช้ประโยชน์พื้นที่		
ส่วนที่ 1 ผังนโยบายระดับประเทศ	มาตรา 13 - 14	จำนวน 2 มาตรา
ส่วนที่ 2 ผังนโยบายระดับภาค	มาตรา 15 – 16	จำนวน 2 มาตรา
ส่วนที่ 3 ผังนโยบายระดับจังหวัด	มาตรา 17 – 18	จำนวน 2 มาตรา
หมวดที่ 4 ผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน	มาตรา 19 – 21	จำนวน 3 มาตรา
ส่วนที่ 1 ผังเมืองรวม	มาตรา 22 - 38	จำนวน 17 มาตรา
ส่วนที่ 2 ผังเมืองเฉพาะ	มาตรา 39 - 70	จำนวน 32 มาตรา
หมวดที่ 5 คณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติ		
	มาตรา 71 – 79	จำนวน 9 มาตรา
หมวดที่ 6 คณะกรรมการผังเมือง	มาตรา 80 – 84	จำนวน 5 มาตรา
หมวดที่ 7 คณะกรรมการผังเมืองจังหวัด	มาตรา 88 – 89	จำนวน 5 มาตรา

หมวดที่ 8 อุทธรณ์	มาตรา 90 – 96	จำนวน 7 มาตรา
หมวดที่ 9 หน้าที่และอำนาจของผู้ปฏิบัติงาน	มาตรา 97 – 101	จำนวน 5 มาตรา
หมวดที่ 10 บทกำหนดโทษ	มาตรา 102 – 105	จำนวน 4 มาตรา
บทเฉพาะกาล	มาตรา 106 – 111	จำนวน 6 มาตรา

สรุปสาระสำคัญ พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. 2562

1. ประเภทของผังเมือง มีสาระสำคัญ โดยแบ่งประเภทของผัง เป็น 2 กลุ่ม 5 ประเภท ได้แก่

1) **ผังนโยบายการใช้ประโยชน์พื้นที่** คือ การกำหนดกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศในด้านการใช้พื้นที่เพื่อให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

(1) **ผังนโยบายระดับประเทศ** เป็นกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศในด้านการใช้พื้นที่ การพัฒนาเมือง บริเวณที่เกี่ยวข้องและชนบท โครงสร้างพื้นฐานหลัก การพัฒนาพื้นที่พิเศษ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการอื่นที่จำเป็น

(2) **ผังนโยบายระดับภาค** เป็นแนวทางพัฒนาและการดำรงรักษาพื้นที่ที่มีขอบเขตเกินหนึ่งจังหวัดในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน การพัฒนาเมืองและชนบท การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการและบริการสาธารณะ รวมทั้งการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) **ผังนโยบายระดับจังหวัด** เป็นแนวทางพัฒนาและการดำรงรักษาพื้นที่ระดับจังหวัดในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน การพัฒนาเมืองและชนบท การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการและบริการสาธารณะ รวมทั้งการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) **ผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน** คือ การกำหนดกรอบแนวทางและแผนงานการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด เพื่อการพัฒนาเมืองและการดำรงรักษาเมือง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

(1) **ผังเมืองรวม** เป็นแผนผัง นโยบาย และโครงการ รวมทั้งมาตรการควบคุมโดยทั่วไปในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเมืองและการดำรงรักษาเมือง บริเวณที่เกี่ยวข้อง หรือชนบท ในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการ บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการผังเมือง

(2) **ผังเมืองเฉพาะ** เป็นแผนผังและโครงการดำเนินการเพื่อพัฒนาหรือดำรงรักษาบริเวณเฉพาะแห่งหรือกิจการที่เกี่ยวข้องในเมือง บริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อประโยชน์ในการสร้างเมืองใหม่ การพัฒนาเมือง การอนุรักษ์เมืองหรือการฟื้นฟูเมือง

2. คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1) **คณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติ** มีทั้งหมด 33 คน มีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่น ๆ ทั้งนี้มีปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมการและเลขานุการ และอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมือง เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่สำคัญคือ การกำหนดนโยบายและเป้าหมายเกี่ยวกับการผังเมือง และการพัฒนาเมืองของประเทศ การให้ความเห็นชอบผังนโยบายระดับประเทศและผังนโยบายระดับภาค และกำกับดูแล เร่งรัดให้มีการวางและจัดทำ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินการให้เป็นไปตามผังนโยบายระดับประเทศและผังนโยบายระดับภาค

2) **คณะกรรมการผังเมือง** มีทั้งหมด 29 คน โดยมีปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่น ๆ โดยมีอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมือง เป็นกรรมการและเลขานุการ ทั้งนี้มีอำนาจหน้าที่สำคัญคือ การให้ความเห็นชอบผังนโยบายระดับจังหวัด หรือผังเมืองรวมที่กรมฯเป็นผู้วางและจัดทำ ให้ความเห็นชอบผังเมืองรวมที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวตั้งแต่สองจังหวัดขึ้นไป และผังเมืองเฉพาะ ให้ความเห็นหรือคำปรึกษาด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองและการพัฒนาเมืองต่อ คณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติและคณะกรรมการผังเมืองจังหวัด และกำกับดูแล เร่งรัดให้มีการวางและจัดทำ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการให้เป็นไปตามผังนโยบายระดับจังหวัด

3) คณะกรรมการผังเมืองจังหวัด

ในเขตกรุงเทพมหานคร มีทั้งหมด 25 คน มีปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่น โดยมีผู้อำนวยการสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นกรรมการและเลขานุการ

ในเขตจังหวัดอื่น มีทั้งหมด 36 คน มีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน กรรมการ และกรรมการอื่น โดยมีโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด เป็นกรรมการและ เลขานุการ

ซึ่งมีอำนาจหน้าที่สำคัญคือ ให้ความเห็นชอบผังเมืองรวมที่วางและจัดทำโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการผังเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับการวางและจัดทำผังนโยบายระดับจังหวัด ผังเมืองรวมที่กรมฯ เป็นผู้วางและจัดทำผังเมืองรวมที่พื้นที่คาบเกี่ยวตั้งแต่สองจังหวัดขึ้นไปและผังเมือง เฉพาะ ให้คำปรึกษาและความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางและจัดทำผังเมืองรวมต่อกรมฯ หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น และพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์

3. ผู้มีอำนาจวางและจัดทำผังประเภทต่าง ๆ

1) กรมโยธาธิการและผังเมือง เป็นผู้วางและจัดทำผังนโยบายระดับ ประเทศ ผังนโยบายระดับภาค ผังนโยบายระดับจังหวัด ผังเมืองรวม (ทุกพื้นที่) และ ผังเมืองเฉพาะ (ผังเมืองเฉพาะกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร้องขอหรือรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงมหาดไทยสั่งโดยคำแนะนำของคณะกรรมการผังเมืองจังหวัด หรือ คณะกรรมการผังเมืองสั่งการ (เฉพาะกรณีไม่มีการเวนคืน หรือย้ายอาคาร ฯ)

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต้องการวางและจัดทำผังเมืองรวมใน เขตพื้นที่ของตน หากเป็นกรณีวางและจัดทำผังเมืองรวมที่มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่ บางส่วนของจังหวัดโดยรวมเขตปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง ในจังหวัดเดียวกันหรือหลายจังหวัด ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นทุกแห่งที่อยู่ในเขตพื้นที่มีอำนาจวางและจัดทำผังนั้น

4. ผังเมืองแต่ละประเภทไม่กำหนดระยะเวลาการบังคับใช้ มีการปรับ ระบบบังคับใช้กฎหมายจากเดิมที่วางหลักการควบคุมไว้ 5 ปี แล้วปรับปรุงผังเมือง แต่ปรับเปลี่ยนเป็นการใช้การประเมินผลผังเมืองหากมีความจำเป็นจึงจะปรับปรุงผัง

เพื่อต้องการให้เกิดความต่อเนื่องของการใช้บังคับ ซึ่งการบัญญัติเช่นนี้มีข้อถกเถียงมากมายถึงความเหมาะสม ทั้งนี้ในกฎหมายนี้ได้กำหนดให้ผังนโยบายระดับประเทศ ผังนโยบายระดับภาค และผังนโยบายระดับจังหวัด ให้กรมฯ จัดให้มีการทบทวนผังทุกห้าปีหรือในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐหรือสภาพเศรษฐกิจและสังคม สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จะดำเนินการก่อนระยะเวลาดังกล่าวก็ได้

ผังเมืองรวม ให้กรมฯ หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น แล้วแต่กรณี จัดทำรายงานการประเมินผลผังตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ผังเมืองรวมใช้บังคับ

5. การมีส่วนร่วมในการผังเมือง

รูปแบบและวิธีการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนของผังทุกประเภทให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการผังเมืองกำหนด โดยให้คำนึงถึงผู้ที่จะได้รับผลกระทบในผังแต่ละประเภท และต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบด้วยวิธีการที่หลากหลายและทั่วถึง โดยมีข้อมูลเพียงพอต่อการที่ประชาชนจะเข้าใจถึงผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ และแนวทางการเยียวยาความเดือดร้อนหรือความเสียหายแก่ประชาชนหรือชุมชน (มาตรา 9)

- ขั้นตอนการปิดประกาศ 90 วัน (มาตรา 29) ผู้มีส่วนได้เสียยื่นคำร้องได้เฉพาะข้อกำหนดเท่านั้น โดยต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเป็นไปตามที่ผู้มีส่วนได้เสียที่ยื่นคำร้องแสดงความเห็นไว้เมื่อได้มีการรับฟังความคิดเห็นตามมาตรา 9 (มาตรา 30)

6. กำหนดรูปแบบการประกาศใช้บังคับผังแต่ละประเภท

- ผังนโยบายระดับประเทศและผังนโยบายระดับภาค ประกาศใช้บังคับโดยประกาศคณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติ
- ผังนโยบายระดับจังหวัด ประกาศใช้บังคับโดยประกาศคณะกรรมการผังเมือง
- ผังเมืองรวม แบ่งเป็นสองกรณี

กรณีกรมฯ เป็นผู้วางและจัดทำผัง ประกาศใช้บังคับโดยประกาศกระทรวงมหาดไทย ในกรณีนี้ให้กรมโยธาธิการและผังเมืองนำประกาศกระทรวงมหาดไทยเสนอต่อคณะรัฐมนตรีโดยตรงเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน

กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้วางและจัดทำผัง ประกาศใช้บังคับโดยข้อบัญญัติท้องถิ่น

- ผังเมืองเฉพาะ ประกาศใช้บังคับโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาแล้วแต่กรณี (กรณีไม่มีองค์ประกอบของข้อกำหนดในเรื่องแนวทางและขนาดของที่อยู่กรรม ประเภท ชนิด ขนาด จำนวน และลักษณะของอาคารที่ชำรุดทรุดโทรม การตัดแปลง รื้อถอน หรือเคลื่อนย้ายอาคาร และรายละเอียดระบุที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ประกาศใช้บังคับโดยพระราชกฤษฎีกา)

7. การพัฒนาตามผัง กำหนดให้การวางและจัดทำผังจะต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับผังแต่ละระดับ ตั้งแต่ผังนโยบายระดับประเทศ ผังนโยบายระดับภาค ผังนโยบายระดับจังหวัด ผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ

8. เพิ่มนิยามและความหมายของการกระทำที่เป็นปัญหาในการตีความ คือ ความหมายของ “การใช้ประโยชน์ที่ดินมาก่อนผังเมืองรวมบังคับใช้” โดยบัญญัติขอบเขตและสาระสำคัญของการใช้ประโยชน์ที่ดินมาก่อน ซึ่งเป็นบทยกเว้นการปฏิบัติตามผังเมืองรวมที่ใช้บังคับแล้ว กำหนดเป็น 2 กรณี คือ

1) ในกรณีที่การใช้ประโยชน์หรือประกอบกิจการในที่ดินอยู่ก่อนนั้นมีกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือประกาศกำหนดให้ต้องได้รับอนุญาตหรือได้รับอนุมัติจากหน่วยงานหรือองค์กรที่กำหนดหรือกำหนดให้ต้องดำเนินการเพื่อการได้สิทธิการใช้ประโยชน์หรือประกอบกิจการในที่ดินจะต้องได้รับอนุญาต หรือได้รับอนุมัติ หรือได้ดำเนินการตามที่กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือประกาศกำหนดเพื่อการได้สิทธิการใช้ประโยชน์หรือประกอบกิจการในที่ดินนั้นก่อนในกิจการอันเป็นสาระสำคัญของการใช้ประโยชน์หรือการประกอบกิจการนั้นโดยตรง

2) ในกรณีที่ใช้ประโยชน์หรือประกอบกิจการในที่ดินอยู่ก่อนนั้น กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับหรือประกาศที่เกี่ยวข้องไม่ได้กำหนดให้ต้องได้รับอนุญาตหรือได้รับอนุมัติจากหน่วยงานหรือองค์กรใด ให้พิจารณาจากการใช้ประโยชน์หรือประกอบกิจการในที่ดินเพื่อการนั้นตามความเป็นจริง

9. เพิ่มมาตรากรณีให้คณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่จัดทำรรมนญญาว่าด้วยการผังเมือง เพื่อให้เป็นหลักการพื้นฐานที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองพึงปฏิบัติและได้กำหนดให้รรมนญญาว่าด้วยการผังเมืองที่ คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบแล้วมีผลผูกพันหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องที่จะต้องดำเนินการต่อไปตามหน้าที่และอำนาจของตน

10. บทกำหนดโทษ มีการเพิ่มอัตราโทษสูงขึ้น และเพิ่มโทษปรับรายวัน

1) กรณีผู้กระทำผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำผิดเกิดจากการสั่งการ หรือการกระทำของกรรมการหรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงาน ของนิติบุคคลนั้น หรือมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่ กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย

2) กรณีฝ่าฝืนคำสั่งให้รื้อถอนหรือเคลื่อนย้ายอาคาร หรือคำวินิจฉัยยุทธรณ์ ตามมาตรา 60 หรือฝ่าฝืนคำสั่งให้ตัดแปลงอาคารตามมาตรา 61 ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

3) กรณีฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะต้องระวาง โทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และต้องระวาง โทษปรับอีกวันละไม่เกินสามหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนหรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติ ให้ถูกต้อง

บทวิเคราะห์แนวโน้มที่จะเกิดของการปฏิบัติตามกฎหมายผังเมืองฉบับใหม่ พร้อมแนวทางแก้ไข

1. การกำหนดให้มีระดับนโยบาย (ผังนโยบายระดับประเทศ ผังนโยบายระดับภาค ผังนโยบายระดับจังหวัด) มารวมไว้กับผังระดับปฏิบัติการ (ผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ) นับเป็นสิ่งที่ต้องการประเมินและวิเคราะห์ผลดีผลเสียอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งต้องมีการประเมินผลกฎหมายผังเมืองฉบับปัจจุบันในประเด็นนี้ต่อไป

2. แนวคิดการให้มีคณะกรรมการหลายระดับ เพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจ และต้องการให้มีกรรมการที่มีอำนาจตัดสินใจในเชิงนโยบายและมีจำนวนมาก เพื่อให้เกิดการร่วมบูรณาการ การมีประธานเป็นผู้บริหารระดับสูง อาทิ คณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติ มีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมการและเลขาธิการ จะเกิดปัญหาในทางบริหาร คือ การประชุมเกิดยากเนื่องจากผู้บริหารระดับสูงไม่มีเวลา และส่งผู้แทนซึ่งไม่มีอำนาจตัดสินใจเข้ามาประชุม รวมทั้งการมีความเห็นหลากหลาย จนไม่สามารถนำไปสู่การตัดสินใจ

แนวทางการแก้ไข ควรกำหนดจำนวนกรรมการให้มีเท่าที่จำเป็น โดยประธานไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีอำนาจระดับสูง แต่ต้องมุ่งหมายให้ผลของการประชุมนำไปสู่การออกกฎหมายที่ฐานอำนาจตามกฎหมายที่บังคับผู้อื่นได้

3. การกระจายอำนาจในการผังเมืองด้วยการให้คณะกรรมการระดับจังหวัดมีอำนาจเห็นชอบผังเมืองรวมของท้องถิ่น แต่กฎหมายสร้างระบบถ่วงดุล ด้วยการให้กรมฯ มีอำนาจแทรกแซงทางผ่านมาตรฐานผังเมือง ซึ่งหากมีความเห็นแย้งจะต้องเสนอประเด็นให้คณะกรรมการผังเมืองที่มีปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน ซึ่งสะท้อนว่ายังไม่กระจายอำนาจที่แท้จริง หากต้องการให้ท้องถิ่น มีอำนาจในการบริหารพื้นที่ ต้องให้อำนาจเด็ดขาดให้ท้องถิ่นรับผิดชอบต่อทิศทางการพัฒนาของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. การใช้บังคับผังเมืองแต่ละประเภท ต้องมีฐานอำนาจการใช้บังคับ มีข้อสังเกต คือ ผังนโยบายระดับประเทศ ผังนโยบายระดับภาค โดยประกาศ คณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติซึ่งไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย ดังนั้น

ควรออกเป็นกฎกระทรวง และผังนโยบายระดับจังหวัด โดยประกาศคณะกรรมการผังเมืองควรออกเป็นกฎกระทรวง สำหรับผังเมืองเฉพาะ โดยปกติใช้บังคับโดยพระราชบัญญัติ กรณีที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ให้สามารถประกาศใช้บังคับโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งยังคงมีความยากในขั้นตอนดำเนินการ ควรแก้ไขให้ออกเป็นกฎกระทรวง เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว

5. ธรรมนูญว่าด้วยการผังเมือง เป็นนามธรรมมากเกินไป หากมีการบัญญัติไม่ระมัดระวังจะส่งผลเสียต่อเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ เนื่องจากจะมีการใช้ธรรมนูญนี้ตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ จะทำให้เกิดผลร้ายต่อเจ้าหน้าที่ในการถูกฟ้องต่อศาลปกครองหรือองค์กรตรวจสอบอื่น อันจะทำให้เจ้าหน้าที่ระมัดระวังจนทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนงานได้

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ให้พื้นที่จังหวัดมีผังเมืองรูปแบบเดียว ไม่ควรมีผังโครงสร้างจังหวัด เนื่องจากสาระของผังเมืองรวมจังหวัดมุ่งกำหนดการใช้ที่ดินในภาพรวมเช่นกัน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งและมีให้ประชาชนสืบสน

2. มาตรการควบคุมตามผังเมืองรวม ต้องสร้างความเป็นธรรม ปัจจัยสู่ความสำเร็จคือ การให้เกิดความเท่าเทียมกัน ต้องมีให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ประโยชน์ฝ่ายเดียว ต้องมีระบบการถ่ายโอนสิทธิการพัฒนา (Transfer of Development Rights) มาใช้เพื่อให้ผู้ที่ถูกรอนสิทธิในการที่ดินสามารถนำสิทธิที่ถูกรอนไปใช้ประโยชน์กับผู้อื่น โดยได้รับผลตอบแทน จึงควรกำหนดมี TDR ให้เป็นรูปธรรมในกฎหมายผังเมือง

3. การวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ ต้องมีโครงการนำร่องพื้นที่ขนาดเล็ก เพื่อให้เกิดเป็นตัวอย่างโดยรูปแบบการวางผังเมืองเฉพาะควรมีกรรมสิทธิ์เพื่อให้เป็นต้นแบบ

4. การพัฒนาองค์กรทางด้านผังเมืองเพื่อการปฏิบัติตามผังเมือง ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง "บริษัทพัฒนาเมือง" (Urban Development Corporation) ตามที่ได้ระบุในกฎหมายผังเมือง เพื่อให้มีการจัดทำโครงการพัฒนาให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ

5. สร้างระบบถ่วงดุลอำนาจของเจ้าหน้าที่ในการวางแผนและจัดทำผังเมือง ด้วยการเปิดเผยเอกสารรายงานประกอบผังเมือง (ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่มีข้อมูลพื้นฐาน ผลการวิเคราะห์และนำมาสู่การกำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน) รวมทั้งรายชื่อเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เปิดเผยแพร่รายงานการประชุมของคณะกรรมการที่เกี่ยวกับการพิจารณาผังเมืองในทุกระดับ จะทำให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน

สรุปวิวัฒนาการของกฎหมายการผังเมืองในประเทศไทย

จาก พ.ศ. 2495 ที่มีกฎหมายผังเมืองฉบับแรกที่เน้นการวางแผนผังเมืองแบบอุดมคตินิยม (Utopianism) ส่งผลให้การผังเมืองไทยกลายเป็นหน้าที่ของรัฐบาลอย่างเบ็ดเสร็จ และรัฐบาลได้นำวิทยาการในการวางแผนพัฒนาพื้นที่โดยจัดจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเพื่อวางแผนผังพระนคร 2533 และอาศัยโครงการดังกล่าว เป็นตัวแบบในการปรับแก้กฎหมาย และมีพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 เกิดขึ้น กฎหมายนี้มุ่งเน้นการวางแผนผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ เป็นไปตามแนวทางการวางแผนแบบยึดหลักเหตุผลครอบคลุม (Rational Comprehensive Planning) และการผังเมืองของประเทศไทยยังคงยึดหลักการดังกล่าวในการดำเนินงานจนถึงทุกวันนี้ ต่อมาเมื่อสภาพการของสังคมเปลี่ยนแปลงไป หลักการผังเมืองของไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ด้วยการกำหนดให้มีผังเมืองในเชิงนโยบาย รวมทั้งมีการกระจายอำนาจในการอนุมัติผังเมืองไปยังคณะกรรมการผังเมืองระดับจังหวัด อันสะท้อนการกระจายอำนาจที่แท้จริง ซึ่งจะปรากฏในกฎหมายผังเมืองฉบับที่สาม ประกาศใช้บังคับในปี พ.ศ. 2562 ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อว่า จะผังเมืองทำให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ “สวยงาม ถูกต้อง เหมาะควร อันจะนำความสุขกาย สบายใจ อย่างถาวรในระยะยาว “

เอกสารอ้างอิง

- กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2549). *แนวทางการปรับปรุงกฎหมายและระบบการผังเมืองของไทย*. มปท.
- กองนิติการ (2562). *กรมโยธาธิการและผังเมือง. ที่มท 0706/ว 56 ลงวันที่ 30 พฤษภาคม 2562 เรื่อง การประกาศพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562*.
- จิรัฐฉิม บุศรัสมิ. (2563). *สหภาพของแนวคิดนโยบายการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลของไทย (พ.ศ. 2436-2476)*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปานปั้น รองหานาม. (2558). *วิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย*. ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วรพจน์ วิศรุตพิญ. (2538). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2560). *หนังสือสำนักนายกรัฐมนตรีที่ นร 0503/37868 ลง 22 พย. 2560 เรื่อง รายงานผลการศึกษากำหนดตั้งถิ่นฐาน การผังเมืองและการพัฒนาเมืองของคณะกรรมการธิการวิสามัญการศึกษาการตั้งถิ่นฐาน การผังเมืองและการพัฒนาเมือง สภานิติบัญญัติแห่งชาติ*.
- หลวงบุรกรรมโกวิท. (2480). *รายงานการดูงานในต่างประเทศของข้าราชการซึ่งได้รับเงินช่วยเหลือค่าใช้จ่าย จาก ก.พ. เรื่อง การดูงานผังเมือง การช่างสุขาภิบาล และการก่อสร้างอาคาร กรมโยธาเทศบาล*.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2562). *ปรัชญากฎหมาย*. ในการผังเมือง การพัฒนาเมืองกับปรัชญากฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: กรมโยธาธิการและผังเมือง.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2557). *รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การผังเมือง โดยคณะกรรมการวิสามัญศึกษาการผังเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- อภิชาติ พงษ์สวัสดิ์. (2559). *สิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนกับกฎหมายผังเมือง*. สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2562 จาก <http://www.lrc.go.th/th/wp-content/>

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสาร
ประจำปี 39 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565)

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา ประภาศวุฒิสาร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.พนิต ภูจินดา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.กนกพร นุ่มทอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชนารถ รัตนสูงวงศ์ชัย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.พรอัมรินทร์ พรหมเกิด	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เขมโชติ ภูประเสริฐ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
7. ดร. อิมรอน โสะสัน	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจริญ เพ็ชรรัตน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ จิตรินรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา สุคันธศิริกุล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
11. รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณภา ตีระสังขะ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต จุลวงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
13. รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
14. รองศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณ ศรียาภัย	มหาวิทยาลัยพะเยา
15. รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์	มหาวิทยาลัยมหิดล
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัณดา วิลาชัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นารีรัตน์ วัฒนเวฬุ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
19. รองศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ์ กอบบุญ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทำนอง วงศ์พุทธ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปวิรรต สมเน็ก	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
22. นาวาอากาศโท ดร.สมบัติ สมศรีพลอย	มหาวิทยาลัยราชภัฏ บ้านสมเด็จเจ้าพระยา
23. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม

**หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการ
วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น**

1. ต้องเป็นบทความหรือผลงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในกรณีเป็นภาษาอังกฤษต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญก่อนส่งกองบรรณาธิการ
3. ต้นฉบับบทความต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 ส่งบทความออนไลน์ได้ที่ www.tci_thaijo.org/index.php/HOSO
4. หน้าปก (Cover) ประกอบด้วย
  - 4.1 ชื่อบทความ (Title) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
  - 4.2 ชื่อผู้เขียน (Authors) (ระบุเฉพาะชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องมีคำนำหน้าชื่อ ตำแหน่ง คุณวุฒิ) พร้อมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน (Author Affiliation) หากต้องการเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียนให้ระบุตอนท้ายของบทความ
  - 4.3 บทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่ควรเกินหนึ่งหน้ากระดาษ A4
  - 4.4 คำสำคัญ (Keyword) กำหนดคำสำคัญที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ทำคำค้นในระบบฐานข้อมูล ทั้งคำในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ
5. เกณฑ์การพิจารณา กองบรรณาธิการจะเป็นผู้รับผิดชอบการพิจารณา
6. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน
7. ส่วนเนื้อหา (Body of the Context) ประกอบด้วย
  - 7.1 บทนำ (Introduction) ครอบคลุมความสำคัญและที่มาของปัญหา การวิจัยวัตถุประสงค์การวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง บทนำควรเขียนในรูปเรียงความให้รวมเป็นเนื้อเดียวกัน

7.2 วิธีการวิจัย หรืออุปกรณ์และวิธีวิจัย หรือระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) อธิบายวิธีการดำเนินการวิจัยซึ่งอาจจะประกอบด้วย หัวข้อย่อยๆ เช่น ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การทดลอง การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งสอดคล้อง ตามวิธีการวิจัยแต่ละสาขาวิชา

7.3 สรุปและอภิปรายผล/วิจารณ์ผลการวิจัย

7.4 ข้อเสนอแนะ (Recommendation) เสนอแนะแนวทางการนำผลการวิจัย ไปใช้

7.5 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) ระบุแหล่งทุน หรือผู้มีส่วน สนับสนุนในการทำวิจัย เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ตามแบบ ที่กำหนด คือ

7.5.1 การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ให้วงเล็บชื่อผู้แต่ง (สำหรับคนไทย) หรือ ชื่อสกุล (สำหรับชาวต่างประเทศ) หรือชื่อนิติบุคคลที่เป็นผู้จัดทำ เอกสาร และปีที่พิมพ์ของเอกสารที่อ้างถึง นำหน้าหรือต่อท้าย ข้อความที่อ้างดังตัวอย่าง

มันทนา และอุษา (2535) กล่าวว่า.....หรือ
(มันทนา และอุษา, 2535)

Miller (1993) กล่าวว่า.....หรือ.....
(Miller, 1993)

จากรายงานของ WHO (1999) .....หรือ.....
(WHO, 1999)

7.5.2 การอ้างอิงท้ายเรื่อง

อ้างอิงหนังสือ

พรจันท์ สุวรรณชาติ. (2539). *มาตรฐานการพยาบาลเชิง
โครงสร้าง*. กรุงเทพฯ : เจ.เอส.การพิมพ์.

Dye Thomas R. (1966). *Politics, Economics and the Public*.
Chocago: Rand McNally.

การอ้างอิงจากบทความ

รัตนา จันทร์เทาวิ. (2553). อุปลักษณะเกี่ยวกับแหล่งน้ำของ
คนขอนแก่น. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*. 27(3), 71-85.

Wenden, A.L. (2002). Learner Development in
Language Learning. *Applied Linguistics*. 23(1), 12-36.

การอ้างอิงจากเว็บไซต์

สมคิด พุทธศรี. (2555). *โลกาภิวัตน์ปะทะเทคโนโลยี : นัย
ต่อการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1
พฤศจิกายน 2555, จาก <http://thaipublica.org/2012/08/impact-of-globalization-of-technology/>

Bontas, E.P. (2005). *Practical experiences in building Ontology-based
Retrieved systems*. Retrieved January 20, 2006, from
[http://userpage.fu-berlin.de/~paslaru/papers/swcase
2005.pdf](http://userpage.fu-berlin.de/~paslaru/papers/swcase2005.pdf).

การสัมภาษณ์

สุวิทย์ คุณกิตติ. การควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมน้ำพอง [สัมภาษณ์].
รัฐมนตรี กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม;
20 สิงหาคม 2541.

Tapparangsi K. AIDS situation in Thailand [Interview].
The Minister, Ministry of Public Health; 17 July 1999.

8.7 ตารางและภาพประกอบ (Tables and Illustrations) จัดเรียงตามลำดับ
หรือหมายเลขที่อ้างถึงในบทความโดยวิธีเขียนควรรระบุชื่อตารางไว้เหนือตาราง
และระบุชื่อหรือคำอธิบายภาพ

ชื่อเรื่องภาษาไทย (ขนาด 18 ตัวหนา)

English Title (Font size 18 bold)

ชื่อผู้แต่ง¹, ชื่อผู้แต่ง², ชื่อผู้แต่ง³ (ขนาด 14)
Author¹, Author², Author³ (ขนาด 14)
^{1,2,3} สาขาวิชา..... (ขนาด 12)
^{1,2,3} Program in .....(ขนาด 12)
^{1,2,3} มหาวิทยาลัย..... (ขนาด 12)
^{1,2,3} ..... University (ขนาด 12)

บทคัดย่อ

เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย.....
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย.....
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย.....
.....

คำสำคัญ : คำสำคัญ1, คำสำคัญ2, คำสำคัญ3

Abstract

เนื้อหาบทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....
.....

Keywords : Keywords1, Keywords2, Keywords3

บทนำ

.....
.....

วัตถุประสงค์การวิจัย

.....
.....

ระเบียบวิธีวิจัย

.....
.....

ผลการศึกษา

.....
.....

สรุปผล

.....
.....

อภิปรายผล

.....
.....

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

เอกสารอ้างอิง (References, Bibliography)

APA Style
